

**Theophylacti Bulgariae archiepiscopi, in Habacuc Jonam
Nahum & Osee Prophetas enarrationes, jam primum in lucem
aeditae,**

<https://hdl.handle.net/1874/430325>

g
2

THEOPHYLACTI

BVLGARIAE ARCHI-

episcopi, in

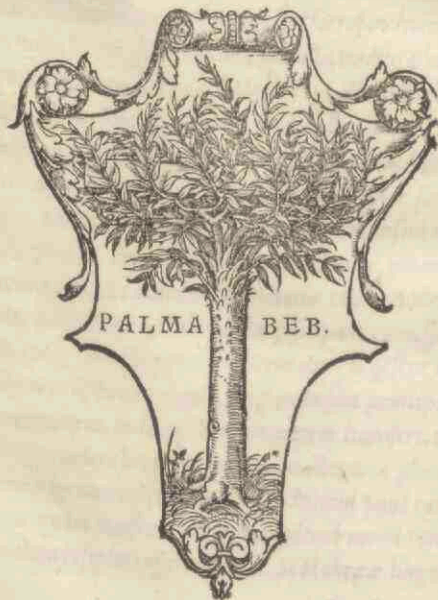
HABACVC

IONAM

NAHVM &

OSEE Prophetas

enarrationes, iam primum in lucem editæ, inter-
prete IOANNE Lonicero.

1534

THE OPHYLACTI

UNIVERSITY ARCHT-
EPIGRAPHIA
HALLS
LONDON
W. H. & C.
45 & 47, Pall Mall
Printed and Published by
W. H. & C. London.

1854

VITAE PURITATE, ERUDI
tionisq; præstantia Theologo, LUDOVICO

Hœrten, parcho Francobergensi, domino

et amico suo Ioannes Lonicerus

εὐ πράξει.

VIA lumen in mortis umbra demo
rantibus uerbum Dei est, scriptura
testimonium dicente, haudquaquam
minimis præconijs euehendi sunt ue
teres Theologi, qui sacrosanctam il
lam nobis lucem, suo dono diuinitus illis tradito accen
derunt. Inter quos Theophylactus (ut alios interim
Græcos Theologos omittam) ὡς ἀληθῶς πρὸς θεῶν
εἰς θείας γραφῆς ἐξήγησιν πεφυλαγμένῳ,
mire cum elegans tum pius fuit, id quod abunde satis
diuina Nouū in Testamentū commentaria ipsius ob
oculos ponūt.: deinde præsentis in Habacuc, Ionam,
Nahum et Osee uates compendiarie enarrationes.
Hunc Bulgarie regionis Archiepiscopum extitisse,
principeq; floruisse potentia, peroratio exegeticos in
Nahum prophetam arguit, ubi parænesim principes
concernentem, in se ipse ceu principem transfert, ut
eo in loco uidere licet. Et quanquam allegoriæ pluri
mum Origenico more studeat, oblectationi tamē eam
potius quàm nausæ, religionis cultrici menti (quæ
Christum respiciat) esse conuenit. Si Hebrææ lingue

EPISTOLA

nonnullam cognitionē habuisset, nihil propemodum in Theophylactō desiderari, uel fidei, uel diligentiae posset. Hinc quaedam ut ab alijs accepit, Hebraea interpretatur. Graeca Biblia secutus, obscura alioqui plerisque in locis, mirum quāta dexteritate illustret. Nec statim reiiciendi sunt Graeci Theologi, quod uetus Testamentum non adeo pure in eorum sit transfusum linguam, dum modo huiusmodi sensum excludant, qui à sincera religione sit alienus. Ceterum eo seruentius linguarum studijs incumbendum erat Christianis, ut sicubi uariarent interpretes, ipsis in scripturae penetralia aditus patēret, ut ex fonte haurientes, puriorem lympham biberent. Hunc porro autorem iam primum latinitate donatum tibi dedicare placuit, ut aliquod beneuolentiae in te meae Mnemosynon apud te relinquerem. Digni profecto sunt Typographi, suae tantae uirtutis sanctorumque conatum (quibus et bonis et pijs autoribus diuulgandis operam impediunt) praemio. Atque hoc in loco Ioannes Bebelius admirandae industriae uir, unā cum Michaële Isingrinio, candido genere suo, minime postremas obtinet, qui nunquam uel apud exteros, ut ueteres sic probatos uarijs in linguis autores, quos in publicam cōmoditatem promat, indagare cessat. Cui antē non multum perinde temporis frater Angelus Lucensis, diui Antonij uicarius in Βιβλιοφύλαξ, in praeclearissima Veneta bibliotheca

Theo

D E D I C A T O R I A.

Theophylacti in quatuor hosce paulò ante cõmemo-
 ratos prophetas Θεοφύλακτος describendas dedit, descri-
 ptasq; cum archetypo contulit. Qua in re eximius
 candidi Angeli illius candor, egregiaq; humanitas li-
 quidò apparet, qui tam pronus & facilis in prouehen-
 dis pietatis studijs fuerit. Quot enim reperias Βίβλιο
 Φύλακτες inuidos & amulos, qui malint æterna no-
 Æte quantumuis boni genij tumulari detineriq; libros,
 quàm communi eos utilitati tradere? Proinde grati
 erunt angeli huius angelicæ menti, qui aliquam salu-
 tem his ex lucubrationibus, animorum suorum uolu-
 ptatem capient. Quod ad meam operam attinet, fide-
 liter σὺν Θεῷ has exegetes reddidimus. Illud uero
 meritò egre patiendum est, quod Ὁσέε υατες ἀκέραι
 λος, λάγαι & ἡσὺ μείωρ & sit. Sub initium igitur
 è Græcis Biblijs, quæ deerant, adiecimus. In medio, si
 qua deessent, idem fecimus, ut, asterisci tales ** indi-
 cabunt. Ab undecimo capite in finem usque blattis ti-
 neisq; corrosus perijt: quare cõtextum prophetae, qui
 cuius ex Biblijs obuius esse potest, tum etiam inter-
 mittere uisum est. Tu uero humanissime Ludo-
 uice, hunc Theophylactum nostrum
 amici sinu amplectere, & in
 Χριστῷ uale.

Francofordiæ, M. D. XXXIIII.

DE PNEUMATICA

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint text at the bottom of the page, possibly a signature or date.

THEOPHYLACTI

BVLGARORVM ARCHIEPI

scopi compendiaria in Habacuc

prophetam enarratio.

VNT qui dolenter admodū
ferant, quum sceleribus obno-
xios, & inique agentes, felicem
transigere uitam conspiciuntur.
Et alij quidem ambigunt, num
humanarū rerum cura tanga-

Deus. Rursum est reperire, qui credant quidem esse
providentiā, ac interim tamen addubitent, num eam
ad rationē cunctas res, omniaq; negotia Deus, sum-
mus ille Vniuersi conditor, dispenset. Posteriorum
itaq; personam assumens propheta Habacuc, hæsita-
tat sanè, ueluti causam, quor omnia sic contingant,
discere gestiens. Dilutionē ergo infert, quam diuini
spiritus ei suppeditauit gratia. Non enim ut nonnul-
li suspicati sunt, ipse uates hoc in sese affectu labora-
uit, elanguit ue, cæterum ab alijs cum cogitata, tum
dicta in medium promit, deq; quæsitis ac dubijs in-
stitutionem adfert. Quod ipsum dei spiritu imbutus
Dauid etiam egit: siquidem & ille personam induit
indignatione æstiuantem ob secundiores impiorum
hominum fortunas, dum, Mei, inquit, ferè pedes con-
cussi sunt, ac gressus mei penè sunt effusi. Nam ex-

Psal. 72

IN HABACVC PROPHE TAM

candui planè aduersum sceleratos, dum pacem ita peccatorũ ac scelerosorum cernam. ac talia pleraq; adiciens. *Quæstionũ huiusmodi dilutionem submonstrauit, dum subdit: Hoc enim est labor coram me, id me ualde angit, usq; dum fuero ingressus in sanctuarium Dei, & ab ipsis remotissime habitauero.* Porro institutus à spiritu gratiæ, simul intulit: *Veruntamen propter imposturas ipsorum, decreuisti eis mala. & quæ deinceps sequuntur.* Postea docens nos haudquaquã curiosos diuinæ dispensationis indagatores esse debere, uerum enim simplici eam animo reuereri ac sequi: *Factus sum, inquit, instar pecoris apud te, egoq; semper tecũ. Quemadmodũ enim iumentum sese ducentem sequitur, nihil anxie inquirens quonam uadat: sic & me tuos comitari sermones conuenit. quod si fecero, nunquã non tecum ero.* Quod uero huiusmodi David quæstiones posuerit, non est quod ipse de prouidentia Dei dubitauerit, sed quod aliorum eum ad modũ ratiocinationes adduxerint, Psalmi principium planum facit, ubi ait: *Quàm bonus Israeli Deus, ijs qui recto sunt corde.* Iam qui deum bonum esse confitetur, simul eum bonorum datorem fateatur necessum est. Id genus non pauca uel in alijs Psalmis, & apud alios prophetas inueniemus. Quibus equidẽ haud dissimile est diuini Habacuc uaticiniũ. Videtur enim pendere animi,

qui

quī fiat, quod prosperiore fortunæ aura, temerarij
 & arrogantes, sibiq; placentes homines, adflectunt,
 quàm mansuetudine & probitate conspicui: Ecquur
 è uestigio supplicium non sequatur sceleratos. ut hac
 ratione hæsitans, deinde autem solutionē adducens,
 hunc ad modū ægrotantibus, diuinæq; providentiæ
 obmurmurantibus, medicinam adhibeat.

Quidam per aliam quandam rationem, uerba
 hæc facere prophetā uoluerunt. Quum enim pro-
 phetas horrenda semper uaticinari, Israëlita gra-
 uatē ferrent, ut qui perpetuò afflictiones & calami-
 tates à uatibus sibi suis imminere audirent: breuiter
 eis ostēdit propheta, quod digni sint talia pati, qua-
 lia propheta prænunciant, quādoquidem uarijs mo-
 dis flagitia designent. Quare inducit seseipsum suc-
 censentem Deo, ob tantam uitiorū copiam, quæren-
 temq; ultionem uti demonstrat adeò esse praua ipso-
 rum opera (etiamsi illi non persentiscāt) ut & Deus
 ab eo uituperetur, quod non celerē propter hæc uin-
 dictam adducat. Præterea postquā satis ea ægro ani-
 mo tulisset, prædicit quod cōtemptores uerbi dei, nō
 sint euasuri diuinā ultionē. Ut uero & Israëlitis ani-
 mum addat, Babyloniorū iuxta uastationē uaticina-
 tur, Israëlitarumq; libertatē & reditum per Cyrū
 eis obuentura. Ac obscure uniuersalem humanæ na-
 turæ redemptionem indicat, quæ nobis per dominū

Cap. I IN HABACVC PROPHE TAM

nostrum Iesum Christū obtigit, quam & beatus hic propheta celebrans, in fine prophetiæ huius Oden pandit, cui & diapsalmata insunt, perinde ac, deo auxiliante, ad eum locū profecti, demonstrabimus.

CAPITIS PRIMI, VATICINI II
HABACVC, PER THEOPHY-
lactum explicatio.

Lemma quod uidit Abba-
cum propheta.

Lemma, id est captio, ipsa pro-
phetia nominatur, siue quod accipis-
tur ex deo tradita, siue propter propheticiæ mentis
acceptionem, ac propter ab humanis ad diuinas re-
uelationes translationem. Quod si igitur non huma-
nitus loquitur, sed à spiritu captus uaticinatur, satis
perspicuum fit, ipsum uatem de prouidentia Dei ni-
hil dubitare: ceterū ambigentes hunc curare uelle,
aut Israelitis persuadere, quod non iniuria patian-
tur, quæ sacri prophetæ eis pronūciant. Vbi etiam
dolenter fert planè, quod non celerius Deus uindi-
ctam eis adducat a deo delinquentibus. Quod si
Abbacum patrem excitationis sonat, si quis inter-
pretetur: quis quæso alius ille pater fuerit, atq; prin-
ceps uitæ nostræ, primogenitus ex mortuis, & pri-
mitiæ

THEOPHYL. ENARRATIO. 6

mitiæ eorum qui dormierunt, & pater futuri seculi,
 qui per excitationem & resurrectionem hæreditatē
 suam accepit, & sortem partitus est? Hic secundum
 humanitatem, accipiens à deo patre suo, sancti spiri-
 tus gloriam & honorem, ex persona humanæ natu-
 ræ luget iniuriam, qua ipsa à dæmonibus diuexata,
 adficitur. Vide iam & uoculam, Propheta, hoc est,
 ille à Mose prænunciatus, qui dixit: Prophetam uo- Deut. 18
 bis excitabit dominus Deus, ipsum audite. Perinde
 atq; Ioannem Pharisei interrogabāt: Prophetā ne
 tu es? Proinde quicumq; non ipse tantum excitatus à
 casu peccati, uerū etiam alios in tali excitatione eru-
 dire potest: quæ uidet, nō humana cogitatiōe uidet,
 sed à deo illa accipit, ut cū diuo Paulo dicere queat,
 Non ego, uerum gratia Dei, quæ mecum est. Et ite- 1. Cor. 15
 rum: Per quem accepimus & gratiam & muneris Ro. 1.
 apostolici functionē. Et, Sufficientia nostra ex Deo. 2. Cor. 3

Quousque domine uociferabor &
 non exaudies?

Personam circumuenti fingit propheta, & in-
 quit. Sæpenumero ad te clamaui, precans ut nequi-
 tiā sceleratq; extirpes, & non sum exauditus. Quā-
 diu ergo longanimis eris? Hoc autem dictum est, ut
 ostendat Israelitis Deum accusantibus, quod eis sem-
 per pœnam interminetur, Deum propterea patien-
 tem esse ac longanimem, ut prauorū osores, nimirū

IN HABACVC PROPHE TAM

pios ad indignationem permoueat, ut egreſerant,
quod non celerius ultionem & ſupplicia adducat.

Quur ostendiſti mihi labores & de-
fatigationes, ut intuear in calamitatem
& impietatem?

Miſerationis affectu permoti, atq; adeo compa-
tientes exiſtentes ſancti, propter utroſq; lugent, cum
leſos, iniuria ue preſſos & afflictoſ, tum ledentes
& ad calamitatem perducentes. Et forteſſe propter
iniurioſ maiori mœrore conficiuntur, quanto magis
ad animam, precioſiſſimam rem, noxa pertinet. Di-
cit igitur: Quur mihi oſtendiſti labores ac defatiga-
tiones iniuſte oppreſſorum hominum, ut intuear in
ærumnam ipſorum & impietatem iniuſte agentium
cum eis? Quo pacto uero Deum aſſeuerat hæc ei
commonſtrare? An quia ueluti ſecedat Deus, pro-
pter longanimitatē eius talia fiunt, nec excinduntur?
An ne quia ceu uitam eius prorogat, ut huiuſmodi
uideat? Nam ſancti animis exacerbati, reſolutionem
percipiunt, ut Ionas: Et nunc accipe, inquit, animā
meam à me. Dixerit autem quiſpiam, quod ipſa
iniuria, defatigatio & labor ſit potius iniuſte agen-
tium: & impietas atq; calamitas, impia patrantium.
Nihil enim ſcelere laborioſius, & nihil impietate
imbecillius. Proinde obſerua, quomodo impietatem
uocat ipſam iniuſtitiam: uel toruum inſpiciendo iniu-
ſte

ste agentes: uel terrendo etiam ob sermonis amarum
 lentiam. Ac uerisimilem fortasse hic sensus rationē
 habere queat. Etenim si qui minimum fratrem non
 reficit epulis, Deum non reficit: in quantū enim non **Math. 25**
 fecistis uni ex minimis hisce, neq; mihi fecistis. conse-
 quitur (ne pluribus agā) quod qui inopi iniurius est,
 deo uim inferat. Iam iniuria in deum, ipsa, ut opinor
 est impietas. Præterea humana natura, ob mandati
 transgressionem, in sudore faciei uiuere cōdemnata,
 & in mæroribus parere liberos, hæc luget, quæres
 liberationem, quam filius Dei donaturus ei erat. Ad
 hæc, accepta gratia ut excitet peccatores, Deum ro-
 gat uates, ne sibi porro ostendat in operibus iniqui-
 tatis occupatos, & in hoc ipsum incumbentes, ut im-
 pij sint in Deum: Tales enim filium Dei proculcāt, **Hebr. 10**
 & sanguinem testamenti prophanant, per quem ta-
 men sanctificati sunt, & spiritum gratiæ cōtumelia
 & iniuria afficiunt.

Iudicium aduersus me statuitur, &
 iudex accipit.

Iniuit hic propheta, quod non super sese ipse, ue-
 rum ob diuini mādati cōtemptum, ac pro fratribus
 iniqua passis, doleat. Aspiciente me, inquit, iudex
 munera accepit, legemq; transgressus est, dicentem:
 Non accipies personā in iudicio. Nā iudiciū Dei est. **Deut. 16**
 Propterea dispersa est lex, & nō per-

Cap. I IN HABACVC PROPHE TAM

ducitur ad finem iudicium, quoniã impius uim facit iusto, & aduersus eum potens est, eam ob rem egredietur iudicium peruersum.

Quia, inquit, iudices munera accipiunt, et quia iniustus, potentior est eo qui iusticiã amplectitur, dispersa est lex, id est, reiecta est, confusa est, genuinam naturam non seruat, neq; conueniens iudicium rebus adhibetur. Enimvero sæpe, etiam si cœperit iudex rectum iudiciũ facere, non educet hoc ad finem usq; à muneribus aliò abductus. Qui quidem & eam ob causam fortasse incipit iudicare iuste, ut ubi potentẽ consternauerit, ceu sit eum cõdemnaturus, plura ab eo munera capiat. Propter hoc igitur, quia potentia clarus est iniustus, iustoq; superior est, iudicium prauum egreditur. Hunc ad modum iudicium etiam eorum, qui dominũ nostrum cruci adfixerunt, peractum est aduersus ipsum. Etenim in re ipsius iusticiæ uera, iudiciũ isthuc iniustum, aduersus Cristum erat. Et iudex ipse Pilatus gloriam hominum accepit, quam uehementius dilexit, quã gloriam Dei. Eam ob rem impius populus uis suppressit iustũ, & exijt iudicium aduersus eum planè peruersum, Pro eo quod debebant eum ceu benefactorem suum preconijs & laudibus uehere, turpi morte cõdemnarũt eum. Reprehendebat autẽ dominus Iudeos & aliãs, quod

quod non recte iudicarent, quando ipsum, quia paralyticum curasset in sabbato, increparent. Dicebat enim: Si circumcisionem accipit homo in sabbato, Ioan. 7
 to, quare mihi indignamini, quod totum hominem in sabbato sanauit? Ne iudicatis secundum faciem. Fit etiam peruersum iudicium, in humano iudiciario foro, nempe cuiusque suo, quando mens nostra ueluti minus, ipsam est passibilibus sensibus uoluptate capiēs, sensibilibus uincens, calculum adiecerit: tum et hostis noster uere impius, tanquam desertor Dei, rationem nostram uideicit, quæ iusticiam secum per uerbum Dei habet. Est autem iustum, uisibilia et sensibilia, ab inuisibilibus et intelligibilibus uinci. Nam quæ uidentur temporaria sunt, quæ non uidentur, æternam durant.

Videte cōtēptores, & intuemini, & admiramini mirabilia, & obscuramini.

Enarrans, quæ de transgredientibus legem in Hierusalem explicuit (nam qui in Samaria erant, iam tum captiui abducti, Babylonem habitabant) succensentis personæ præpositis sermonibus, responsum ceu à Deo acceptū edit: medelam ita admouēs prouidentie diuinæ obmurmurātibus, perinde quasi lento admodum gressu procedat. Ad hæc Israelitis pariter subindicat, quod quæ ipsis mala Deus adducet, iure adducet, tanquam præuicatoribus,

IN HABACVC PROPHE TAM

contemptoribus ue sui: citra trepidationē enim des-
 linquebant, non solum legi non obtemperantes, ue-
 rum ne prophetis quidem animum aduertentes, qui
 frequentius eis interminabātur. Ad hos iam oculos
 defigere præcipit, hoc est, iubet ut aduertant animis
 quæ dicantur, inq; ea intueantur, id est, ut conside-
 rent cum instantia & sobrietate: tum ut obstupe-
 scant, & formident minas. Admiranda enim quædā,
 inquit, facturus sum uobiscum: Etenim gentem san-
 ctam, primogenitum meum filium, nimirum uos, tra-
 diturus sum hostibus, ut nulla non dira duraq; ab eis
 patiantur. Quid uero est Obscuramini? pro cõtegi-
 mini, occultamini, timore & pudore perculsi. Aut
 obscuramini, seu mali nunc este, ut boni efficiamini.
 Domino enim malus est obiectus, donec bonus esse,
 si sese exerat, cœperit: quemadmodum quanto exte-
 rior homo corrumpitur, tanto interior renouatur.
 Quia uero omnis qui adspersatur Deum non uidet:
 Nec enim tantum bonum adspersaretur: propterea
 contemptricibus in peccante cogitationibus, neque
 non ratiocinatiõibus, in mandatis dat cernere, quod
 uere bonum deus sit, ac in ipsum dirigere lumina no-
 stra, oculosq; flectere, nec decipi fallaci rerum quæ
 uidentur pulchritudine, ne ue demiremur quæ nullā
 admirationem mereātur in hoc uitæ nostræ cursu.
 Etenim quæ uere admiranda, sunt nempe cœlestia.

Et obscuramini, inquit, ab humana anima uos contemptricia consilia, ut e contra subingrediantur, omnia subtimescentes cogitationes per reuerentiã, meatuentesq; eum qui possit & corpus & animam transdere genem.e, eamq; ob rem à malo declinantes.

Nam rem ego arduam perficiam in diebus uestris, cui haudquaquam adhibebitis fidem, si quis recenscat.

Non longo post tempore inquit, sed in diebus uestris tradã uos prauaricatores hostibus. Ea est res, hoc opus, quod persequar. Ac noui quidem, quod cõtemptores uos minime credetis, si quis annunciet uobis. Ante rerum nanq; experientiam & euentum, interminationes uos nauici ducitis, ceu uanas existentes: attamen quod mea interest faciens, ut bonus & iustus, citra præscientiã iudicare uos non sustineo. Sedenim incredulis futuris, prædictiones & uaticinia adfero, ac iuxta medicinam: quæ qui non accipiunt, eis pœnas & supplicia certe apporto. Hic fortasse & unigenitus Dei filius intelligi queat dicere, ad humanæ naturæ oppressores, Deiq; contemptores demones: Quoniam opus ingens operabor, rem arduam persequar, nimirũ carnem assumendo, idq; in diebus, hoc est, in tempore felicitatis ipsorũ: Nam & scriptura diem felicitatem appellat, ut eo in loco: Ab altitudine diei non terrefiam. Et, Diem Psal. 55

Cap. I IN HABACVC PROPHE TAM

Hier. 17 hominis non desideravi. Quādo igitur scelus uestrū orbem terrarū occupauerit, ut adeo corrumpantur omnes, & in exitium uergant, ut ne unus quidem iustus relictus sit, tum carnem ego accipiam, faciamq; admirāda, cum alia, tum ea quæ de me palām prophætæ uaticinati sunt, eijciens uos ab hominibus. Videte igitur hæc & obscuramini, non amplius potestatem uestrā in aëre exercendo gloriantes, sed sub terram subeuntes.

Propterea ecce ego excito Chaldeos gentem amarā & celerē, proficiscentē super latitudines terræ, ut hæreditatem adeat habitaculorū quæ non sunt eius.

Quum dixisset, quia in diebus uestris: quum & hoc latitudinē habeat, adijcit: Quoniā ecce, inquit, non tardabo, sed en ego, qui omnia possum, excitabo: ego inquam, qui neminē metuo. Terrificus profecto sermo. Quis enim sufferre queat à Deo excitatum? At natura etiam acerbi sunt: & hoc ad intentionem & exaggerationem facit. Præterea celeres sunt Chaldei: equites enim sunt, ut ne tantillum uobis temporis permittāt, quo uestras in eos copias armare possitis, uos ue ad fugam parare. Ad hæc assueti sunt bellis, & in ijs educati. Nam proficiscuntur super latitudines terræ, hoc est, super uniuersam terram

ram, non palestynam tantum: atq; hoc est ipsis opus
 exequendum. Nec enim dixit gentem profectam, sed
 proficiscentiẽ. Nec alienas tantũ regiones diripiũt,
 ac deinde reuertuntur, ut in spem ueniat, uos pa-
 triam uestram denuò recepturos: uerum hic eis sco-
 pus, hæc mens est, ut hæreditario terras occupent,
 utq; inhabitent sedes ante hac non suas. Porro do-
 minus incarnatus Magos excitauit Chaldæos, qui
 amari antea existentes & crudi, & ueloces ad effun-
 dendum sanguinem, ac per latũ iter facientes, ceu uo-
 luptatum, auriq; amantes, uenerunt ad Christum ut
 adorarent ipsum, & cœlestia habitacula hæredita-
 rent, quæ antea ad ipsos non pertinebãt. Imò & uni-
 uersas gentes, quæ per Chaldæos accipiuntur, ad fi-
 dem excitauit incarnatus dominus. magnum isthuc
 opus operatus. Aperte palàm enim magnum est pie-
 tatis mysterium, Deum manifestatum esse in carne.
 Proinde isti amari, ceu uenenum serpentis habentes,
 propter & impietatem, & alia peccata, ueloces ad
 resipiscentiã translati sunt, animi sui sententia per-
 mutata: & profecti sunt per latos scripturæ diui-
 næ campos, uel ecclesiæ, non ad unam tantum perso-
 nam cultum dei anxie torquentes, uerum ad tres ho-
 mousias, hoc est, eiusdem substantiæ participes, dila-
 tantes: non iuxta literam solummodo, uerum & se-
 cundum spiritum scripturas intelligentes, ut tripli-

Cap. I IN HABACVC PROPHE TAM

Prouer. 22 *citer iuxta prouerbij mandatum describantur, & ita cum legem, tum prophetas in hæreditatem accipiant, in quibus gratia spiritus recubabat, quæ antea ad eos non pertinebant. solis enim Iudæis tradita fuere. Manifestauit enim, inquit, iustificationes & iudicia sua Israël: non fecit sic omni genti, & legem suam non aperuit eis. Aliàs uero, gens amara & atrox est ipse satanas, & qui sub ipso sunt demones: quos exitat Deus per eum, qui iuxta Paulum peccantes tradit hisce, ad interuentionem carnis, ut spiritus seruetur. Qui ubi inuenerint angustum iter, & constrictam portam, non eò proficiscuntur, neq; ingrediuntur: ubi uero reperiunt mortuæ prudentiæ uitæq; remissæ & apertæ latitudinē, illuc eunt, & hæreditate ueluti occupant habitacula & corpora hominum, quæ ceu signenta & opera Dei, ipsorum non erant.*

Terribilis & conspicuus est.

Quis nã ille? Omnio fortasse rex Chaldæorū Nabuchodonosor, qui Israëlē cepit & incēdit. Is igitur uel operibus ipsis terribilis erat atq; cōspiciuus, hoc est, illustris, celebris, gloriosus et insignis, adeo ut uel sola fama pterrefacere omnes qui audirēt posset.

Ex ipso iudicium eius est.

Hoc est, non legibus innititur, ut secundū illas sententiã ferat, hoc nempe amplectendū, illud uero reijciendum

ijciendum esse: ceterum secundum quod quicquam
ei uisum est iudicat, & quod cogitauerit, isthuc le-
gis uice fungitur.

Et lemma eius ex ipso egredietur.

Chaldæis in more erat ante bella consiliū ex ua-
tibus petere, & magos arte tentare, ut prædiscerēt
prælij euentum. Ait ergo quod lemma eius, hoc est
prædictio & uaticinium de bello, non ex alienis ua-
tibus ei obueniet, ex longinquo accitis, sed ex ipso,
hoc est, ex indigenis & suæ patriæ magis, qui præ
cæteris gentibus de futurarū rerum prædictione glo-
riantur. Hunc ad modū Balaā à Mesopotamia ac-
cersitus est à Balac. Vel sic accipi etiam poterit,
quod iudicium uocet ultionē, quam contra Israëlitis
cum populum Deus decreuit: unde insit, quod iudi-
cium ipsius, hoc est Israëlitici populi pœna, ad quam
condemnatus est, propterea quod cōcitauerit ad irā
Deū: & lemma eius, id est, prædicta aduersus ipsum
sententia, ex ipso egredietur, Babyloniorū uidelicet
rege, hoc est, finem accipiet, & efficaciter consum-
mabitur. Quinetiam gentiū populus terribilis
est & conspicuus in posterū dæmonibus, ceu signa-
tus lumine faciæ Dei, aq; supernis habēs splendorē,
per, quæ omnibus hominibus illuxit, gratiam Dei.
Et quum neq; legem neq; prophetas audijissent, per
sefe domi iudicarūt, quod bonum esset, & fide accur

Cap. I IN HABACVC PROPHE TAM

rerunt. Et lemma, seu consilium (quo à Christo capti sunt, accepti in eius ecclesiam) eorum uoluntatis erat. Quinetiam satanas assumptis peccatoribus ad castigationem, terribilis est & horrendus, & conspicuam propriam maliciam ostendit, adeò abutens diuino figmento seu creatura, per hoc suam animi erga conditorem iracundiã & inimicitias prodens. Ex hoc igitur ipso, cõdemnatio ipsius est: & homo, quẽ ad castigationẽ suscipit, ex ipso egredietur, hoc est, non porro ei subijcietur: castigatur enim omnino, ut ab operibus eius desistat, & spiritu seruetur. Sic hostis uirtutis, & ultor uirtute præditi, satanas constituitur.

Equi ipsorum, pardos saltu uincunt,
eruntq; celeriores lupis Arabiã.

Quum dixisset celerẽ esse gentem Chaldæorũ, docet iam quomodo sint celeres, idq; per equorum uelocitatem, quos & pardos saltu exuperare confir-
mat. Quoniam autem pardi saltus non ita in longũ peruenit, adiicit & alteram cõparationem, inquiẽs equos Babyloniorum celeriores esse Arabiã lupis. Fertur enim lupos Arabicos celerrime, quod fortè occurrerit, corripere, ac dum persequatur eos quispiã capi non posse, id quod in pardis non contingit.

Et equites eius accingentur equita

tu suo itineri, & accelerabunt cum impetu à longinquo, & uolabunt instar aquilæ expetentis cibum.

Per hæc robur iuxta ac celeritatē ob oculos ponit, quodq; ex altioribus in ipsos deferretur. Vt enim aquila inter uolatilia & fortis est & uelox, præsertim quum famelica expetiuerit alimoniam, exq; altioribus locis delata, cum impetu suo irruens intolerabilis sit: sic & Chaldæorum equites nedum potentes sunt & robusti, sed ueloces etiam propter equos, alacresq; & cupidi ad depopulandum, deuorandum & absumentum urbes, ex alto nimirū ingruentes. Ego enim, inquit, excitabo ipsos. Insuper equestris antea populi gentium disciplina, superbusq; fastus, exiliet ex errore, saltuq; suo uincet Iudæorum principes, qui pardi & lupi Arabiæ uocati sunt, ueluti effæri & sanguine gaudentes. Præterea equites talis populi apostoli sunt, qui sederunt super irrationali ipsorum fremitu fastu ue, ipsumq; sibi subiugarunt. Vehemente impetu current, & accelerabunt à longe. ab Israël enim ad gentes secesserunt: & uolabunt instar aquilæ, qui Christus est, cuius cibus est salus hominū. Sed & peccantiū, & eorum qui erudiuntur equi, hoc est mulierose & uesane ratiocinationes, exilient à tali affectione, ut etiam spirituales pardos, demones ipsos, saltus celeritate exu-

Cap. I IN HABACVC PROPHE TAM

perent, nec ab ipsis porro comprehendantur. Equites talium equorum sunt mens & ratio, qui ascenderunt concupiscibilem partem, longe remouebuntur à prioribus affectibus, ac temperantiae & castitatis alis leuigati ac in sublime leuati, in caelos usque, ubi Christus est, uolabunt, ut superna tantum cupientes, cumque illo agentes, alacriter ferantur ad ligni uitae esum.

Consummatio ad impios perueniet, resistentes faciebus suis ex aduerso.

Talibus, inquit, Chaldaeis existentibus, quales eos haecenus descripsit, consummatio ad impios qui in Hierusalem Deo resistunt, & in faciem impudenter ei aduersantur, perueniet: siue quod Chaldaei illis proderunt, qui ipsis in faciem belligerando reluctabuntur: ultro enim accedentes & transfugas, ac suapte sponte seruitutem sub illis subeuntes, uita donabunt. quod & ab Ieremia discimus. Praeterea & super Iudaeos consummatio & finis peruenit, qui impij extiterunt in unigenitum Dei filium, resisteruntque ipsi, non quidem clam, se aperte palam magna loquendi fiducia & libertate, ut adeo dicerent: Tolle, tolle, crucifige ipsum. Ad haec, in singulos dies peccantibus delinquibusque; eatenus parcat Deus, quatenus parcius etiam uicia & flagitia perpetraverint. Quando uero persregerint, & ad scelera adeo proruperint, ut libere, cumque fiducia impie agant, tum
denum

demum adducit eis Deus finem, & perdit eos.

Et colliget ueluti arenā captiuitatē.

Postquam Israëlita posthabito Deo, eiusq; auxilio, propria multitudine confiderent, ait: Et si tantæ copię uestræ totq; fuerint, ut uel arenæ numerū adæquetis, Babylonius tamen ille rex captiuos uos ducet. Quinetiam gentium populus, in Christo cōsummati, & alter alterius doctores facti, non pau-
cos capient ad obedientiam Christi.

Et ipse in regibus deliciabitur, Tyrā-
nīq; ludicra ipsius erūt; & cuicunq; mu-
nitioni illudet, & aggere congesto, ob-
tinebit eum.

Quia Israëlita proprijs regibus fidebant, ac si-
nitimis etiam accurrebant: siue reges essent, hoc est
iustis legibus reipub. præessent: siue Tyranni, hoc
est inique & uiolenter, præter ius & fas sceptris po-
tarentur, eorumq; uiribus & socialibus armis innite-
rentur, neq; quicquam auxilio Dei: subiungit, quod
omnium illorū dominabitur Nabuchodonosor, om-
nibus superior erit, omniumq; uictor, cunctisq; facile
præstabit, delicias arbitrabitur, citra sanguinē etiā
quo ad suas copias, cunctas superabit. Hunc enim ad
modū Iechoniam uinctū abduxit, & Sedecian oculis
orbauit, Aegyptoq; admodū molestus fuit. Quāuis

Cap. I IN HABACVC PROPHE TAM

autē ciuitates munitæ fuerint, et propugnacula quæ
 nō facile capi expugnariq; possint, hæc tamē obtine
 bit, ludens magis quā serio agens. Nā aggerē tantū
 uocat, quem contra moenia excitet, quod ad opus ne
 bellicosus quidē uiris eget, sed enim armigeris, et pro
 mercede operā suā alijs seruilē elocare suctis. Sic iā
 Tyrū Babylonius ille cepit. Hæc et de diabolo
 intelligi quidē possunt, qui Israëlitas, arenā existen
 tes & domos, in falso huius uitæ salo, ceu diligentes
 gloriā hominū magis quā gloriā Dei, cepit capti
 uos: et illisit primoribus sacerdotibus, et reliquis eo
 rū pincipibus, qui regibus æquiparati, quod legitis
 mum tenerent imperium, tyranni tamen moribus
 suis uixerunt. ad horū munitionibus illisit Satanas,
 persuadens eis, ut scripturas perperam intelligant:
 siquidem scripturarum cognitio ipsis est munitio. At
 illi tulerunt clauem cognitionis, nec ipsi ingredie
 bantur, alios tamen ingredi uolentes arcebant: pro
 inde hæc munimenta, egesto aggere, satanas deiecit.
 Aggere inquam, hoc est abiecta, terrestri, inq; imo
 iacente falsa interpretatione, quæ nihil sublime neq;
 cœleste spiret. honorū nanq; terrestriū solummodo
 fructum, & corporales pœnas, & omnia id genus
 alia sacerdotes intelligunt. Reges etiam & ty
 ranni sunt, qui dominantur affectibus, propterea
 uo l regant & cogant naturam. Postquā enim uio
 lentura

lentum est regnū cœlorum, et uiolenti rapiunt illud, omnes uirtutē amplexi, reges dici queant & tyranni: partim quod hic regnantes, illic etiam regnaturi sint perfectius, quando Christus manifestatus fuerit, uita nostra: partim quod ueluti tyranni deprimant uimq; faciant natur.e. Quando igitur uirtute armatus semper pugnam cōmittens, aliquem animi motū profernere ualuerit, delicias in hoc habet, eiq; illud: epule enim eius tales sunt lautæ & electæ: ac maxime huiusmodi animi perturbationes ad desperationem adigit, perinde atq; infelicē Iudā: omneq; munimentum occupat, e ducto aggere, Etenim aggerē terrestrium curarū iaciens & excitans, egerens ue, obsidet humanam mentem, & capit: quæ mens à Deo conditum est munimentum.

Tunc permutabit spiritum, & pertransibit, & egredietur.

Quando, inquit, hæc omnia demonstraerit Babylonius, & omnia uidebitur uicisse, tum permutabit Deus spiritum, hoc est, uehementē indignationē, qua flagrabat aduersum impios: & perget seu pertransibit, hoc est eminus remouebitur ab ijs qui puniuntur, non porro ipsis astans, & obseruans ipsorū opera, pœnamq; exigens: & propitius eis erit. Hoc autem dixit, non quod Deus retrogradus sit, ut qui facile permutetur: enimuero quod decente pœna ex

Cap. I IN HABACVC PROPHE TAM

acta, ac ægrotis alternatibus & sufficientibus pharmacis adhibitis, in posterum cesset à medica disciplina. Præterea Israëlitas, quum uiderit à diabolo captiuos factos, non repellet Deus, populum nempe suum quem præsciuit: cæterum placatus erit Iudæis meliorem mentem induentibus, baptisatisq; in nomē domini Iesu. Hæc autem maxime ex Actis discies.

Acto. 2 Tria millia enim uidebis & quinq; millia, & multas myriades, quas Paulo Iacobus monstrat. Porro hoc ipsum frequenter cōtingit. Nemo enim à diabolo uictus despondeat animum. Quando enim ad extremū maliciæ perductus fuerit, tum spiritum in eis prauū Deus permutabit in bonum, & pertransibit seruantem uiam, abducentemq; à uitio ad uirtutē, aq; terra in coelum: & egredietur ad Deum per resipiscentiam, quia præsciti à Deo imbuuntur. Non enim implacabilis est Deus, sed miserator est, & propitius erit peccatis, & non perdet.

Ipse est fortitudo Deo meo.

Demiratus propheta Dei benignitatem, exclamat: Quoniam talis uirtus sic castigandi, ac rursus miserandi, conuertendiq; punitionē in olcum, nemini alij, quā tibi Deo meo cōuenit. Tu enim es qui mortificas & uiuificas. Hæc etiam iuxta electionis consiliū dicere queas, demirans quomodo quos repulit, rursus suscepit: & propter eos, qui ab extre-

ma

ma malitia gradū retrofleētunt, quando uideris eos ad cacamen uirtutis recurrere. Nec enim humanæ uires talia possunt, ceterum diuinæ sunt hæc re uera uirtutis & gratiæ, humanā uoluntatem accipientis. Loquente nanq; te dicet, Ecce adsum : tacente uero te, Aperi, inquit, os tuum & implebo illud. Tu primum aperi, deinde ego implebo.

Nonne tu ab initio dominus deus sanctus: & ne moriamur,

Etsi enim nos præuaricati sumus, tu multis tamē retro seculis, & à principio, patrum nostrorū dominus eras Deus sanctus, qui nichil immundū recipis, & propterea nos ceu immundos repulisti. Postquā igitur te priscum dominū nostrū habemus, ne quæso moriamur, hoc est, ne obsecro penitus excindamur, neq; interitum funditus sustineamus. Vide autē quomodo ueteris Deum proprietatis suæ cōmoneficiat, quod & Paulus de Israëlitis adfirmat: Quoniā hostes inquit, propter Euangeliū, dilecti autē propter patres. Hæc etiam ad Sermonē & Deum in principio & à principio existentē, transferri queāt. Qui sanctus meus factus est, hoc est pro me sanctificationē & oblationē sese ipse obtulit, morti corpus tradens, perinde ac etiā dixit: Et pro ipsis meipsum Ioan. 17 ego sanctifico. Propterea & nos mortui sumus, morte quæ est in Adam. Nā ipse unus pro omnibus mor

Cap. I IN HABACVC PROPHE TAM

tem obiit, ut à morte nos liberaret. Præterea qui à uirtute excidens, ad ipsam fuerit reuersus, dicit: Nonne tu ab initio eras dominus meus? Quare recurre ad ueterem herum sanctum meum, relicto immundo tyranno ne moriar ueluti desperans.

Domine ad iudicium ordinasti eum,

Ioan. 9 Quem eum? Vel Babyloniu, ut iudicet & castiget Israëlem: uel populum Hierosolymis constituisti ad condemnatione. Quinctiam dominum Iesum in iudicium ordinauit, ut ipse ait: In iudicium ego in mundum ueni, ut non uidentes uideant, & uidentes cæci fiant. Hominem etiam constituit Deus, ut bonu à malo diiudicaret atq; secerneret, & ne promiscuo uetitoq; ligno uesceretur, quod est uoluptas: pulcra quidẽ & bona apparens, re uera autẽ mala existẽs.

Et finxit me Deus, ut arguam institutionem.

Commemorata inquit pœnam decreuit contra Israëlem, me autem prophetam finxit, id est, posuit & segregauit, ut arguerem, hoc est, indicarem pœnam hanc contra ipsos decretã. Dominus itidẽ Iesus dicere queat: Quoniam formauit me Deus pater, finxit uel in uirginis matrice, ut arguam legem, & demonstrẽ eam esse imperfectam. Eam ob rem Math. 5 etiam aiebat: Dictum est ueteribus, non moechaberis.

ris. Ego uero dico uobis, qui intutus fuerit mulierē,
 ut appetat illam, & quæ sequuntur. Lex enim erat
 institutio, qua utebatur Deus, ac disciplina, tradita
 imperfectis, quibus in ea habuit etiam dum imperfe
 ctus erat. Hinc & dominus: Moses, inquit, ob duritiam
 cordis uestri, de diuortio legem scripsit. Ar
 guit igitur legem, æque atque sol fulgore suo, lucernam.
 Neque enim glorificatum est, quod glorificatum est,
 propter excellentem gloriam. Ac magnus ille Petrus, de prophético sermone ait: Cui bene faci
 tis attendentes, tanquam lucernæ ardenti in squali
 do loco, usquedum dies irradiet, & lucifer oriatur
 in cordibus uestris. Insuper scribæ & pharisæi ins
 titutio erant populi, quos arguens dicebat: Væ uobis
 scribæ & pharisæi hypocritæ, quoniam hæc &
 hæc committitis.

Matth. 19

2. Cor. 3

2. Pet. 1.

Luc. 11

Purus est oculus tuus ne cernat mala,
 & intueri in labores non poteris. Ut
 quid intueris in contemptores?

In quibus supra dubitauit, eorum soluta est etiam
 dubitatio. Iam nunc uero propter Chaldaeos pendet
 animi. Neq; hoc fit, perinde quasi ipse uates dilutio
 nis indigeat. Qui enim indigeret, qui alijs ut indicet
 & instituat, formatus est? At enim quia animaduertit
 apud plerosque de hisce nascituram quæstionem,
 ideo adducit. Ambigēt enim, quam ob causam Chal

Cap. I IN HABACVC PROPHE TAM

deis longe nequioribus, Israëlitæ minus impie agentes Deus tradiderit: huius rei gratia hæret eius animus, & ad Deū: Noui, inquit, quod purus est oculus tuus. ut qui nolit intueri in praua opera, nec possit inspicere labores, quibus scelerati, uicij perdit, & flagitia designātes, simpliciores & imbecilliores adfligūt. Ecquid igitur cōtemptores, hoc est arrogantes, ostentatores, & legum tuarū despectores Chaldæos intueris? Quare mitiore & māsuctiore in eos affectu imbueris? Quare letos dies illos trāsfigere sinis?

Conticesces interim, dum impius deuorat iustum.

Deuorat, inquit, impius Babylonius iustum Israëlitam, tuq; interim siles. Quare hoc fit? Iustum autem dicit Israëlitā respectu Babylonij, quasi dicat, iustiore. Peccauerunt quidem Israëlitæ, cæterum in comparatione ad Babylonios, sunt iusti.

Et facies homines, tanquam pisces maris, & reptilia quæ duce carent.

Ex longanimitate hac, inquit, & ex hoc quod sceleratissimi quiq; pro suo merito non puniuntur, sed ipsis potius minus mali in poenam abs te traduntur, nihil discrepare facies mortales à piscibus, quibus neq; leges sunt, neq; iudices, cæterū cibi loco potentioribus, imbecilliores obijciuntur. Propterea reptilibus

ptilibus, seu uenenatis serpentium generibus similes reddis, quæ ob naturæ suæ amariciæ, neq; duces habent, ceu exortia mixturæ & societatis, & mutuo inter sese odio se uientia. Nam animantia sub ducem cōstituta mansuetiora sunt, cōtubernij & societatis amantem, tum gregis & armenti sequacem naturā & indolem per hoc indicantia. Porro cōtemptores etiam in superioribus dicti sunt demones, ad quos cōticescens Deus, temporibus nondum dispensati euangelij, faciebat homines prorsum piscium instar uiuere, ab omni ratione alienissimos, maxime brutos, & omni uoce destitutos, ac planè mutos: neq; enim in eis pietatis erat sermo, neq; honorificentiae uox ad Deum: mutua inter se cæde alius erga aliū grassantes, & in turbido salso uicæ mari sese multiplicantes progengerantesq;. Atq; hæc eorū uitæ ratio amarulenta erat, ut diceretur uenenū aspidum sub labijs eorū esse, ac animus eis, per similitudinē, serpentis.

Cōsummationem in hamo euulsit. Traxitq; ipsum in reti, & congregauit ipsum in sagenis suis.

Quā dixisset, quod deuoret impius iustū, quodq; homines adsimilentur marinis piscibus, demonstrat iam quo de hæc pronunciet, nimirum de Babylonio. Is enim tantam habet uim, ut omnes gentes (id enim

Cap. I IN HABACVC PROPHE TAM

indicat consummatio) extrahat, euellat, ueluti hamo quodam, hoc est proprio robore, trahatq; ipsum, pro ipsam, consummatione, (Hebraica enim consuetudo, masculinis pro foemininis utitur) in reti suo, hoc est, duris compendijs & studijs: Et collegit in sagenis, hoc est, bellicis uiribus. Porro diabolus totum etiam uenatus est homine, & attraxit eum inobedientiae hamo ad gustus illecebras, ipsa Dei aequalitate proposita: collegitq; ipsum, & propriissimum sibi fecit in sagenis multiplicium & uariarum uoluntatum. Sic hodieq; facit. Primum mentem uenatur, auellens ipsam a domino cui agglutinata erat, hamo uoluptuosae cupiditatis. Deinde trahit ipsam reti confederationis & adensus, utrinq; ipsam tenens, cum cogitando & cupiendo malum, tum adsentiendo & cofederando. Postea congregat ipsam, & ueluti in sinum recipit, sagenis operum: ubi enim semel ei persuaserit facere malum, tum propriu ipsa etiam satanas exequitur, perducens eam illo ut abutatur proprijs cupiditatibus suis, ad desperationem iuxta compellens, ceu iam a Deo repulsa sit.

Propterea exhilarabitur & gaudebit cor eius.

Babylonij cor summas delicias, maximam uoluptate capiet ex gentium pernicie: harumq; interitua leticiam & oblectationem putabit esse. Diaboli
etiam

THEOPHYL. ENARRATIO. 18
etiam cor super mortaliū interitione gaudio reficitur, ceu multos acquirat lapsus sui à Deo consortes.

Eam ob rem sacrū faciet sagenę suæ,
& suffitum incendet reti suo, quoniam
per ipsa pinguē reddidit partem suam,
& epulas suas electas.

Ampla enim & locupletia regna sibi subiecit.

Quam eius ostentationē & fastum, Danielus etiam
ante conspectum nobis statuit, dum inquit: Qui cre- Dan. 3
xit imaginem auream, quam adorare, & cui diuinū
exhibere honorem præcepit omneis sibi obedientes,
& principes & subditos, & optimates & inferioris
sortis uniuersos. De hoc ipso diuinus uates Esaias in- Esa. 14
quit: Ascendam super nubes, super astra ponā thro-
num meum, relinquam terram seu nidum, & ueluti
relicta oua tollam. Deinde suppliciū etiam quo affi-
cietur adfert: Super te sternent putredinem, & reli-
quie tue uermis. Quinetiam diabolus, non tan-
tam hamo gratiam habet, hoc est cogitationi, uolu-
ptatem inescationis uice obijcientem, quantam reti,
hoc est adsensui, & sagenę effectus. Reti ergo suffi-
tum, ceu magis apparentem nempe ad sensum, cupi-
ditatis respectu, ac subtiliorē, effectus respectu: sa-
genę uero attribuit sacrificium, ceu maius quippiā:
Effectus enim & opus mali plus corporis & sp̄situ

Cap. I IN HABACVC PROPHE TAM

dinis habet, æque atq; sacrificium lucidius quippiam est ipso suffitu. Posteaquã autẽ plerosq; sanctorũ & electorũ Dei, dirus hic, uehemẽs & uaser hostis irretit sagena sua, falsi turbidiq; huius maris piscator, merito dictũ est cibos eius esse lautos electosq;. Tales enim in primis uenari studet. Hunc ad modum Iudã quidem elegit dominus: ipse uero satanas, sagena auariciæ multa congreganti, eum sibi uendicans ac sui iuris plane faciens, sibiq; subdens, cibum suũ fecit. Perinde enim ut hominũ cibis est, salus à Deo parata, sic epulæ satanæ, hominũ est interitus. Quinetiã

Deut. 32

Israëlitas, qui pars Dei erãt (pars enim domini, populus eius Iacob, funis hæreditatis eius Israël.) adeoq; portio præclara, sibi subdidit: ac eos, qui electi dei erant, permutauit in deicidas & occisores Dei.

Propterea rete suũ circũcirca ei jciat, & omnino gẽtes interficere nõ parcerit.

Quum paulo ante dixisset, quod splendidae lautas ue partes colligat, electaq; fercula: quodq; orsus sui prosperos successus, uoluntati eius nemine aduersante, experiatur: subiungit eum etiam gentes inuasurum, neq; quicquam cessaturũ, quo minus propria sua potentia, tanquam reti utatur. Quemadmodũ neq; diabolus pepercit, omnes gentes per peccatum interimere, ubi semel agnouit, stimulum mortis, & animorum & corporum, peccatum esse.

Caput

Vper custodiam meam sta-
bo, & ascendam super pe-
trā: & contemplabor, ut ui-
deā quid loquatur in me, et
quid respondeā ad redargutionē mei.

Consuetudo tenet apud sanctos Dei, ut si quid ex
Deo discere cupiant, omni custodia seruare cor suū
à mundanis sollicitudinibus, & ad solum Deum in-
tento esse, ascendereq; ueluti super rupem quandam
mentis, hoc est, ad, à terrenis rebus, exaltationē. Nā
sublima corda quærit Deus. Itidem ut Dauid inquit:
Fortes Dei à terra admodū subleuati sunt. Et iterū: Psal. 46
Pulli uulturis ad alta uolant. Consimilem ad modum
uates Abacuc, dubius animi, & in iam cōmemora-
tis hæsitans, ueluti ex persona talia inquirentiū, alla-
turus horum dilutionem, non ex humanis argumen-
tis, cæterum ueluti à Deo eam sese prolaturum ait.
Propterea etiam dicit: Super prophetiæ meæ excu-
bias stabo, & spiritualis contemplationis, intellectuū
meum & mentem à mundanis curis impermixtā cu-
stodiens & incontaminatam, sistamq; me super pe-
tram solidam & inconcussam, altū uidelicet ad Deū
recursum, supra quem & Mosen Deus collocauit.
Vt enim excubitores, excelsum quempiam locū scan-

Cap. II IN HABACVC PROPHE TAM

dentēs ita ſpeculantur, non diſimiliter & ego ſpecta labor, quid loquatur in me Deus, de ijs rebus ob quas propter Babylonios dubitavi: quū fiat, quod non poenā luant ob cōmiſſa ſua, ut poſſim ſcire quid reſpondeam uolentibus me ſuper hiſce interrogare, ac diſcere diuinæ adminiſtrationis conſilium. redargutionem enim hic interrogationē nominat. Obſerua hic quomodo nō dixerit quid loquatur extra me, ſed quid loquatur in me, ut indicet Deum non forniſ ſecus uerba facere ipſi, ut neq; alijs prophetis, ſed in a trinſecus mente eius cōtacta. Sic dicitur loqui Deus in prophetis. Humanus ſermo ab extra primum au res circumſtrepens, dein ad mentem peruenit: diuinū uero colloquium intus fit, mentisq; auriculas ferit, attingitq;. Per petram ipſam, fidem intelliges. Qui enim credit, Deum nihil in omnibus ſuis operibus ci tra cauſam perficere, ille ſolus inconcuſſus perſiſtit, non turbatus ab inæqualitate euentuum.

Et reſpondit mihi dominus, & dixit. Scribe uiſionē aperte in buxū, ut perſequatur legens ipſa. Nam uiſio ad tempus uſq; ſuū durabit, & perficietur tandem, & non erit uana,

Imperat dominus prophetæ ſcribere uiſionem, hoc eſt reuelationē, quā reuelauit ei ſuper ijs, quibus
de

de ambigebat. Que uero sit reuelatio paulummodo progressus dicet. Interim uero literis mandare hanc uisionē præcipit, neq; id obscure, iuxta prophetiã & opacam planè rationem, sed enim perspicue, ut plana sit & clara. Nec in chartam scribere iubet, uerum in buxum, hoc est in tabellam ex buxo, ut sit eo permanentior scriptura: ut nedum hodie spiritum ducentes in hac terra eam legant, sed & in posterū legens persequatur, hoc est, inquirat finem reuelationis, quo sint complenda hæc. Visio enim illa iam nõ perficitur, sed indiga est temporis. Tu uero caue hæsites, etiamsi eam nunc non euenire cernas. Eueniet enim omnino tandem, & non erit uacua neq; uana, maxime Deo eam reuelante, qui est ipse uerus & plenus. Quĩ ergo mendacium & uacuum seu uanum hic locum habere queat?

Si morã nexuerit, præstolare ipsum, quoniam ueniens ueniet, & haudquaquam æquo tardior erit.

Hæc est reuelatio, quam mystice propheta reuelauit Deus, eam ob rem nominatim non demonstrauit, quisnam ille sit quẽ expectari conueniat, etiamsi morã nexuerit, atq; tarda uerit. Dicat ergo quispiã, quod ad Deum hæc pertineat. Quum enim conquereretur Abacuc, quod non statim post peccata etiã poenas adducat Deus, neq; Babylonios celeri suppli

Cap. II IN HABACVC PROPHE TAM

cio adfluxerit, eius dubij nūc dilutionē adijcit, dicēs, quod ueniet quidem omnino Deus, quem ceu lentū, accusauerat, ueruntamen suo tempore: quare si moram trahat, tardiorq; plus equo uideatur, sustine, expecta. Quorundam est opinio, quod hæc de Cyro dicat, aduersus Babylonē uenturo. Nam ille ueniet & Babylonem uiribus suis exuet, iniuriamq; perpeffos uindicabit, liberabit, uerum non iam nunc. Quomodo uero quum dixisset, si moram nexuerit, subintulit mox, non tardabit: proinde morā nexuerit, ad pusillanimitatē, non tardabit uero ad patientiam refert. Ac si dicat: Si ex pusillanimitate sua uidetur tibi lentior esse, patients esto, expecta. Siquidē patientia tibi persuadebit, ne causeris quod tardus fuerit. Vere enim, ut pusillanimitas nostra, ueluti intollerabilia & plane difficilia uidetur efficere, quæ tamen & tollerabilia & facilia sunt, sic & quæ celeria sunt, lenta nobis facit. E diuerso magnanimitas difficilia factu, facilia: & tarda, uelocia reddit.

Si trepidauerit, non oblectatur anima mea in ipso. Iustus autem meus ex fide uiuet.

Supra dixit, scribe uisionem, ut legens eam persequatur, hoc est, inquirat quid sibi uelit ea uisio, tanquam sperans hoc euenturum: nunc ait, quod si trepidauerit ille lector, hoc est, in diuersa raptus hæsitauerit

uerit, & nō adhibuerit fidem, nō placebit mihi: neq; anima mea sese ipso oblectabit, non quiescet super ipso. Quemadmodum autem dormire dicitur Deus & uigilare, & manus habere & pedes humano more, sic & anima iam illi tribuitur. Est igitur anima uerbi Dei, quod ad nos in terram descendit, & caro factum est. Super incredulo ergo & formidante, ut nominet ipsum filium Dei, uerūq; Deum, non capiet uoluptatem. Qui uero trepidationis exors est, citra hæsitationem ipsum confitens, iustus factus ex fide, habet uitam, siue futurā, siue illam ipsam iusticiam. Ex operibus enim legis nulla iustificatur caro. lex enim iram operatur, si quis eam transgressus fuerit, & interemit præuaricantes: fides autem per gratiā soluens delicta, iustificat. Eam ob rem etiam dictum est, ut quædā exemplaria habent: Iustus autē meus, hoc est per gratiam meā iustus factus. Buxus uel tabella buxea, est omnis anima fortis, robusta, & leuigata, polita ue, hoc est, mansueta, nihil habēs asperitatis, nihil ruditatis, propheticas de Christo reuelationes in sese recipiens, ac firmiter custodiens promissiones, cum de priore eius aduentu, tum posteriore. Quare dum uidet iusticiam languentem, & iniusticiam ualentem ac robustam, agro isthuc animo fert: at interim expectat occasionem, hoc est, cōmodum & opportunum tempus exacti iudicij, ac come

Cap. II IN HABACVC PROPHE TAM

pensationē per solutionemq; operum, quæ quisq; per se in hac uita gessit. Ac iustus quū sit, à iusticia non desistit, cæterum præsentem uitam prouehit ex fide in futura bona, impermutabilis perseuerans, & in Christo uiuens, iusti iudicij Dei spes exhilaratur.

Psal. 36 Talis erat qui dixit: Vidi impium ualde exaltatū & subleuatū, & præterij, & ecce non aderat: Siquidē in hac uita ad finem fortasse felicem rerum cursum obtinet. Idem propheta, cum hoc loco consonat dum ait: Nequiter agētes & scelerate, subito, ceu fenum exarescent. Præterea in futuro sæculo cōuenientem pœnam luet, & non erit, qui sic exciderit ab eo qui

Rom. 14 uere est: iuxta Paulū enim Deo sumus. Sic & alio in

Rom. 4 loco ait de Deo: Qui uocat ea quæ non sunt, tanquā sint: hoc est, eos qui extra ipsum sunt, & propterea non existentes, faciens in ipsis ut ipsius sint, & eam ob rem sint.

At fastu inflatus, cōtempitor & ostētor, nihil planè perficiet.

Quum prædixisset uenturum eum qui tristia ac dura solueret, liberaretq; contritos ab omni calamitate, meminit posthac Babylonij Nabuchodonosor, inquiens, quod fastus et arrogantiæ spiritu refertus, contemnensq; Dei, nihil proficiet, hoc est, non ad finem usq; felicitatem inconcussam assequetur, etiamsi principio inflatus fuerit: id quod & ab Daniele dicitur scenus.

scemus. Etenim priusquam Cyrus armaret copias suas, excidit è regno uesania correptus, ac ueluti malo spiritu agitatus circumibat deserta, foris demorans, aëris uarietati expositus, et omni ope destitutus, ut adeò corporis etiam sui formã, ferina, feroci, & effera quadam specie alteraret. Habes igitur dilutionem corũ in quibus dubitasti, præcipue uero qui de diuinæ prouidentie ratione hæsitasti. Ecce enim uidisti finem impij, hæc & hæc facientis.

Qui ampliavit, tanquam infernus animã suam, & ipse ueluti mors, quæ non impleri potest. Cõgregabit ad sese omnes gentes, & accipiet ad seipsum omnes populos.

Quod supra dixit propheta, quod consummationẽ hamo attraxit, & quod penitus occidere gentes nõ parcat, ueluti sigillo nunc obfirmat Deus, maliciam & ueri Nabuchodonosor, & eius qui mente concipitur, hoc est, spiritualis magis ac magis exhibens. Nam propheta sagenæ, reti, & hamo, mores eius & potentiam comparauit, ac Deus illum minime saturari ait, ut qui instar inferi Plutonis animas accipiat & non impleatur, quiq; mortis in morem corpora suscipiat & nõ exatiatur, omnis præterea mortales sibi subijciat, suiq; iuris faciat, nec sibi à sua

Cap. II IN HABACVC PROPHE TAM

cupiditate tamen temperet. Proprie autem tur-
gidus ille fastu & contemptu, pater est superbiæ;
qui & si humanam naturam occiderit, per peccatū
per Adam perpetrato, ac dilatauerit seu latè ape-
ruerit animam suam, non tantum contra peccatores
procedens, uerum etiam contra iustos, adeoq; infan-
tes, (regnauit enim mors super eos qui non peccau-
rant) tamen in finem usq; non perducet: Christus
enim pro nobis impeccabilis, & sine peccato appa-
ruit, ac dissoluit peccatū in nos per Adam transfu-
sum. Propterea & iniuste mortuus, & excitatus ex
mortuis, eo quod non erat possibile teneri à morte
principem uitæ, simul etiam nos excitauit & sedere
fecit in supercœlestibus. Et ille quidem per idolo-
rum cultum, & alia praua opera cunctos sibi subie-
cit: Christus uero mundauit nos ab operibus mor-
tuis, ut seruiremus deo uiuenti & uero.

Nónne hi omnes de ipso similitudi-
nem sument, & propositionem quam
ei denarrent?

Prudentes, inquit, similitudinem ædent, hoc est,
oden uel canticum, & problema, id est sermonē po-
pularem, qui omnibus passim sit in ore, ut pro omni
alia narratione, de ipso uerba faciant. Vel para-
bolam dicens, hoc significat, quod quoties mētionem
sint facturi alicuius ceu infortunati, hanc sibi sumant
similitudinem

similitudinem dicentes: *Aequè infortunio succubuit,*
atq; *Babylonius.*

Ac dicent, *Væ qui multiplicat sibi,*
quæ sua non sunt, Quousq; & solide
pöderosum reddēs colli sui ornamētū.

Hæc, inquit, canent, lamentantes Babylonium.
Væ qui nihil se decentibus manū inijcit, & colli sui
ornamentū, siue onus imperij sui grauius constituit
subditis suis, quod grauia tributa & uectigalia im-
ponat. In medio autem exclamauit luctu: Quousq; &
inexplebilem eius & insatiabilem cupiditatem eius
demonstrans, ut quæ finem non nouerit, quæ tamen
non diu duratura sit, sed enim propediem cessatura.
quantum nunquã antea. Graue autem & onerosum
reddidit collare suum, eò quod grauius sibi suppli-
ciū ex Deo ipse parauit: quãdoquidē in malicia sem-
per sua perrexit, Porro calumniās spiritus, etiã
quæ sua non sunt colligit, nimirū homines Dei exis-
stentes, ab eo nihil differentes, nimirū ad imaginem
eius creatos, sibi mancipans. quos tamen Deus uirtu-
te euangelij Christi liberat. Vnde & grauius sibi
collare, hoc est maiorem pœnam quidem apparat,
qui ne in aduentu quidem Christi à malicia destitit,
Atqui consideras hic commodissimam potentiam.

Quoniam repente exurgent mor-

Cap. II IN HABACVC PROPHE TAM
dentes ipsum, & expergiscentur insi-
diatores tui, erisq; in direptionem ipsis.

Iam antea dixit, Quousq;? ueluti egre ferens &
comotus: pro eo quod est, quamdiu hoc facies? Deinde
de ueluti interroganti cuidam, quomodo hoc intelli-
gis: Quonia, inquit, inuitus ab iniuria & iniusticia
desistet. Nam ueluti e somno exurgent subito, & ex
improviso lancinantes seu mordentes ipsum ceu den-
tibus, belli nimiru insultibus, exedentesq; uires eius
bellicas & absumentes, nempe sub Cyro, Persæ, Me-
di, & Elamitæ: ac ueluti ex ebrietate, ac alta in so-
porem delatione, expergesfacti, sobriam mentem, &
liberam ratiocinatione recipientes, non porro feret
tantam tuam degrauatione, uerum omnibus modis
insidiabuntur tibi, diripientq; regnu tuum. Insur-
rexerunt etiam aduersus satanam apostoli & mar-
tyres: qui docentes & cofitentes ore Christum, mor-
debant corpus eius, siue eos qui que satanæ sunt sa-
piunt: Ut enim corpus Christi sunt fideles, sic cor-
pus diaboli sunt infideles. Et qui antehac idololatre
fuerut, insidiatores eius constituentur, abolituri ipsius
opera. Euigilarunt enim & uiderunt lignum, lignu
inquam & aliam materiam, qualis esset: qua antea,
ceu temulenti, colebant. Porro qui a peccato defle-
uit, itidem exurgit, iacens enim reflecti non posset:
& confitens mordet diabolū ore suo quo cofitetur.

Et

Et expergefactus ex alta in soporem delatione, qua detinebatur à uoluptate, infidiatur iam per ieiuniũ, corporis humi cubantis castigationem, precationẽ: diripiens ipsum, & alios ad salutem ducens, & uerbo & exemplari quod in sese exhibet.

Quia deprædatus es gentes multas, deprædabuntur te omnes relictĩ populi, propter sanguinem hominum, & impietatem terræ & ciuitatis, & omnium inhabitantium ipsam.

Multos, inquit, tu deprædatus, ueruntamẽ à paucis extra tyrannidem tuam relictis destrueris, quos neq; sperabas tibi renisuros. Adcõ diuinitus plaga tibi infligetur, ut qui abs te contempti fuerint, te excellent, ueluti Deo prorsum illos confortante, indenteq; robur. Patieris autem hæc propter uictimas & cædem, quam ædidisti, hominũ: & propter impietatem & flagitia quæ cõmisisti, omnem terrã omnemq; ciuitatem uastans, ac suis habitatoribus orbans. Proinde à Cyro hæc passus est Babylonius, siue imperiũ eius. A sanctis uero satanas, qui spolians homines per seducentem uoluptatem, per illos rursum spoliatus est, aq; Christo ingresso in domum eius, siue in mundũ in quo habebat robur, diripienteq; uasa eius, quibus utebatur ad omnem propriam

efficaciam suam & operationē. Spoliatus est etiam per apostolos, qui ex reliquijs electorum Israëlitarum existentes, omnes satanæ subiectos liberabant.

Væ qui auide possidet facultates malas domui suæ, ut ponat in altitudinē nidum suū, ut contegatur manu malorū.

Indignatur Babylonio tanquam auaro & circumscriptori. Dicere autem queas, quod & lugeat ipsum. Etenim uere miser est, & luctu dignus, qui plura appetit. Proinde & ille auide expetebat facultates malas domui suæ: uel auarus erat auaritia mala domus suæ, hoc est, propter imperiū suum & regnum, ut hoc eximiū, altum & præpotens constitueret, ut nullo tentari malo posset: uel ut domum suam regiam splendidam faceret, & auro præclarā, utq; sublimem ipsam extrueret, ut ita undiq; tutus & insidiarū exors fieret. Dixit autem nidum ex metaphora auū, nidos suos in alto collocantiū, ut ne facile puli parū intercipi queant per insidiatores. Subindicat iuxta mentis eius sublimitatē & elationē. Est etiā bona excellentia, seu plura habendi cupiditas, quando in uirtute qui spiam superior esse uoluerit, & quando pauca huc impenderit, plura inde recipere cupiat.

Cōsuluisti in ignominiā domui tuæ.

Altitudo, inquit, hæc quā adeptus es ex auaricia
domui

domui tuæ, regnoq; tuo, ad maiorem ignominiam uertetur tibi, Quo enim præclarior es, hoc in maiorem tibi contumeliam cedit, quo à tanto taliq; splendore excidas. Hæc ad omneis quidem auaros dicta sunt, & circumuenientes alios. Atq; utinam hæc audiant, & comodatē ex eis capiant. Hæc etiam dicta sunt de spiritu deserto, qui Deo maior esse gestijt, ac humanam sibi subdidit naturam. Qui posuit quidem in altitudinem domū suam, & nidum, hoc est, peccatū. in ipso enim quiescit. Nidum uero, instar auis habere dicitur, propter principatum & potestatem quæ ei est in aëre, ac propterea quod ostentationem, fastum, & ardua spiret. Atqui huiusmodi domui suæ cōtumeliam decreuit & acquisiuit. Quando enim peccatum ad fastigium perduxit, ac ad summam maliciam peruenire persuasit, nimirum alios homines ad nullam non peccati speciem impellens, ac Isrælitas ut complerent mensuram patrum suorum, & eorum qui & prophetas & Christum occiderāt, tum ignominia est affectus & pudore suffusus.

Confecisti populos multos, & deliquit anima tua.

Hoc est, consummasti, uel funditus cum summa pernitie perdidisti: quod supra dixit, consummationē in hamo extraxisti, Neque destitisti à peccando, uerū hodie delinquit anima tua, ad maiorem plura habendi

Cap. II IN HABACVC PROPHE TAM

cupiditatem progrediens: Vel quod post cōfectionē populorum multorū, superbia languisti, ut uel contra Deum ravidus esses, id quod uere est animæ peccatum. Præterea uani doctores circumueniunt circumuentione mala, auellentes à sana doctrina discipulos post sese, ut ædes suas, & non Dei (quas ecclesias uocant) altiores & præclariores reddant, eo quod turgida loquantur: quibus tamen sibi ignominiam struunt, ecclesia, quæ re uera est domus Dei, fortio rem sese monstrante, quando & conficiunt tales populos multos, ecclesiæ anathemati ipsos obnoxios constituentes, qui est finis & exitus omnis hæretici, nimirum separatio à Deo.

Hanc ob causam lapis ex pariete clamabit, & cātharus ligneus uociferabit.

Consueuit scriptura inanimis & sensu uacantibus & ratione, uocem attribuere, non quod sonare uerba queant, uerū quod ueluti per ipsas res tantum non clament. Hanc ad rationem Esaias ait: Erubescet
Esa. 25 Sidon, dixit mare. Et, Cæli narrāt. Et quod præsen
Psal. 18 ti loco magis est accōmodum, Dominus dixit Iudæis
Luc. 19 quum pueri eum cōmendarent: Amen dico uobis, si conticuerint illi, lapides clamabunt. Proinde ad Babylonium ait: Nedum sermonis participes, uerū & inanimi lapides, & irrationalia, ut canthari, uociferabuntur aduersus tuam dementiam & insaniam. Et
qui

qui hoc fiat, dicemus. Nabuchodonosor Iudæe domos & urbes uastabat, diruebat, incendebatq;: necessario igitur lapides decidebāt & ligna, scarabæos paruos (nā illi κάρδαροι uocantur) uel tineas habentia, uel teredines, ex quibus & ædiū & ciuitatiē uetustas cōstabat. Hæc igitur suffossa, igniq; succensa, propheta uociferatura dicit aduersus eius crudelitatem. Animaduertendum quod pro uoce, cantharus, Symmachus connexionem lignorum posuerit. Fortasse igitur ueteres, trabium complexum culmina sustentantium, Cantharos nominabant, quia sibi superpositum tectum ferrent. Adhæc omnis lapis ex iudaico templo sublatus, clamabit Dei potentiam. Iam qui peccati fimo haftenus uolutatus fuerit, ubi lignum crucis apprehenderit, clamabit: Absit à me *Gal. 5* ut glorië, nisi in cruce domini mei Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Et illud: Christus etsi ex infirmitate mortuus est, uiuit *2. Cor. 13* tamen ex potentia Dei.

Væ qui ædificat ciuitatem è sanguinibus, & parat urbē per iniuriā. Nonne hæc sunt à domino omnipotentē?

Luctibus & lamentis uere dignus est, qui ex iniustis uictimis & cædibus, regnum suum amplificat: qualis & babilonius fuit, è sanguinibus & prælijs extruens urbem Babylonem, uel totā ciuitatem sibi

subiectam, altiore[m] & opulentiore[m] faciens, atq; pa
rans, autumans sese firmam eam, ac nullis turbatio
nibus expositam redditurum, adeoq; inuictam, per
hoc quod iniustas opes & potentiam colligeret. Hæc
autem non sunt à domino, hoc est, non imperauit
ista, neq; lege sanciu[it] ea dominus, neq; ipsi placent.

Aedificauit ciuitatē satanas in sanguinibus, quan
do instituit rempublicā & administrationem sacro
rum, idolis destinatorū: parauitq; urbem in iniuria,
quando persuasit hominibus degere sub auaritia &
circumuentione, ac simpliciter uiuere in uoluptate
ac delicijs, quæ est iniuria & iniusticia, dum qui me
lior est inter nos, iniuriam patitur à peiore.

Et defecerūt populi pleriq; in igne,
& gentes multæ exanimatæ sunt.

Planum iam facit, quomodo aedificarit Babylo
nius in sanguinibus & iniurijs. Etenim populos mul
tos, inquit, incendisti, ciuitates eorū & regiones com
burēs: & gentes multas pusillanimes reddidisti, hoc
est, ut ob calamitates quibus per te adfligebātur, re
nunciarent potentia[e] suæ, & uires suas reijcerent.
Defecerunt ergo gentes multæ in igne, quo accende
bant & comburebant uictimas ipsis idolis. Atqui
destituuntur etiam uiribus in igne indignationis &
furoris, qui à potētissimo Babylonis rege uincūtur.

Quoniam

Quoniam implebitur terra cognitione domini, ueluti aqua multa cooperiens maria.

Quaedam exemplaria habent, impleta est: quod ipsum etiam pro implebitur intelliges. Postquam igitur supra dixit, *Vae*, nunc causam adducit, & inquit: Propterea *Vae* dixi, quoniam cognoscetur in te potentia Dei, & uniuersa terra cognoscet dominum, ceu iuste iudicantem. Et quemadmodum copiosa *lympha* cōtegens maria, hoc est, mundans & superbuliens, in omnem hinc inde locum effunditur, consimili ratione cognitio domini exuberabit, & super omnes fundetur: perinde ac *Dauides* ait: Cognoscitur dominus iudicia faciens, in operibus manuum suarum comprehensus est peccator. Quum enim peccator in illis ipsis, quae perpetrat, deprehensus fuerit, tum dominus iudicia faciens omnibus innotescit. Prædicit autem uenturam etiam per Christum, super uniuersum terrarum orbem cognitionem Dei, itidem ut ipse dominus ad patrem inquit: Manifestaui nomen tuum hominibus. Prius enim solis *Hebraeis* cognitus erat, neque illis interim ut pater filij, neque ut productor spiritus, uerum simpliciter ueluti Deus, & autor uniuersorum. Per Christum autem cunctis mortalibus manifestatus est, etiam ad ultimos usque orbis terre fines, per etiam perfectam gloriam, tanquam filij & spiritus

Psal. 9

Ioan. 17

ritus principium. Maria itaq; gentium ob incredulitatem amara, inundare fecit & contegi aqua (quæ tibi quæat) diuinæ cognitionis, ad eò ut in ipsam transmutarentur. Porro dominus ipse in scripturis fluuius dictus est, imò & torrens appellatur, ut eo in loco: Ecce ego super illos affluam, ut fluuius, & quasi torrens inundans gloriam gentium.

Væ ei qui bibere dat proximo suo mixturam turbidam, & inebriat, ut intueatur in spelæa ipsorum. Saturitatem ignominia post gloriam bibe.

Rursus Babylonium calamitosum reddit, dum inquit: Bibere dabat supplitia et pœnas proximo, id est, omnibus hominibus ex eodem luto conditis, uel cõtribulibus & cognatis tuis: mixturã seu peruersionem turbidam, hoc est, turbidum potum, ceu fontis inuersionem passi, siue conturbati. Et inebriabas eos per punitiones, ut subindicarent tibi spelæa, id est occulta loca, in quibus defossos seruabant thesauros, ut inspiceres eos, Eam obrem & ipse iam bibe potum ignominia, ad usq; saturitatem. non enim leui cõtumelia afficeris, sed ingenti planè. Ratio est in promptu: quod ex ingenti gloria, ad ignominiam lubricè casurus sis. Tradunt Hebræi, quod Nabuchodonosor abducens gentium duces in suam terrã, introduxerit

introduxerit iuxta in suam regiam, atq; illic forti parato & permixto potu, eos inebriatos ad saltandã compulerit. Qui dum mouerentur ac interdum caderent, occultaq; corporis, ut uerisimile est, nudabantur, miras inde delicias & uoluptatem capiebat, & in risum soluebatur Nabuchodonosor. Corporis itaq; secreta, spelæa nominauit propheta. Alij interpretes, pro spelæis nudationem reddiderunt: ut intueatur in nuditatem ipsorum Præterea diabolus hominibus, qui proximi eius sunt, quantum attinet ad rationalem naturã, propinauit permixtionẽ turbidam, conturbans mentem ipsorum, & peruersens atq; cõmiscens noticiam, quã eis à natura Deus indidit, boni & honesti: inebriansq; uoluptatibus, ut corda ipsorũ ueluti speluncæ istius latronis facta, eum pro ephoro & obseruatore suo habeant, attendentem sedulo & obseruantem, ne qua ratione, bona cogitatio uel ratiocinatio ingrediatur. At postquã aqua cognitionis Dei super terram exuberauit, ac torrens deliciarũ, nempe Christus, prædo iste abunde ignominiarũ retulit, satisq; contumelia deturpatus est. Siquidem ex omni potentia sua excidit, ut nullus usquam idolorũ cultus remaneat, nec amplius iste latro, ceu numẽ, malis feriat, perinde atq; Esaias ait: Ablegabit dominus ad honorẽ tuum ignominia. Esai. 10

Herefiarchie item potionem miscent appropin

Cap. II IN HABACVC PROPHE TAM

quantibus sibi discipulis, turbidã nimirũ inuersionẽ, inuertentes genuinũ scripturarũ intellectũ, ut in speluncas suas siue synagogas uel cõuentus intueantur. Iam & corda ipsorũ spelea dici queant, Euangelij Christi cognitionis lucem non accipientia, qui sol est iusticiæ, ut quæ serpentibus & reptilibus referta sint, hoc est, prauis & uenenatis cogitationibus.

Et tu cor concutere, atq; mouere.

Cordi Babylonio hæc loquitur. Quoniam iam antea per te multi consternati sunt, nunc igitur tu, qui nunquam sperasti ut aliquo terrore tentareris, ut ue à felicitate tanta excideres, quam perpetuo inuiolabilẽ arbitrabare, ac propterea induratus eras: nunc inquã, corde concutiare, hoc est, intellige quod felicitas tibi tua exciderit, ac sensum aliquem accipiens eorum quæ aduersum te euenient, ab arrogantia statu concutere, ac trepida tremore quodam, & mœrorem assumens, & animi in meliorem statum permutationẽ. Quod uero minime pauci in felicitate rerumq; copia constituti, nullo unquam tempore sese quassandos & commouendos existiment, Dauid testimonium profert, inquit: Ego autem dixi in exuberentia mea, haudquaquã concutiar ullo unquam tempore. Nec reputaui mecum, quod tu decorem meum & splendorẽ confortasses, ac stabilem hæcenus esse feceris. Non quod ego dignus forem, cæterum quia

Psal. 29

tu uolueris. Domine, inquit, iuxta uoluntatē tuam, prebuiſti ſplendori meo uires. Auertifti autē faciē tuam & factus ſum conturbatus. Proinde hortatur Babylonium, ut turbationem perferat, ac felicem illum, qui dum à Deo flagellatur, turbatur, & concutitur à malicia: nec dicit, fortis ego ſum, iſta nō curo.

Gyrum duxit ſuper te, poculum dextræ domini.

Eapropter inquit moneo te ut cōmouearis ac trepidēs, quod iuſta Dei uindicta ſuper te uenerit. hanc enim calicem diuinæ dextræ nominat. Sæpe autem aliàs multis in locis pœna calix dicitur, aut poculū. Iam qui biberit & perſuſus temeto fuerit, cōcutitur. Quid uero eſt, gyrū duxit? hoc eſt, circumtulit, uel circumlatū eſt à dextra, ut effugere illud non poſſis. Vel quod æque atq; cyathus in ſympoſio ad omnes cōpotores per circuitū tranſit, ſic diuina ſeſe ultio gerat. Antea nanq; alia regna pertranſijt, puniens illa & inebrians dextra illa calamitatibus: circulo autē perfectō, ad te uſq; etiam tandem peruenit, ut te iam ebibere oporteat hoc poculum, quod dextra tibi domini propinat. Nec fieri poteſt, ut hic præterfugias. Manū enim eius excelsam quis auerſabitur?

Et collecta eſt ignominia ad gloriam tuam.

Cap. II IN HABACVC PROPHE TAM

Quemadmodum quando felix eras, undiquaq; gloria tibi cumulabatur, & à diuitijs, & à fortitudine & intellectu, & multitudine subditorum, ac id genus consimilibus: sic nunc ignominia colligetur tibi à paupertate, à metu, ab ignorantia, à defectione subditorum, ac talibus omnino simpliciter. A quibus enim celebris, magni æstimatus est, ab ijs nunc deonestatur, ab illis destitutus. Quia uero dominus in corde terræ triduum apud inferos demoratus est, ad hoc ipsum cor ait: cõcutere & cõmouere. primũ quidem motu factõ, dum exhalaret animã, quando & monumenta sunt aperta: deinde quod ueluti totus inferni principatus sit concussus, ac æreæ contritæ portæ, aduenit enim captiuus prædicare dimissionem. Adfert igitur: Quoniam circumdedit te poculum mortis, quod bibit dextra domini, ipse uidelicet Christus Iesus. Quare quos, dum tibi integræ uires starent, deuorasti, rursus expuisti: & factus iuxta inglorius, per gloriam Christi, qua humanam naturã retinuit conseruauitq;. Destructus est nanq; extremus hostis, gloria mali, & iactatio maliciæ, iuxta illud: Quid gloriaris in maliciã? Quando uero indigne tulerit, maliciæ & uitio se obnoxiiũ, collegeritq; sese, tum ignominiam putat priorẽ gloriã.

Psal. 51

Nam impietas Libani cooperiet te.

Libanus mons Phœnicie syluosus & odorosus, pretiosus

pretiosis arboribus exuberans. Assimilat igitur scriptura monti huic urbem Hierosolyma, ceu maximam, & eam quæ cunctis anteferatur, ac multa bona fragrantia, propter sanctos homines, refertam, perinde ac Dauid ait: Cedri Libani quas plantasti, Psal. 103
 illic passerculi nidulabuntur. Quilibet enim sanctorum cedro similis est, eo quod in altum tollatur, eosque suscipiat, qui ab eo institui uolunt, eisque fiat protectio. Quia ergo Hierusalem incendit unam cum diuino templo Babylonius, impietas, inquit, in Libano, quæ est Hierusalem, commissa, conteget te.

Et calamitas bestiarum propterrefaciet te.

Bestias, Cyri copias & exercitus uocat, ferinum in morem sese gerentes, ac bestiarum instar seuientes. Proinde ad afflictio calamitasque quam Cyrus adducet tibi, trepidationem tibi iniiciet, hoc est, humilem, timidum, & inaudacem reddet. Olim etiam re uera multa erat in Libano impietas, idola propter, quorum illic uigebat cultus. Altiora enim montium iuga scandebant demonibus addicti, ut illic facilius demonibus conuersarentur. Eius cultus causa diabolus, coopertus est abyssus, adeoque inferno traditus, ac quæ sub ipso sunt bestiae & uenenata, hoc est, mali spiritus, ad afflicti sunt flagellati uidelicet Christi nomine.

Propter sanguinem hominum, & impie-

Cap. II IN HABACVC PROPHE TAM
tatem terræ, & ciuitatis, omniumq; in
ipsa commorantium.

Rursus iure ultionem à domino imminere oculis
subijcit, quodq; haud citra rationem, aut iniuste hæc
patiat, uerū propter sanguines, inquit, & impie-
tates quas faciebat, omnem terram & ciuitatem ci-
uibus & incolis exuens. Hæc etiam domini inte-
remptoribus cōueniunt, sanctorumq; hominum, qui
ignominia adfecti sunt, & calicē iræ Dei biberunt,
& ad ærumnam à bestijs, Romanis nimirum mili-
taribus copijs, redacti sunt, propter sanguinem tum
prophetarum, tum domini, eiusq; discipulorum. Si-
quidem isti interemptores impij fuerunt in Libanū,
benefragrantem nimirum ecclesiam, quæ terra Dei
est & ciuitas.

Quid prodest sculptile ei qui scul-
psit ipsum? Finxerūt sibi conflatū quip-
piam, nimirum apparentiam uanam.
Confidit in fictili suo, qui finxit illud,
dum facit idola muta.

Babylonij, Cyro aduersum illos belligerante, ad
idola & præstigia & incantationes conuersi sunt,
eam ob rem deridet eorū propheta dementiā: quan-
doquidem ueri Dei templum flammis tradiderant.
Confidebant autem idolis, quæ ipsos ab hoste uindi-
care

care non poterant. Idolorū autem, quæ ex metallica materie parata erant, quædam sculpta fuere, quædā fusa & ducta: omnia tamen per conflationem ignis. Et si sculptilia peculiarē quandam formā haberent, cuncta tamen in sese plena & solida extiterunt, nihil in sese uacui admittentia. Fictilia uero sunt commissa & cōnexa, intrinsecus alia materie referta, ut pice, uel cera, uel luto. Fiebant & sculptilia lignea, & lapidea, & consuta. Sunt & quæ pictorum manus coloribus informabant. Quū igitur speciatim sculptilium & ductilium mentionem fecisset, generatim iustitiam intulit, ut faciat idola muta. Per dictionem enim facere, omnia comprehendit, quomodocunq; & ex qualicunq; materie facta. Fortasse autē finxit & fictile, hoc significat, ueluti si dicamus: Fecit Deus terram: Et rursum: Aridam manus eius finxerunt. Est autem sententia huiusmodi. Fiduciam collocat qui finxit, in fictile suum, ac propterea imagines faciūt: quo plures fecerint, hoc se maiorem commoditatem affecturos sperantes. Dicens phantasia, hoc est, imaginem quæ apparet: apposuit, uanam, eo quod & uera sit apparitio: siue quando quæ uisa sunt alicui, denuo prodeant & orientur apud ipsum, qualia fuerint antea: uel quod scriptura apparitionē, splendorem appellet etiam. Quum igitur multi splendores subsistant, ut qui sint rerum existentium, ipse idolo

Cap. II IN HABACVC PROPHE TAM

lorum splendor non subsistit, ut qui sit rerum non existentium, propterea imaginem seu apparitionē mendacem dixit.

Væ qui dicit ligno, euigila & exitare, et lapidi exaltare, quum sit apparitio tantum.

Luget eos propheta, qui in extremis calamitatibus non ad eum, qui seruare queat, confugiunt, sed ad ligneas & lapideas imagines currāt: precenturq; ut ueluti sopite expergesiant, & exurgāt aduersum hostes, uires suas eximias & inuictas demonstrantes. Obserua hic, ut non dixerit ligneū uel lapideum idolum, uerum simpliciter lignum & lapidem, ad maiorem contumeliam. Quanquam enim speciem gerat hominis, attamen lignum manet & lapis: species autem seu figura quam præ se fert, noua est apparitio, ut paulo ante cōmemorauit. Nec enim opus erat repetere.

Hoc autē est ductile auri uel argēti.

Obscurum uidetur hoc. Quum enim dixisset lapidem & lignum, subintulit: hoc uero est ductile, ex auro & argento. Proinde lapis & lignum, ductile est auri & argenti? Haudquaquam. Sedenim hunc ad modum intellige. Aliæ quidem imagines sunt lignæ & lapideæ, hoc uero est ductile, pro, aliud uero

uero est ductile, seu idolum ductum ex auro & argento, uel fufum.

Et omnis spiritus non est in ipso.

Pro, nullus spiritus est in ipso, neq; naturalis, neq; sensibilis, neq; rationalis.

Dominus autē in tēplo sancto suo: metuat sibi à facie eius uniuersa terra.

Imagines, inquit, mutæ sunt & imbecilles, nemi- nem iuuare possunt: dominus autē ueluti templum quoddam habet ipsum cœlum, & in illo commoratur, ceu sanctus in sancto. Demoratur etiam in templo Hierusalem urbis: quod, qui in idola sua spem locat, incendit, pro quo maleficio poenam luet. Quod si in cœlis habitat, omnis terra uereatur faciem eius, hoc est, præsentiam eius, & considerationē nostrorum operum: & nemo sit contemptor Dei, neq; arroganter agat, ad ea quæ Babylonio contigerunt defigens oculos. Templum domini etiam corpus est, quod è sancta uirgine sibi ipse compaginauit, quod etiamnum templum immoratur. Omnes igitur terrena spirantes, metuant sibi à facie ipsius, secundi opinor aduentus, quando terribilius quam antehac, ueniet uisitare opera nostra, non in rectum transferre, non emendare.

IN HABACVC PROPHE-
TAM HABACVC PROPHE-
tæ cum cantico. Caput III.

Domine audiui auditum tuum & cōterritus sum: intellexi opera tua & obstupui. Transformans & figuris illustrans admirandus uates, sermonis sui characterem, nempe interrogatione & responsione, ac quærens quur nõ puniat Deus cōtemptores: ubi ergo didicit quod pœna non sit perpetuo defutura, neq; semper differenda, enimuero Iudæos quidē per Babylonios, Babylonios uero per castigandos esse Persas: ad laudē cum cantico sermonē transfert, precans simul & celebrans, & admirans Dei iusticiam, inenarrabilesq; Dei ordinationes. Orationis autem & precationis habitu, interim futura etiam uaticinatur. Ait ergo: Audiens ego quæ dixisti de transgressoribus in Hierusalem, quod Babylonio tyranno tradentur, ac de illo ipso impio quod Persis dedetur, perterrefactus sum, quod adeò peccatores ad interitum funditus tradas. Nihil eorum quæ abs te fiunt domine, citra rationem fit. Obstupesco cōsiderans iudicij tui iusticiam. Poterunt etiam hæc de Christi mysterio dici. Postquam enim meminit Babiloniorum abolitionis,

abolitionis, quam Cyrus efficiens, Israëlitas liberauit, deinceps ad generaliore[m] & secretiore[m], quam dominus noster Iesus Christus nobis peperit libertatem & liberationem recurrit, liberans nos à satanâ potestate. Tum ita uates ad patrem uerba facit: Audiui pater, domine mi, te reuelantem mihi incarnationem unigeniti filij tui, & perterritus sum & admiratus. Quomodo terra capiet illud, quod nusquã capitur? Porro reputans apud me intimius & exactius opera tua, quæ factur[us] es, corpus ipsi effingendo ex uirgine per spiritum sanctum, & signa, & id genus alia, quæ ipse per tuum nomen faciet, obstupui. Ad hæc, ad filium ita dicere queat: Quoniã audiui de te famam quandam. supra enim dixit: Audiam omnino quid loquatur in me spiritus: & intellexi opera, per quæ operaberis salutem humanæ naturæ, præterea & crucem & mortem, & resurrectionem & assumptionem: Et obstupui planè, demiratusq[ue] sum, quomodo contraria conuenire possint, nempe corpus cum incorporeo, mors cum uita, cum morte resurrectio, quomodo corpus in cælis collocabitur. hæc enim omnia prorsum plena sunt stuporis admirationisq[ue].

In medio darum uitarũ cognosceris.

Due uitæ sunt, & præsens & futura, quarũ medi[us] ipse Deus iustus index demonstratur: alios qui

CPA. III IN HABACVC PROPHE TAM

dem hic puniens, uel etiam glorificans, alios uero meris supplicijs in futuro seculo uenturis, uel quietudinibus etiam recondens atq; destinans. *Quis* *dam* hic non uitas, sed animalia per prophetam dici intellexerunt, Cherubim uidelicet gloriæ, quæ obumbrabant propiciatorium, alterum quidem à dextris, alterum à sinistris: è quorū medio diuina uox egressa, principi sacerdotū Dei uoluntatem indicabat, quando in penetrale ingrederetur. Est autē & dominus Iesus assumpta humanitate propiciatorium nostrum factus, ut apostolus testatur, tanquā animā suam pro nobis ponens, nosq; Deo patri reconcilians. Quia uero Deus sub Cherubim stipatus manet, ideo dicit: O domine tu uere nostrum propiciatorium eris. Te enim præsignificabat, in medio duorū Cherubim stans, legale illud propiciatoriū.

Rom. 3

Alij per duo animalia, Babylonios & Iudeos intellexerunt, quorum in medio iustitiam facere cognitus est. Nouimus & alias allusiones, à quibus obfaturitatem abstinēbimus.

Dū appropinquauerint anni, agnosceris, cū aderit tempus demonstraberis.

Et omnibus demonstraberis, quod iustus sis & uerax. Hæc de domino nostro Iesu Christo etiam dicit. Appropinquant anni consummationis, ac prædefinitum incarnationi tuæ tempus iam adest: quod

tura

tum erat, quum uitia ad summū fastigium peruenissent, & nihil intentatum satanas reliquisset. Verum quum omnes peccassent, orbatū q̄; essent gloria Dei, & ne unus quidem iustus relictus esset, tum agnosceris ac demonstraberis, qui nunc in umbris & figuris prædiceris.

Dum turbatur anima mea ira, misericordiam recordaberis.

Humanæ naturæ personam induens propheta, Quum turbata, inquit, fuerit anima hominis, per iram tuam castigati, tum misericordiam denuo recordaris, perinde ac Israëlitarum Babylonijs traditorum rursus es misertus. Humana naturaurbationem etiam passa est, dum ob præuaricationē mandati & inobedientiam ei succenseret Deus, adeo ut mortalitati subijceretur, sicuti Dauides etiam ait: Auertente te faciem tuam turbabuntur, & in ipsum reuerentur puluerē. Atqui rursus es misertus eius, & incorruptibilem in te & immortalē demonstrasti, quemadmodum idem rursus ait: Emittes spiritū tuum, creabuntur, & renouabis faciem terre.

Psal. 103

Ibidem

Deus à Thæmā ueniet, & sanctus à monte umbroso & aspero.

Thæman alij quidem austrum, alij uero Africū interpretati sunt. Vaticinatur autē propheta, quod

Cap. III. IN HABACVC PROPHE TAM

ex Beithleem ueniet Christus, quæ ad australem & Africam plagam respectu Hierosolymorū sita est. Montem uero opacū seu umbrosū, ipsam eandem Hierusalem appellat. Asperum seu hirsutum, ac in-
tonsum ideo, quod ueluti diuinis donis & uirtutibus sanctorū in ipsa recubantium spirantiumq; floreat: opacū uel umbrosū, quod ueluti nebula, ac iuxta diuina gratia, super eam & in ea umbrā faciat, illam ceu umbra circumdet, ac tanquā in protectione cœli commoretur. Porro deipara uirgo mons est etiam asper, ut in quam ferrum cogitationis, sordidum uirus habentis, non ascenderit: neq; humanæ manus uel operationis, ut uirginitatem eius resecat. Opacus & umbrosus mons illa ipsa etiam uocatur, quod spiritus sanctus descenderit super ipsam, & uirtus altissimi eam obumbrauerit.

Diapsalma.

Diapsalma uox est, quam Græci interpretes reddiderunt, pro Hebræa dictione Sela. Significat autē (ut peritioribus Hebræis placet) quandam peculiaris obseruationem eius rei, quæ illic per spiritum propheticū dicitur, quasi dicat: Res non est parua, quare inis eam sensibus reponite. Et quia hæc est prophetia de incarnatione filij Dei, pulchre apponitur Sela, græce diapsalma.

Operuit cœlos uirtus eius, & laudis eius

cuius plena est terra.

Etsi factus est homo unigenitus Dei filius, & per hoc angelis minor uisus & inferior, attamen uirtus eius, hoc est, gloria & maiestas, supra caelos est, hoc est, supra angelos, qui in caelis sunt. Ad quæ enim horum dixit: Filius meus es tu, sede à dextris meis? Vel quod splendidior ipso cœlesti est lumine. Præterea uniuersa terra, tum uberius agnouit eum dominum & herum, quando incarnatus: euehitq; ipsum præconijs, ceu unigenitum, & eiusdem cum patre essentia filium. Deinde quando cum carne supra nubes cõscendit, operuit caelos obtexitq; tumq; ipsum uberius terra Deum cognouit.

Et splendor eius, tanquã lumẽ erit.

Splendor, inquit, quæ demonstrabit nobis Christus, cognitionem Dei & uitam Deo placentem intelligens, ceu lumen erit, hoc est, non obscurum, neq; imbecillum, ut Mosaicum, illud enim umbram habebat: sed merum lumen & immixtum. Propterea & propheta dixit: Illuminare Hierusalem, uenit enim lumen tuum. Et, Populus sedens in tenebris, uidit lumen magnũ. Præterea carnis ipsius fulgor, tanquã diuinitatis lumen erit in monte Thabor. siquidẽ in carne deitas effulgebat.

Es. 6

Cornua in manibus ipsius, & posuit dilectionem fortem roboris sui.

Cap. III IN HABACVC PROPHE TAM

Non solum, inquit, lumine doctrinae usus, ueritatem demonstrauit & uita sua & institutione, uerū etiam plurimas uires, admiranda multa faciens, exhibuit. Cornua autem omnino potentia multis in locis dicitur. Cornua enim animantibus sunt armorū & scuti uice. Tandem pro nobis etiam mortem obiit, quod maximae eius potentiae signum est: quoniam per mortem, mortē aboleuit. Vtraq; haec fecit, ut suam erga nos dilectionem & fortem & magnam ostenderet. Maiorem enim hac dilectionem nemo habuit, quam ut animā suam impendat pro amicis suis. Quia uero

1. Reg. 2 cornua & de rege accipiuntur, ut eo in loco: Exaltabit cornu Christi siue uncti sui. ac de fistu, ut quū ait scriptura: Ne leuate in altum cornu uestrum: adseuerant quidam uatem hic dicere, quod regna dæmonum & superbiae in manibus eius sint, hoc est, in potestate eius, perinde ac in eo loco manus pro potestate accipitur, ubi scriptura inquit: In manibus tuis sortes meae: pro eo quod est, in potestate tua. Quoniam autem dæmones subuertit & subiugauit iam tum, quum diceret: Iudiciū est mundi, nunc princeps mundi eijcitur foras: impendens animam suam pro nobis, fortem suam erga nos dilectionem monstrauit. Porro dilectio ipsa non imbecillitatis, sed roboris erat. Non enim ceu imbecillis passus est, sed uoluntarius, qui in crucem etiam sublatus propriam ostendit

1. Reg. 2

Psal. 74

Psal. 30

ostendit potentiam, solem obscurans, terram concus-
tens, monumenta aperiens.

Ante faciē eius proficiscetur sermo.

Non carebit, inquit, testibus, uerū stabilem testē
habet propheticum sermonem. Ante enim incarna-
tam eius dispensationē, propheticus ipsum sermo
predicabat. Ioannis item prædicatio dum inquit: *Ve Math. 3*
niet fortior me post me. Posthac exijt nomen eius in
uniuersam Syriam. Tum ad omnes domino subdi-
tos, sermo progreditur, & nihil est absq; sermone
& uerbo Dei. Quia uero & facies domini terribilis
eius præsentia dicitur, ut illhic: *Facies domini super Psal. 33*
facientes mala: intelliges & considerabis, quod an-
tea testificatur nobis, & prius quænam sint agenda
subindicat, deinde præsto est cuiuslibet, iuxta laborē
persoluēs: *Nisi enim uenisssem & locutus eis fuisssem, Ioan. 15*
peccatum non haberent.

Et egredietur pedibus suis ad institu-
tionem.

Postquam præmisit uerbum ad eruditionem &
institutionem hominum, ipse tandem etiam uenit, pe-
dibus prophetici sermonis. Vel quod erudiat & ca-
stiget tandem nos, qui ijs, quæ per uerbum suum no-
bis antea prædixit, & testificatus est, non obtempe-
rauerimus. Alij sic legerūt: *Egredientur in campos*
pedes ipsorum, uoculam *wædliæ* per e tenue scriben-
tium *campi* *wædliæ* *institutio* *eruditio*

tes & : intelligentes omnia esse permeanda incarnato Deo, ueluti arua tam supina, quam ea per quæ equi aguntur, & campos, nihilq; ipsi impossibile esse. Poterint autem & humiles corde, arua intelligi, qui ex coelis semen accipientes, fructum ferunt ad centum, sexaginta, & triginta, de quibus David

Psal. 64 ait: Arua tua implebuntur pinguedine, & ualles abundabunt frumento. Deinde ostendens, quod de rationis confortibus campis & uallibus uerba faciat, ait: Vociferabuntur & laudabunt.

Stetit & mota est tellus, aspexit & liquefactæ sunt gentes, cōfracti sunt montes ui, liquati sunt colles perpetui, profectioes eius perpetuas pro defatigationibus uiderunt.

Omnipotentiam Dei ostendit, ut quæ nemini sufferenda sit. Simul enim stetit, & cōcussa est terra: intuetur, & simul liquefiunt cære instar omnes gentes: & montes franguntur à ui potentia eius: & colles æterni, hoc est, iam inde ab initio prædicati, ob altitudinē & magnitudinē suam: & profectioes eius & uias quas ab æterno facit, undecunq; in hostes suos motus, uidentes, tollerabiles uiderunt, cæterum planè laboriosas & adflictionis plenas, adeo terribiles erant. Considerabis etiam, quod steterit in cruce,

& mota quidem sit terra, montes autem ueluti pe-
 tre fracti sunt: liquefactæ sunt autem gentes aut
 copie demonũ, & colles idololatriam accipientes
 dissoluti sunt. Has profectioes eius & motus & ope-
 rationes, quas ab æterno prædefiniuit propter labo-
 res, quos in cruce sustinuit, factas, uiderunt crucifi-
 gentes ipsum. Laborauit enim uere, & defatigatus
 est pro nobis cruci adfixus, & languit propter ini-
 quitates nostras. Sed & terra, siue terrã inhabitans
 natura hominum stetit in eodem, & concussa est. A
 magnitudine quidem passionum cõcussa prius, stetit
 ueluti in posterum non concutienda. Commota est
 autẽ ueluti translata è statu uitiositatis, & infractæ
 quidem sunt oppositæ uires duræ & superbæ. Lique-
 facti sunt autem colles, hoc est, primorum princi-
 pum & scribarum & phariseorum dignitates à se-
 culo celebratæ, qui profectioes domini, quas facie-
 bat in iudæa, æternas & perpetuas existentes, hoc
 est, ad sæculi usq; consummationẽ memorandas: uel
 mandata quæ dabat æterna existentia, & indissolu-
 bilia, (profectioes enim seu itinera mandata sunt,
 iuxta illud: Viam mandatorũ tuorũ cucurri.) pro
 labore inspexerunt, hoc est, onerosa omnino & in-
 tollerabilia existimarunt, quum tamen ille dixerit:
 Tollite iugum meum super uos, iugum enim meum Math. 11
 commodum est, & onus meum leue. Et agite adeste.

Cap. III IN HABACVC PROPHE TAM

Et ego refocillabo uos defatigatos ac depressos, duris legis sermonibus, cuius iugum neq; patres eorum baiulare potuerunt.

Tentoria Aethiopum terrebuntur,
& attegix terræ Madiam.

Post salutare adflictiones, tentoria Aethiopū, non eorū qui re uera Aethiopes, sed qui mente cōcipiuntur, caliginosam deliberationē habentium: mortalium dico animæ, in quibus tenebrarum tentorijs morabantur, perterrefactæ sunt, & submissæ sunt, uerbo euangelij: Et attegix terræ Madiam, amantes uidelicet fornicationis & uoluptatis affectus. Israhel enim Madianiticis puellis fornicatus est, quando stetit Phinees, & placatus est dominus, & cessauit quassatio. Porro Madianæus, ualet, si interpretis, condemnatū. Pulchre autem tentoria & attegias dixit. Nam animæ mortalium temporaria demorum habitacula suere: præterea uoluptatis effectus & operationes facile dissoluuntur & transeūt, uti tentoria. Insuper apostoli etiam uere Aethiopiā uiderunt, & Madianiticam regionem uisitarunt, diuinum annunciantes uerbum.

Nūquid in fluminibus irasceris, uel
in amnibus indignatio tua, uel in mari
profectio tua: Quoniam ascendes su-
per

THEOPHYL. ENARRATIO. 38
per equos tuos, & equitatus tuus salutem adfert. Intendens intendes arcum tuum super sceptrā.

Postquā supra dixisset, quod in cruce stans montes conterit, & gentes liquefacit, nunc ait, quod non hominibus succēns hęc facias domine, neq; ut perniciem ipsis adducas & funditus perdas. siquidem annes & mare, mortalium cōgregationes & uarias gentes appellauit: Quin potius cōmuni saluti prospiciens, has passiones seu adflictiones demonstrauit. Etenim apostolis, quasi quibusdam equis uectus, per uniuersam terram equitabis, non ut punias sed ut serues. Nō enim uenisti ut iudices mundum, sed ut mundus seruetur per te. Atqui credentibus equitatio tua cedit in salutem. Quod uero ait: Arcum tuum fortiter & indubitanter intendes, ad tribus Israeliticis, quę non crediderunt pertinet, eas enim sceptrā nominauit. Quod uero equi portantes Christum sint apostoli, perspicuū fit ex eo quod Paulus ipse à Deo audiuerit dicente: Quoniam uas electionis mihi est, **Aff. 9** ut ferat nomen meū coram gentibus & regibus & filijs Israēl. Illud uero, Intendens intendes arcū tuū, non est dissimile his quę Dauid habet: Intende, inquit, & prosperum successum nanciscere. Et, Sagittę tuę acute in corde inimicorum regis. Quidam, Nonne in fluminibus irasceris? sic intellexerūt. **Scō** **Psal. 44**

pus, inquit, prophetæ est, ostendere quæ in nouo testamento contigerint, quæ sunt longe diuina et magnificentiora ijs, quæ in ueteri sunt gesta. Propterea etiam ait: non ut in ueteri testamento, amneis in sanguinem conuertisti, aut mare exiccasti, ut liberares populum tuum ab sensibilibus inimicis tuis, sic nunc facies: sed conscendes super equos, ipsos nimirum apostolos, ut sceptrâ demonum destruas atque cõminuas.

Fluminibus rumpetur terra.

Quemadmodum coloni, in fossas et subterraneos meatus, et curipos, diuidunt a quas, irrigationem terræ ita instituentes, sic tu, inquit, domine, terram præparabis ad susceptionem intellectualium fluuiorum, qui sunt apostoli, ut sit quod dicitur: Propter flumina scindetur terra. Sunt qui iuxta textum, terram fluuiorum ipsam Mesopotamiam acceperint, mediam inter duo ingentia flumina, Euphratem et Tigrem. Mystice ipsum peccatum est, quod medium est inter ueram et remissam uitam. Mesopotamia itaque rumpetur, hoc est, deiicietur, cadet, ceu murus existens Babyloniorum roboris. Peccatum quoque rumpetur scindeturque ense, quem uenit dominus iacere super terram. Fluuiorum tellus, ipsa etiam est Hierusalem, quæ multos iam tum sanctos continebat, quos amnes nominauit. Vt enim uerum existens lumen, dominus ipse, per participationem apostolos fecit lu
mers

men mundi, sic & sancti dicuntur pariter flumina. Proinde ait, quod terra iam olim fluuios habens quibus irrigetur, nunc rumpetur, ac ueluti sitibunda sathifcet, ut quæ non susceperit propheticum sermonem, neque crediderit Christo. Nam si credidissetis, Ioan. 7 inquit, Mosi, credidissetis etiam mihi.

Videbunt te, & ueluti in partu mœrebunt populi.

Hoc duplicem intellectum habet. Aut enim hoc accipies, quod qui crediderunt populi uidebunt tuum lumen, & ueluti in partu dolebunt, hoc est, cupiditatem & desiderium uehemens habebunt, ut uideant regnum tuum, & parturient tuum timorem, ut spiritum salutis pariant. Vel quod infideles populi, intuebuntur gloriam tui præconij, & mœrore necnon labore conficientur præ inuidia, quales fuerunt qui dixere: En mundus sequitur eum. Ioan. 12

Spargens aquas itineris.

Aquæ itineris, sunt spiritualis & euāgelici uerbi gratiæ. Nā aqua profectiois, qua ad nos usque unigenitus Dei filius porrexit, spiritus est, quem dedit creditibus in se. Postquam igitur uarij sunt spiritualis doctrine modi, una aqua multæ fiunt, quæ dispergitur ac diuiditur cuilibet pro sua habitudine. Nam diuisionem esse donorum discimus, eundem autem spiritum. Deinde proficiscens in uicos & ciuitates do-

Cap. III IN HABACVC PROPHE TAM

Ioan. 7 minus, aquã doctrinæ sparsit, illis profecto ad quos dicebat: Si quis sitit, ueniat ad me & bibat. Multi habent aquas sermonis, sed non sunt profectiois, sed status, spirantes uirosam odorem & inuidiam: in se ipsis enim isti bonum habent, ipsum non in alios diffundentes, qui & assimilantur ei qui talentum desiderat. Porro qui bonum habet, & in alios effundit, is aquas profectiois habet: & similis est, qui numularijs talentum suum locat, quiq; opulentio rem dominum suum facit.

Abyssus dedit uocem suam, in altitudine apparitionis suæ.

Permansit in assumpto tropo, sensuumq; consecutione obseruauit, flumina enim sacrosanctos apostolos appellans, mare gentes nominat, incredulitatis amarulentiam retinentes. Perinde ergo ut fluuiorum in pelagus ingruentium, exonerantium ue, ingens sonitus & strepitus editur, marinis fluctibus cohibentibus arcentibusq; insultum & influxum, hunc ad modum diuinis apostolis gentes circumcuntibus, salutareq; euangelij Christi præconium adferentibus, turbæ aduersum ipsos mouebantur, & seditiones ab infidelibus ipsis contradicentibus, extingueretq; tentantibus istam promulgatione: quemadmodum Ephesi argentarius Demetrius fecit, Corinthi uero alij, & Hierosolymis Iudæi, quando & Romanis

Romanis Paulum tradiderunt. Proinde abyssus turbationis gentium, dabat altitudinē apparitionis & eleuationis fluctuū eius. Quidam hic, per abyssum, multitudinē credentium acceperunt, è fluminibus & aquis supra dictis consistentem. Ipsa igitur abyssus, & altitudo apparitionis eius, hoc est, alti in ipsa, & diuitiarū & gloriæ & autoritatis aspectum habentes, dederunt uocem, confitentes dominū Iesum Christum ore suo.

Eleuatus est sol, & luna stetit in ordine suo ad lumen.

Sol iusticiæ in altū sublatus est in cruce, & nox facta est, in qua luna ordinē suum obtinet, ut luceat: siue quod domino crucifixo ex gentibus ecclesia refulsit, & stetit in ordine suo ad lumen, hoc est, proxime lucens apparuit, seruans ordinem proprii orbis. Sic centurio gentilis existens, filium Dei cōfessus est crucifixum, & qui cum ipso erant. Iam & dominus ipse dixit: Quando exaltatus fuero, omnes traham Ioan. 12 ad me ipsum. Sin autem sol est euangelium, uide quando sublimatum est euangelium, & radij eius extensē sunt, tum & luna, hoc est lex, stetit ad lumen. Tum enim apparuit spiritalis lex, quando spiritus ipsam interpretatus est. Sic & per allegoricum intellectu apparuerunt, Agar & Sarra. Sic & illud: non colligabis os boui trituranti: de doctoribus ecclesiæ, ap-

Cap. III IN HABACVC PROPHE TAM

paruit in lege scriptum & latum esse. Eum ad modū cordis circuncisio demonstrata est, non corporalis quidem particuke. Hanc sanè ordinationē & antea quidē habebat lex, cæterū occultabatur, ceu umbra circa ipsam foret. Quando uero uenit lumen mundi, tum stetit & ipsa in ordine suo.

Iacula tua proficiscentur, ad splendorem fulguris armorum tuorum.

Diuos apostolos iacula uel sagittas appellat, quæ profectæ sunt ueluti à forti quapiam & potenti manu missæ, ut figerentur in corde inimicorū regis, dæmonum uidelicet, æque ac Dauid ait: Tanquam sagittæ in manu potentis, sic & filij excussorū. Excussi sunt quidem & proiecti à facie Dei, ipsi Iudæi. Horum filij sagittæ fuerunt potentis Christi, qui est uirtus Dei. Illi porro ad splendorē fulguris uerborum, hoc est, armorum Christi profecti sunt. Armæ uero Christi sunt, quibus Paulus nos induit dicens:

Ephe. 6 Induimini armatura Dei, quæ est thorax iusticiæ, & galea salutis, & gladius spiritus. Atq; hæc armæ sunt splendida & coruscantia. lucet enim uirtus in

Math. 5 eo qui eam induit, etiamsi occultetur. Luceat nanq; inquit, lux uestra coram hominibus. Apostoli igitur profecti sunt, docentes omnes gentes, ut ostenderent omnibus splendorem coruscationis armorū horum.

Interminatione imminues terram,

& in indignatione confringes gentes.

Iudaicam inquit, terrā desolari & uastari facies per Romanos, tanquam incolæ eius in te impij fuerint: & confringes, hoc est, humiliabis Israëlitas, qui gentium erga te sæuitiam & impietatē imitati sunt.

Vel operationes terrestres prudentiæ imminues per iacula apostolorū tuorum: & gentium prudentiam, consilia, humiliabis, deijcies, subiugabisq̃.

Exiisti ad salutem populi tui, ut seruares unctos tuos.

Quum dixisset antea, quoniam imminues iudaicam terrā, rationē nunc eius reddit: Nam tu, inquit, existi ad salutem populi huius. Non enim uenisti nisi ad pecudes quæ interierant domus Israëlitis. Propterea & Iesus uocatus es, & aduenisti huc, ut seruares unctos sanguine tuo, & spiritu sancto tuo. At enim ipsi noluerunt, propterea eos minuisti, ac aliū tibi populū uendicasti, qui & uncti sunt per baptismā, in mortem tuam baptisati, unctiq̃ oleo exultationis, spiritu nempe sancto. Vel causam adducit, quare terrestres prudentia diminuat: Propterea, inquit, imminues terram, quod eam ob causam exieris ut seruares. Aliter enim seruare non licebat, ni terrenæ res primum imminutæ essent.

Projecisti in capita iniquorū mortē,

Cap. III IN HABACVC PROPHE TAM

Eos qui crediderunt, inquit, & unctos & partici-
pes factos, seruasti. In iniquorum uero Iudæorum ca-
pita, hoc est, in principes & eminentiores mortem
iaculatus es, per Romanos qui eos perdiderunt.

Excitasti uincula usq; ad collū in finē.

Hoc est, ligasti iniqua Iudæorū capita, proprio-
rum peccatorū catenis: non ita quidem ut ex parte
cincti essent, uerum ut per totum corpus, & usq; ad
ceruicem. Nā peccata ipsorū excitata contra ipsos,
quando Deus uoluit, ligarunt ipsos, ad eō ut Roma-
nis ipsos subijceres, ut ceruix eorum elata humili-
retur, conficereturq;. Hoc enim significat, quod ait:
ad finem. Sunt & charitatis uincula, quæ credenti-
bus iniiciens dominus, ceruicem ipsorum proprio iu-
go submittit. Excitauit & alia uincula Christus ad-
uersus Iudam, quæ suæ ceruici circumponens ille, fi-
nem repperit per strangulationem.

Diapsalma. Amputasti in defectio-
ne capita potentiū, cōcutientur in ipsa.
Aperient frenos suos, tanquam mendici
clanculum comedens.

Stuporem, inquit, & defectiōnem patiuntur po-
tentes Israëlis, deficientes à recta prudentia, furens
tes & insanientes aduersum te: eam ob rem resecuri-
sti eos à tua proprietate, à tuo iure, quum antea pars

tua essent. Vel quod alium aliò disperferis, id quod
 David ait: *Dispartias eos in uita ipsorū. Non imme* Psal. 14
rito autem capita ipsorū intellectus capacia, resecta
sunt à societate, quæ illis cum uerbo fuit, quoniã pro
uerbo non sapuerunt, sed uerbo potius restiterunt.
Siue quod te signa exhibente, ipsi obstupescunt, ac
animo deficient. Concussionemq; facient conturbati,
ac discidentur, alij quidem dicentes: Quoniam sedu Ioan. 7
cit turbam: alij autem: Quoniam nunquã sic quisquã
locutus est, ut homo ille. Occulte quidem capita, ipsi
principes obmurmurabunt tibi, aperientes labia &
dentes quæ sunt frena oris: æque atq; mendicus, non
audens propalam accipere cibum uelato eum ore
intus comminuit. Timebant enim uulgus, Iesu Chri
sto beneuolum atq; fauens, propter miracula. Quin
etiam apostoli, antea non audentes loqui, uerum cõ
clusi in cœnaculo superiore clanculum edentes crea
dentium ipsis salutem: tanquã equi aperientes frenos
oris, hoc est, humanos timores abijcientes, cum fida
cia & libertate prædicabunt, uerbū. Forsan &
ad Deum propheta inquit: Quoniam in defectione
quadam & succensente affectu constitutus domine
disscidisti eos. Re uera enim ita eos dissidit, si modo
punit Deus. Atqui ipsi nos ipsos punimus: cui rei tes
timonium dicit, qui ait: Deus mortem non fecit. Et Sap. I
rursum alius: Tentat autem Deus neminem. Quiliã Iacob. I.

Cap. III IN HABACVC PROPHE TAM

bet autem tentatur à propria cupiditate.

Ac duxisti in mare equos tuos, turbantes aquas multas.

Seruauit rursus sermo suū in mutatione schema. Frena enim recordatus, nunc equos ipsos apostolos uocat, quos in huius uitæ mare dominus perduxit: qui gentes aquas existentes, propter uiam & dissolutam uitam suam, turbant, dum docent futurum esse iudicium, operumq; in præsentè uita transactorum reddendam per solutionem. Hoc modo Paulus Athenienses turbauit, quum diceret: Tempora ignorantie posthabens Deus, iam nunc omnibus annunciat, in melius permutare animi sententiã ac resipiscere. Nam statuit diem in qua iudicaturus est terrarum orbem. Turbabant etiam alio modo apostoli, quando propter prædicatum uerbum, ipsos inter sese mutuo dissidere sanguine iunctos faciebant. Quod & dominus adfirmavit: Non ueni mittere pacem, sed gladium. Multæ uero aquæ sunt gentes, respectu Israël, qui unius ueluti gentis instar habet. In principio sanè dominus dixit: In uiam gentium ne abieritis. At ubi eleuatus est in cruce & resurrexit: Docete, inquit, omnes gentes.

Obseruauit, & conterritum est cor meū, à uoce precationis labiorū meorum,

THEOPHYL. ENARRATIO. 43
rū, & ingressus est tremor in ossa mea,
& subter me turbata est habitudo mea.
Quiescā in die tribulationis meæ, dum
ascendero ego ad populum peregrina-
tionis meæ.

Custodiam uocant prophetae, mentis suae obser-
uationem & attentionem, quam faciunt, dum spiri-
tus eis insonat futurorum cognitionem, & que atq; su-
pra dixit: Super custodiam meam stabo. Ait ergo:
Quia ueluti custodiui mentē meam à terrenis curis,
in te mentem meam figens, reuelasti mihi quēnā sint
passuri, qui ex Israël non crediderūt, ac eam ob rem
concidit cor meū: etenim ceu compatiens, tristior ob
contribules & fratres meos. Vel, quia quæ reuelasti
oranti mihi, custodiui, hoc est, cōsideraui & seruaui
apud me ipsum, quæ etiam posthac proloquutus sum
orans: ac ideo conterritum est cor meum, tremorq;
apprehendit ossa mea, & subter & ex profundo tur-
bata est tota habitudo & constitutio animæ meæ.
Deinde mox spiritu imbutus ait: Quoniam non ui-
debo hæc quæ Israëlitis cōtingent. Tum enim quan-
do institerit dies affuturæ calamitatis, quæ est mihi
dies tribulationis, quiescā, hoc est, ultimū uitæ diem
claudam. mors enim homini est requies & cessatio.
Et ascendam in supernā urbem, ubi est populus san-

Cap. III IN HABACVC PROPHE TAM

etorum, uitam hanc peregrinationē esse existimans, quod & ipse ego cōsimiliter puto. Sic & David ait:

Psal. 38 Aduena ego sum & peregrinus, itidem ut omnes patres mei: patriarchas omnino clanculum & obscure significans, aliosq; qui eos consecuti sunt, sanctos. Quædā hic exemplaria habent: Ad templum peregrinationis meæ. Tum sic intelliges. Ascendā in templū coeleste, à peregrinatione mea hac: Desiderāsq; resolutionem ex mortali corpore, dicit: requiescam. Quum enim præcognouisset, quæ generi suo & genti euentura essent, animo conturbato dixit: Tum ego requiescam ab afflictione, si dissoluatur à peregrinatione hac.

Eo quod ficus non proferet fructū, nec erunt germina in uitis: olea negabit opus suum, & arua non producent cibum.

Ad afflictionis suæ causam exhibet, quam propter sit turbatus, dicens: Quoniam idcirco mœreo, quod ficus non porro proferet fructum, ipsa nimirū Hierusalem. Etenim ubi ad ipsam uenisset Christus, nullum in ea fructum repperit, præter sola folia, externam uidelicet demonstrationem & apparentiam, ac simulationem pietatis. Quemadmodum & rursus in

Mar. 11

Luc. 13 parabolis dixit: Ficum quispiam habebat, quam ob sterilitatem

sterilitatem execare uoluit. Agricola uero paucillū
 temporis ficui donari precatus est, ut uel fructū fer-
 ret, uel radicitus extirparetur. Sed neq; uinea ipsa
 fructum protulit. Vinea uero est populus, ut Esaias
 ait: Vinea domini, inquit, exercituum, domus Israël **Esa. 5**
 est, & domus Iuda, plantula dilecta. Oleam uero no-
 minat Phariseos & Saduceos, qui iusticie quidem
 nomine cōspicui & graues uideri uolebant, interim
 tamen eiusdem fructibus uocabant, & nudi ab ipsis
 erant. Quod uero olea pro imagine iusti assumatur,
 Dauid etiam testatur: Ego ueluti olea fructifera, **Psal. 51**
 inquit. Vniuersa pariter synagoga olea est, ut Ie-
 remias ait: Oleā umbrosam specie, uocauit dominus **Hier. 11**
 nomen tuum. Ipsa itaq; opus suum mentita est, ne-
 gavit, fraudauit. Instituti enim, ac puerorum instar
 ducti ad Christum per legē & prophetas, non ac-
 cefferunt eum: propter hoc ipsum fracti sunt rami
 eius, & insiti sunt, ad oleastrum pertinentes infide-
 les antea gentes. Præterea arua nō profertent cibū,
 seu fruges in alimoniā, hoc est, tenuiores & inferio-
 res in populo, ad quos dicitur: Nouate uobisipsis no- **Hier. 4**
 ualia, nec seminate super spinas. Isti ergo adeo à uen-
 torū turbine perierunt, nullū diuinū fructū operan-
 tes, ut ne quantū ad cibum sufficiat, parare possint.

Defecerūt pecudes præ cibi penuria.
 Simpliciores & minus astuti, siue uitijs uacant.

Cap. III IN HABACVC PROPHE TAM

tes, probiores, ac digni ut à plura intelligentibus re-
gantur, defecerunt, eo quod non haberent cibum.
Nec enim erat, qui cibum eis apponeret, perinde ac
Amos. 8 propheta dixit: Adducam famem super terram, non
famem panis, neq; sitim aquæ, sed famem audiendi
uerbi domini.

Et boues non erunt apud præsepia.

Boues sunt legis doctores, leuitæ, sacerdotes, &
sacerdotū principes. Nā & apostolus illud, Nō alligabis os boui trituranti, ad doctores retulit. Siquidē
illi cognitionis cibum, obscuritatis literæ operimētis
tectum, dedignati sunt nudare, alijsq; præponere, ut
perspicuus fieret, & cōmode intelligeretur. Accipie-
bant quidē & ipsi à populo oblationes, primitias di-
co & decimas, & quæ è sacrificijs ad aras, ueluti ad
præsepia adferrebātur. Neq; igitur præsepia & aræ
existent, neq; huiusmodi boues. Quia uero quedam
exemplaria adscriptū hic habēt: ex sanatione ipsos-
rum: intelliges ita, quod sanatio ipsorū fuerit Chri-
stus: quem simulac non susceperunt, ex Christo ipsis
cōiigit, ut deficerent. nam is tradidit eos funditus ad
interitū. Sunt qui hunc locum sic acceperint: Quod
postquā propheta meminerit dissolutionis, in poste-
rum de cōstitutione & cōditione, quæ illic sit, uerba
faciat, utpote ubi non sit opus ijs quibus hic egemus,
neq; corruptibili fructu, neq; animantibus.

Ego uero in domino exultabo, læta-
bor in deo seruatore meo.

Cōtristatus sum, inquit, propter cognatos meos
secundum carnem, talibus ac tantis malis tentandos.
Attamen reputans ego mecū gloriam Dei, omnibus
hominibus manifestandam, lætor & exulto, hoc est,
exilio præ gaudio. ἀγαλλιάω enim est idem quod
ἐκίρτω id est saltare, quod est gaudij quædam in-
tensio. Intellige autem, quod ueluti ex persona fide
iustificatorum hæc oratio proficiatur. Tantumnō
enim talia dicit: quod quidam ex Israël operibus ex-
spectantes iustificationem, sic repulsi sint: ego uero
ethnicus non ex operibus iusticiæ, quæ feci, sed secun-
dum ipsius misericordiam, & per eius gratiam ser-
uatus, in ipso exultabo. Simile est ei quod ab aposto-
lo dicitur: Quoniam gentes ex fide inuenerunt iusti- Ro. 9
ciam. Israël autem persequens legem iusticiæ, non
præuenit: propterea quod non ex fide, sed ueluti ex
operibus legis. Et iterum: Gentes pro misericordia Ro. 15
glorificarunt Deum.

Domine Deus meus, potentia mea.

Imbecilla quidem est humana natura, inquit, sed
hanc sibi unitam, potentem efficiet dominus Deus.
Sic & Paulus: Omnia possum, ait: in eo qui me con- Phil. 4
fortat, Christo. Ac David: Quoniam gloriatio po- Psal. 88
tentia ipsorum tu es.

Cap. III IN HABACVC PROPHE TAM

Et ordinabit pedes meos ad consummationem.

Hoc est, ad securitatē statuet pedes meos, ut stens ego solidus in fide, ac calcare queam, & ambulare super serpentes & scorpios. Consummatioem enim alij interpretati sunt, securitatē. Videtur autem ueluti de quodam cursore hęc dicere. Cursum inquit curro. Deus igitur ordinabit pedes meos, ut cursum perficiam, ueluti cum Paulo dicat: Cursum perfecti. Currunt multi, sed inordinate, quales sunt qui in studio certant athletę, non legitime tamen. Deus igitur pedes nostros collocat, si quando eius leges nō prætercurramus, neq; doceamus quippiam præter scripturas, neq; uirtutē etiam aggrediamur, citra mandata eius: ueluti faciunt, qui nuptias execrantur, & creaturas Dei bonas.

Ad alta perducit me, ut uincam in cantione eius.

Terra, inquit, me superiorē facit, ac sublimia me sapere docet: ut ceu ex æditiore loco debellem hostes. Infra enim constitutus, & terrę adiacens, quomodo uincam spiritualia nequicię in cœlestibus? Victoria obtenta, non immerito tum canā ei. Nec enim speciosa laus est in ore peccatoris. Qui ergo uicerit principatus & potestates, ille etiam canit Deo spiritualiorem

THEOPHYL. ENARRATIO. 46

tualiorem & puriorem cantilenam, citra instrumentum proloquutionis, sola mente cum Deo colloquens, & ore ad os loquens. Quod siquidem iam & in hac uita fiat, nouerint quomodo fiat, qui tali uictoria diuinitus decorati sunt. In futura profecto uita indubitanter hoc cōtinget, quando non porro caro & carnalia supererunt, quando Deus omnia in omnibus erit. Sic & Moses quum Aegyptij in mare submersi essent, ipse quidem cum suis canit. Musica uero & Tympanū strepit: hymni enim corū qui non omnino fortes sunt, corpus magis spirant, eiusdem secum genij instrumenti, indigentes. Vel nō hoc dicit, quod post uictoriā carmen pangā, uerū in hoc ipso cantu, & glorificatione Dei, ac inuocatione nominis eius, uictoria potiar: In nomine enim, inquit, Dei nostri Psal. 19 magnificabimur. Perinde atq; apostoli in nomine domini uirtutes facientes, magnificabant à populo, & hostes suos uincebant. Animaduertendū quod quidā precationem hanc Habacuc, historice intelligentes, de reditu ex Babylone hæc prophetā dicere confirmarunt. Aduersum quos Paulum nos profereamus dicentem, illis in figura talia contingere, nobis autem pro re uera scripta esse. Nisi enim umbratilis pictura præcederet, imago non perficeretur. Præterea pleraq; alia in hac precatione dicta, non conueniunt omnino ijs que historice transacta sunt. Cæterum de

Cap. III IN HABACVC PROPHE TAM

ijs, qui uolet, pro suo arbitrato iudicet. Istuc uero cunctis est perspicuū, quod spiritus Dei qui scripturas locutus est, per omnia omnes iuuare uult, & per ea quæ historicè dicuntur, & per ea quæ spiritualiter intelliguntur. Non enim sic se habent res nostræ, ut res Græcorum, ut allegoria amplitudinē & splendorem teneat, ipsum uero scriptum, & id quod per uerba dicitur, grauitate & honestate careat, atq; splendore, sed plenum sit deformitate. Nam & scriptum hic sanctum est, animabusq; commodans, in ijs qui recte audiunt. Quorum in numero sedit Deus ut & nos simus, per spiritum sanctum: cui aperta loquenti, & occultas sententias retegēti, & per utraq; sanctificant, gloria in secula. Amen.

ENARRATIONVM THEOPHY
lacti, in Habacuc prophetam, finis.

HABACVC PROPHE TAE uita & interitus.

HABACVC propheta ex agro Bexzochar è tribu Simeon oriundus. Quū ante expugnationē prospiceret captiuitatē Hierosolymæ, tam, ut qui maxime luxit, quū super ciuitatē, tum super populum eius. Appropinquante autem Nabuchodonosor

eRhodonosor Hierosolymis, ut dissiparet eas, fugam
 dedit ille in Ostracinam, & manebat illhic incola in
 terra Israël. Ast ubi Chaldæi Hierosolymis soluena
 tes, remearent in patriam suam, cum exuijs atq; ca
 ptiujs, & reliquiæ urbis Hierosolymæ in Aegyptiũ
 descenderent, Antistes ille reuersus in patriam, mini
 strauit messoribus sui agelli. seminauerat enim or
 dea. Cæterum statim ut esculenta præparauerat, uã
 ticinatus est suis, dicens: Proficiscar ipse in longin
 quam terram, & reuertar ocyus: ueruntamẽ si cun
 ctauero diutius, apponite nostris messoribus quod
 manducent. Et translatus repente in Babylonẽ, ex
 hibuit prandium Danieli, qui erat in cauea cum leo
 nibus. Deinde egressus astiuit messoribus dum iam
 coenarent, neq; cõmunicauit cuiquã uel tantillum de
 eo quod cõtigerat. Annunciauit præterea Habacuc,
 paucis post diebus postliminio ex Babylone Hiero
 solymam populum remeaturũ. Obiecit porrò osten
 tum ijs qui iudæam habitant, Quod scilicet uisuri es
 sent in templo grande lumen lucide micans, & ita
 contemplarentur gloriam Dei. Prædixit item de cõ
 summatione templi, quod à populo occidentali foret
 deuastatio eius Hierosolymis: Tũ carbasus, inquit,
 Dair in duas findetur particulas. Geminarum item
 columnarum capitella seu epistelia è medio auferen
 tur. Neq; quisquam cognouerit, ubi sunt, quo ue præ

IN HABACVC PROPHE TAM
uenerint : sed in desertum efferentur ab angelis, ubi
nuper compactum erat martyrij tabernaculum. Et
in illis cognoscetur in cōsummatione dominus, quod
illuminabunt persecutos à serpente tanquā ab ini-
tio. Et seruabit eos dominus ab umbra mortis, erūtq;
in tabernaculo sancto. Hic propheta de aduentu do-
mini nō pauca uaticinatus est: atq; ante bies
nium quam populus à Babylone rea-
dijsset, mors prophetam occu-
pauit, & magnis hono-
ribus in agro suo
sepultus
est.

VITAE HABACVC
propheta
finis.

THEOPHYLACTI
BVLGARORVM ARCHIEPI
scopio compendiaria in Ionam
prophetam enarratio.

PRAEFATIO.

OSTQVAM omneis homines,
cunctarū rerū autor Deus, cōdidisset,
omniū iuxtā peraeque curā gef-
sit, etiā si maiore habere Israēlitarū
providentiā uisus sit: hoc ipsum au-
tem incōmune mort. diū beneficiū faciebat. Ut enim Is-
raēli cōuenientē curam gerens, non cui libet differens,
neq; cum quouis colloquia miscens, quid agendū foret
demonstrabat: ceterū praestantissimū quemq; ex om-
nibus eligens, iam magnū quidem illum Mosen, nunc
uero Iesum filium Naue, aliās Samuelem, ac alio tem-
pore Eliam: & per unumquemuis horum, uel legem
faciens, uel miranda ostendens, uel adhortationes ad-
ferens, uiam ad salutem sternebat: Sic Israēliticum po-
pulum ab alijs gentibus secernens, sedula cura, & fre-
quentibus apparitionibus, & inenarrabilibus miracu-
lorum exhibitionibus, ceteris gentibus iter ad Dei co-
gnitiōē indicabat. Quod & per diuinū uatem Osee
nos docuit: Speculator, inquit, Ephraim cū Deo pro- Osee. 9.
pheta. Veluti enim metam quandam proponebat po-

IN IONAM PROPHETAM

pulum alijs gentibus, cum in cōmoditatem, tum salutem. Non dissimulem ad rationem per hæc Aegyptus ineffabilem Dei potentiam didicit. Etenim in istorum perniciem, ad omnes homines fama perducens, cunctos demirari fecit, diuine prouidentie iusticiã. Hinc Rhaab scortum, cognitionis Dei splendore accepto,

Iosue .2 Cecidit, inquit ad exploratores, timor uester, & tremor uester super nos. Audiuimus enim quomodo dominus Deus uester, exiccauerit ante conspectum uestrum mare rubens, uosq; perduxerit. Quoniam dominus Deus uester, Deus in cælo, & super terram infra. Sic multo etiam post tempore, conspecta arca, uociferabantur alienigenæ cum trepidatione & horrore: Hic est Deus qui percussit Aegyptum, quiq; tot Assyriorum myriades ante moenia Hierusalem traiecit, ac regem ipsorum Senacherim terga uertere cogens, cum etis mortalibus suam potentiam conspicuam reddidit: qui & in Babylone Danielem à leonũ ferocia illæsum seruauit, inq; ardenti camino tres illos pueros retinuit, ac arrogantem istum regem Nabuchodonosor dementauit, omnesq; illi subiectos docuit, quod solus Deus Israëliitarum sit uere Deus. Cyri denique temporibus celebratissimum reditum populo suo donans, ac Hierusalem pristinae felicitati restituens, ut & templum splendidius quàm antea fuerit, extrueretur: omnibus tam longe quam prope sitis cōmonstrauit, quod solus

ipse

ipse abunde possit & curam & praesidatū suorū agere. Porro & in Macedonibus non semel uires suas per Maccabaeos ostendit. Praeterea per prophetas miracula exhibentes, ac futura praedicentes, gentiū plerasque ad ueritatem duxit. Hinc magnum Eliscum Syri metuerunt, tum caecitate ab ipso percussus, tum Neeman leprosi curationem contemplati, tanta uatem hunc sunt reuerentia profecuti, ut ubi rex ipsorum in aegritudinē incidisset, Azælem ad eum legarent, quem & propheta ille Syrus in regem unxit. Deinde fatidicū Hieremiam tanto honore dignatus est Babyloniorū rex, ut optionem illi habitationis daret. Quumq; alios omnibus & reges & principes, captiuos abduxisset, huic soli potestātē dedit secedendi quō uellet. Beatū itaque Ionan non dissimilem ad modum in prophetā Nineuitarum selegit. Est autem urbs Nineuitarum amplissima, regis Assyriorum regiam complexa. Quum enim unigenitus Dei sermo per humanam naturam hominibus appariturus esset, omnesq; gentes diuinæ cognitionis lumine illustraturus, ante etiam incarnationem suam, diuinam suam ipsis sollicitudinem subindicat, ut per haec, futura accipientes stabiliat, doceatq; in uniuersum omnibus, non Iudeorum tantummodo, uerum etiam gentium esse Deum: utq; ueteris & noui testamenti cognationē ob oculos ponat. Si enim nulla gentium sine cura suae prouidentia tactus esset Deus ante

IN IONAM PROPHETAM

incarnationem, alium ipsum Iudæi Deum suspicari potuissent, ut qui diuersa transigat ab eo, qui legem tulisset. Siquidem ille Iudæorum solum rationem habebat, hic uero cunctorum hominū tangatur cura. Qua opinione infectus fuit execrabilis Marcion, alium noui testamenti, quam ueteris Deum esse adfirmans, quum Dei erga omnis homines in ueteri testamento prouidentiam non obseruasset. Proinde hanc ob causam Deus Ionam Nineuitis prophetā adlegauit, imo propter quasdam etiam excellentiores & secretiores rationes. Atqui nedum Nineuitis, uerum & ipsi Israël multa futura prædixit, contemporaneus Osee, Amos, & Michæe. Et quanquam nullum aliud eius ueteris mandatum uaticinium circumferatur, in quarto tamē Regnorū planum sit, quod & alias prophetias ediderit. Dicit enim scriptura de Hieroboam, non illo filio Naba, qui peccare fecit Israël, ut adoraret uitulas aureas, cæterum de alio, qui ex Ieu descendens, decem tribuum rex extitit, filius Ioas. Nam ille restituit terminos Israël ab introitu Imath ad mare usque, uersus occidentem, iuxta uerbum domini Dei Israël, quod locutus est in manu Iona filij Amathi prophete ex Gethephra oriundi. Præsens autem prophetia sola, tum diuina dispensatione memoriæ prodita est, tum ad institutionem pariter & adhortationem nostri, ad quos fines seculorū deuenerunt, ut ne despondeamus animū, etiam si

4. Reg. 14

etiamsi in ipsum uitiositatis barathrū deciderimus, sed enim sciamus clementē nobis esse Deum: ideoq; ad uitae nostrae & animi sententiae emendationem reflectentes, genuinae & uere ipsam aggrediamur, neq; segniter, neq; dissolute illam ipsam simulemus, exempli uice ethnicos istos Nineuitas nobis proponentes. Scripta sunt enim ista, ad correptionē Israēlis. Quī enim non rubore suffundantur, si isti homines Barbari, & magna potentia florentes, & in delicijs ducentes uitam, qui nullo unquam tempore aliquem prophetā audiuerunt, adeo celeriter & sponte obediuerunt praedicationi, ipsi uero lege Dei instituti ab incunte aetate, & populus Dei eximius existentes, eos interim, qui ipsis salutem annunciabant, interfecerint, usq; adeo ut & filium Dei neci dederint, qui & seruator & redemptor ipsis aduenerat? Cuius sepulturae & resurrectionis mysteriū in praesenti hac prophetia adumbratur, perinde atq; dominus ipse Iudaeis colloquens dixit: *Generatio ista Math. 12* signum inquit, & signum ei non dabitur, nisi signū Iona prophetae. Ut enim Ionas in aluo ceti fuit treis dies ac treis noctes, sic & filius hominis erit in corde terrae, treis dies ac totidem noctes. Enim uero, quod ad reprehensionem & condemnationē Iudaeorum scriptura tradita sit, testatur dominus in Euangelio, quum ait: Viri Nineuitae exurgent & cōdem-

IN IONAM PROPHE TAM

habunt generationē hanc, quoniam resipuerunt ad
 prædicationem Iona. Et ecce plus quam Iona apud
 uos est. Quomodo maiora sunt in Christo, quam in
 Iona? Quoniam ille interminatus est tantummodo
 Nincuitis subuersionem, Dominus autem ille noster
 nedum prædicauit, ceterū & innumera signa fecit,
 per quæ par erat ipsos ad fidem trahi: sed increduli
 permanserunt. Significatur igitur in Iona, tanquam
 in figura, de Christo mysterium. Attamen non per
 omnia necessum est querere similitudinē: neq; enim
 à nobis postulandū est, ut omnino quæ sunt historiæ,
 ad spiritualem contemplationem uertamus. Nam ut
 generatim exempli uice dicam: quū aliquem prisco
 rum sanctorum figuram Christi dixerimus fuisse,
 non opus est per omnia querere similitudinem: Ve
 luti Mosen dicimus typum fuisse Christi, seu legisla
 torem & mediatorem: Loquere enim, inquit, ad nos
 tu, & ne loquatur Deus ad nos, ne quando moriamur:
 Hunc ad modum Christus, ambo hæc, nimirū
 nouam nobis legem ferens, & mediator Dei & ho
 minum factus, & uoluntatem patris sui nobis denun
 cians, ipsiq; reconcilians, non tamen impeditioris
 linguæ fuit, neq; gracilis seu exilis uocis, ut Moses,
 nec titubauit labij suis, nec terræ promissionis exors
 fuit. Rursum Aaron typus Christi fuit, ceu summus
 sacerdos, qui in sancta sanctorū ingrediatur, & popu
 li peccata

li peccata diluat, quæ & omnia Christo cōueniunt.
 Siquidem insignis pontifex factus, sese ipse obtulit:
 ac in cœlum cōscendens, peccata nostra in se transtu-
 lit & abstulit, chirographo dirupto. Atqui Aaron
 non caruit noxa & reprehensione, ut qui aduersus
 Mosē cum Maria murmurauerit, ac eos qui in soliti-
 tudine uitulos cōflauerunt, non prohibuerit: in Chri-
 sto uero nihil huiusmodi deprehenditur. Peccatum
 enim nullum fecit, nec est inuentus dolus in ore eius.
 Eam ad rationem hic, amandatus est quidem Ionas,
 ut nunciaret uoluntatem Dei Nineuitis, ac ad eam
 prouinciam haud erat pronus, sed in fugam sese con-
 iiciens, illam declinabat: Christus uero à patre mis-
 sus, obediens factus est. Porro quod propheta uolun-
 tarius in pelagus proiicitur, & à ceto deuoratur,
 & tertio die ab eodem denuo euomitur, tandemq; ad
 Nineuitas proficiscitur, omnia Christo sunt commu-
 nia: Nam & ille sponte mortē obiit, & morte uere
 absorptus est, tertia die uitæ restitutus, ac in Galilæā
 profectus, initium prædicandi euangelij, apud gen-
 tes sumendum præcepit. At Ionas seruatis Nineuitis
 turbabatur, Christo uero salus gentium ualde iucun-
 da fuit & grata. Decerpentes igitur ex hac prophe-
 tia, quantum satis est ad Christi mysterium, quantumq;
 est cōmodum, cætera literæ permittemus ut typus
 huius prophetiæ: quatenus per omnia cum Christo

Cap. I IN IONAN PROPHE TAM

cōueniat, sit penes recta iudicantes, non penes ipsam figuram uel adumbrationem.

CAPVT I.

Factum est uerbū domini ad Ionan filium Amathi, Cuius rei gratia sic quæso orsus est? Emphasim enim & latentem quandam uim habet uerbum illud, Et factum est. Apparet enim, quū multus esset sermo de Nineui, quūq; fama eius reliquas urbes omnis exuperaret & regna, nimirū quod & opibus & potentia prægnas, multis flagitijs obnoxia esset atq; peccatis, per confessionem dictum, Et factum est uerbum domini. Vel quia Israëlitæ ex confesso non obsequebantur uerbo Dei, hunc ad modum auspicatus est. perinde ac si dicat: Quoniam Israëlitæ sese perperam diuinis in rebus gesserunt, non obtemperantes uerbo, igitur in posterum factum est uerbum domini ad Ionan, ut ad gentem Nineuitarum mittatur. Adiectum est autem nomen patris prophætæ, propter nominis æqualitatem. Est enim haud absimile uero, alios sic appellatos, qui tamē ex eodem patre nō fuerint propagati.

dicens: Surge, proficiscere in Nineui, ciuitatem magnam,

Maximum est inditium posteris, de gentium ad cognitionem

cognitionem Dei assumptione, ipsa Ionâ ad Nineui urbem legatio. Est autem ciuitas Assyriorû eximia, ut in præfatione cõmemoratum est, quam Assur extruxit. Assyrij uero increduli & fidei omnino sunt exortes. Hanc urbem seruatum iri uolens Deus, ceu locum existentem tum temporis, idololatriæ, & omnis effascinationis & incantationis, ac prophetam idcirco pœnitentiæ (quæ est animi in meliorem sententiam permutatio) præconem ipsis mittens, ostendit, quod supra etiam diximus, quod non sit Iudeorum tantum Deus, sed & gentium: & quod non sit personarum apud ipsum respectus, uerum in omni gente, quisquis ipsum desiderauerit, & iusticiam exercuerit, ei gratus est uel acceptus, quemadmodum & Petrus in Cornelio hoc uere, ipsaq; re aggressus Act. 11 demonstrauit. Valde autem accelerantia uerba sunt, Surge & proficiscere. Nolens enim mortem peccatoris, quinpotius cupiens ut cõuertens sese ad bonû uiuat, prophetâ celeriter destinat ad promulgationem pœnitentiæ. Hinc etiam apponit, ciuitatem magnam, ut magis ipsum inslectat ac permoueat accelerare profectionem. Non enim est, inquit, exiguus locus, non uile oppidulû, sed ciuitas non una ex multis, cæterû magna, quare non est quod ipsam asperneris. Si enim ne quantulacunq; quidem aliqua contempnenda est ciuitatula, quanto minus ingentes &

Cap. I IN IONAM PROPHETAM

præclaræ sunt posthabendæ urbes?

Et concionare in ipsa, quod clamor flagitiorum eius ascenderit ad me.

Quia, inquit, non sentiunt proprias suas iniquitates & impietates, ideo tu sis eis præco, ac doce eos quod talia tantaq; crimina perpetrauerint, ut ad cœlum usq; ipsorū magnitudo peruenerit, ac tantū non uocem ediderint, aduersus se perpetrantes, clamantem. nihil enim eorum ignorat, quamuis sit minimū, qui cuncta nouit priusquā fiant. Enimvero quia clemens existens Deus, non ob parua quædam delicta pœnam adducit, sed quando ingentia, & numero digna peccata commissa fuerint, quæ eius mansuetudinem ad iracundiam prouocent, tum exurgit ad uindictam. Eam ob rem etiam dicit, clamorem criminum ad se usq; peruensisse, ceu multiplicatis ipsis, & accersentibus ad sui excisionem & ultionem. Sic & Abeli sanguis clamat, contra Caini cædem: sic & Sodomitarū turpis operatio uociferata est cōtra ipsos. Vere itaq; in summis opibus uiuentes Ninuitæ, nullum non uitiorū genus admiserunt, cætera lasciujs, ueneficio & incantationibus uacantes: quibus in rebus Chaldæi præ alijs exuberabāt, perinde ac Naū

Naum. 3

dicit: Scortum formosum & iucundum, ducatū præstans ueneficis. Eapropter & dominus prophetam ad hanc urbem legauit, & si longissimæ ab Iudæa
sita

fitā eſſet, ut cunctis mortalibus oſtenderet, quod & laqueis erroris conſtricti, ut qui omnium maxime, atq; in uniuerſis ſceleribus primatum obtinentes, cognitionem Dei ſint recepturi, ſinibusq; ſoturi ſuis. Nec enim ſermo Dei eſt inefficax, cæterum magnis potens, & magnarum uirium, ut & ad Hieremiam dictum eſt. En dedi uerba mea in os tuum, ignem, & Hier. 5
populum tuū ligna. Et iterū: Nōne ſermones mei Ibidem. 23
uelut ignis ardens, dicit dominus, & ueluti ſecuris cædens petram? Intuere porro clamoris uocem poſitam ut in Sodomitis.

Et ſurrexit Ionaſ ut fugeret in Tharſiſ à facie domini.

Ambigunt hic non parū multi, quur quum propheta ſit fugiat, ceu Deum latere queat: hoc autem nemo alius, ne mediocrium quidem, unquā putaffet, quod Deum effugere poſſit, qui & cuncta explet, & nullo loco capitur. Nōne Dauidem audiit, ſi ipſe ignoraffet, dicentē: Quò proficiſcar à ſpiritu tuo, Pſal. 138
& à facie tua quo fugiam? & quæ deinceps ſequuntur. Videtur itaq; absurde dictum hoc, uel ipſe absurdus & monſtroſus quiſpiam homo eſſe, qui à deo fugiat. Dicendum igitur, quod aperte quidem & plus quā alij, ceu propheta, nouerit, quod uniuerſorum dominus ubiq; præſto ſit, quodq; nullus locus eius prouidentie & gubernationis expers ſit. Cogitauit

Cap. I IN IONAM PROPHETAM

autem manifestiores suas apparitiones, in sola Iudæa ipsum facere, unde si ab hac longe remoueatur, sibi non porro appariturum Deum, ut ad hoc ministerium eum mittat. Hoc enim signat, à facie domini, hoc est, declinauit magis perspicuã, adeoq; clariore Dei apparitionem & functionẽ legationis, quæ illi ex ipso imminabat. Quod enim prisca sancti in locis quibusdam separatis apparere Deum autumarint, & Iacob testatur, quando uidit scalas, & ange-
Gen. 28 los ascendentes & descendentes, inquires: Dominus
Psal. 131 est in loco hoc, ego uero ignorabam. Sic Dauid: Se-
legit, inquit, dominus Sion, secreuit ipsam in habita-
tionem sibi. Porro & nos perfectiora sapere docti,
ac per ista spiritum diuinam gratiam magis adum-
brare credentes, ipsum locũ accedamus, ceu sanctifi-
candi, & diuinum quoddam donum decerpturi, rela-
turiq;. Subterfugit autẽ functionẽ illam, non tanquã
non credens Deo, uel segnis: utraq; enim propheta
sunt indigna, nihil ei cõueniunt: at enim simul cõper-
tum habens, Nincuitas diuinã benignitatẽ & mansuetudinem, si resipiscant, cõsecuturos, hincq; euen-
turum ut ipse pro uano uate reputetur, quod omni-
no indecorũ est prophetae & inconueniens, nimirũ
quod uanus existimari debeat. Forsan & Nincuitate
malo in eum affectu concitabuntur, ceu talem qui falso
& mendaciter eos in poenitentia adfluctiones con-
iccerit.

ēecerit. Hanc autem ipsi suspitionē peperit, quod uis-
 deret nihil graue Nineuitas passuros. Atq; hoc est
 argumentum prædicationis. Ratiocinatus est enim
 secum, quod Deus uerbum illis suum non prænun-
 ciaisset, si perire eos uoluisset: sed perspicuū est, quod
 ad pœnitentiā sit adhortatio, ipsa pœnæ & suppli-
 cij interminatio. Præterea & Iudæorum accusatio-
 nem fore cogitauit, Nineuitarū obedientiam, ut qui
 ignoto & alienigenæ fidem adhibuissent uiro, quum
 ipsi cōtribulibus prophetis non crederent, qui pro-
 phetias suas cum miraculis etiam cōfirmarent. Hanc
 ob causam imperatum sibi non statim executus est,
 sed fugere Tharsus usq; est conatus. Hanc regionem
 quidam Tarsum esse aiunt, quæ & Ciliciæ metropo-
 lis, sub radicibus montis Tauri sita. Alij regionem
 quandā Indiæ Tharsus appellari tradunt. Ex Thar-
 ses enim Salomonem quoq; preciosos lapides, dentes
 etiam eburneos unā cum simijs mercatū. Hæ autem
 aliunde quam ex India non perferuntur, bimatus
 spatio. tanto enim tempore nauis Solomonis in libro
 Regnorū redire dicitur. Atqui errant talia dicentes.
 Si enim ad Indiam fugiebat, nō erat opus ad Ioppen
 descendere, quæ est maritima Palesinæ, adiacetq;
 mari ad occidentem uergenti. Per hoc pelagus nemo
 nauī traiciens, in Indiam peruenerit. Inter enim no-
 strum & Indicum mare, multū telluris est & habi-

Cap. I IN IONAM PROPHE TAM

tate & inhabitabilis, montesq; & multi & magni, sinus item ruber, quæ deinde Indicus contingit. Præterea diuina scriptura testimoniū dicit, Tharsis non esse ex urbibus Indicis, neq; etiam Tarsum, sed Africæ esse. In Esaia enim iuxta Septuaginta æditionem
Esa. 2 legitur: Lugete nauigia Carchedonis, quoniam interijt munitio uestra. Aquila tamen & Symmachus Tharsis pro Carchedone uerterunt, quum & Ezechiel memoriam Carchedonis fecerit: in Ebræo uero & Syro exemplaribus, Tharsis inuentū sit. Vnde liquet non in Indiam, sed Africæ Carchedonas Ionan profugisse.

Descenditq; in Ioppen, & repperit nauim euntem in Tharsis, ac dedit nauulum suum, descenditq; in ipsam, ut nauigaret unā cum illis Tharsis usq; à facie domini.

Per mare fugam adornat, ratus quā celerrime sese à ministerio prophetiæ erga Nineuitas liberandum. Dedit autem & nauigationis mercedem, ut ne uel hinc si non daret, esset quod remoraretur eum quo minus fugeret. Omnia nanq; ipsi facilia uidebantur, patriæ priuatio, maris pericula, mercedisq; abiectio, modo ab graui & molesta prophetandi functione illa eripi queat.

Et dominus excitauit uentum uehementē in mari, & exorta est tempeſtas magna in mari, & nauis periclitabatur ut contereretur: conterritiꝫ ſunt nauitici, & clamabant quiſq; ad deū ſuum, feceruntq; iactum ualorū nauis, ea in mare eiꝫcientes, ut leuior ipſa fieret.

Ionas quidem ſic effugere poſſe diuinum illud miſteriuꝫ arbitrabatur: at enim terræ marisq; dominus, ſuſcitatur aduerſus nauim tempeſtatē, fluctuumq; nexus nauigio circumijcit, ut diſcamus diuinam ſuſceptionem ſubterfugere nos nō poſſe, neq; reuocare debere, ſi ad opus Deo bene placens aduocemur. Docemur iuxta hinc, quod nihil citra Dei prouidentia geratur, uerum tempeſtates etiam diuina uoluntate, & non fortuito, uel naturaliter fieri: Dominus enim, inquit, excitauit ſpiritum magnū. Dicat forte aliquis, frequentiffime procellas maris naturæ quadam ratione oriri, nempe ſyderum conuentibus, & ſecefſionibus: quando quidem hunc Deus ordinem, mundi motui indiderit. Cui reſpondemus: Excitantur etiā ſæpe, natura non poſtulante, tempeſtates, Dei admirando conſilio & uoluntate: qui & naturam condidit, idem eandem etiam alterare, ſecundum quod ſibi uifum fuerit, undelibet poteſt. Vtroq; autem modo

Cap. I IN IONAM PROPHE TAM

illi seruantur uel pereunt, quos diuinus calculus uel seruari uel interire iudicauit. Quod uero terrestriant nauis signum est magnitudinis periculi, quando & maris peritissimi sibi metuerunt: signum est euidentissimum, quod animum desponderint, & idcirco eiectionem uasorum fecerint, ut leuigaretur nauis. Supplicabat autem quilibet dijs suis: scriptura hæc non frustra enarrante, uerum uti doceat, utraq; esse necessaria, & nostra facere, & diuinum implorare auxilium: neq; sic totum negocium Deo permittere, ut nos interim segnes planè & ignaui sedeamus, (inanimatorū enim & omni motu uacantium hoc rerū est) neq; nostris omnino nos confidere consilijs & institutis. hoc enim rursus impiorum hominum est, quibus reproba mens est. Assueuerant hic quidā, quod circa istam solam nauim tempestas sæuierit. Neque enim, si communis tempestas erat conati essent sorte exquirere, eius turbationis maris autorē. Enim uero, quum alios uiderent citra periculum sulcare pelagus, secundisq; uentis agi, suam uero onerariā nauim, submergi propemodum ea periclitatione, inquirunt quisnam inter sese eius maris sæuitiæ sit autor, quæ ue origo. Atq; hæc opinio non erit absimilis uero, si reliqua nauigia extra periculū sint acta.

Jonas autem descendit in aluum nauis, & dormiuit & stertuit.

Nunquid

Nunquid adeo ignauia & secordia deditus erat propheta, ut tanto periculo suscitato ipse dormiret, nec simpliciter dormiret, sed in altū adeo soporē deferretur, ut sterteret? quod maximæ securitatis argumentum erat. Atqui ante subortam tempestatem & periculum sopore correptus est, fortasse ex nimia fuge tristitia & defatigatione. Porrò quod in aluum nauis, hoc est, in infimū locum descenderit, propheta hoc moribus cōuenit. Separatim enim & solitariū degere propheticum est. Hinc & David: Soli Psal. 101
 tarius sum, inquit, Et Hieremias: Bonum est homini Tren. 3
 ubi iugum suum tulerit, ab ineunte iuuentute sedere solum. Et iterum: Non sedi cum concilio illorum eius. Solus & separatim sedi, quoniam amaritudine repletus sum.

Et accessit ad eum proræ gubernator, dicens ei: Tu quid stertis? Surge, inuoca Deum tuum, si fors nos seruet Deus, & non pereamus.

Nautica multitudo, aliàs prorsum negligēs decori, & intellectu carens. hic adeo formidine & pauore eruditur, & intelligens redditur, ut proræ obseruator, non ipse tantummodo preces fundat, uerū Ionan adiens, eū etiam ad precandū exitet. Adeo necessitas, quid deceat, belle docet. Obserua hic, quod

etiam si uarios Deos inuocauerint, eam tamen cognitionem habuerint, unum esse quempiam Deum, ceteris omnibus maiorem præstantioremque. Non enim dixit, ut seruent nos dii, sed Deus: Vel quod unum existimauerint, Iona cum omnibus illis, peculiarem suum Deum adorante: Atque unum fortasse ex multis in auxilium uocauerint, qui eos exaudiret, ac in columnas conseruare posset, forsitan Neptunum, uel Nerea, seu Thetin, seu alium quempiam marinum Deum iuxta Græcum errorem.

Dixit porro quilibet ad proximum suum. Agite, iaciamus sortes. Et cecidit fors super Ionam.

Obtemperauit Ionas præ obseruatore, et orauit. Quanquam enim hoc scriptura non expresserit, intelligitur tamen: quando neque, quod è somno surrexerit, indicauit, nemo tamen ambigit ipsum expergefactum surrexisse. At precibus suis ad Deum fuis non est exauditus. Neque enim par erat inobedientem Deo, exauditum iri. Iam et fuga eius à Deo, fiduciam ad Deum ademerat. Quum igitur auxilia ex precibus uana tum dijudicarentur, ad sortem confugiunt, cui gentes adsueuerant. Nouerant enim nature quoddam ductu, peccantibus esse adiectam poenam, ac digna nos ob peccata nostra supplicia ferre, nec huiusmodi expertia esse curæ Dei, proinde credebant quod

quod providentia illa per sortis iactum, manifesta-
ret sibi autorem: iamq; hoc arbitrabantur, quod quæ
fortuita fors probasset, uel etiam prodidisset, appre-
hendendum, ceu sortis oraculo expetitum. Cæterum
nos intelligamus, quod Deus quemlibet à proprijs,
à domesticis, à cõtribulibus, cognatis & cognitis,
ad se adducat: perinde ac tenemus Magos stellæ di-
cti perductos ad cunas Christi, & Azotios in uete-
ri testamento per symbolum bouum arcã perferentiũ
tandem seruatos, quum quid in posterũ fieri uellet,
subindicasset. Sic dominus noster repertis piscatori-
bus, Agite, inquit, sequimini me, faciam ex uobis pi-
scatores hominum: consuetum ipsis nomen præten-
dens. Quum igitur nautis consuetũ esset ceu ethnicis
sortiri, condescendens & consentiens ipsis Deus, per
minime obscurum ipsis indicium, tempestatis ipsis
autorem notum reddidit. Præterea sortem non esse
spiritualẽ rem, apostoli indicant, qui sorte, priusquã
spiritu perfusi essent, usi sunt: post spiritus paraclæti
accessionem, haudquaquã sortem admittentes. Qui-
dam uero neq; apostolos tali sorte usos adfirmant,
sedenim diuiniõibus quibusdam signis, quæ indica-
rent eis, quinam à Deo electus esset.

Et dixerunt ad ipsum, Denuncia
nobis, quam ob causam isthuc mali nos
apprehēderit, Quæ tua negociatio est:

Cap. I IN IONAM PROPHETAM

Et unde uenis? Et quo proficiscens? Et ex qua terra, quo ue populo tu es?

Ituere hic Barbarorum hominum equitatem. Non enim statim ut agnouerunt Ionam esse autorem turbinis & tempestatis maris, agrestibus in ipsum moribus ferebantur, ceterum blande & mansuete in-terrogant, cuius causa malū hoc, id est afflictio ista, ex quo peccato abs te cōmisso, nos accessit, super nos uenit. Percontantur autem, ut ubi didicerint delictū, experiantur expiare & emendare. Scrutantur autē & quam operationem exerceat, hoc est, quale uitę suę studium & artificium habeat, & ex qua gente sit, & uiam, unde & quo uadat, tanquam ex studijs ipsius, & ex communibus gentis moribus uel opificijs, & ex itinere quod ingreditur, uitam eius obseruare queant, sicq; tandem Deum placent, in quem impegerat. Existimabant enim quod si turbatum ab ipso numen, marinum fortasse, reconciliaissent, hanc tempestatis ipsi noxam effugere possent. Imitemur igitur & nos horum nautarum mansuetudinem & mitiorem animum, si quando excellentiora longe quam ipsi deposcamus.

Qui respondit ipsis. Seruus domini ego sum, ac Deum cœli ego colo, qui fecit mare & aridam,

Hoc, inquit, studiū, hæc mea negociatio est, seruire Deo uero, per mea opera & actiones, etsi nunc illi nõ obtemperauerim: & colere ipsum, per fidem in ipsum. Multi quidem colunt Deum, sed non sunt serui eius, ut qui non faciant opera ipsi placentia. Per hoc autem mox etiam ex qua nam terra sit demonstrauit, nimirū Iudæa: nec enim alia gens, hunc Deum colebat. Admiratione autem dignus est propheta, ut qui morti proximus existens, prædicet Dei potentiam, & nauticis creaturarū & idolorum cultoribus reuelet magnificentiam eius, conditorē omnium ipsum adpellans, hoc est, cœli, & eorum quæ sub cœlo sunt. Per hoc enim quod ait, qui fecit mare, ansam illis simul præbet ratiocinandi, quod quandoquidem maris creatorem colat, planum sit, quod aduersus eum impingens, tempestatem hanc excitarit.

Timuerūt itaq; pauore magno contreriti uiri, dicentes ad ipsum: Quur hoc fecisti? Cognouerunt enim uiri, quod à facie domini fugeret, quoniam denunciauerat eis.

Ex hoc, inquit, agnouerunt quod aduersus Deū delinquens, à conspectu eius fugeret, quod confiteretur ipsis, seruū Dei se esse. Simulatq; enim dixisset, quod uerum Deum colat, intellexerunt eum Iudæū

Cap. I IN IONAM PROPHETAM

esse. Iudæis autem non licebat exteris & alienigenis admiscere sese, neq; applicare se urbibus idolorum cultricibus. perspicuum itaq; erat quod in Deum suū deliquisset. Fortasse etiam cogitarunt, quod uitam, quæ in lege præscribatur declinans, ac Græcorum moribus sese admouens, fugiat à facie Iudæorū Dei. Terrefacti sunt igitur, quandoquidem arbitrarentur potentem illum Deum esse, è cuius manibus quisquā euadere nō posset: iuxta metuentes, ne unā cū trans fuga isto intereant. Porro quod non liceret Iudæis decreto legis suæ, gentibus adiungere sese, ex ueteri

Ioan. 13 te enim domino Iudæis: Quo ego uado, uos uenire non potestis, respondebant illi imprudenter: Quoniam iturus est, ubi nos eum non inuenimus? Nunquid ad dispersionem Græcorum iturus est, & docturus Græcos?

Dixerunt ad ipsum: Quid faciemus tecum, ut cesset à nobis mare?

Et hic demirari dignum est, nauticorum hominū mansuetos & mites adeo mores. Neq; enim insurrexerunt in ipsum, neq; dixerunt: O scelestè & omnium sceleratissime, propter te peribimus: sed ipsum iudicem faciunt, ut pronunciet quid secum faciendum sit. Siue ergo antea clementes adeo extiterunt & equales, digni sunt quos æmulemur: siue præ pauore

re

re ad mansuetudinem trahati sunt, uel sic etiam imitandi sunt: ubi sepe numero nos in calamitates incidentes planè efferamur, nedum aduersum calamitatum autores solos, uerum & contra ipsos familiarissimos nostros in calamitatibus cōsolatores. Proinde nauæ illi tales sunt. At sententias suas partiuntur. Nec enim audent morti adiudicare, maxime quum seruum eum esse Iudæorum Dei audiuisent. Horribilis autem ille Deus iam olim ipsis ex fama innotuerat. Nec rursus præsens periculum despicere possunt, quare ipsum ceu Dei seruum hortantur dicere, quid oporteat secum agi. Perspicuū enim uidebatur eis, quod minime ignoraret eius mali medicinam.

Nam mare ibat, & excitabat uehementius tempestatem.

Post sortem, inquit, uehementior, impetuosiorq; tempestas exorta est. Mare enim ibat, hoc est, plus agitabatur & intumescebat. Quedam hic exemplaria pro ibat, admodū concitabatur, habent, hoc est, horrendum strepebat, tremendum murmuræbat, quasi fluctus inter se mutuo naui illisi essent: atq; hi post sortitionem magis tumultuati sunt, Deo palàm indicante, per quē ista prouenerit ad afflictio.

Quibus Ionas reddidit: Tollite me & iniicite in mare, tum cessabit mare,

Cap. I IN IONAM PROPHETAM

uosq; deseret. Cognoui em̄ ego, quod
mea causa tempestas illa magna uos pe
tiuerit.

*Talem sese gerit bonis consilijs prædita anima.
Cognito peccato suo, rubore quidem suffunditur
propheta quod deliquerit, non morem gerens Deo:
non ignorans autē quod mare obtemperet, seruiens
diuino mandato, si quod acceperit, seipsum inobe
dientem Deo morte cōdemnat. Atqui nos haudquaq;
tales sumus, quin potius aperte palām scientes cre
bro, pecca nostra supplicijs digna, ubi magnam alia
quam ad afflictionē sustinuerimus, aduersus Dei prou
dentiam murmuramus, tanquam impeccabiles esse
mus, tantū abest, ut digna nos pœna condemnemus.*

Et uī conabantur nautæ ad terram
appellere nauem, & non potuerunt.
Mare enim ibat, & excitabatur magis
super ipsos. Et clamauerunt ad dominū
& dixerunt, Nequaquam domine pe
reamus, propter animā hominis huius:
et ne des super nos sanguinē iustum.
Quoniā tu domīe, ut uoluisti, sic egisti.

*Humanissimi, & mansuetissimorum morum ho
mines illi, ut diximus. Etenim Ionā, qui seipse in mor
tem tradiderat, adhuc ad terrā remigio usi, tradu
cere*

cete moliuntur: at enim nequicquã laborabãt. Nam
 mare uehementius crescebat excitabaturq;. Neq; sic
 tamen quicquã aduersus prophetam aggrediuntur,
 quum id iure possent, simulatq; seipse cõdemnarat:
 ceterũ omnino tali eius uoluntati obsecundare, san-
 guinolentum iudicant, ac cædem spirans: propterea
 in præcedentibus precantur, ut à tempestate illa &
 commoto mari liberentur, neq; pereant eo quod so-
 uerint animam prophetæ, sed concedat Deus eum,
 seseq; uiuere. Sin autem necessarium est hunc mori,
 nequaquam super nos sanguinem iustum, hoc est, san-
 guinem eius, ne ad condemnationem, precamur, no-
 stram, sanguinem illum iustum, ceu serui tui, cedere
 facias. Non enim hunc tanquam latrones, aut sangui-
 nolenti homicidæ occidimus, ceterum tuæ obsequen-
 tes uoluntati. Tu enim ut uoluisti, sic fecisti hæc. Hic
 Barbaros contemplare, quomodo non contra hæc
 ogganniant: Igitur cruentus & sanguinis auidus ille
 Deus est, sanguine igitur gaudet: uerum Dei uolun-
 tatem amplexantur, diligunt & uenerantur, non cu-
 riose indagantes causas, quur ista sic fiant.

Acceperuntq; Ionam & iniecerunt
 ipsum in mare, & stetit mare à commo-
 tione sua. Ac timuerunt uiri timore ma-
 gno dominum, & sacrificarunt sacrifici-

Cap. I   IN IONAM PROPHE TAM
cia domino, & uouerunt uota.

Vix tandem audent opus aggredi: quo peracto, statim tranquillum mare redditur. Illi uero cognoscunt dominum perfectius quam antehac: nec parum ipsum metuunt, ut cui sese nemo subducere queat, qui acriter in ipsum peccantes adoriri possit: ac quæ ad diuinum cultum pertinent, exhibuerunt. Sacrificauerunt enim sacrificia, fors ubi in terram appulsi fuerunt. destiterat enim seuericia maris. Vouerunt autem & uota, hoc est, promiserunt se talia quædam & talia facturos, ubi in patriam remeauerint. hac ratione illi in melius permutati sunt. Et qui antea quisque pro sese multos putabant esse Deos, tempore motus maris, nunc unum agnoscunt, dominantem potentie maris, concussionemque fluctuum eius pacantem, ipsi sacræ faciunt, & uota ædunt. Viden hic diuinam dispensationem atque consilium? Fugit Ionas ut ne seruentur Ninuite: & ecce seruantur nautici, dein & ipse, & exuberantius bonum perficitur. Sic & nostris diuina providentia delictis ad bonum usa est.

C A P V T   I I.

Imperauit Deus balenæ magnæ deuorare Ionã. Eratque Ionas in aluo balenæ, treis dies ac treis noctes.

Imperauit

THEOPHYL. ENARRATIO. 61

Imperauit, hoc est, uoluit à ceto deuorari propheta-
tam. Non enim quemadmodū hominibus aut angelis
precipit Deus, in mentē ipsis insonans, quid agendū
sit, sic ceto iam nūc demandauit: sed uelle aliquid Deū
lex est & mandatū necessario complendum. Atq; hic
obedientiæ modus est inexplicabilis quidem nobis, ipsi
uero cōgnitus. Deuoratur ergo à ceto Ionas, treisq;
dies ac totidem noctes in eo permanet uates: quæ res
omnem excedere fidem audientibus uidetur, maxime
ijs, qui ex Græcorum scholis, sapienteq; doctrina, ad
hanc historiam accedunt. Quos equidem non satis de-
mirari possum, quū fiat quod hæc non intelligant, quū
suis ipsorum alis capiantur. Apud ipsos enim non nihil
tale de Hercule narratur, nempe quod & ipse à bale-
nā deuoratus, incolumis remanserit, nisi quod tantum-
modo depilatus redierit, idq; ob ingenitam & internā
beluæ caliditatē. Aut igitur nostrā suscipiant, aut sua
reiciant. Atqui quum non oporteat à græcarum fabu-
larum putredine, nostræ ueritatis soliditatem commen-
dare, cogitandum primū, Deo uolente & præcipientē
te, nihil non fieri posse: Deinde hic consideranda sunt,
quæ circa in utero materno foetū miranda cōtingant,
ubi foetus naturali quidem innatat humiditati, estq;
ueluti absorptus & obrutus prægnantis aluo, uiuit ta-
men & conseruatur, Dei, humanum ingenij captum
excedente, nutu & consilio. Neque enim ulla humana

Cap. II IN IONAM PROPHETAM

ratio ista percipere potest, credit tamē, ut que ubique conspiciantur ita sese habere, reque ipsa rata sint & indubitata. Proinde neque Ionæ euentui fides detre-
tanda est, uerum enim uero, ita factum ut scriptura nobis tradit, citra ambiguitatem credendum: estque in maioris adeoque diuini sacramenti uel arcani figuram suscipiendum. Fugit enim & humana natura à facie domini per inobedientiam, & occultata est, ne uideretur, ut ideo Adamū Deus uocauerit: Vbi es? quo te proripiisti? Iniecitque ipsam uitæ huius mari, corpore, nauis loco usam: Cui & nauum dedit, ministerium uidelicet, quo ipsi obsequuta est, curā eius & providentiam ad omnem cupiditatem faciens. Ventis igitur & spiritibus nequitiæ, mare isthuc turbantibus, fluctus uoluptatū insurrexerunt, corpusque unā cū animo miserunt. Necessarium igitur fuit, mortem obire quempiam ex ijs, qui in eo nauigio erant: corpore dico. Proinde naturam nostram induens dominus, unus ex nobis factus, & nauim nostram ingressus, hoc est, corpus humile ferens, & inter nos demorans, in similitudine carnis peccati: moritur per sortē, hoc est, iuxta prædefinitionē, quam prædefiniuit atque decreuit pater: Qui hoc sortitus est, atque ante omne æuum, ante cuncta secula decreuit, constituuit, proposuit, ut filius ille suus pro nobis moreretur, perinde ac Petrus & Paulus dicunt. Animaduerte hic Ionæ nomen, si interpretis
preteris

preteris, ualere, altissimo laborante, uel columbam significare. Altissimus igitur pro nobis laboribus defatigatus est, & pro nobis luget, angitur, dolet: uoluntarius quidem. Nec tamen sese ipse iugulat, cæterum per manus iniquorum adfigitur cruci, quemadmodum & Ionas. Qui etiam si seipsum ad mortem condemnaret, non tamen seipsum proijcit, sed proijcitur: docente nos hoc uerbo, ne nos temere in pericula cõijciamus, ne ue incaute & stolide in mortes incidamus. Mortuo itaque Christo, ac omnia deglutienti balenæ tradito, spirituales nequitie cessarunt, procellæ uoluptatum prostrate sunt, tranquillitas tota & pax in uita uersata est, & animis & corporibus, æque ac ipse dixit: Pacem relinquo uobis. Et rursum à resurrectione discipulis suis salutem impertiens: Pax inter uos sit, ait. Quinetian sic quidam hic inquit, prophetam esse figuram Christi, nauim esse typum Iudeorum synagoga, prora obseruatorem esse Mosén, nautas esse prophetas, mare, adflictiones quæ à nobis debebantur, sortem, uoluntatem patris, secundum quam Christus in mare arumarum precipitatur, & aluam ingentis ceti, hoc est, mortis ingreditur, ubi triduum cõmoratus resurrexit, gentibusq; euangelium annunciauit, ex quibus credentes conseruati sunt.

Et orauit Ionas ad dominum Deum suum ex uentre ceti, dicens: Clamaui

IN IONAM PROPHE TAM
in tribulatione mea ad dominū Deum
meum, & audiuit me : ex uentre inferni,
auscultasti clamori uocis meæ.

Nihil damni passus à ceto uates, sed ueluti pro do-
mo ceto usus, neque corporis neque mentis iactura fa-
cta, Dei præsentem opem sentit. Non ignorans autem
quod offenderit Deum, per hoc quod ministerio lega-
tionis noluerit fungi, cōuertitur ad precationē. Quicq̃
olim in sola Hierusalem Deum aperte apparere arbi-
trabatur, nunc ipsum in aluo ceti præsentem repperit,
gratiasq̃ agit illi, quod se seruauerit, ac preces suas sus-
ceptas esse ait: siue tanquam propheta spiritu hoc in-
telligens, siue per uerisimile hoc dicens. Non enim
usque nunc uiuus, inquit, permansissem, nisi exaudisses
precactionem meam. Inferni porrò uentrem, ipsam ceti
aluam nominauit: tum quod belua sit letalis ac mortife-
ra, tum quod ex natura facti mortuus esset, uiueret au-
tem sola Dei gratia. Aliàs ceu typus Christi, qui
in corde terræ treis dies ac treis noctes egit, non imme-
rito se in uentre inferni fuisse ait. Intuere hic rem admi-
randam. Qui uere gustauit mortem Christus, prædi-
xit in corde terræ se tridui & trinoctij spacio futurū,
neque mortem, neque infernum recordatus. Hic uero
in umbra mortis constitutus Ionas, non uere mortuus,
inferorum mentionem facit: Vt discas domino nostro,
tanquam

tanquam Deo, mortem fuisse ultroneam, & suæ uoluntatis, ac resurrectionem in ipsius potestate uel arbitratu fuisse: eam ob causam cor terræ dixit, non mortē, neq; Plutonis regiā. Ionæ uero non erat in propria potestate uita, propterea ueluti apud inferos existens, quantum attinet ad naturam eius facti sui, alui Plutonis meminit. Clamauit etiam dominus in tribulatione sua in cruce ad patrē: Pater dimitte illis peccatum. & omnino exauditus est. Dimissum est enim peccatum ijs, qui in incredulitate sua non permanserunt. Forsan & aluum inferni dicere quis crucem possit: illa enim pro nostra salute domini mortē peperit.

Deiecisti me in profunda cordis maris, & flumina circumierunt me.

Cor maris audiens, memento domini dicentis se futurum in corde terræ, uideq; typum ueritati consonantem. Varijs autem modis uates, quod secum contigit, enunciat, magnificans Dei gratiam quæ sibi obuenit: iuxta indicans potentiā Dei, ut qui ex quouis malo seruare possit, etiamsi terribilissimū fuerit. Non enim simpliciter dixit in profunda, sed apposuit etiam, cordis. Quum enim cor uideatur esse intimū animantis, & præcipua pars, hyperbolen hic ostendens, in profunda cordis dixit, pro intimis. ac si dicat: in maris intima me deiecisti (balena enim in

Cap. II   IN IONAM PROPHE TAM

profundo moratur,) ipsius balenæ me intima cõprehenderunt. Flumina uero dixit, fluctuũ insultus, siue quod flumina sese in mare exonerent. Iam qui à mari cingitur, à fluminibus certe circumfluitur iuxta.

Cunctæ sublimitates tuæ super me transierunt.

Quando, inquit, in nauis eram sublimitates habebam, ceu nauis à fluctibus in altum sublata. Tuæ uero istæ sublimationes fuerunt & fluctus, ueluti ex tuo mandato suscitati.

Egoq; dixi: Depulsus sum ex oculis tuis. Proinde tentabo ne ego intueri in templum sanctum tuum?

Tum, inquit, quum in medio periculorũ essem, cogitabam me ab oculis tuis, à uisitatione, ab inspectione proiectum esse, ac hæsitabam: Viam ne, & posthac apponam, hoc est, conabor, desiderabo, cupiam intueri templum sanctum tuũ Hierosolymis? Sunt qui sic intelligant. Noui equidem in aluo ceti existens, quod me mirifice præter opinionem etiam meam seruaris, ueruntamen dubito num hinc sim egressurus, reuersurusq; in lucem, ut uel in ipsum diuinum templum perueniam, inq; ipso glorificem te.

Accesserũt & ad dominũ sublimationes, umbræ uidelicet sublimis, & arrogantis, & inconsistentis
Synagogæ

synagoga: & fluctus, hoc est, uariæ afflictionis species. Quæ cum iuxta patris consilium ipsum inuas-
serint, ipsius esse dicuntur. Vnde tum etiam dixit: Vt
quid me dereliquisti? Quod simile est huic, quod hic
ait: proiectus, seu depulsus sum ab oculis tuis. Atq;
hoc humano more prolocutus est. Homines enim ubi
in tam grandia pericula inciderint, se derelictos
aiunt. Quod igitur uerisimile erat alios homines de
ipso dicere, ipse hæc de sese loquitur. Quare ad hanc
ueluti sententiam dicit: Respiciam ne adhuc ad cor-
pus, quod templum tuum sanctum est, tanquam abs-
te apparatus extructumq; mihi? Seu ueluti te in me
etiam captens, & recipiam ipsum rursus ex resurre-
ctione mea? Nemo autem hic insurgat sermoni, do-
minū ceu ignorantem, num sit resurrecturus nec ne,
introducanti: uerum animaduertat quæ supra me-
morauimus, quod talia iuxta humanas cogitationes
dicta sint.

Circumfusa est mihi aqua usq; ad ani-
mam meā, abyssus extrema me circum-
dedit, subiit caput meū ad rimas mon-
tium: descendi in terram, cuius uectes
detentiones æternæ.

Gratiam Dei erga sese propheta uarijs modis
celebrans, ab aqua se circumfusum ait: cui, aquæ di-

Cap. II IN IONAM PROPHE TAM

co natura est auferre animam & uitam, seq; ab ul-
 tima abyſſo cinctum, & in fiſſuris montiu fuiſſe in-
 quit: per quod ſubobſcure celi magnitudinem exhi-
 bet. Montes dein & ſpela nominat, quae ueriſimile
 eſt ſubire balenam: huiusmodi enim in mari pleraq;
 ſunt, quibus illiſe ſcaphae pereunt. Quod peritiores
 nauae formidantes, petras ſub mari extantes decli-
 nare ſtudent. In terram autem ſe Ditis deſcendiſſe ait,
 non quod illuc deſcenderit: nec enim uere mortuus
 erat: ceterum quod periculi magnitudo expoſceret,
 ut mortuus ille uideretur, & ad ipſum Plutonem atq;
 infernum, perueniſſe: ad quem qui deſcenderit, ceu a
 quibusdam noctibus detinetur. Illi porro ſunt detens-
 tiones aeternae, hoc eſt, in aeterna ſecula eos qui inci-
 derint retinentes. Vel aeternae, hoc eſt, firmiter &
 ita ut infringi nequeant radicatae, aq; nemine iamini-
 de a principio diſſolutae, neq; ullo unquam ſeculo a
 propria ſede uel manſione motae. Abyſſus exo-
 tremo domino mors eſt, quam poſtremam pro nobis
 ſuſtinuit, poſt innumeras inſidias. Subijt autem ca-
 put eius ſepulchri ſpelaum.

Et aſcendat ex corruptione uita mea
 ad te domine Deus meus.

Per hoc quod in ceto ſeruatus eſt, incipit crede-
 re, quod uitam denuo ſit recepturus, eam obrem hoc
 etiam exoptat: non utiq; exoptaturus, niſi ex illo
 hoc

hoc peræque Deo possibile credidisset. Quū enim
 ambo sint impossibilia, qui hoc potest, alterū itidem
 potest omnino. Vita igitur mea in ceto, ab hac cor-
 ruptione qua iam interiisse uideor, ascendat ad te,
 hoc est, ad templum sanctum tuū in quo cerneris &
 glorificaris, ut uel in hoc ego gratia tua fruam. Sic
 & domini uita, non ex corruptione sui, quā nullam
 uidit, sed ex corruptione mortis, ascendit ad supera
 coeleste templum, perinde ac dixit: Ascendo ad pa- Ioan. 20
 trem meum.

Quū deficeret anima mea à me, do-
 minū recordatus sum. Et ueniat, obse-
 cro, oratio mea, ad templū sanctū tuū.

Non abeunt sanctis tribulationes, citra lucrum.
 Hinc & David: In tribulatione, inquit, mea inuo- Psal. 17
 caui dominum, & exaudiuit me ad latitudinem. Et
 Esaias: In adflictione, inquit, tui mentionē feci. Tum Esa. 26
 Paulus. Tribulatio patientiā efficit, patientia uero Rom. 5
 probationē. Consimilem ad modum Ionas, quando
 anima eius periculi magnitudine deficeret, non ad
 conuicia delapsus est, sed dominum recordatus sum
 ait, hoc est, inuocaui ipsum, ut esset adiutor meus.
 Vel memini equidem domini, quod amico erga mor-
 taleis affectu est, ac negligat peccatum quod patra-
 ui, nō obtemperans ipsi: propterea & precatus sum
 ipsum, ut posthac sim dignus quo perueniat ad te

Cap. II   IN IONAM PROPHETAM

oratio mea, quam faciam ad templum sanctum tuum, quando prorsus reuixerō. Si enim uitam recuperauerō, ueniam ad templum Hierosolymorum, & preces meas ad te fundam. Vel hæc ipsa precatio, quæ etiamnum te precatus sum, ut ascendat uita mea ex corruptione, & ueniat ad te, siue ad templum sanctum tuum, siue supercæleste, siue illud quod in Hierusalem est. In eo enim solo, ut in præfatione dictum, credebant perspicuas Dei uisiones & adparitiones fieri, omniumq; in eo orationes suscipi. Dominus etiam, quum animam exhalaturus esset, meminit patris sui dicens: Pater in manus tuas depono spiritum meum. Ascendensq; in cælum corpore interpellat pro nobis apud patrem, corpore legationis uice obtinente, quod pro magnæ supplicationis symbolo ostendit patri, ut nostri misereatur ipse: cuius rei gratia à filio quoq; assumptum est. Ascensus itaq; cum corpore, ad diuinum & supercæleste templum, oratio intelligitur eius, qui pro nobis, ut commemoratum est, per corpus intercedit.

Custodientes mendacia & uana, misericordiam sui ipsorum reliquerunt, ego autem uoce laudis & confessionis sacræ tibi faciam. Quæcunq; uoui reddam tibi ad salutem meam domino.

Alij sanè, inquit, uana & mendacia idola sectan-

tes, & seruientes ijs qui nō sunt dij, misericordiā abs te nō postulant. Vel, misericordiā à te cōsecuti, & liberati à calamitatibus, non celebrant, neq; magnificiunt misericordiā quā fecisti cum ipsis. Vel, te misericordiā ipsorū reliquerūt: per tuā enim misericordiā uiuunt. Nā si tu iniquitates obseruaueris, quis sustinebit? Atenim ego seruatus, tibi uictimas & sacrificia adducā cum gratiarū actione: ac quaecunq; uoui, hoc est, promisi propter salutē meā hanc, reddā tibi, Fuerunt autē & in lege sacrificia salutaris: propterea & exemplaria quaedā ad salutare habent. Quidā sic accipiunt. Illa, inquit, reddam tibi, quaecunq; salutē mihi conciliant, & animam meam iuuant. Hæc autem sunt obedire tibi, & prophetici ministerij opus perficere. Iam & dominū custodientes uane & frustra obseruabant, qui misericordiā sui ipsorū, nempe arcanum resurrectionis, pro uniuersa humana natura peractum, adeoq; pro ipsis custodibus omnino, quandoquidem & ipsi homines, reliquerunt, nolentes credere quod resurrexisset ab ipsis custoditus. Porro dominus etiam ipse misericordia ipsorū erat, uerum noluerunt eum. Ego uero, inquit, filius tuus, sacrum tibi faciam, hoc est, autor ero, ut tibi in mundo sacrificetur sacrificium spirituale, reddamq; tibi salutē hominū, quam tibi mea incarnatio promisit. Insuper & ante adflictionē suam & crucē, orauit:

Cap. III IN IONAM PROPHE TAM

Ioan. 17 Pater serua illos in nomine tuo, ut & ipsi unū sint.

CAPVT III.

Atumq; est à domino man datū ceto, et eiecit Ionam super aridā. Factumq; est uerbū domini secundo ad Ionam dicens: Surge & uade in Nineui ciuitatē magnam, & concionare in ipsa iuxta priorem concionem, quam ego locutus sum ad te.

Præcipitur per diuinam potentiam balenæ, quæ statim inexplicabili quadam ratione, ad diuinæ ma iestatis uoluntatem mouetur, eiq; lateribus & uentre suo, incolumen atq; illæsum uatem reddit. Qui ex ea passione sua lucratus erat, ut disceret obtemperare Deo. Iniuncto enim ei, secunda uice proficisci in urbem Nineui & prædicare iuxta priorem prædicationem, quæ erat, quod ascendissent flagitia eius ad Deum, non tergiuersatur, sed illico surgit, non corpore solum, sed animi etiam promptitudine, & resurrectione mentis: sibiq; mandatū perficit. Hunc ad modum nō dissimiliter, tribulationes magna sunt eruditio animaduertentibus, ut quæ diuinæ uoluntati placuerunt, persequantur. Atq; hic contemplare, quæ res gestæ seuatoris nostri Iesu, cum Ionæ hisce factis

Etis

etis cōueniant. Siquidem Ionas priusquam pateretur quæ est perpeſſus, fugit, ne Nineui perueniret: sic dominus ante crucem & paſſionem ſuam cunctabatur gentibus annunciare æternum regnum, unde diſcipulis ſuis etiam præcipiebat: In uiam gentium ne Math. 10 eatis. Ite autem potius ad oues, mandabat, quæ in domo Iſraël perierunt, quandoquidem neq; ipſe aliò præterquam ad has ſolas miſſus eſſet. Vbi uero ab adſiſtione & morte ſua in corde terræ triduum & trinoctium egiſſet, tum alia, quorumcunq; Ionas ty pus extitit, ſuſcepit. Siquidẽ aſcendit & prodijt ipſi ex interitu uita: prædicat dein gentibus per apoſtolos, iuxta priorem prædicationem, non enim alia Iſraëlitis ante paſſionẽ ſuam, alia uero gentibus poſt paſſionẽ tradidit: ſedenim unum ſuper omnes euan gelium eſt, una fides, idem baptiſma.

Nineui autẽ urbs ingens erat Deo, ueluti tridui iter complexa.

Grandis erat Nineui magnitudine, ac propterea apud Deum quoq; ingens erat, plurimiq; faciebat eius ſalutem, ut qui non parum multos in ea homines finxiſſet, quos omnes ſeruatum iri uellet. Quod ait, uelut iter proſeſtioniſ trium dierum, aliqui ſanẽ de ſpacio urbis intellexerunt, ceu trium dierum in ueruallo tota urbs circumiri potuerit.

Orſus eſt ergo Ionas ingredi in ur-

Cap. III IN IONAM PROPHETAM

bē, ceu profectiōē itineris diei unius,
& cōcionatus est & dixit: Post tres dies
Nineue subuertetur.

Non recta per urbē iter faciens concionabatur,
sed per forum, uicos & plateas ingrediens. Ingens
autem miraculum erat, uirum Ebræū ex alia terra
uenientem, nemini cognitum, per urbem ingredi &
uociferari: Adhuc tres dies & Nineue subuertetur.
Sed quærat hic aliquis, quomodo Deus, iuxta prio
rem concionem prædicare iusserit. Licet igitur hic
dicere, quod propheta hoc tantūmodo breuiter no
bis enarrent, quod missi sint. Non enim omnia uerba
quæ Deus ad ipsos, & illi ad ipsum fecerunt expres
se & planè annunciant. Proinde & in principio ua
ticinij huius uidemus prophetā hunc ad Deū nihil
loquutū esse, & interim tamen inueniemus dicentē:
Domine, nōne hi sermones mei, quū adhuc in terra
mea essem? propterea præueni ut fugerem in Thars
sis. Cognoui enim, quod tu misericors & miserator
esses. Nihil igitur mirandum, dictum fuisse à Deo
in principio ad subuatem hunc, Adhuc tres dies &
Nineue subuertetur: nec tamen ab ipso subuertendā.
Oferuandum hic quod reliqui interpretes, quadra
ginta dies pro tribus dixerunt, ac quosdam ceu cona
uenientem, numerum hunc recepisse. Siquidem in tri
bus diebus ille primū totam urbem circumiuit, dein

labo

laboriosam illam pœnitentiã Nineuitæ Deo obtulerunt, postea ante portas urbis sedens propheta, prophetiæ suæ finẽ expectauit: hinc & quadraginta dierum spatium uerius esse dicunt. Atqui uerisimile est septuaginta primũ, quadraginta posuisse dies, ac eos qui principio descripserunt errasse: postea & in cuncta exemplaria errorẽ esse transfusum. Attamẽ uide, quod neq; treis dies accipientibus, aliquid absurdi obueniat. Neq; enim totã urbẽ circumire prophetã necessum erat, uerũ simul unius diei iter profectus est prædicans, ut ista prædicatio ad omnes perferretur, atq; ad ipsum usq; regẽ perueniret. Atq; ut grauis ista & anxia Nineuitarũ pœnitentia demonstraretur, aq; Deo susciperetur, sufficiebant post prædicationem dies, siue treis illas statuamus, siue duas. Quandoquidẽ una dies satisfuisset, ostendere homines germane resipuisse, & meliorẽ induisse mentẽ. Sedit autẽ ante portas urbis Ionas: siue ne intueretur in eos adeo ad pœnitentiã conuersos: siue post primã statim prædicationis diẽ, seu post tridui completionẽ, cognoscens quod propitius esset illis Deus, & nõ subuerteret, hoc est, funditus perderet: ueruntamẽ expectabat fortasse leniorẽ aliquã pœnam illis adducendam. Diximus quæ nobis uisa sunt, ne reiciatur de tribus diebus uetus scriptura. Qui hæc nostra legerit, quæ iudicabit meliora, seligat.

Cap. III IN IONAM PROPHETAM

Et crediderunt uiri Nineui Deo, & indixerunt ieiuniū, & induiti sunt sacco, à magno ipsorum usq; ad paruum.

Significanter dictum est, uiri Nineui, hoc est, nihil non absurdi antea facientes, uenefici & incantatores, dæmonibus agitati, crediderunt uero Deo: omnibus delitijs & lasciuijs referti, ieiunio se macesarunt: molles & delicati, sacci induerant habitum. Neq; tale studium à tenuioribus & pauperioribus initium duxit, uerum à magnis & opulentioribus exordio sumpto, ad tenuiores etiam peruenit & minores. Obserua autē hic simpliciter cōtingens, quod à magnis nempe uiris, ad paruos, hoc est, ad infantes usq; pœnitentiæ indicia sint exhibita. Sic illi, qui neq; unquam animæ cōmodantem sermonem audiuerunt, discipuli sunt facti hominis pauperis & ignoti: iudæi uero, & Mosē & prophetas deridentes, tandē & ipsi Deo minime obsequentes, deicide, ut ita dicam, facti sunt.

Et appropinquauit sermo ad regem Nineui, surrexitq; à solio suo, & deposuit stolam suā à sese, & amictus est sacco, & sedit in cinere. Et promulgatum est, & indictum in Nineui, à rege, tum proceribus eius, dicētibus; Homines &
iumenta

iumenta & boues & oues, non gustent
quicquam, neq; pasua carpant, & a-
quam non bibant.

Postquam magnates primi orsi sunt pœnitentiã,
merito celeriter etiam ad ipsum usq; regem perdu-
cta est fama prædicationis. Ac uide hic prudentē ho-
minem, & propria mala agnoscentem. Non incre-
dulus fuit, neq; subsannauit sermonem, nec ægretulit
duram istam interminationem: at cognoscens quod
male uixisset exacto tempore, (natura enim ita cõ-
paratum est, ut conscientia peccatũ indicet,) desilit
quidem à throno in quo sederat prius, multaq; non
optime iudicauerat, mandaueratq; sedet in cinere
& puluere: ac auro intersparsam, & gemmis glutis-
natã, delicatamq; uestem exuit, aspero induto sacco,
uirosam & intolerabilem odorem præbente. adeo
planè sit philosophus, seueram uitam assumendo,
omnibusq; ostendit, nequicquam eos consuetudinem
proponere, ut quæ uincire ipsos possit etiamnum ac
perdere. Diuulgatq; ut & bruta pecora simul ieiun-
nent: nõ ueluti Deus hoc inquit at à iumentis, sed ue-
luti illis magnitudinẽ alacritatis circa ieiuniũ osten-
dentibus, propterea & bruta ieiuna manere anima-
lia cogunt. Norant etiam aliã, quod conferret eis ad
maiorẽ & operosiorẽ mentium suarũ correctionẽ,
iumentorum etiam adflitio. Cogitant autem secum

Cap. III IN IONAM PROPHE TAM

in animo, quod si animantia peccati expertia ieiunent, multo magis sese idē facere debere, ut qui peccatis sint obnoxij. Simul etiā hoc ratiocinabatur: quod irrationalibus animantibus fame pressis, alijs quidem balantibus, alijs uero mugientibus, & quibuslibet naturali usis uoce, ipsi ad uberores ardentioresq; lachrimas, præ compassione, permoucantur: Deus autem eò pronius misertus, suam bonitatem impertiat. Quidā hic per iumenta efferos homines, atq; ratione alieniores, monstrose putarunt.

Circumiecerūtq; saccos homines & iumenta.

Per saccos, ad afflictionem illam intellige. Neque enim iumenta saccis amiciebantur.

Et clamauerūt ad dominū extense.

Si clamauerunt accipias, ut communiter hominibus & iumentis tribuas, (etenim & famelicorū animantium uoces, ceu quædam supplicatio fuerunt erga Dei benignitatem) extense intelliges pro impensse, hyperbolice. Sin hominibus tantum accommodes, intellige, quod extensis manibus clamauerint. Natura enim ueluti nobis adhærescit, expansis manibus supplicare, ceu accepturis quicquā ab eo, cui supplicamus, ac uelotius sumpturis id quod ab eo petimus.

Ac reuersus est quisq; à uia sua præ

ua aq̄ malo, quod erat in manibus ipsorum.

Non tantū ieiunio & sacco, uel maceratione sūt utentes, Deū supplices precabantur, cæterū & mores suos, & uitæ rationes correxerunt, quæ ueræ est pœnitentiæ finitio, ueluti in Esaia dicit: Non hoc ieiunium elegi, nec diem, quo humiliaret homo animā suam: Enimvero solue omnem iniquitatis & iniuriæ copulam. Et iterum: Discite bene facere. Pauperiores ergo à uia praua reuersi sunt, nimirum ab ebrietate, mendatio, lasciuiā, iniuria, ac talibus. Potentiores autem ab iniquitate discesserunt, quæ in manibus ipsorum erat, quam uolenter & iniuste, freti potentia sua, peregerunt. nam manus uim significant. Sic & in consueto & familiari colloquio dicimus: Quisdam manu sua hoc egit. Iam qui iniuste iudicat muneribus corruptus, in manibus habet iniquitatem, iniustum calcalum ponens: sic qui ex rapina ditescit, in manibus iniquitatem seu iniuriam tenet. At quando alius sententiam fert legitime, & alius amice & humaniter obtinet, reuertuntur ab iniuria sua, quæ in manibus ipsorum erat.

dicētes: Quis nouit, si mutet sententiam & cōcilietur Deus, & auertat se ab ira indignationis suæ, & nō pereamus?

Cap. III IN IONAM PROPHE TAM

Vide prudentes homines. Non ad desperationem proiecerunt se, sentientes magnitudinē peccatorū, sed iudicis mansuetudinem simul considerarunt, quod sententiā mutabit, hoc est, aliud deliberabit, & transmutabit minas, & adhortationem admittet, hoc est, tranquillus erit & mansuetus, pacabitur. Atqui Israelitæ tales non sunt, sed quid dixerint, audi: Iniquitates, inquit, nostræ super nos sunt, & nos in ipsis lique scimus. Et quomodo uiuimus? Hæc autem dixerunt, nolentes auertere sese à prauitate, sed in ea se oblectantes ac studiose ex desperatione opponentes inmedicabilem partem, nulla in se pharmaca quicquam posse autumantes. Deus tamē eis hunc in modum loquutus est: Reuertimini efficaciter à uia uestra praua. Et quid mortem obitis domus Israël? Sic igitur nos Nineuitarū instar uitam nostrā corrigere par est. Quanto maiora mala habemus, tanto magis domini mansuetudinem reputantes, quam nullis uerbis exprimere licet, quanta mensura exuperet multitudinem peccatorum nostrorum.

Et reuertat̃ ab ira indignationis suæ,
& non pereamus.

Indignatio quidem est iudicium, quod tristitia quædam adducat ei qui demeruerit. Ira uero est labor iam & ipsa punitio, quæ ab iusto iudice adducitur. Perin
de

de ac medicus, simulac flammantem & sanie refer-
tam partem latentē tamen obseruauerit, iudicat ne-
cessariam esse sectionē, hoc ipsum scriptura indigna-
tionem nominat: post hoc iudiciū, insequitur sectio,
cruciatum parans in eo qui scinditur, atq; isthuc ira
nominata est. Auertetur igitur, inquit, Deus, ne labo-
rem & pœnam super nos ducat, quæ indignationis
eius effectus est. Consimilem ad modum Dauid in-
quit: Quoniam ira in indignatione eius.

Psal. 29

Respexit autē Deus opera ipsorū,
quod reuersi essent à uis suis prauis.

Ieiunium ipsorum non aspexit, sed opera ipsorū
uidelicet bona, quæ fecerunt, eo quod declinassent à
uia scelerosa. Declina: inquit, Dauid à malo & fac
bonum. Proinde ieiunium non fuit per sese sufficiens
ut propitium redderet, ut placaret Deū, nisi & mo-
res correxissent, & bona opera exhibuissent.

Alterauitq; sententiam super malo,
quod loquutus erat ut faceret eis, & nō
fecit.

Super pœnitentia Nincuitarū, & ipse Deus al-
terat institutum animi sui: non quod æque atq; nos,
eum alicuius rei pœniteat (non enim iam hoc, iam
illud uult) sed permutationē minarum, ut & supra
dictum est, μεταβολή, hoc est, sententiæ animi ala-

Cap. III IN IONAM PROPHETAM

terationem propheticus sermo nominat. Si enim Deus, hominis instar mutaretur, iam tum non interminatus fuisset, sed enim statim puniuisset. At quum salute mortalium gaudeat, interminatur horrenda, ut ne eadem tandem adducere occasione sumat. Malum autem hic seu maliciam audiens, non intelliges prauitatem: non enim uiciorum operator est Deus, qui uitiositatis est destructor: uerū per maliciam hic sermo propheticus ad afflictionē indicat, quam Deus ipsis antea interminatus, non erat super eos ducturus, ut qui resipuerint, itidem ut in alio propheta dicitur est: Nō est malū in urbe quod dominus nō fecerit. Et alio in loco: Appone eis mala domine, hoc est, adfligētia & perturbantia, Ac præter hos, paulo infra dicit de ipso Iona & cucurbita scriptura, ut umbra præberet ei à malis, hoc est, ab afflictione eius.

Amos. 3

CAPVT IIII.

Contristatus est igitur Ionas tristitia magna, & cōfusus, orauit ad dominū, ac dixit. Domine, non ne hi sermōnes mei, quū adhuc essem in terra mea: Propterea anteuerti, ut fugerē in Tharsis. Quandoquidē cognouissem te esse misericordem & longanimē & multæ mise

THEOPHYL. ENARRATIO. 73
miserationis, mutantemq; animi sen-
tentiam super malo.

Treis dies completi fuere, post quas subuersio Ni-
neui, iuxta uatis Iona minas secutura erat. Deo uero
nihil tale adducente super Ninuitas, amare poeni-
tentes, seq; ipsos punientes uehementissima ad afflictio-
ne, mœrore adficitur Ionas: non tanquam seruatis
inuidens, neq; tanquam inteminationibus hominum
uoluptatē capiens, (procul enim hæc à bono & man-
sueti spiritu, cuius domicilium & habitaculum erat
ille) ceterū quia periculum erat, ne ipse etiam men-
dax reputaretur, quiq; ceu prestigiator aliquis fru-
stra turbauerit, non ex ore domini loquutus, sed ex
concauitate uocum, hinc & apud clementem domi-
num sese defendens: Nonne, inquit, hæc dixi, quum
adhuc in terra Israëlitate eram, quod tu miserator
es? Videbam nanq; te Israëlī multā magnanimitatē
exhibere, atq; experientia, tua misericordiae uiscera
cognoscebam, eamq; ob causam prophetæ functionē
fugiebam: quandoquidem agnoscerem te mutare sen-
tentiam super malis, hoc est, afflictionibus, ut eas nō
induceres super eos, qui sedulo commeruissent.

Nunc itaq; domine Deus, accipe ani-
mam meam à me, quoniam satius est mi-
hi mori, quam uiuere.

Antea, inquit, quum essem à balena deuoratus, precabar ascendere ex corruptione uitã meã: nunc contrarium desidero, nempe obire diem, hoc enim melius est, quam uiuentẽ mendacẽ reputari, ac prophetiæ donum uituperari. Forsan cupiam pusillanimis propheta uideri queat, qui Deo sua iudicia non permittat. Neq; hoc fors mirandũ foret: homo enim erat, idq; ueteris testamenti, ubi & qui perfecti uidebantur, imperfecti erant. Attamen non sic fortasse pusillanimis est, ut animũ despondeat: non enim hoc pro sua gloria, sed pro gloria Dei facit. Siquidem illius gratia & donũ prophetia est, qua intercidente, Deus Israelis à gentibus uituperaretur.

Dixitq; Deus: Nõne tu uehementer contristatus es?

Conturbatum prophetam resouet Deus, interrogando num sit contristatus. Interrogatus enim, terere ipsum uidetur, ceu non recte mœrore affectum. Atq; hoc apertius Symmachus. Dixit enim: Numquid iure contristatus es? Et, Num recte contristatus es? hoc est, considera penes te ipsum, an iustã habeas mœroris ansam: hicq; ipsum sibi medicũ constituit, excitans considerare, quod iniuste cõturbatus sit, ac à desperatione ita cesset, Quæ dum propheta non intellexit, ipse tandem dominus causam, quæ tibi me tristari debeat, manifestissime ipsi exhibet, &
scite

THEOPHYL. ENARRATIO. 73
scite admodū & ualde sapiēter cucurbitā producēs.

Egressus Ionas ex urbe, sedit ex aduerso urbis, fecitq; sibi attegiam, ac sedit sub ea, usquedum uideret, quidnā obuenturum esset ciuitati.

Hoc primo factum, ut quidam dicunt, postremo posuit propheta. Explicata enim Nineuitarum correctione animi, huic simul diuinā clementiam annexere uoluit, ac mœrorem ex eo sibi factum, eaq; uerba quibus dominū conuenit: quocirca eum posterius narrare apparet, quæ prius contigerunt. Ionas concione sua peracta exijt urbem, fixoq; tabernaculo, expectauit concionis suæ euentum. Perspicuū enim, quod ista præ animi turbatione acciderint. Exactis enim definitis diebus, nihil eorum quæ minatus erat euenire contemplatus, nec interire urbem, dolet animum. Hanc igitur ex mœrore ad Deum precationē facit, ueluti cum Deo ex postulans. Alij sunt diuersæ sententiæ: nimirum, quod ista ex aduerso sessio, post animi desponsionem siue luctum contigerit, eo ordine quem hic præ se fert scriptura. Quum namq; uisisset propheta Nineui urbem non subuerti, mente languit: dein egressus urbem ante ipsam sedit, non porro euerisionem sperans, cæterum aliam quampiā mitiorē uindictā expectans, perinde ac supra cōme

Cap. IIII IN IONAM PROPHETAM

morauimus. Neq; enim credere uatem aiunt, ipsam urbē in triduo delere posse tantos delictorū libellos.

Porro mandauit dominus Deus cucurbitæ, ascenditq; super caput Ionæ, ut umbram præberet capiti eius, ipsumq; obumbrando refocillaret à malis suis. Gaius est ergo Ionas super cucurbita gaudio magno.

Consolationem ac refocillationē uati machinatur Deus, datq; mandatū cucurbitæ æque atq; ceto, hoc est, uult cucurbitā crescere, ac statim prodit germinans, ac hirsutam comam ex latis folijs extendens demonstransq; ut opacam umbrā Iona capiti subministraret, cumq; refoueret à malis, hoc est, afflictione solaris æstus. Atqui turbari prophetam ob salutē Nineuitarū, gaudere uero super oleris germinatione, simplices hominis mores demonstrat, ingeniūq; puerorum adeoq; infantium ἀκακία, hoc est, uitiorum ignorantie, quæ in pueris dum est, proximum. Pueri enim facile, qualicunq; etiam occasione adueniente, ad gaudium & dolorem transmutantur.

Mandauitq; Deus uermi matutino in crastinū adituro, ac percussit cucurbitam, & exaruit. Exorto dein sole, datoq; negotio à Deo, uento per aëstem
combua

THEOPHYL. ENARRATIO. 74 IIII. q. 2
cōburenti, uerberauit sol caput Ionæ,
adeo ut uiribus deficiens, ac uitam pero-
sus diceret: Melius est mihi mori, quàm
uiuere.

Vermem matutinum crucam nominat, quod ex
rore sub auroram decedente, generationis suæ prin-
cipium ducat. Datur autem & ipsi mandatū (diui-
na uoluntate præcepto, ut dictum est, appellato) ut
cucurbitæ radicē arrodat. Factumq; est hoc, & exa-
ruit olus. Iubet porro, ac statim oritur uentus urēs.
Nedum enim sol flammis æstuabat, cæterum & uen-
tus urens excitabatur, æstum ipsum maiorem red-
dens: uerberaturq; caput Iona à sole, & urente illo
spiritu. Is uero animo æger, uitam suam deponere
auet. Hæc autem sapientissime diuino ita consilio
geruntur, ut discamus humanam imbecillitatem,
neutiquam omnibus in locis, circa sermones ab Deo
factos curiosam esse debere.

Dixit ergo dominus ad Ionam. *Ve-*
hementer ne contristatus es ob cucur-
bitā? Qui respondit: Vehementer ego
domine, etiam ad usq; mortē contrista-
tus sum. Cui dominus: Tu misericor-
dixæ affectu tangeris erga cucurbitam,
cuius tamen causa nihil duri perpessus.

es, neq; educaſti ipſam, quæ ut ſub noctem nata eſt ita ſub noctem periit. Et ego nulla miſeratione mouebor erga Nineui urbem magnam, in qua plura quam centum uiginti milia hominum cõmorantur, qui neq; dextrã, neq; ſiniſtram agnouerũt: tum iumenta multa;

Mœſticia grauatum prophetam, interrogat peccatores curans, & iuſtorũ rationẽ habens dominus, an ne ualde contriſtatus ſit: non ueluti ignorans, uerumenim ceu docturus ipſum, nõ oportere eum eſſe mœſtum. Quum enim faſſus eſſet ſeſe adeo perturbatum, ut uel mortem expetat: Te, inquit, Deus, iudice utar. Reputa ergo tecum, num iure propter curbitam doleas, cuius non fuiſti cultor: neq; enim plantaſti, neq; rigaſti, ſed ſub diluculum nata, poſtero die rurſum ſub diluculum uermis cibus facta eſt, Me uero noluiſti ulla miſeratione tangi erga talem tantamq; urbem, quæ eſſe ſuum à me acceperit? Admirare igitur benignitatem meam atq; clementiã, ut que cõmode ſeſe habeat, neq; animo langueas, perinde quaſi prophetia intercitat. Quod autem non agnouerunt dextram ſuam uel ſiniſtram, quidam de ſimplicitate Nineuitarum dictum putarunt. Videtur autẽ hoc ipſum magis de infantibus, qui ſunt in urbe
dici

dici: ex quo urbis frequentiam ratiocinari licet. Si enim soli infantes & pueri duodecim myriades excedunt, reliqua multitudo quanta? Ac scopus eorum quæ à domino dicta sunt, ad hanc nos perducit sententiam. Si enim non oportuit suscipere poenitentiam à peccatoribus, decebat tamen miseratione permoueri in tot myriades infantium, qui propter puerilem ætatem ignorant qualis dextra, quæ uel sinistra, ac propterea, neq; peccati rei, non omnino luere poenam debuerunt, uel interire. Similiter & iumentis parcendum erat, neq; enim ipsa poenam peccatorum nomine debuerunt. Si igitur iustus Deus miseratur animas iumentorum, quanto potius conditor horum, propriæ suæ possessioni parceret? Quemadmodum igitur iumenta apposuit, ut ostenderet iure seruatum urbem, sic & immaturam ætatem preposuit, ceu neq; horum, neq; illorum supplicia pro peccatis iuste exigantur. Proinde huius prophetiæ hic est finis. Nos uero benignum dominum nostrum celebremus, qui nolens mortem peccatoris, uult ut conuertatur & uitam ducat, qui interdum bene placentes ipsi sanctos contristare sustinet, contraq; ipsorum uoluntatem alijs misericordiam impertit. Sic quum Helias omnino pluuiam cohibuisset, ad seruum ipse tanquam legatus accedit: & uade, inquit, ad Achaab, daboq; pluuiam super faciem terræ. Hunc ad modum Nincui unam cum

Cap. IIII IN IONAM PROPHETAM

iumentis seruata est. Sic & Christus, dans se pretiū
 redemptionis omnibus conseruauit, sapientes & insa-
 pientes, diuites & pauperes. Ad quem à Dauidē
 Psal. 35 etiam dici, nihil dubitamus: Homines & iumenta ser-
 uabis domine. Quoniā multiplicasti misericordiam
 tuam Deus, filij hominū in protectione alarū tua-
 rum sperabunt. Porro cetera quæ in hac sunt
 prophetia, digna sunt admiratione: maxime uero
 ipsius prophetae mores, adeo placidos, & ueros,
 hic mirari par est, ut omnia citra tegumentū aperte
 dicat, suosq; defectus denudet, nimirū inobedentiā,
 fugam, pusillanimitatem: nec horum ipsum, quo mi-
 nus aperiret, puderet, quin potius literis mandaret,
 ad nostram cōmoditatē. Tales certe omnes fuerunt
 sancti, non quod suum erat querentes, sed quod mul-
 torum, ut seruarentur. Sic Dauid proprium quoq;
 memorie prodidit peccatū, ut posteris utilitatē ope-
 raretur, quinquagesimo psalmo exarato, omni quā-
 dem compunctione referto, bonas autem spes despe-
 rantibus suggerente: nempe nullum peccatum adeo
 esse grande & multū, quod lachrymis non deleatur.
 Etenim in hoc ipso psalmo in quo peccatum luget,
 de magnis adeoq; cœlestibus mysterijs uaticinatur
 supernæ illius Sion, & altaris quod illic erat, atq; sa-
 crificiorum secretiorū ac ineffabilium, neq; non ipso
 dignorum: abunde ostendens, quod non delictorum
 tantum

tantummodo condonationem, animi correctio: siue
 pœnitentia efficiat, uerum & donorũ cõmunicatio-
 nem. Nec hic ignoranter prætereundum, quod
 quidam hanc Iona inobedienciã & fugã, cæteraq;,
 uere citraq; dolum contigisse ut historia habet, susce-
 perunt, se denim allegoriam adiiciendo: postquam ui-
 debat, inquit, Israël̃s ruinam, lapsum, ac transeun-
 tem ad gentes propheticiã gratiam sentiebat, eapro-
 pter cedit prædicationi, nõ exequitur, & reijcit mã-
 datum: ac dimissa gratiæ contemplatione (hoc enim
 Hebræis Ioppe ualet) uetere altitudine dico & dis-
 gnitate, in tristitiæ pelagus sese ipse proiecit, suisq;
 cogitationibus & mente tempestatem & luctam su-
 stinet, & periclitatur in naui, hoc est, fluctuat, repu-
 tans secum, quomodo filium primogenitum, sacerdo-
 tium regale, eximium populum declinet spiritus, &
 ad immundos canes, gentes nempe, uadat. Deinde
 indormiscit Ionas, id est ambigit omnino, ac pro-
 prios sensus sedat, ut qui nõ amplius cogitare possit,
 quomodo hoc fiat. Quandoquidẽ & Paulus ob illã
 ipsam rem exclamat: O profunditatem diuitiarum, Rom. 11
 sapienciæ & cognitionis Dei, quàm inscrutabilia iu-
 dicia eius, & imperuestigabiles uicæ eius. Atqui pro-
 præ obseruator expergefãcit ipsum, omnia scilicet
 prospiciens uerbũ, quod ipsi prædemonstrauit, dei-
 cidat quidẽ fore ipsos contribules eius, iure itaq; ab

Cap. IIII IN IONAM PROPHETAM

ipsis gratiam decedere. Hinc sub sortem cadit uates,
 delectui uidelicet obnoxius, à supernis aduenienti:
 iustoq; dei iudicio, quod purum sanctumq; spiritū,
 immundis Dei crucifixoribus dari non iustum arbi-
 tratur. Deinde & à balena quidem deuoratur, uerū
 non capitur continetur ue. Intellige enim lapsum Is-
 raëlis in incredulitate remanentis, deinde perpende
 etiam salutem reliquiarū, secundum electionē: Non
 enim repulit populum suum, quem prædefiniuit. Et
 en rem mirandam, tertio die unà cum Christo reddi-
 tur à balena, & in lucem redit: credit enim quod
 qui per lauachrū regenerationis, in Christum tertio
 die resurgentem baptizati, reuiuiscunt, nihil damni
 passi à balena secundæ incredulitatis. Posthac præ-
 dicationem certiozem præuidet ad gentes euntem,
 easq; resipiscentes, suorumq; peccatorū dimissionem
 à Deo accipientes. Turbatur itaq; non quod seruen-
 tur illæ, cæterum quod sui contribules & cognati
 reijciantur. Nec hoc mireris, postquam & Paulo
 mœror & incessabilis dolor cordi eius sit, Israëlis
 elapsio. Præterea adumbrans Ionas, & typū gerens
 eorum qui temporibus apostolorū adhuc lege tene-
 bantur, qualis & Petrus erat priusquam syndonem
 uideret, illicitum esse ratus homini iudæo gentibus
 adsociari, adhærescere ue: urbem egreditur, gentiū
 dico ecclesiā, eas ad fidem non recipiendos iudicans,
 nisi

nisi iudaismum assumant: ac sub tabernaculo sedens iuxta uiam, isthuc applicans testamento, oportere circuncidi gentes ratur, & Moseã seruare legẽ: ac quiescit sub umbra cucurbitæ, quam esse legem discimus, sub nocte natam, quando scilicet nox peccati sceptris potiretur: quippe quia lex transgressionum causa lata est. Eademq; sub nocte perijt: siquidem destructa est, quando non potuit extra dictam peccati noctem ueniente luce permanere. Quõ enim ex operibus legis, non potuerit iustificari quisquam, per ipsam eo magis exuberabat delictum. nam sine lege peccatũ est mortuum. Quomodo uero perijt? Per efficaciam uermis matutini, hoc est, potentiam Dei magnã, per gratiam illustrantis & lumen præbentis Iesu, qui super nos resplenduit, ac auroram cognitionis Dei rectæq; uitæ peperit, ubi ait: Ego autem sum uermis & non homo. Psal. 28

Ipsa inquam Dei gratia legem percussit & aboleuit. Tumq; Ionas perfectius discit sacramentum siue arcannũ hoc, quod gentes iure & assumantur & seruentur. Nonne & in actis apostolorum, & alij & ipse Petrus ad gentes secernuntur prius? Deinde Petrus quoque ex uelo, gentium puritatem discit, aliosq; docet, quod iugum nominetur lex, quod neque ipsi, neque patres ipsorũ gestare potuerunt. Hæc omnia ceu per ænigma adumbrans Ionas, hanc ad rationẽ, hanc suam digessit prophetiam. Præterea & in cæteris ex hac prophetia

Cap. IIII IN IONAM PROPHE TAM

commoditatem capere queamus, discendo, amarum esse retributionem transgressionis iussuum Dei. Quia enim Deo resistimus, tradimur tentationibus atque periculis maris, cumque tempestatibus luctamur, ac uidetur quidem balena omnia uorans, nos in tentationes traditos, deglutire perdereque, quod uituperemus forsitan et obmurmuremus diuine prouidentiae: ueruntamen integros nos conseruemus, Hoc autem continget, si prescemur eum, qui ex interitu poterit reducere uitam nostram, ac polliceamur ei sacrificia spiritualia, operationes ad salutem nostram dico. Si enim ita nos gesserimus, non obseruabimus mendacia et uana, quod patiuntur illi, qui misericordiam Dei relinquunt, et ad blasphemias se conferunt. Hi enim uere sunt uani, neque a tribulationibus propter blasphemiam se liberantes, Deumque magis exacerbantes, ac grauiora super se flagra prouocantes, quam misericordiam potius Dei inuocare debuissent. Nonne et in hoc mundo serui, quam ab heris suis castigati rebellauerint, uel conuicia in eos regefferint, uehementius herilem iram accendunt? at uero qui dicunt, miserare me, eandem sedant, pacant, mitiorem reddunt, maioraque supplicia effugiunt? Eum in modum prudentes animae, et in eum qui pro nobis supplicium subijt, defigentes oculos, tertio die suscitatum, et ipsi nos excitabimur triduanis, fidem, spem, caritatem, tria haec illuminantia nos, in afflictio-

num nocte habentes, fidelisq; Deus dicentes, qui non
 sinet nos tentari, ac propterea sustinentes, probationē
 ex patientia, & ex hac spem accipientes. spes autem
 prorsus non afficit contumelia, non pudefacit. Sicq;
 tandem ad dilectionem patris miserationū uenientes,
 intelligendo id quod in prouerbijis dicitur: Quis est fi- **Heb. 12**
 lius, quem non castigat pater? Et, quem diligit filium
 pater, hunc castigat. ut adeo ipsum amore prosequa- **Rom. 8**
 mur cum eo qui ait: Quis separabit nos à dilectione
 Dei, quæ est in Christo Iesu? Si hæc rite persequerimus,
 & præcones erimus alijs, & seruabimus eos per ex-
 emplum nostrum, tum extra urbem habitabimus, mun-
 dum uidelicet hunc, perinde atque Paulus hortatur, **Heb. 13**
 præcipiens egredi, improperium Christi ferentes, hoc
 est, omnem ignominiam & omnem maliciam. Sic &
 in tabernaculo quiescimus non stabiliter quidem,
 sed obiter & transitorie cōmorando, quemadmodum
 Abraham & reliqui patriarchæ, cohæredes promiss-
 sionis, qui in attingijs peregrinati sunt, ueluti urbem
 fundamenta habentē expectantes. Proinde & umbra
 cucurbitæ, hoc est, gloriæ huius mundi (siquidē omnis **Esa. 40**
 gloria hominis, sicut flos fœni) refrigerare nos uide-
 tur, in hoc adfluctionū æstu, ideoq; à nobis expeditur.
 Enimvero seriat eam uermis matutinus, ipsa nimirum
 conscientia nostra, cui nihil eorum quæ nostra sunt,
 benebricosam aut obscurum est, Hinc & uermis est,

Michae. 7

nunquam non peccatorū nobis sensum exhibens. Ipsa enim sensibilis tinea osium cordisq; ob oculos nobis ponens nostra scelera, docens iuxta nos uel grauioribus pœnis dignos, peccatorū nostrorum causa: feriet cupiditatem glori.e, persuadebitq; dicere cum propheta: Iram domini sustinebo, quippe quia peccaui ipsi. Et paulo post: Eo quod peccaui, cæsus sum flagris. Gratiam igitur habemus & agimus spiritui, per omnia nos adiuuanti, ac mysteria quidem per liter.e considerationem reuelanti, non minime uero & per literam animaduertentiū animas dirigenti. Vt igitur statim ex uno totū exhibeamus: quod ait propheta, Adhuc treis dies & Nineui subuertetur: secretiore quodam modo, per sepulturā, in qua dominus noster tridū quicuit, excidiū prauū & opponētis sese regni, quod olim uiguit ac præpotens fuit, perinde atque Nineui intergentes, significat. Aduersus quod pugnabat lex, sed imbecilla erat, unde & dictū est: Adhuc treis dies, & extrema sequetur euersio, quippe quia exuet planē principatus & potestates, triumphans eas in cruce, qui per mortem suam destructurus est eum, cui est imperium mortis. Quinetiā seruatore Iesu in terris agente, ipsum ad eō dæmonū imperium dissoluebatur: spoliabat namque fortem, direptis armis eius, dæmonibusq; obsessos curabat. Attamen nouissima subuersio prauorum spirituum tyrannidis, per triduanam istam
 resur.

THEOPHYL. ENARRATIO. 79

resurrectionem consummata est. Præterea per triplicem in baptisate submersionem reuera diurnã & lucidam, peccatum subuertitur: quæ hic etiam mystice indicantur, dum ait: Adhuc tres dies & Nieuu subuertetur. Atqui neq; litera nobis inutilis est, discipulis ex ea nobis non desperandum esse, sed domini clementiæ & benignitati confidendum, ut qui propter trium dierum pœnitentiam, multorũ annorum uitia neq; non flagitia neglexerit. ipsi gloria in secula seculorum, Amen.

ENARRATIONVM THEOPHY

lacti in Ionam prophetam, finis.

IONAE PROPHETAE

uita.

IONAS, si interpreteris, ualet altissimo laborante, siue columbam. Hic ex terra fuit Cariathierim, ut quidam aiunt, prope Azotũ urbem maritimam. Eiectus è balena profectus in Nineui, illic concionatus est, ac postea in terram suam reuersus isthuc manere noluit: cæterum assumpta matre sua, peregrinus fuit in terra Assur, regione alienigenarũ gentium. Dixit enim: Hoc pacto auferam obprobrium meum, quippe quia mentitus sum, pro-

IN IONAM PROPHE TAM

phetiã contra Nineui edisserens ciuitatẽ magnã.
 Porro Elias propheta castigans regẽ Achaab, ac
 cersita super terram fame aufugit. Vbi ergo uenisset
 Sarephta, repperit uiduã unã cũ filio suo. neq; enim
 cum incircumcisis ducere spiritum potuit: beneq; illi
 precatus est, Deiq; bonã uoluntatẽ & benignitatem
 ei impetrauit, hospitalitatis nomine. Hinc & filium
 eius uita defunctũ (qui hic Ionas fuisse memoratur)
 resuscitauit ex morte, uita illi restituta. Hic itaq; Io-
 nas in Iudæã uenit, ubi mater ipsius diem suum obiit,
 quã & iuxta glandem Debore tumularunt in uia:
 cõmoratusq; est tandẽ in terra Saraãm, ac extremũ
 ibidem fati diem sustinuit, funeratus in spelunca Ce-
 nez. Deditq; prodigiũ multum Israëli ac uniuersæ
 terræ inquiring: Quando uiderint lapidem clamantẽ
 miserabiliter, ac ligni uermiculũ ad Deũ edentẽ uo-
 cem, tunc appetet ipsa salus, tumq; uidebunt Hieru-
 salem obscuratã & extinctã ad fundamenta usq; pe-
 nitus, ac in ipsa omnes gentes adorabunt dominum,
 transponentq; lapides occasum solis uersus: ibiq; ado-
 rabunt Deũ, qui relictĩ fuerint, eo quod Hierusalem
 execrabilis facta sit, cũ per bestias, tum omnẽ impuri-
 tatẽ uastata. Tũ Demũ ueniet finis uniuersi spiritus.

VITAE IONAE PRO
 phetæ finis.

Theoph

THEOPHYLACTI

BVLGARORVM ARCHIEPI

scopi compendiaria in Naum

prophetam enarratio.

PRAEDICAVIT admirādu
ille Ionas Nineuitis, cum interitū,
tum perniciem sui, nisi resipiscant,
sanctioribusq; moribus imbuatur.
Erat autem Nineui eximia Assy
riorū ciuitas. Persuasi autem à uate, perq; uitæ suæ
correctionem diuinā iram auertentes, nihil malo
rum quæ Ionas interminatus erat sunt perpetrati. At
postea, ex humana imbecillitate, ut fit, desidiosifan
cti, ad priorem omnino prauitatem reuersi, innume
ra alia flagitia patrarunt, adeo ut & aduersus Israē
lem mouere copias, eumq; expugnare sint ausi: quo
in prælio Thaglabphalasar, & Salmanasar, decē
sibi tribus subiugantes captiuas abduxerunt. Sic ad
uersus tribum Iuda Sennacherim bellum faciens,
plerisq; ciuitatibus captis, ipsaq; Hierusalem obsi
dione cincta, contra sese linguam Dei concitans, una
etiam nocte tot tantasq; suas chiliades amisit: ipse
uero eam plagam, diuinā uidelicet ultionē fugiens,
domum redijt, ut illic diuinā potentiam euulgaret.
eius enim rei gratia seruatus est: ubi & à proprijs li
beris in regia captus ingulatur. Paulo post ad Pera

IN NAVM PROPHE TAM

fas & Medos translato regno, funditus Nineui interijt. quandoquidem & Cyrus Israëlitas liberos dimisit. Proinde hæc, quæ in manibus nostris est prophætia Naum, hanc Nineuitis perniciem prænunciat: cunctos mortales pariter docens, quod iustus existens Deus, nihil extra suam providentiã relinquat, sed quibuslibet merita supplicia imponat. Eam ob causam Israëlem negligentem Dei tradidit Assyrijs, eos autem rursus Persis, quod assumptum ex captivitate Israëlem ceu feras tractauerint. Nõ enim tanquam diuinæ iræ inferuentes, contra Israëlem beligerati sunt, sed enim suam auariciã perditumq; questum explentes, ac omniũ planè dominari uolentes. Deus itaq; tum illis ceu tortoribus & lictoribus, neq; non carnificibus contra Israëlem usus est. Enim uero, ne arbitrarentur se proprijs uiribus transegisse quæ fecerant, tot millia Sennacherqm perdidit: tandem & ipsam Nineui unã cum Assyriorum regno Deus sustulit. Deus enim populum suum peccatis deturpatum, hostibus quidem tradit, non uult autem istos penitus implacabili ira, aduersus diuinum templum grassari. Quocirca si uiderit istos carnifices acerbius quam par sit infligere pœnam, super ipsos etiam suam irã effundit, ut uel experientia discant, quantum sit mali se uicia. Sin quis hic obijciat, quur Saul reiectus sit, qui Amalecitis tamen clementem se omnino

omnino ac mitem exhibuerat, illi audiant, Primum quidem, quod Amalecitas non fuerint populus Dei, uerum desertores & hostes: nos uero hic de populo Dei uerba facimus, quem Deus, ut pater filium, castigare quidem uult, sed non extirpare. Deinde nouerit, quod palam Sauli præceperit Deus exterminare Amalecitas, quare non oportuit ipsum apertim Dei mandatū transgredi: præsertim quū Saul Amaleco non propter mansuetudinē pepercerit, sed auiditiam potius. Docet itaq; uates Naum omnes homines, curam ac providentiā Dei in omnibus esse. Peculiariter autem Israëlitis bonam spem facit, ut ne desponsis animis, à spe in Deum excidant, sed in ipsum intuentes, fide in eum armati, consolationem habeant, ab eo tantūmodo se redimi posse: tanquā Assyrij poenā sint daturi Cyro, per quē & ipsi à captiuitate sint absoluendi. Nanq; desperatio in causa erat, quur gentes accederēt, illorumq; moribus associarentur. Est igitur tale præsentis uaticinij argumentū. Præterea & de Christo seruatore nostro sacramentū siue arcanū alte huic phophetie insitum hic intelligitur. Quod intueri donet illicipse, qui illuminat omnē hominem uenientē in hunc mundum: simul & uitā nostrā dirigens, per bonum rectumq; spiritum, cuius prophetia opus est.

Emma Nineui.

Spiritus paraclēti gratia, uarijs modis in prophetis operabatur. Nā alios quidem uidere faciebat futura, ut Esaiam, Michæam, Danielem, & Zachariam. Alijs uero quædam, ut uolebat, inspirabat: uidebaturq; audire ueluti à differente quopiam, uaticinia. Sic, Audiam quod loquatur in me, Et, quid respondeam interroganti mihi, inquit, Abbacuc. Perinde ac Dauid: Animaduertam quid loquatur in me dominus. id quod & in iam commemoratis prophetis est uidere. Porro quosdam derepente spiritus apprehendebat gratia, eosq; detinens, & ab humanis separans, per ipsos futura loquebatur. Hanc igitur repentinam mentis detentionē, Lemma uocauit Naū. perinde quasi hoc dicat. Arrepta mens mea à spiritu, præuidit quæ Nineui essent obuentura. Obseruandum quidem, omnē prophetiam, cōmuni uocabulo lemma dici posse, hoc est acceptionem: etenim ex Deo hanc prophetæ accipiebant. Insuper & uisio ueluti cōmune uaticinijs uidetur esse. Siquidem in omnibus prophetiæ formis, mens, spiritus lumine illustrabatur. Audi igitur, quid hic adferat.

Libellus uisionis Naum Helcesari.

Hoc

Hoc, inquit, Lemma, idest, hæc contra Nineui
 prophetia quã uaticinor à spiritu apprehensus, uel
 quam à Deo accepi, libellus est continens uisionem,
 quam ego Naum uidi, à uico Helcasai adueniens.
 Quippe quia futura præuidi, ut hæc præuidi, sic lo-
 quor. Sunt qui Lemma Nineui, sic intellexere, quã
 si dicat uates: Lemma, hoc est, in manus acceptum
 mihi argumentũ urbs est Nineui, de qua sum factu-
 rus uerba. Liber autem hic est uisionis Naumi. For-
 tasse ex Hieremiæ prophetia hic intelligi queat, Hier. 23
 quid significet hic lemma. Videtur enim illic lemma
 appellare iram Dei cum zelo, ex eo quod fortior ap-
 prehendit imbecilliorẽ, ut dilaniet. Cui uacat, legat
 partem illic prophetiæ Hieremiæ. Proinde & hic,
 postquam Deus indignatur urbi Nineui, eamq; ap-
 prehensurus est, & ab imperij altitudine deictu-
 rus, lemma, iram Dei in Nineui appellauit. Quia
 uero Naũ consolationẽ, si interpretetur quispiam,
 ualet: & ipsa Nineui si in propria sua significatione
 accipiatur, pro peccatrice conscientia: cuius regiam
 ille princeps obtinet, cui tradita est potestas & impe-
 rium in mortem. Consolatio itaq; est dominus noster
 Iesus Christus, secundum Ioannem dicentem: Si pec- 1. Ioan. 2
 cauerimus, consolatore[m] seu aduocatum habemus
 dominũ Iesum. Lemma uero contra Nineui, est ipsa
 caro quam assumpsit, ut condemnaret peccatum in

carne: quæ etiam est liber, ueluti uerbum Dei acci-
piens in ipsa cõmorans. Quoniam autem idem ser-
mo, lumen uerum est, quod illuminat omnem homi-
nem uenientẽ in hunc mundũ: & qui sequitur ipsum
non ambulat in tenebris: ac propter hoc uenit ut ui-
dentes non uideant: merito eius caro liber est uisio-
nis. Multi, inquit, reges & prophete, ante incarna-
tionem istam uidelicet, expetiuerunt uidere ista quæ
uos cernitis, & non uiderunt: uestri autem beati
oculi. Et si quis, ut Barnabas, uir bonus, plenus spiri-
tu sancto & fide, potest consolari omnes, ut ex pro-
posito cordis apud dominum perseuerent, dicetur
etiam ipse filius consolationis. Habebit & is lemma
aduersum Nineui, ueluti apprehendens & captiuas
omnem intellectum ad obedientiam Christi, ac librũ
uisionis impartiens sedentibus in tenebris & umbra
mortis. Vide autem quod primum lemma Nineui,
deinde librum uisionis dixerit. Nisi enim quisquam
uitia spoliaret, & sub iugum mittat, ad librum uisionis
non perueniet, qui est contemplatio. Vtraq; hæc con-
solationis sunt, siue ad opus consolatoris pertinent:
Nam sermo sapientiæ per spiritũ datur, & opera-
tiones uirtutum in eodem spiritu.

Deus zelotes.

Aduersum Nineuitas hæc dicit. Postquam enim
in rabiem acti, contra Israëlitas ferociter grassati
sunt.

sunt, ac in Deum cōuitia iactarunt, existimantes sese non illius permissu, cæterum proprijs uiribus uincere, uel imperium obtinere, dicit nunc ipsis: Videte quo ferimini, Deus zelotes est, hoc est, zelum suū in inique agentes & fastu inflatos exhibet. Zelū enim iustam iram cum seruore factā nominat. Infert ergo:

Vlscitur se dominus cum indignatione: ultionem sumit dominus de aduersariis tuis.

Aduersarij eius sunt, qui & idolorū cultura, & alijs in rebus cōmiserunt. maxime uero hostes eius superbi, siquidem dominus superbis resistit. Aduersum illos copias suas armat.

Auferens ipsos suos aduersarios.

Hoc est, è medio tollens, exterminans. Atqui hoc significanter dictum est: Ipse enim, inquit, magnus & multus, & fortis. Perinde ac demonstraturus aliquis, urbem quampiam funditus perijisse, dicat: Iste uel talis rex contra hanc bellum fecit, ac cum omni exercitu suo ueniens diripuit. Simile huic: Horrendū Heb. 10 est incidere in manus Dei uiuentis. Forsan & ad Israëlitas tum temporis ægreferentes Dei gubernationē, accusantesq; Deum, hæc dicit uates, ostendens quod iure Babylonij traditi sint. Idola enim coluerunt, quum essent populus eius electus & peculiaris,

Cap. I IN NAVM PROPHE TAM

maiore autem in Deum indignatione filij & posterij
ipsorum cōmoti sunt: quocirca iratus Deus, quod
se reliquerint, hostibus eos tradidit, quemadmodum
Deut. 32 & in cantico Mosis dixit: Ipsi prouocauerunt me in
non Deo, concitauerunt me ad iracundiam in idolis
suis, & ego prouocabo eos in non gente, super gente
insipiente irritabo eos. Gens autem insipiens Baby-
lonij, & ueluti arrogantes, & ijs qui non sunt dij ser-
uientes: iam arrogante, idolorumq; cultore, nihil
insipientius.

Dominus longanimis, & magnum
robur eius, & innoxium sine noxa non
dimittet.

Non statim, inquit, dominus uindictam adducit,
sed plurima longanimitate erga delinquentes uti-
tur, ut quos à peccatis reuerti uelit. Cui rei uos ò Ni-
neuite testimonium dicere potestis, qui ad meliorem
uitam per resipiscentiã translati, deinde rursus mul-
ta prauitate languentes, pœnas tamen istorum scele-
rum uestrorum non dedistis. Atqui dominus longani-
mis & patiens super iniquitates peccantiũ, ob imbe-
cillitatem hoc non facit: ingens enim robur eius est,
puniturusq; eos qui non resipuerunt, uehemens ac
graue supplicium adfert: sine noxa enim existens, non
est citra noxã: uel innoxium, sine noxa non dimittet,
(nam duplex hic lectio, duplicẽ intellectum parit)

hoc est, cōmunē omnibus pernitiē adfert. Quamuis enim sine damno quod inferat esse uideatur, non omnino tamen à supplicio abstinet. Vel iuxta proprietatem scripturæ hoc dictū est: expers supplicij, sine supplicio non erit. itidem ut hoc, Videns uidi afflictionem Israël. Hic igitur dicturus, quod non sit citra ultionem, ingeminauit dictionē. Proinde & eos qui filium eius occiderant, ultus est cum indignatione, pœnā exigens ab ijs qui non sunt perducti ad pœnitentiā, eosq; ex Hierusalē abstulit, ira æstuans, ob iustum suum, cuius interfectores extiterunt.

Præterea quilibet secundum carnem uiuens, est hostis Dei: nā affectus carnis, est inimicus deo. De tali igitur inimico se ulciscitur dominus, protenus cum tentationibus tradens in hac uita, ut hostilis affectus ex tali homine tollatur. Sin hic longanimis fuerit ut sepe consueuit, ut per mansuetudinem suam ad sese peccantem trahat, in extremo tamen iudicio, sine supplicio non erit, etiamsi hic non asper extiterit.

Hæc autem ceu sponsus quispiam facit, æmulationē habens pro animabus, quas quum condidisset, ut ipsi coagmentarentur uirgines castæ, hosti ac desertori satana uidet adglutinas, pudefacientes ita claritudinē generis sui, quā ex natura uerbi sortitæ erant.

Dominus in consummatione & in concussione uia eius.

Cap. I IN NAVM PROPHE TAM

Viam appellat, motionē, quam facit Deus in pu-
nitione eorum, qui supplicium cōmeruerunt. Ipsa igitur
motio non simpliciter pœnas adducit, sed cōsum-
mationem, hoc est, perniciem & interitū: concutitq;
hoc est, turbat, miscens ac permutans res. Hanc ergo
ad rationem in Nineuitas feretur. Quapropter
posthac ne despondeatis animum Israëlitæ, qui mise-
ris modis accepti ab illis estis. Veniet namq; super
eos quoq; consummatio, hoc est finis, uastatio, ex-
terminatioq;.

Nubes sunt puluis pedum ipsius.

Haud inconuenienter puluerē itineri apposit. Homo igitur, inquit, iter faciens puluerem excitat, Deus uero adeo magnifice incedit ac mouetur, ut nu-
bes & nebulas excitet. Sic & contra Nineuitas mo-
tus, nubes malorum undiq; adducet. Porro & unigeniti Dei filij ad nostra confinia iter, quod in
consummatione seculorū fecit, concussit principatus
& potestates. Ad hæc translatio à lege ad euan-
gelion, concussio intelligi queat. Mentales autem ne-
bulæ, hoc est, prophetæ, aduentum eius nuncia-
rūt, perinde atq; currentes excitatus puluis nunciat.
Nubes uero istos appellat, ceu caliginosiore, nec ad-
modum perspicuo sermone usos: attamen spiritali
aqua prægnantes, suoq; tempore dignis præbentes
spiritaliū intellectum. Ambulat porro & in nobis
dominus,

dominus, quum iter honesti, adeoq; uirtutis ingressi fuerimus. Extinctis itaq; uitijs, atq; eiectis ex anima nostra, stirpitusq; euulsis siue motis, nec ulterius stabilitatem seu firmam mansionem in ea habentibus, iter domini locum inuenit. Ex hac deinde uia & motione, quod crassum in nobis est ac terreum, subtile ac aëreū & spirituale redditur. Hinc & in sublime raptum, in nubes transfertur, quæ alijs etiam imbrẽ mentium adstillare queant.

Minans mari, & arefaciens ipsum, omniaq; flumina deuastans.

Docet nos omnipotentem esse Deum, qui facile quicquid uoluerit faciat: qui si uelit uniuersum mare exiccet, omniaq; flumina deleat, Atq; hoc perspicuus est ex admirandis eius factis, quæ temporibus Moise, dum rubens mare, ac Iordanẽ fluuiũ, temporibus Iesu filij Naue exiccauit. Hinc & Nineui urbẽ arefaciet, ueluti uastum quoddam pelagus existentem, cum gloria, tum opibus altum, bellorum motibus fluctuans: ac gentes sub ipso, ceu amneis quosdam in eam se exonerantes & influentes quibus intumescat & impleatur, desolabit. Mare, huius uitæ est amaritudo, quam insipientes nos ceu flumina appetimus. Hanc dominus exiccavit, ac quod in ea potioni accommodum uidebatur, obliterauit, instituens nos, quod in mundo afflictionẽ nos ferre oportet.

teat: sin iugum eius tulerimus, inueniemus requiem animabus nostris. Præterea si quisquam in tentationibus fuerit, in mari est, & in fluminibus. Ad eum igitur tentato confugiendum est, qui in ærminatur mari, amnesq; exiccat.

Diminuta est Basanitis & Carmelus.

Hoc ipsum etiam diuinæ potentiae signū est. Aiu enim, Basanitem regionem Palestinæ fertilissimam, tum Carmelū Iudææ montem, à gentibus habitata fuisse pugnacibus & morosis, attamē Deus eas euer tit, ac Israëlẽm eò introduxit: quocirca non est fidei absolum, Deum etiam ipsam Ninui subuersurum.

Efflorescentia Libani defecerunt.

Libanus mons est Phoeniciæ. Efflorescentia huius, principes & reges appellat, regionis Libano monti subiectæ, quos & ipsos debellatos, Israëlitis subiecit Deus. Poteris etiam hæc in futuro accipere, quasi dicat propheta: Dominus ille adeò potens est, ut si uelit, imminuatur Basanitis etiam si sit populosissima, ob fertilitatem suam: deinde Carmelus & Libanus, montes nemorosissimi, & exuberantissimi materia sua, deficient tamen, quamprimum ille uel nutu decreuerit. Consimilem ad modum cætera quæ sequuntur, intelligere poteris de futuro dicta.

Montes moti sunt ab ipso, collesq; sunt

THEOPHYL. ENARRATIO. 86
funt concuſſi, ac ſublimata eſt terra à fa-
cie eius uniuerſa.

Quia enim quidam ſuſpicabantur ipſum in Iu-
dea tantummodo potentem eſſe, unde & dicebant:
Deus montium Deus Iſraël, & non Deus uallium, 3. Reg. 20
ait etiam nū: Quoniã non ſolū omnes montes ab ipſo
cōmouebuntur, hoc eſt, à ſolo nutu eius, cæterū ipſa
etiam terra: nedū hæc uel illa, ſed enim uniuerſa ſub-
leuata eſt à ſacie eius, hoc eſt, horruit, uel tranſpoſi-
ta eſt, eę: ſua ſede dimota, ipſo eam intuente acrius.

Et omnes habitantes in ipſa.

Si ipſum elementum cōmoueatur, multo magis
habitantes in ipſa, homines & animalia cætera.
Atquē diminuta eſt etiam Baſanitis & Carmelus,
quando Iudei propter crucifixū ab ſe dominū glo-
rie, traditi ſunt Romanis. Deinde per Baſanitim,
in moribus & operibus uerſans reſpublica, per Car-
melū uero dogmatū altitudo indicatur: quæ cū mul-
ta eſſent, diminuta ſunt, in conciſum & conſummatū
ſermonem Euangelij ſummatim congeſta. Quoniã
uero Libanus, idololatriæ erat officina, deſecrunt
in eo prius florentes idolorū cultus ſpecies, uel ſæ-
corum ſapientia, quam ſubleuauit, hoc eſt, inſatua-
uit, in ſupernis ingrediens Deus. Concuſſi ſunt autē
& in cruce montes, ac natura noſtra, terra antehac
exiſtens, ſublimata eſt, ad ſuperna iter faciēs, ac pro-

Cap. 1 IN NAVM PROPHE TAM

fectionem ad cœlos instituens, omnes iuxta in ipsa cōmorantes terrenæ cogitationes, diuinæ adeoq; cœlestes factæ sunt. Insuper si quis fructum ferat in uitiōsitate & in ipsa floreat, imminuitur nunc & desicit ab ipsa. Quando deus talem inspexerit, aliam illi eamq; meliorem mentem indens, tum montanum dirumq; eius cor, terrestria spirans, concutitur & cōmouetur à statu, qui in eo est, mali.

A facie iræ eius quis subsistet?

Etiam si in plerisq; scripturæ locis, facies Dei, de supplicium adferente potentia usurpetur, interdū tamen letioribus rebus etiam accommodata reperitur, ut eo in loco: Ostende faciem tuam & seruiabimur. et, Faciem tuam quær auertis? Quare quū hic dixisset à facie, adiunxit, iræ. Quis inquit subsistet, si quando faciem suam iræ plenam nobis ostendat? Videtur igitur & unigenitus Dei filius, facies esse patris, tanquā character & forma substantiæ eius, ipsiusq; manifestator, idem punire & seruare: Ille nanq; inquit. positus est in ruinam & resurrectionē multorum.

LUC. 2

Et quis opponet sese ire concitati animi eius?

Epitafin quandam hic exhibet, iræ concitati animi eius, dicens: Forsan ideo, quod secundum aliquos θύραος, id est, concitatus animus seu furor, sit principium

pium quidem perturbationis, quæ sit ex inflammatione uel suffumigatione feruentis sanguinis circumcor: Ira uero sit animus uel impetus irarum, ad efficiendū quicquā. Propterea hic dixit, in ira indignationis eius, hoc est, quū indignabundus & ira æstuās animus etiam opera facit, quibus ultionē sumat, hostesq; suos conturbet. Quis tum opponet sese, ut auertat manum eius, & pœnam imminuentem auferat?

Impetus animi eius liquefacit principatus, petraeq; contritæ sunt ab ipso.

Amplissima, inquit, imperia subiugata sibi, quæ rupium habere robur putabantur, cõterit & dissoluit concitatus animus eius: eademq; liquefacit, ut ceram ignis. merito igitur nemo illi resistet. Quin etiam principatus tenebrarū ac potestates dissoluit animus eius, quando demisit eos in abyssum. Iudaias cos item magistratus diruit, propter scelus, quod dominū crucifigendo patrarunt. Deinde petrae etiam contritæ sunt: partim re uera petrae sensibus obiectæ, temporibus supplicij in cruce domini nostri: partim duris cordibus existentes gentes, uerbo euangelij accepto. Porro quum in nobis intellectus uel mens dominatur, unus est ille principatus, unicum imperium, propterea ipsum non liquitur. Quando uero impetus & ardor animi, unā cum cupiditate potitur sceptris, en multi in nobis dominatus, multa

Cap. I IN NAVM PROPHE TAM

imperia, quæ liquefacit domini cõcitus animus, seu indignatio in mentem nostram accepta, dicente domino interdum ad eos qui noluerunt cum regnare

Luc. 19 super se: Adducite & mactate. Interdum uero disse-
Math. 24 cabit talem mentem, & portionem eius cum hypocritis ponet: illic est fletus & stridor dentiũ. Confringuntur etiam petræ à tali indignatione seu impetu domini, ipsi nimirum graues admodum, anxij & seueri in uicijs habitus.

Benignus est dominus expectantibus ipsum in die tribulationis.

Postquã horrenda cõmemorauit, ac impetus seu ardores animi, & iræ Dei meminit, multaq; atrocitatis: ut ne durũ quempiam & prauũ, peruersumq; quidam arbitrentur Deũ (id quod Simonis & Marcionis sectatores passi sunt) quæ ad mansuetudinem & benignitatẽ eius pertinent nunc adducit, & ait: Etiam si ingentem quampiam & intollerabilem domini indignationẽ dixerim, hostibus tamen eius huiusmodi indignatio segregata, definitaq; est: siue illis qui nedum mala operantur, uerumetiam iniquo animo ferunt castigationem, quapropter talia crimina sua puniuntur, atq; uituperant Deum, conuicijs lacessunt, ac fastidiunt eius dispensationem. Etenim expectantibus ipsum in die tribulationis, hoc est, castigationem ab ipso adductam placida mente sustinentibus.

ribus, tolerantibusq; ipsum ceu castigantē patrem, talibus inquā, benignus, mansuetus, clemens est, Vel expectantibus ipsum, pro, diuinā ipsam ab eo consolationem excipientibus, & ad ipsum tantummodo defigentibus oculos, nec ad alia uel demonū uel hominū auxilia respicientibus. Tale est quod propheta inquit: Expectans expectaui dominū. hinc subdit, Et attendit mihi. Et, reduxit me è loco miseræ. Quisquis enim ipsum præstolatur auxiliatorem, exauditur, ipsiusq; benignitate fruitur. Et, cognoscit dominus colentes ipsum, hoc est, diligit, & in suam ius & curam accipit deuenerantes cum, ac propterea non delinquentes: seu pie, cumq; timore & reuerentiā accipientes, quæ illis adlegat Deus.

Psa. 39

In diluuiio profectionis, finem faciet cum excitatis aduersus ipsum.

Quum demonstrasset quod Deus pijs sese offerret, adeoq; suis cultoribus, nunc rursus suum erga impios excursus etiā enarrat, inquiens: quod Deus excitatis erga se, hoc est, duræ cœrucis hominibus, ac ueluti prauis seruis insurgentibus contra diuinā eius legē, finē faciat, hoc est, funditus perdat, pernēciē eis faciat: in diluuiio profectionis suæ, id est, dum iter facit, & mouetur aliqua ex parte contra ipsos, quemadmodū aqua uiolenta per decliue seu præceps acta, submergens ea quæ sibi subiecta repperit.

Cap. I IN NAVM PROPHE TAM

Et hostes eius persequētur tenebræ.

Hoc proprium calamitatis est, quod qui in tribulationibus & afflictionibus sint, mente obsuscantur, quadam caligine obducti, ut etiam in die ueluti in nocte agant. Porro unigenitus Dei filius, perpetuo in se insurgentes, & ab se deficientes demones conficit exterminauitq; diluuium profectiois suæ, hoc est, baptisinate quo baptisatus est, profectus è sinu patris ad nos usque: hos & tenebræ persequuntur, exteriores nimirum ipsis paratæ. Insuper phariseos, scribas & id genus, cæteros, in ipsum cõcitatos, inobedientes, huiusmodi tenebræ ad interitũ usque apprehenderũt, mentes illorũ excacantes, quod non audiuerint dicen-

Ioan. 8 tem: Ego sum lux mundi. Et, Vsq̃ dum lumen habetis in lumine ambulate, ut ne tenebræ uos apprehendant. Ad hæc in nobis etiam ipsis lachrymarum est diluuium, habens profectioem seu iter, hoc est, motum in uirtutibus: quod intra nos demones spirantes cogitationes excitatas conficiet, delebit, exterminabit. Inimicos autẽ Dei persequuntur tenebræ, ipsum nempe peccatũ, conscientie caliginem ac tenebras inducens, tum sua deformitate tantum non compellens ad forma uirtutis opera.

Quid cogitatis aduersus dominum?

De Deo interrogat hunc ad modum: *Qualem ipsum*

ipsum habere potentiam existimatis?

Consummationē ipse faciet: non bis ultionē sumet de eadē re, in tribulationē.

Quum interrogasset, ipse sibi respondet. Talis est inquit, potentia Deus, ut si aliquem punire pro meritis uelit, hoc ipsum simul cumulate una plaga perficiat, nec altera uindicta opus habeat, semel quadam tenus ipsum conficiens. Quidam sic legerunt. Quid ratiocinamini, quid cogitatis erga dominū? An ne quod ipse sit finem nobiscum factururus? Haecenus per interrogationem. Deinde respondet. Non sumet ultionem bina uice, idem ob delictum, per tribulationem. Affirmant ergo haec ad Israelitas dici. Postquam enim Salmanassar decem tribus captiuas duxisset, captis una ab eodem aliquot Iudaeae ciuitatibus, metuerunt sibi admodum relictis passim, ne ad sese fors reuerterentur Babylonij, hinc ad finitimas regiones aufugerunt, atque cum gentibus polluebantur. Cōsolatur itaque eos propheta dicens: Quid cogitatis dominum inhumanum esse, ipsumq; uos extincturum, ac in perniciem traditurum? Haud fiet hoc. Non enim bis sese uindicabit ob eandem rem, secundas super nos inducens tribulationes. Semel, inquit, uos puniuit, quare non iterabit plagam. Ad gentes igitur ne accedite, sed dominum expectate, qui expectantibus se, & bonus & benignus est.

Cap. I IN NAVM PROPHE TAM
Quoniam usq; ad fundamenta sua
diruetur.

Vel à deo punitus, uel ipsa Nineui. Ab hoc enim lo-
co aperte palàm de ipsa & ad ipsam uerba facit. Ait
ergo. Quod subrutis fundamentis, ac solidis illis mœ-
nibus, splendidisq; ædibus, solo æquabitur, hoc est, pla-
nè desolabitur ciuitas ista magna, neque ad habitandũ
cõmoda propter uastationem, neque ad agriculturã,
propter ruinas ædificiorum, collapsumq;.

Et ueluti smilax expãsa comedetur.

Smilax planta est hederæ similis, perpetuo sursum
tendens, subtilibus ramis, quæ proxime astant plantas
comprehendens, maxime uero paliuros, adeo ut illos
quidem feriat, ipsa tamen suo etiam tempore pereat.
Huiusmodi sanè erit Babylon, nunquam non ad altio-
ra scandere uolens, ac undique potentie suæ retia ex-
tendens, ut deprimerentur & suffocarentur ab ipsa
cõprehensi, nec pauca regna dissoluerentur. Comede-
tur itaq; ipsa à Persis et Medis, Cyro ipsorũ imperato-
re mouente bellũ. id est, obscurabitur, regno uiduata.

Et ueluti stipula ariditate referta.

Propterea & igni hostiũ tradetur in comestione.

Equo egredietur cogitatio cõtra do-
minum, praua consultans & contraria.

Ad ipsam Nineui uerba faciens, causas deuastatio-

nis eius subindicat: Quia, inquit, Deo tradente in manus tuas Israëlitas, non ipsi erexisti trophæum, non retulisti ei acceptâ uictoriam, sed tuæ potentiæ imputasti: Deum uero imbecillum esse cogitasti, ut qui non possit seruare confidentes ipsi. Vnde & Sennacherib, Ezecia, inquit, dicite: Hæc dicit rex magnus. Ne te decipiat Deus tuus, eo quod fiduciâ in ipsum colloces. Nam non eripiet Israëlem ex manu mea. Huius etiam dux & subimperator Rhapsaces, *Esa. 36* talia pleraq; blasphemauit. Hanc itaq; eius arrogantiam submonstrans Deus, per prophetâ inquit: Visitabo super intellectum, magnum nempe regem *Esa. 10* Assyriorû. Ac rursus docens ipsum, quod non propria uirtute gesserit quæ gessit, sed Dei permissu: Ne glorificetur, inquit, securis, citra ferientem per ipsam. Nõne exaltabitur sine trahente ipsam? Diruta est etiam, dominum occidens synagoga, ad usq; fundamenta, id est, usq; ad sacrificia, & omnẽ legalem cultum uel obseruantiam: in his enim uidebantur ambulare. Atqui circumeuntes mare & aridam ut unum aliquem profelitum faciant, ac postea ipsum filium gehennæ constituunt, smilax fuerunt expansa, suffocans sub se cõprehensos: ac ueluti arida stipula, neq; susceperunt descendentem pluuiam, neq; aquam salientem in uitam æternam. Cogitauerunt autem contra dominum praua & aduersa, ut

Cap. I IN NAVM PROPHE TAM

videlicet pro beneficijs quæ acceperant, ipsum nec darent, eam ob rem comedentur ab igni Romanorum, & postremo, & perpetuo duraturo. Smilaci præterea equiparantur, qui caritatem simulantes, & complectentes per blandicias proximū, ac interim quæ ad perniciem eorū faciant meditantes, consulentēq;: ex his egreditur ratiocinatio contra dominum prava & contraria. Rectus enim dominus, ipsi uero distorti: ac dominus caritas est, ipsi uero caritatis hostes. Fraudulenta & iniusta deceptio item smilax est cuncta apprehendens, cogitans aduersus dominum prava, nimirum quod nulla nostrarū hoc in mundo rerū cura tangatur. Neq; enim fraudi, turpiq; quæstui nimiū inhians, plura semper possidere meditans, uere credit esse prouidentia: quod etiam si fingat, diuersum tamen operibus ostendit, eo quod iustus quidem dominus & iusticiam dilexit, auarus autem circumscriptor, iniustus & iniusticias diligens. Absumetur igitur tandem talis smilax ipsa à sese: alter enim impostor ab altero fraudulentioze capitur.

Hæc dicit dominus imperans aquis multis, & sic separabuntur.

Aquas multas Persas & Medos appellat, qui contra Nineui bellum gessere, quorum dominus etiam imperator fuit, ducens illos aduersum eam urbem. Qui & à domino diuidentur, id est, in ordinem digerentur

THEOPHYL ENARRATIO. 61

uentur & separabuntur, ceu ab imperatore quodã,
ut hunc locũ illa quidem pars obsideat, illũ uero ista.

Et fama tua posthac non audietur
amplius.

Celebris enim antea existens propter potentiam
tuam, non porro auditum & famam talem habebis.
Vel quod non ulterius obedient & seruient tibi, qui
antea obediuerunt & seruiuerunt. Dominatur autem
aquarum multarum dominus, quæ sunt baptismatis,
quas sic disponit & ordine digerit ut ubiq; sint: Do- Math. 28
cete enim, inquit, omnes gentes baptisantes eos: ut ita
multa sint baptismata, quorumlibet puta & singu-
lorum ubicunq; degentiũ. Siquidem unum baptisma
dictũ est, æque atq; una fides, Propter dogma nempe
in sacris, unum existens in omni ecclesia, quæ accepe-
rit baptismum per inuocationem trinitatis, mortem
ita domini & resurrectionem exprimendo, per tri-
nam illam demersionẽ & extractionem. Et quia se-
mel cuiuis fidelium datum est, dicere queat aliquis,
unũ propterea dici. Sic baptismi quidem multi sunt,
quandoquidem & baptisati multi. Aliã aquæ bap-
tismatum hoc etiam modo à domino dissociantur:
ut quum duplices nos simus, utpote ex animo & cor-
pore, corporis quidem purgatio per aquam, animi
uero per spiritum perficiatur. Deinde ad satanas
etiam ista flecti queunt: Auditus tuus non audietur

Cap. I IN NAVM PROPHE TAM

amplius. non enim amplius sacra demonibus fiunt.
Aguas præterea multas scriptura tentationes esse no
Psal. 31 uit, ut illic: Veruntamen in diluuiio aquarum multa
rũ, ad eum non appropinquabunt. Inundatio enim
tentationum, etiamsi multæ & aliæ post alias sint,
proxime tamen sanctum uirũ non erunt. Infit ergo,
quod tentationibus imperet dominus: Etenim ipse di
spensans nostram salutem & probationẽ, has super
nos duci permittit. Disgregabuntur autem illæ, hoc
est, discidentur, & continuitas ipsarum distinctionẽ
habet, idq; diuino consilio, non humana prudentia
uel sacrificio: ipse nanq; ferit, & rursus sanat.

Nuncq; conterã uirgam eius ab te.

Ad Israëlem cõuertit sermonẽ: Regnum, inquit,
Nineui & potestatem, hanc enim uirgã nominauit,
conteram ab te. Vel uirgam ipsius Israël, qua casti
gatur, conteram abs te ò Nineui, ut eam porro non
teneas, quo per eam Israëlem castiges. Ad humanam
itidem naturam dicere dominus possit, quod uirgã
diaboli, peccatum dico, in quo interficiebat uos, con
fringam. stimulus enim mortis peccatum est. Conter
ram autem hoc abs te, hoc est, te induens, & per te
luctans aduersus principatus & potestates, easq; spo
lians & triumphans in cruce. Virga uero diaboli
sunt tentationes, per quas hominẽ permouet, ut con
uicietur deo, perinde ac in Iobo contigit: quam uir

gam conterit dominus quum docet: Ne terreamini Luc. 12
 ab ijs qui occidunt corpus, animam autem occidere
 non possunt. Et, in patientia uestra possidebitis ani- Ibid. 21
 mas uestras. Et, Quum maledicentia peteretur, ma- 1. Pet. 3
 ledicentiam non regeffit: dum pateretur, nihil min-
 tus est.

Et uincula tua dirumpam.

Ad Israëlem hæc loquitur. Habuisti quidem pos-
 tentiã & tyrannidem Nineui urbis, ueluti quosdam
 nexus detinentes te, ut seruires ipsi, neq; quicquam li-
 bere transigere posses: hanc ergo potentiam, tale
 imperium dirumpam, tradens ipsum Persæ. Quod
 si ad Nineui urbem hæc uerba fiant, intelliges uincu-
 la, non quibus detinebatur, sed enim quibus detine-
 bat potius alias gentes, adeoq; ipsum Israëlem.

Grandes etiam nexus humane nature ipsa inobe-
 dientia iniicit, detinēs ipsam in terra. Propter ipsam Gen. 3
 enim audiuit à domino: Terra es, & cetera. Enimue-
 ro postquam coelestis seruator noster forma serui ac-
 cepta, factus est obediens usq; ad mortē, dirupit ino-
 bedientiæ ista uincula: exaltatusq; in cœlum, omnia
 trahit ad seipsum.

Et mandabit de te dominus.

Cyro mandabit de te ô Israël, ut dimittat te ab
 captiuitate. Quomodo autem mandabit? Certe non
 prophetas mittendo, sed animum eius inuisibiliter,

Cap. I IN NAVM PROPHETAM

per sua quæ nouit iudicia conuincendo, maxime quæ
idololatra esset, & indignus quem per suos prophetas
cõueniret. Hanc ad rationem ceto demandauit, ut de
uoraret Ionã, præterea cucurbitæ, ut præberet umbrã
Ionæ, ac uermi præcepit, ut feriret cucurbitã. Ad hæc
ciuitati Nineui dicit: Quoniam de te dominus Cyro
imperabit, ut copias suas aduersum te armet. Man
dabit etiam angelis suis dominus de humana natura,
ut ipsam in omnibus uijs custodiant: cuilibet enim, etiã
ijs qui in ecclesia parui sunt, ægelus segregatus attribu
tusq; est, uti didicimus. Forsan & ad doctrinam serua
toris relationem prophetia hæc habet. Postquã enim
naturam nostram assumpsit, confortauitq; ipsam, &
potentiolem reddidit, tantum non hoc dicit: Legis man
data ueteris nature fuerunt in Adam condemnate &
imbecillis, de te autem noua facta, per nouum Adam,
alia dabit in mandatis dominus Iesus. Dictum est uete
ribus, Non peicrabis, Ego autem dico uobis, non esse
iurandũ omnino. & cetera. Poterit etiam hæc dicere
ad eum, qui in tentationibus est constitutus: Quoniã
mandauit de te angelis, ut flagellum non accedat ad ta
bernaculum tuum.

Math. 5

Non seminabitur amplius ex nomi
ne tuo.

Siquidem ad Nineui sermo est, hæc poterit esse sen
tentia.

tentia. Semen alicuius mortalium posthac ex nomi-
 ne tuo, non appellabitur. Mos enim erat subditis, à
 maioribus dominantibus nomenclaturas adipisci: Sic
 à Babylone Babylonij, à Cyro Persa, Persæ, ab Ale-
 xandro Macedone, Macedones, ab Romanis Romani
 sunt dicti. Secundum hanc rationem, Paulus quoque
 Romanus erat. Non igitur, inquit, posthac ita nomi-
 naberis, ut ex nomine tuo uocentur subditi. Sin ad Isra-
 elem hæc dicantur, accipies ita, nempe: Quod post-
 quam liberatus fueris ab Cyro, non porrò ex nomine
 tuo, hoc est, Israëlita quispiã dispergetur in captiuita-
 tem. etsi enim deinceps debellati fuerunt ab Antiocho,
 alijsq; cõsymbus gentibus, uniuersalis tamen ipsis non
 obtigit dispersio. Atq; cū fiducia hoc affirmare queas,
 quod neque unquam uere Israëlita dispergatur. non
 enim omnes qui ex Israël, Israëlita sunt. Vnde et do-
 minus etiam dixit: Ecce uere Israëlita hic, quasi quidã IOAN. 8
 falso Israëlita forent. Proinde qui etiamnum in uniuersum
 terrarum orbem dispersi sunt, non sunt ueri Israëlita,
 sed nothi, alijs et ipsi unã cum Nathanaële dixi-
 sent: Tu es filius Dei, tu es rex Israël. Ante Chri-
 sti porrò aduentum in carne, mortaliu genus disper-
 sum erat in multas et uarias, de uarijs dijs, opinionones:
 in Christo autem unitum est ad diuinã ueram naturã,
 ac uerũ Dei cultum addidit. Propterea dicitur, Non
 dispergetur ex nomine tuo posthac, id est, homo (huius

Cap. I IN NAVM PROPHE TAM

enim nomen ad nostram naturã pertinet, non dispergetur in multas opiniones & uana spectra, Ad tentatũ etiam, & secum ambigentem, quod lucrum ex tentationibus me manebit? ait. Hoc lucraberis, quod non ultra humana in te cogitatio spargetur. Hinc & Iob, post tentationem, Putaui, inquit, me ipsum terram & cinerẽ. Abieciq; me ipsum, & liquefactus sum. quanto nanque magis exterior homo corrumpitur, tanto magis interior renouatur.

E domo Dei tui extirpabo sculptilia,
& conflabilia ponam sepulturã tuam.

Non pauci Israëltarum, etiam post captiuitatem, idolis seruebant, ne sic quidem ex ea captiuitate sobrii facti. Vnde admirandus ille Iosias omnia idola sustulit, uasaq; ipsorum exussit, puluerem eorum in faciem monumentorũ, ad sacra facientes ipsis pertinentium dispergens disseminansq;. Atque hoc est quod ait: Ponam seu faciam sepulturã tuam, puluerem deorum admiscendo puluere idololatrarum. Ad Nineui hæc uerba etiam transferri queant hunc ad modum: Deos tuos ad perniciem, ad exterminationẽ tradam: unde tu metuens, nequando spolia hostilia fiant, defodias eos ueluti in sepulchris aggere congestis. Fortasse autem, quia idolorũ cultores in manus hostium à Deo tradebantur, ait: Hæc idola ponam sepulchrum tuum,
id est,

id est, mortis conciliatores autores ue, ipsaq; tibi sepulchrum fient. Porro spiritus calumnians diabolus, deus erat humanæ naturæ. Talis dei domus est uniuersus mundus, ex quo omnis idololatria per Christum excisa est. Bella insuper est promissio, quam promittit, qui cuncta idola extirpat, naturæ nostræ, dum ait: Ponam sepulturã tuam, id est, occidam ueterem hominẽ: & tumulo te condam, ut renouem & resuscitem. nam mortui sumus & consepultus sumus Christo per baptisma. Ex mente itidem nostrã, quæ domus Dei extracta est, extirpabuntur etiam sculpiilia, rhetorica uidelicet splendide dicendi uenustas: & constatilia, hoc est, philosophorũ opinioniones, per demonstratiua, ut ipsi uocant, cõpendia uel artes, ceu quasdam incensiones exhibitas. Tum uero tumulatur intellectus noster, siue mens, quando nihil sapimus proprium & humanum, perinde atq; Salomon etiam ait: Affectus hominis non est in me. Fides enim, est sepultura mentis, cui non permissum, ut moueatur, cogitet in animo, & uarijs curiose sit dedita.

Rom. 6

Quoniam ueloces ecce super montes pedes euangelisantis, denunciantisq; pacem.

Propemodum in foribus existentia bona monstrat. Ecce enim, inquit, ecce ueniet nuncius annuntians

Cap. I IN NAVM PROPHE TAM

cians Cyri cōtra Nineuitas expeditionē, & captio-
nem urbis Nineui, quæ pax erat Israëlitis. Liberabo
eos ab captiuitate. Super montes dicit: siue quod ipsa
uia à Nineui adusq; Hierusalem sit montana: siue
quod qui à montibus aliquid denunciant, ceu ex locis
qui uideri planè nequeant, signa faciant, per quæ in
imo agentibus suam denunciationem significant.

Pedes domini sunt apostoli, qui missi sunt ad mon-
tes, ad gentes ipsas, quæ sunt intellectualium ferarū
habitacula, docentes eos. Atqui dominus annuncia-
bat pacem, ac per omnia quæ cum docuit, tum fecit,

Ioan. 17 pacem nobis apud patrem suum peperit: Vt & ipsi
in nobis, inquit, unum sint. Apertissime autem mu-
tuam prædicabat pacem inter fideles, quū diceret:

Math. 5 Ab eo qui tua tollit, ne repete. Volentiq; tecum apud
iudicem delitigare, ac tunicam tuam capere, dimitte
ei & pallium. Annunciabat autem hæc, tanquam ni-
hil à sese dicens, uerumenim quæ spiritus sancti es-
sent, prædicans. Ioannis etiam baptistæ pedes uelo-
ces fuerunt, super montes, pharisæos dico, cōcionan-

Luc. 3 tis ueram pacem, Christū. quibus & dicebat: Gene-
rationes uiperarum, parate uiam domini, rectas faci-
te semitas eius. Omnis uallis implebitur, & omnis
mons & collis humiliabitur. Nemo autem prædica-
re pacem in terra infrà agens potest, dum terrenis
rebus affixus est: propter enim huius terræ facultate-

tes, suscitantur bella. Quocirca si annunciaturus es pacem, & tibi ipsi & proximis tuis, subleua te, erige te in altum ab terra & bonis eius, nimirum à diuitijs & gloria. Ascende super montes cœlestes, quò Dauides etiam oculos suos tollens, sperabat inde sibi uenturum auxilium. Hinc & doctores aduertant animū, ut super montes altæ politiæ constituti, sic annuncient pacem populis: quod ipsis etiam per gradum & ascensionem cathedræ demonstratur.

Celebra Iuda festiuitates tuas.

Quum enim in captiuitate esses, prohibebaris celebrare festiuitates, lex enim in Hierusalem præcipiebat celebrare festa: Propterea & super flumina Babylonis suspenderunt olim organa ad salices, & non licebat eis canere canticum domini in terra aliena. Nunc liberatus à captiuitate, citra impedimentū celebra ferias tuas. Hæc autem uel propheta dicit, uel angelus prædicans, omnisq; qui mente intelligitur, Iudas, uel confitens Deum. Inquantū enim est in Babylone, id est confusione, in ipsa terra à deo aliena, non potest celebrare festiuitates suas: neq; pascha, transitus & egressus illas ferias (non enim euasit neq; egressus est peccatum:) neq; hebdomadarū ferias, quæ est pentecoste, nam extra spiritus sabbatismum est, non tollens Christi iugum, apud quem inuenitur requies: neq; scenopegiæ, hoc est, attegiarū

Cap. I IN NAVM PROPHE TAM

festum. non enim ceu tabernaculū peregrinationis, sed ueluti stabilē habitationē hunc modū inhabitat. Neq; resurrectionis & uitæ, post hanc futuræ meminit, quando cuiuslibet uas nouum & incorruptibile cōpaginabitur. At ubi liberatus fuerit à seruitute cōfusi peccati, tum demū celebrare iubetur ferias suas quas diximus. Tres autem illæ feriæ omnium in lege maximæ extiterunt.

Redde uota tua.

Hoc est, promissiones quas promisti reple, sacra faciens, aliāq; legitima persequens. Promiserant enim quum in captiuitate essent, sese multā Deo redduros gratiā, multaq; dona, gratitudinis symbola, si in patriā reuerterentur. perinde ac in psalmo sexagesimo quinto, & sexagesimo sexto inueniemus.

Quoniam non amplius adiicient, ut pertranseant ad inueterationem.

Hoc est, non porrò hostes tui diu perseuerabunt, neq; stabilietur ipsis felicitas, cæterum ipsi celeriter etiam interibunt, ac læticia corū & luxus perdetur simul. Vel quod confitentis Deum festiuitates non inueterascent, non peruenient ad inueterationē: semper enim de die in diem renouatur, iuxta imaginē conditoris sui.

Capit

CAPVT II.

Onsecta est, cōsumpta est.

Nineui uidelicet eiusq; princeps,
ut nō amplius tibi timor sit ex ipsis.
Vel peccatum uel impietas.

Ascendit insufflans in faciem tuam,
eripiens ex tribulatione.

Ascendit, inquit, cōtra Nineui Cyrus, qui insufflans & uentulum faciens faciei tuæ, eripuit te ex afflictione. Insufflare autem ex Iudaica quadam consuetudine dixit, quibus dilacerare quoq; pallia in more erat. Sic & in languentium uultus insufflabant, id quod exorcistæ potissimū faciebant. Sunt qui hæc ad Deum pertinere putant, qui proprio nutu, ceu flamine quodam seu flatu usus, uiuificauit denuo populum, ueluti mortuum, quemadmodum & Iezeciel ait, mortuis osibus hos cōparans: perinde atq; Adamo insufflans spiritum uitæ, creauit in ipso animam uiuentem. Ascendit etiam Christus ex mortuis submergens eum, cui mortis erat imperium, Assyrium istum, qui mente cogitatur, satanā. Inflauitq; discipulis in faciem, pacem illis exoptans: *Ioan. 20* Gausi sunt enim discipuli, dominum suum conspicati. Nam simulatq; Adam imaginem perdidit, quam per diuinam insufflationē acceperat, recte & pulchre Christus illam

Cap. II   IN NAVM PROPHE TAM

renouans, sacris suis tradidit apostolis, per ipsos curis
etis credentibus.

Contemplare iter.

Ad Iuda hæc dicit, præcipiens ipsi circumspicere
per uias & expectare nuncios, ac bonas ab illis acci
pere annunciations. Vel ueluti reducendo ex capti
uitate hæc dicit populo: Contemplare, circumspice,
quàm sit facilis & concisa breuisq; uia.

Constringe lumbos fortiter, confor
tare robore nimis.

Pro eo quod est, priorem depone formidinẽ, &
confortare lumbis tuis, eos circumcingens. Sic & Io
Iob. 40 bo dominus ait: Succingere, ut uir, lumbos tuos. Et
Eph. 6 Paulus: Circumcingite lumbos uestros in ueritate.
Proinde & hic eos fortes esse & confidentes iubet,
priore metu deposito. Vel perinde est hac si dicat:
Parate uos ad iter reditus. Lumborũ enim domina
ri per zonam, eosq; circumcingere, iter facientũ for
ma est: quippe quia diffluens tunica ad profectio
nem laboribus defatigat, aduersum quos succinctus
fortiter perdura. Deinde cuilibet nostrũ dat in man
datis, contemplare uiam, Christum, ut in ipso cir
cumambules. Vel adhortans nos ad considerationẽ
mysterij de Christo, ait: Addisce uiam. Quia uero
per uitam actuosam, ascendimus ad diuinarũ rerũ
contemplationẽ, ac citra sanctificationem nemo do
minum

minū uideat, inquit: Dominare lumbis, in quibus est
 cupiditas & libido. Porro quum natura nobis insi-
 ta propemodū perturbatione, admoniti, dicere con-
 suctuimus: non possum naturali affectui reniti, osten-
 dit quomodo dominabimur: Valde inquit fortis esto,
 fortitudinem uirilem adsume, hoc est, ne molliter, ne
 laxe, sed acriter, sed uehementer resistas, idq; in ro-
 bore, hoc est, Christo, qui naturam nostram confor-
 tauit, potentioremq; reddidit dum eam adsumpsit,
 deitatiq; uniuit. Nam etiamsi sine hoc fortis fueris,
 nihil tamen poteris. Hanc ob causam nemo inter in-
 credulos uirgo est, non enim in robore Christo, con-
 fortantur.

Eo quod auertit dominus iniuriam
 Iacob, quemadmodum iniuriam Israël.

Iacob quidem decem tribus appellat, Israël uero
 duas in Hierosolymis. Decem enim prius captæ sunt
 à Babylonijs, duæ uero postea, Nabuchodonosor
 Hierosolyma inuadente martijs copijs. Quandoqui-
 dem ergo Cyrus duodecim tribubus unâ permisit re-
 ditum, quoniam, inquit, auertit dominus iniuriam Ia-
 cob, hoc est, abstulit captiuitatē & seruitutē decem
 tribuū, æque atq; duarū Israël, ac in suam terram
 transtulit & patriam. Nam iniuria erat liberis ho-
 minibus ex Abrahamo propagatis, seruitus, quæ nō
 decebat eos. Vel hunc ad modum intelligere l. et.

Postquam nomen Iacob, ipsi patriarchæ à patribus impositum est, nomen uero Israël ab Deo, unde & hoc ipsum honoratius altero erat, nominat quidem hic uniuersum populum humano nomine, dicens, Quod iniuriam siue seruitutem Iacob, hoc est, totius populi auerterit dominus, tanquam iniuria foret illius patriarchæ, qui uirtutis ergo Israël agnominatus est: perinde atq; ille iniuria adficiatur, qui omni honore dignus est. Huius gratia, posteris eius parafum est. Iniuria Iacob, hoc est, actiui, constituti ut supplantet adfectus, seruiendo turbanti & prauo alicui operi: quemadmodum iniuriam Israël, hoc est, in cõtemplatione agentis, dum succumbit falso uanoq; dogmati. has iniurias auertit dominus, operibus ac comodato Iacob mandata impertiens, quæ ipse faciès liber fiat: in cõtemplatione uero neccenti morã, illustrans mentẽ ad recta & firma ecclesiæ decreta.

Quoniam excutientes excusserunt eos, & palmites eorũ perdiderunt. Arma potentia eius ex hominibus.

Quemadmodum, inquit, uitis excutientes palmites, fructum corrumpunt, sic & Persæ Babylonios infringentes, eorumq; regnum excutientes perdidērunt, quod erat fructus palmitum eorum. Quinam ueræ palmites fuerint, interpretatur ipse, dũ inquit, Quoniam arma potentia eius non ex Deo, sed hominibus:

nibus: humanis enim uiribus imperabant. Nam arma potentiae seu imperij eius, Babyloniorū uidelicet populi, fortes armatos appellat. Subdit igitur:

Viros potentes, illudentes igni.

Vt nemo arbitretur Babylonios ceu imbelles à Persis deuictos, supra quidem armorū potentiae meminuit: clarius autem & apertius nunc dicit, Quoniā excusserunt eos uiros, potentes & fortes existentes, adeoq; temerarios & audentes, ut uel aduersus ignē attentare quicquā audeant, ac ueluti lusum quempiā putent discriminibus & metui exposita: ideoq; non propter eorum imbecillitatem Persae praeualuerunt contra eos, uerumenim propter diuinū iudicium tradens eos istis in perniciem & interitiū. Excusserunt etiam ab Hierusalem Romani deicidas, antea quidem plantatos in uineam fructiferam & ueram, iam uero cōuersos in amarulentā: Vinum enim eorum, uirus draconum & uenenum aspidum: etenim domino sel dederant pro potione. Et palmites ipsorū extra urbē ad mare usq; expassos, perdidērunt: Omnes enim ferē in finitimis terris & locis deprehensos interemerūt. Quū deicide non habuerint arma potentiae suae ex Deo, (Quomodo enim, quū filium Dei demississent leto?) sed humanis auxilijs confidebant, emulatoribus eos deuantibus. Illi igitur domini interfectores, potentes fuerūt, ut qui in lege in-

Deut. 32

stituti essent. Fortes ergo fortiter explorabant, & illudebant dominū, qui ignis est propter diuinitatē: partim undelibet tentantes ipsum, partim uero Romanis militibus tradentes ad illudendum. Excuserunt etiam mentales (ut ita dicam) Babylonios dæmones, sub Christo stipendia facientes, ipsis longe à sese remotis, atq; seductione ipsorum repulsa: uites q; eorum perdidierunt, diuinationes arbitror & incantationes, ex quibus uinum imposturæ generantes homines potabant, quemadmodum & in Osee dicit:

Osee. 4 Vinum & temulentia apprehendit cor populi mei. Deinde de satana etiam inquit, Quoniam arma potestatis eius ex hominibus sunt: per nostrā enim desidia atq; secordiam imperium possidet. Sunt autem dæmones uiri potentes, carnis nimirū expertes, beligerantes nobiscum, qui carne sumus uestiti. Ludunt autem in igne animi & concupiscentiæ. Vt uero uite existente domino, palmites sunt apostoli, & ubilibet cōstituti fideles corpus eius & membra: sic ex opposito, quum uitis fuerit Sodomitica, palmes per consequens ex Gomorrha, eo nimirum uitio excellentes, omnēq; turpitudinis & mali formā inde recipientes.

Habenaē curruum ipsorum, in die apparatus eius. Equites turbabuntur in uijs, & confundentur currus, & complicabuntur in plateis.

Babylonij.

Babylonij, inquit, parabuntur, ut ex equis opponant sese Persis: & habentæ curruū eius, Babylonij mirū exercitus, in promptu erunt, at enim nihil proderunt. equites enim turbabuntur in itinere à multitudine aduentantiū præsentiumq; hostium. Curruū præterea confusio erit, hoc est, concussio complicatorum inter se uicissim, & collisorum inter sese: non in angustiis locis, ut quis loci angustias accuset, sed in plateis, adeoq; latis itineribus, ut sit perspicuum à Deo debellari, & equites & curruum ductores.

Curruus uel plaustrū domini conditæ sunt animæ nostræ, quod ipsum, ueluti uerbum, baiulent: ac per ipsum motæ, ceu equis uehantur in contemplatione, omnium sermonum eius participes. Fiunt & curruus Babylonij principis, quando ad irracionales operationes animi nostri intuentur. Habentæ nostræ sunt naturales cogitationes & mandata domini. Quum igitur ista ueluti habentæ in nobis parata fuerint, tū ueluti equitantes in nobis demones turbantur: & uarijs & diuersorū errorum adeoq; uiciorū itineribus quibus nos agitari persuaferunt, curruusq; ipsorum inter se mutuo collidunt, complicanturq; in plateis. Quod autem dico hunc in modum se gerit. Vicium, quamdiu ipsum accesserimus, planū quiddam uidetur, & æquale sibi ipsi, paci; deditum. Quando uero habentæ receperimus, naturaliter quod pulchrū

Cap. II IN NAVM PROPHE TAM

Et honestum est speculati, à mandatis Dei eò perditum cõspicamur ipsum inæquale, sibi ipsi cõplaudens, et cõplicatũ. An non uides in plateis adeoq; latis huius uitæ uis proficiscentes, neq; angustum callem cœlestis, quæ secundum Deum est uitæ, terentes, quomodo interdum quidem felicitate ac prosperiore fortuna laxati, præ omnibus, supraq; omneis efferrantur? interdum uero uel modica quadã circumstantia uel calamitate urgente, inuadente uel, omnibus iuxta ignobiliores neq; nõ effœminatiores redduntur, exiguo admodũ infortunio succumbentes, ac uitam suam planè perditã existimantes? Hæc autem tum uidentur nobis, quando datas nobis, ut dixi, habenas receperimus, habuerimusq; eas in expedito in die, in lumine nostrisq; conscientie constiuti.

Visio ipsorum ut faces ignis, ac tanquam fulgura discurrentia.

Quia currus Nineuitarũ et Babyloniorũ hæc et hæc passuros retulit: nunc ait, quod non imbecilles fuerint, sed fortes et animosi, adeo ut uel ignem ex oculis emitterent, ac ueluti quibusdam lampadibus et coruscationibus terrerent subditos: attamen in hostium assultu, trepidatio eos continebit. Quisdam autem hæc de Persis intellexerunt, tantumnon corporalibus oculis uidente eos propheta, tanquam ignem aduenientes contra Ninui.

Et recordabuntur optimates ipsorum, fugientq; in die, & languebunt in uia sua, festinabunt ad moenia, parabuntq; propugnacula sua.

Nineuitarum, inquit, optimates, propter potentiam suam alta spirantes, superbientes, omnes cogitationes ciebunt, nullamq; non artem mente sua uoluntabunt, ac fugere in die tentabunt, ueluti duris detenti calamitatibus, usq; adeo, ut neq; nocte expectent. Non prosperitatem tamen consequentur, in ea fuga suae profectioe, sed rursus ad moenia festinabunt ascendere, ab illis salutem inquisituri, ac suam in urbe custodia curaturi. Vel cum dicit recordabuntur, sic intelliges: quod animo suo secum repetent afflictiones quas Israëlitis intulerunt, blasphemaruntq;, quibus Deum exasperarunt, scientes in posterum quod Deum pro hoste suo habeant, ac eam ob rem terga fugae dabunt, non clanculum, sed in die: tanta eos apprehendet trepidatio. Est etiam demonum uisio seu aspectus instar lampadum per naturam. Videbã Luc. 10 enim, inquit, satanam de caelo ut fulgur cadentem: forsitan propterea quod transformatur in angelum lucis: uel quod fulgura & coruscationes discursent in regione sub caelo, tanquam illhic prodeambulent: siue quod coruscationes non sint stabiles, sed discursantis

Cap. II IN NAVM PROPHE TAM

naturæ, hoc est, facile extinguantur: sic lumen satanæ in quod efformatur, citra cunctationē extinguitur. **PROV. 13** tur, iuxta id quod dictum est: Lumen impiorū extinguitur. Porro legiones eius satanæ, uel copię demonum, recordabuntur potentiæ domini, ut ad eò dicant: Sine, quid nobis & tibi fili Dei? Debilitabunturq; in profectioe sua, quando cum porcis in mare precipitatae fuerint: uel quod non ultra potestas illis facta sit aduersum homines eundi. Festinabunt ergo ut crucem & mortem domini efficiant: hæc enim ueluti moenia & munimenta sibi rebantur esse, perinde quæ si dominus ignobilis & flagitiosus esset futurus. Parauerunt autem & propugnacula seu præcustodias (sit uenia uerbo,) siue cunctas istas ante crucem illusiones & opprobria: hæc enim ceu præcautiones quædam fuerunt & crucis & mortis: Siue excubias militum apud monumentū. Sunt etiam in anima magnates, intellectus & ratio. Reuoluent ergo secum propriam dignitatem, fugientq; seruitutē prauiorum motuum, simulac dies illis illuxerit: nec enim ut antea, sic posthac in tenebris iter faciūt. Et in priorē fallaci itinere debilitabuntur, non amplius in malicia facile ad eò currentes. Accelerabunt itaq; ad muros, ipsa nimirum mandata, quæ nos muri in morem cingunt, & parabant sibi propugnacula, naturales ipsas cogitationes. ipse enim ante mandata canunt excubias.

excubias. Præterea sacrum baptisma & unctio, integritas & solida sunt munimenta, ad quæ festinant, religionis Christianæ nondum imbuti sacris, simulac agnouerint eum qui seruare potest, Iesum. Nec simpliciter tamen. priusquam enim ad baptisma admittatur, primum custoditur ut ieiunio intendat, seseque castum & purum ut seruet illi imperatur, ut in habitum boni perueniat.

Portæ urbium apertæ sunt, regię deciderunt, & substantia reuelata est.

Nineuite, inquit, seu omnes illorum subditi, ad muros & munimenta ascendunt, ueluti ab illis custodiendi: at nihil illis comodabit. Siquidem portæ cum ipsius Nineuitum reliquarum ciuitatum, aperientur: & regia earum ad hostes transferretur, subicieturque: & gloria earum cadente, & sublata: ac uniuersa illarum substantia, siue thesauri conclusi & obfirmati, reteguntur, ut nulli non sint conspicui, exponenturque in direptionem. Portæ urbium sunt sensus animarum, qui aperiantur, dum citra imposturam rebus agendis inhiant, ac sine fraude negocia transigunt. Tum etiam regię peccati in mortali nostro corpore regnantis intercidunt, putridæ factæ, retegunturque: uirtutis substantia: tum enim manifestum fit peccatum carere bono, adeoque non subsistere posse: uirtutem autem reuera habere basin, eamque subsistere. Quod ipsum

Cap. II IN NAVM PROPHE TAM

Et Dauidem sentire opinor, quum ad Deum inquit.
Psal. 38 Substantia mea penes te est. Quando enim in Deo
Act. 17 est homo, tum etiam subsistit: In ipso enim, inquit
Paulus, uiuimus monemur et sumus. Nam qui esse
habet, ut rationalis sit, tumq; in Deo est, quum iuxta
rationem uiuit, merito in Deo subsistit: ut ne dicam,
quod in ratione nostra existentes, in Deo, qui est ra-
tio, sumus. pars enim diuinitatis, nostra est ratio.

Ipsaq; ascendebat, & seruae eius du-
cebantur, quemadmodum columbae
gementes in cordibus suis.

Quasi intueatur propheta Nineui, quomodo in
captiuitatem abducatur, haec dicit. Ascendebat, in-
quit, ueluti in Persidem abducenda, cumq; ipsa mu-
nicipia, et subiectae eius ciuitates: in cordibus suis ge-
mentes, hoc est, clanculum murmur et gemitum co-
lumarum imitantes. Quando substantia uirtutis re-
tegitur, ascendit anima ad diuinos gradus. Nec por-
ro ancillae eius, potentiae eam ducunt, sed ducuntur
ab intellectu et ratione, ipse motus et cupiditas.
quocirca non iniuria sunt columbae spiritus. Neq;
enim concupiscentia tum humanum diem desiderat,
neq; animus temere irascitur fratri, caeterum ipsa qui-
dem porro concupiscentia, coram domino semper si-
stitur: dominus autem spiritus est, perinde atq; Da-
niel uir erat desideriorum spiritus. Animus autem ira-
scitur

scitur & non peccat, omnē uiciorū bilem euacuans:
 æque atq; Moses omnium mansuetissimus, armauit
 Leuitas contra idolorū cultores: & Phinees & Elias
 æmulatores propterea uocati sunt. Ad hæc ipse man-
 suetudinis spiritus exacerbari dicitur. Sic igitur ac-
 ceptæ columbæ gemunt citra ingentem strepitum,
 contestanturq; Christi potentiā, per quam sunt deui-
 ctæ. Porrò qui Christi sunt, carnem suam crucifixe-
 runt cum cupiditatibus & passionibus. Apertæ sunt
 etiam portæ urbium, & munimentorū mortis, quan-
 do dominus mortē pro nobis sustinuit: & regia infer-
 ni decidit, eiusq; potentia cui imperium mortis erat,
 diminuta est. Diuina etiam uerbi substantia relecta
 est, cum sancta coagmentata anima, in tenebris & in
 umbra mortis sedentibus æreas portas cōterens, ue-
 stesq; ferreos confringens, ac propriam uim demon-
 strans. Animæq; eius pariter aderat apud inferos
 miranda exercens, corporiq; in sepulchro, incorru-
 ptibile ipsum conseruans. Præterea domini anima
 ascendebat ex inferis, à Plutone (ut poetice loquar:)
 seruæq; eius, nempe sanctorū animæ, comitabantur
 eam ueluti columbæ simplices & integræ, rectitudi-
 ne & sinceritate refertæ, concinentes: Vbi ô mors
 stimulus tuus? Vbinam ô inferne uictoria tua?

Et Nineui ceu piscina aquæ, aquæ
 eius, & ipsi fugientes non steterunt, &

non erat respiciens.

Peculiarē quandā significatiōē coniunctio, et, habet, pro, At qui Nineui urbis aquæ, hoc est, inhabitantes ipsam & complentes, tot tantiq; fuerunt multitudine, ut piscinæ comparentur aqua refertæ, ebullienti & eijcieti lymphas superfluas. Etenim multiplicato populo, coloniam non deduxerunt, sed tot tantiq; ex æquo ad fugam respicientes, nō steterunt, sed in ea quæ ante sese essent, oculorū aciem direxerunt, contemplantes ubi quo ue fugiant. Gentium item ecclesia (quæ & ipsa est gentilis Nineui) baptismatis aquas habet, eiusq; habitatores, declinantes uicia, non figunt gradum, ut ne patiantur quod uxor Loti. Nec est inter eos qui retrospiciat: non enim ad mouentes manum ad aratrū retrorsum post se tuentur, sed eorū quæ sunt ponè & à tergo obliti, ad ea quæ sunt ante se & à facie, se accommodantes, sic currunt palàm.

Diripiebant argentū, diripiebant aurum, neq; finis erat mundi eius.

Priorem Nineuitarum explicat iniuriam & circumscriptionem, quodq; ex rapinis eas collegerint. Neq; potest quisquam eorum dicere, quod propter penuriam uel egestatem ea diripuerint, tolerabilius enim hoc fuisset malum: sed per iniuriā, & quia uoluerunt habere diuersos eosq; pretiosos ornatus. Nō erat

erat enim, inquit, finis ornatus eius. Effœminate namq; seu scœminarum instar, uiri, propter mollitiam & stulticiam ornabantur.

Grauaata sunt super omnia uasa desiderabilia ipsorum.

Hoc est, ornatus quo exornabant corpora sua grande habebat pondus, hoc est, tumorem, opumq; & abundantiae inditium, adeo erat exuberans & sumptuosus, super omnia uasa pretiosa eorum, quae & ipsa tamen desiderabilia erant, id est, superfluo luxu ad delicias parata. Mundus itaq; ille, siue ornatus ea uasa exuperauit. Vel sic etiã intelliges. Quae ipsi pretiosa Nineuite congregauerant, ac reposuerant ad thesaurũ, hostes accipient ipsis deuictis, inq; suam ea terrã asportabunt, pondere suo grauantia ferentes ipsa. Porro futurorum, quasi exacta sint mentionem facit, iuxta scripturae proprietatẽ. Grauaata sunt enim, pro grauabuntur dixit. Gentes itidem, quae antehac idolorum suere cultrices, nunc autem Christo credentium numero insertae, cum argentum, hoc est, legis oracula, tum aurum, hoc est, puram umbræq; experte euangelij gratiã diripiunt, pulchra insatiabilitate languentes: propterea exornatur etiã ecclesia, adeo ut non sit finis mundi ipsius. Nam mundus siue ornatus eius est ipsum uerbi regnum, habitantis in nobis, cuius regni non erit finis.

Cap. II   IN NAVM PROPHE TAM

Talis proinde mundus etiam grauis est & ponderosus: non enim circumfertur omni uento doctrinae, sed grauitatem & pondus habet, super omnia philosophica dogmata, quae uasa fuerunt gentium pretiosa. Praeterea daemones antea sanè argentum diripiebant & aurum, uerbum nempe in actione consistentis & speculatione uitae, captiuantes, sapientia Graecorum non rite usi: nunc grauiora facta sunt, quam cunctorum hominum qui antea uixerunt, uasa ipsorum appa- rata ad interitum. Puri enim redditi, uasa sunt honesto heri usui destinata. Siquidem ubi uenisset dominus ille in domum fortis, ligauit ipsum, & uasa eius haec diripuit. Daemones autem cathenis caliginis traditi, in tartara praecipitati, turbatiq; sunt.

Excussio & succussio & eiectio, cordisq; tremor. & dissolutio genuum, ac dolores super omnem lumbum.

Quae in motibus, concussa terra consueuerunt fieri, ea nunc hostium attribuit aduentui. Ipsi enim, inquit, quatiant & concutiant omnia. Corda uero Nineuitarum, quassabuntur conterenturq; tanquam pauore traiecta. Genuum deniq; compages soluentur, parturientiumq; instar dolores habebunt, id est, intolerabiles dolores, ingentia mala progengerantes. Omnè lumbum, hoc est, omne uirile robur: Lumbum enim de uiribus etiam scriptura usurpat, ut supra est
cōme

rememoratum. Excudit itaq; tellus uel decutit, quando super ipsam stantia decutiuntur. Succutit uero quando fundamenta produxerit, ex imo in altum proijciens. Eijcit autem, quando ueluti cribro hinc inde permouens, inferiora secernit, & in altum ducit, sepe numero fontes dirumpens tam calentium quam frigidarum aquarum. quandoquidem treis etiam sint motuum species. Cyrus itaq; una cum copijs suis, superna nemini non patentia, & infera humano aspectui abdita, commouebit: omnibusq; confusis & turbatis, nihil immotum suo in loco permanere sinet.

Facies omnium ceu adustio ollae.

Præ metu rigebit, inquit, sanguis: facies autem omnium liuidæ reddentur, quod in maximis frigidibus contingit, ut illi parti ollae similes fiant, quæ igni admota & propterea præusta nigrescit. Hæc & domini crucifixoribus obtigerunt, qui ex uetere patria sua excussi, dispersi sunt in omnem locum.

Excussa est pariter impostura demonum: succussus iuxta est in altum humo affixus homo, omni uitiositate per confessionem cicuta, effusaq; foras ac dirupta. In confessione autem simul perpenditur cordis trepidatio: qui enim priorem uitam condemnerit, apparet quasi conteratur, ductus poenitentiarum quæ patrauit. Cuius facies siue fiducia quam habebat, mala citra ruborem perficiens, obfuscatum

nunc, cōtristati ob opera quæ tum transigebat, quorū causa nunc uerecundia perfunditur. Laxantur etiam illi genua, quibus fulciebatur stans in malicia: & lumbus in quo est concupiscentia, dolores ceu parturientis persentiscit, præ diuino pauore. quem concipiens per diuinum spiritum, parit sanctificationem, citra quam nemo uidebit dominum.

Vbi est habitaculum leonum, & pascuum catulorum?

Leones appellat reges, habitaculum leonū ipsam Nineui: catulos uero leonum, siue regum liberos, siue satrapas, regumq; subprincipes: pascuum horum, subiectas ciuitates, tributa pendentes, pecuniasq; adferentes. Fuerunt ergo pascuum & pabulum leunculorum, nutrientes eos: Nam pascua diuitum, ut scriptum est, sunt pauperes. Postquam igitur Nineui unā cum regibus, satrapis, atque subiectis urbibus interierunt, ut nusquam appareret, Vbi est, inquit, talis ac tanta ciuitas, unā cum subditis sibi oppidis?

Quo abiit Leo, ut ingrediatur?

Permanet in prophetia sua, ueluti illudens, Nonne inquit, leo, id est, rex Nineui peregre profectus est, ut aliam terram ingrediatur? & idcirco desertam reperiētes urbem hostes, eam obtinuerunt.

Ilhic catulus leonis, & non erat perterrefaciens

terrefaciens ipsum: rapuit quantū sufficiebat catulis suis, ac suffocauit leonibus suis, impleuitq; uenatione nidum suum, & habitaculum suum rapina.

Quia interrogauit quō abiisset leo, iam ueluti respondens ait: Non abiit, neque peregre profectus est, uerū & ipse isthic erat & catulus leonis, siue filij eius & satrapæ, ducesq; belli: quos antea nemo perterrefaciebat, uacabant enim metu, neminem antehac formidantes, quin potius leonū in morem aliorum regnorū pecunias rapientes, tributaq; colligentes, liberis suis præbebant alimoniam. Hoc enim indicat, quum ait, Suffocauit leonibus suis. Quia enim bestie strangulare solent, à se comprehensa animalia, tumq; ex ijs alimoniam capere: non dissimili ratione Assyrij, inquit, reges, alia dissoluentes regna, proprijs leonibus, hoc est, pueris suis & regibus, illorum opes & undecunque collecta uectigalia coaceruarunt: quemadmodum Sarmariam quidem Salmanasar, Hierusalem uero Nabuchodonosor diripuerunt. Nineui ergo, quæ erat nidus ipsorum & habitaculum, impleuerunt uenatione & rapina. Nidum, ceu auium esset mentio, appellauit, propter leuitatem, altaq; affectantē mentem regum. Et quia hæc urbs facile citraq; sudorē à Persis capta, auolauerit abducta in Persidem, habitaculum leonum

Cap: II IN NAMM PROPHE TAM

uocat, propter priorem qua floruit potentiam. Solet
autem hic locus aliás etiam hac ratione interstingui:
Quò abiit, ut ingrediatur illhic? Deinde ab alio princi-
pio, Catulus leonis, & quæ sequuntur. Tum hanc sen-
tentiam habet. Vbi est Nineui, ad quam reges introi-
bant, perseuerabantq; tutò, tanquam nulla populatio-
ne & expugnatione uastari posset? Præterea catuli
leonum, hoc est, filij regum etiam ingrediebantur, tutò
illhic permanentes, nec erat cuius gratia compauesce-
rent, nemo terrebat eos: Nineui enim inhabitantes ci-
tra trepidationem uiuebant. Erat & Hierusalem habi-
taculum leonum, regum nimirum ex David, ac reli-
quorum principum, qui diripiebant & strangulabant
pauperiores populi. At ubi nunc est post Christi necē?
In confitentium item animabus, morabantur intelle-
ctuales leones, quorum propagines prauæ cogitatio-
nes, depascebantur & insumebant diuinā in ipsis par-
tem. Diabolus igitur leonis instar circumiens, querēs
quem deglutiat, ubi nunc est? Quonam abiit? Illhic
enim ubi antea demorabatur. Iam nunc apud Iacob ca-
tulus leonis est ipse dominus, nec est in posterum qui
hunc accipiens catulū exterreat. Nam abunde satisq;
exactis temporibus rapuit leo iste syluestris, quæ ras-
puit, ac suffocauit eos quos spiritu sancto priuauit:
impleuitq; infernum uenatione eorum qui in peccatis
suis uita sunt defuncti: qui infernus etiamnum habita-
bant

culum ipsius est. Nec enim porrò in aëre imperiura
habet, sed ad inferos detrusus est.

Ecce ego super te dicit dñs om̄ipotēs.

Quandoquidem ò Nincui diripuisti omnia re-
gna, ideo ecce ego protenus aduersum te exurgo, tam
meti hactenus sim cunctatus. Est autem peculiari
significantiã adiectum, omnipotens, omnia uincens.
Quod si cuncta exupero, te superior etiam ero.

Exurã in fumo multitudinẽ tuam,
leonesq; tuos deuorabit gladius.

Postquã metaphorice supra leonũ, catulorũ, ue-
nationis & pascui meminit, meritò istorũ etiã subla-
tionẽ & interemptionẽ tropice prædicit: quia enim
in latibulis quibusdã abditas feras mouere sese nolent-
es, uenatores prodire cogũt, fumo spelæorũ ori ap-
posito, egressasq; excipiũt hastis & ensibus, leto ita
demittentes, ait iam: Multitudinẽ populi tui exuram
in fumo: hoc est, populosissimã hanc urbem flammis
tradam, incendam, regesq; eius & principes macta-
tioni dedam, perinde atq; iam Hierusalem incendio
tradidi, seditiososq; in ea leones, tenuiores in popu-
lo ueluti deuorantes, exedit Romanorum ensis.

Disperdam quoq; ex terra uenatio-
nem tuam, neq; quicquam audientur
posthac opera tua.

Cap. II. IN NAVM PROPHE TAM

Hoc est, nequaquam porro uenaberis, neq; diris
pics & gentes & regna: neq; res tue bello gesta,
exq; ijs promanantes calamitates, quibus tibi subius
gatos premebas, amplius audientur: desistes enim in
posterũ talia perficere. Venabantur etiam Pha
risæi animas accedentiũ Iudaismo, ab ipsis persuaso
rum, tum reliquorũ Iud. eorũ, literam illos docendo:
quã uenationẽ obliterauit ex terra humane nature
dominus, legẽ spiritus uitæ ei impertiens. Neq; por
ro opera legalis administrationis audiuntur, quoniã
neq; iustificabitur ex operibus legis omnis caro. Iam
& ad diaboli potentiam dominus dicere queat: En
ego super te cum carne mea exurgens, multitudinẽ
subter te constitutorum dæmonum exuram, in suffi
mento operationis spiritus, uel in præludijs futuri
ignis: quæ enim torquebant dæmones, fumus erant
iam inde à principio parati ipsis ignis. Gladius por
ro, id est, euangelicus sermo, exedit leones ipsius, uel
hos ipsos dæmones: uel sapientes & in oratione dis
serta ualentes plurimũ. Ac seductio, error ue,
quo uenabatur mortales, excisa est ex ter
ra: et opera quæ in templis ido
lorum perficiebantur,
non amplius au
diuntur.

CAPVT III

Ciuitas sanguinū, tota mendax, plena iniustitiæ.

Nineui urbis conditionem, miserabiliter tragica seu acerba exclamatione luget, ciuitatem sanguinum eam appellans. Amantes enim bellorum Nineuitæ, & sanguine gaudentes erant. Tota mendax ideo uocatur, quod omnes planè idololatræ erant, uanos deos colentes, cum pauperes tum diuites, eo quod mendacio studuerunt, in uerbis suis dolum & fraudem committentes, quæ postea iniustitia sequitur. Omnis enim dolosus, & fraudulentus est & iniquus, si nulla alia in re, uel in hac tamen sola, quod proximo sit iniurius, eumq; in fraudem inducat. Videtur autem docere uates, unde facta sit Nineui ciuitas sanguinum, nempe ex mendacio & iniustitia. Nam ubi uanitas & iniustitia, illic ne speres deesse sanguinis effusionem. Hierusalem quoq; ciuitas est sanguinum, ueluti prophetas occidens, ac lapidibus obruens ad sese missos: totaq; mendax fuit, ceu odio ueritatem prosequens, quæ Christus erat, falsa de eo dicens, quod Samaritanus esset, demonibusq; obsessus & impostor: ac plena iniustitiæ, ut quæ dominū benefactorē suum adfixerit cruci, sanctumq; & iustum abnegauerit, nec non imple-

uerit mensuram patrum, qui prophetas occiderunt,
per hoc quod ipsa deicida sit facta.

Non attrectabitur uenatio.

Quod supra dixit, disperdam uenationē tuam,
hoc iam nunc repetens, non porro, inquit, abs te tra-
ctabitur uel attrectabitur uenatio, hoc est, non uin-
cetur abs te aliqua ciuitas uel regnū, neq; uenaberis
diuitias & tributa: hæc enim extitere uenatio tua.
Venatio autē ueteris Hierusalē, omnes prophete sue
runt. Non igitur amplius in te uates erit, neq; quen-
quā prophetarū uenaberis, uel casibus tuis irreties.

Vox flagellorū, & motus rotarum.

Tanquam audire uideatur, & intueri propheta
imminētia belli mala, sic ea denarrat, perinde quasi
iam præsentia essent. Veluti enim uocem uel sonitū
exprimit flagellorū, quibus equi ad acriorē cursum
excitātur: & motui rotarū adsimilari dicit strepitū.

Et equi persequentis.

Repete, uox. Videtur enim audire equi insequen-
tis hinnitum, qui animaduersa uelut uictoria, ceu
pro epinicio, hinnitū ædat: superbum enim quiddam
equus. Hic quum dixisset uox flagrorum, indicauit
iuxta quis esset qui flagris cæderetur, equus uideli-
get, ut uehementius persequeretur.

Currusq; subsultantis,

Quum dixisset, uox motus rotarum, apertius iam monstrat, quod ea uox sit plaustrum sonitus, & cursus impetu succussi.

Et equitis ascendentis.

Vox inquit equitis ascendentis, hoc est, turbulenta & alacris uociferatio: quippe quia equites ascensuri uel equos uel plaustra, tumultuantur & uociferantur alacriter, sese inuicem adhortantes.

Fulgentis quoque mucronis, & coruscantium armorum, ac multitudinis uulnerum, grauisque lapsus.

Non amplius hic uox subaudienda est, sed uisio, Videtur enim intueri in fulgentes gladios, thoraces, præterea & alia coruscantia arma: multitudinem etiam uirorum, partim uulnera infligentium, partim cadentium cum pondere armorum. Talia & de ijs qui Hierosolyma obsederunt depopulatiq; sunt, oportune intelligi possunt. Multa enim contigerunt tum execratis Iudæis.

Nec erat finis gentibus ipsis, & debilitabuntur corporibus à multitudine fornicationis.

Gentes quidem multæ, adeoque numero uacantes, Nineui urbi subditæ, uenient ut ei suppetias ferant: ueruntamen corporibus suis quibus confidebant, ceu

bene ualentibus, ægrotabunt. *Quam ob causam?* Quia fornicationi planè studuerunt, uite conditione moribusq; fornicantes, ex omni uirtute, ipsa quoq; temperantia excidendo, abq; uero Dei cultu ad idola dilabendo. Gentibus dein Hierusalem, hoc est, habitatoribus eius gentiū mores æmulatis, non aderat in copijs suis: cōuenerant enim potiores in ipsam, ut Iosephus tradit. debilitati sunt autem corporibus suis, fame macerati. *Quam ob rem?* Quoniam fornicati sunt & defecerunt à Christo, dicentes: Ne scribe rex Iudeorum. Atqui facile languore corripuntur corpora nimie scortationis causa: Nemo enim lasciuus, libidini deditus, robustum corpus habet. Quos circa si quis miles maxime fortis esse gestiat, tempestate uiuat, & à scortatione abstineat.

Scortum pulchrum & iucundum.

Corporali etiam fornicatione meretrix erat Nisneui, ob deliciarum affluxū impudice uiuens. deinde propter idololatriam scortum appellatur. Pulchra & iucunda ideo meretrix, quod excellentiæ, gloriæ, opum, aliorumq; bonorum causa præclara sit, nec paucis amabilibus & urbanis rebus exuberet, ueluti aliarum ciuitatum regina.

Dux incantationum.

Hoc est, meretrix referta præstigijs, ac princeps aliarum in carminibus seu ueneficijs: magia enim & incanta

incantamentis, alijs Assyrij præminebant.

Vendens gentes in fornicatione sua,
& tribus in incantamentis suis.

Non satis erat, inquit, propria impietate tibi, ueruetiam subditas tibi gentes, eadem tecum agere cogebas: uenundabas eas, ac seruas cū fornicationi, tum ueneficijs faciebas. Vel, magi suis effascinationibus usi, pollicebantur cunctis ad bellum egredientibus, se hostes suos debellaturos, ac propterea mercedem accipiebant. Vendebant igitur gentes ac tribus, mercedē dantibus per incantationes suas, promittentes uictoriam de hostibus. Sic & Balaam regi Balaac promisit populum Israëliticum, sub iugum eius olim uenturum. Quod si intelligas hæc de Hierusalem, uidebitur Naum tantumnon eadem cum Esaia dicere: Quomodo facta est meretrix ciuitas si delis Sion? Atq; hic pulchra & iucunda seu gratiosa Hierusalem dici intelligitur, quod acceperit legē, quæ & ipsa gratia erat. Gratiam enim, inquit, pro gratia. Sed facta est scortum, quando defecerunt à domino dicentes: Durus est sermo ille. Quis potest ipsum audire? Et rursus quando dixerunt: Tu es discipulus illius, nos uero Mose sumus discipuli. Ac tandem quū simul omnes clamarent: Non habemus regem præter Cæsarē. Eadem est dux ueneficiorū, ducibus, primatibus, & principibus eius, hypocrisi,

Esa. 1

Ioan. 1

Ibid. 6

Ibid. 9

Ibid. 19

falsisq; doctrinis intoxicantibus populū, ac uendens
tibus cum dæmonibus. Anima quoq; pulchra sanè à
Deo condita est, & gratiosa, blanda, iucunda, inspi
rationis gratiã accipiens: fit autem meretrix, quan
do ab uoluptate incantata fuerit, effascinataq; ut à
uero bono deficiat usqueadeo, ut uel alijs ducatum
præstet in ueneficijs uoluptatum.

Ecce ego super te dicit dominus om
nipotens.

Ne putes, inquit, hominē Cyrū bellū aduersus te
moturū, sed enim ego exurgo aduersum te, dominus
nimirū omnipotēs: itaq; ingentē aduersariū accipe.

Et reuelabo posteriora tua in faciē tuā.

Verba facit, ueluti de muliercula loqueretur ama
ta, quæ quantum ad uultum externamq; pulchritudi
nem attinet, digna intuentibus eam, quæ ametur, ap
paret. Cæterum sin quispiam ipsam nudauerit, cor
porisq; deformia palàm demonstrauerit, omnino tur
pis erit. Quare hunc in modum ait: Retegam ô Ni
neui postrema tua: hoc est, quantum deformitatis in
te antehac occultatū fuerit, nunc in propatulū col
locabo, ut uideatur ante cōspectum tuū, utq; cōtume
lia pro gloria te cōprehendat: ac omnino iniquitatē
tuam patefaciã, per suppliciū super te inducendum.

Ostendamq; gentibus dedecus tu

THEOPHYL. ENARRATIO. 110
um, & regnis ignominiam tuam.

Videbaris quidem nullis non gentibus & regibus formosa esse, incantamentis tuis munita, illisq; te plurimū aduersus hostes posse rata, me isthuc ipsum æquo animo ferente. at nunc excitatus aduersum te, monstrabo gentibus quas uicisti, quod neq; tum tu fortis fueris, quando eas subieceris tuo imperio, sed mea ea uoluntate fecisse: ac regna quæ te antea tanquā fortem deuenerata sunt, nunc imbecillitatis tuæ ignominiam agnoscent. Hæc & ad futurum iudicium referri queant, quando cuilibet peccatorum in faciem reteguntur, quæ ipse in tergum & clām peregerit, hoc est, deformitas flagitiorum ab eo cōmissorum. Ostenditur etiam confusio & ignominia reliquis gentibus & regnis, iuxta ac iustis, qui unā cum Christo regnabunt, si modo hic cōpassi sint. Porrò quando diuinū uerbum animū usq; peccantis cōtigit, ac ad sensum perduxerit prioris in malitia transactæ uitæ, talem tum ignominie reuelationē facit, iamq; prius abdita, per apertā promulgationē reseat, panditq;. Cōmonstrat etiā uerbū Dei dedecus operū gentibus, hoc est dæmonibus, dum agnoscunt mortales se propter opera, ipsorū ex instinctu promanantia, pudefieri, unde non amplius eos accedūt. Iidem, dæmones dico, multa etiam regna dicuntur, ueluti multifariā in homine, per peccatū regnantes.

Et in iſciam ſuper te execrationem,
ſecundum impuritates tuas.

Hoc eſt, talem te faciam, ut omnes te uidentes ex-
crentur. Deinde, ne quis dicat quod Deus alios qui-
dem execrabiles, alios uero celebres faciat, ac ſic om-
nia iuxta diuinam diſpenſationē ſiant, ſubintulit, ſe-
cundum impuritates tuas, indicans quod iuſte ſuper
te inducā execrationē, eo quod impuritates habeas.
Impuro autem quid aliud conueniat, quā ipſa dete-
ſtatio? Quare nemo Deum accuſet, ſi ipſe homines
execretur: cæterum propriam impuritatem in iudi-
cium uocent. Hoc pacto ſuper Hebræos proiecit exe-
crationem, propter impuritates ipſorum, tum alias,
tum eas quas ex interfectione domini cōtraxerunt.
Manus enim eorum immunditie, uelut ſanguine ple-
næ. Iuxta meſuram autem immunditie cuiuslibet,
inducitur etiā abominatio æque reſpondens, ut neq;
maior neq; minor ſit, domini & iudicis manſuetudi-
ne ac bonitate, hinc ita miſcente, diſpenſanteq;. Inſu-
per in futuro iudicio, alius alio abominabilior erit,
iuxta meſuram operum impuritatis.

Et ponam te in exemplum.

Hoc eſt, celebria reddam & diuulgabo ſuppli-
cia tua, ut ſi quando ciuitas quæpiam, uel regio pe-
reat, dicant aliqui: Interijt ea ciuitas æque, atq; Ni-
neui.

Et omnis qui te uidebit, descendet ab te.

De fossa etenim te ac diruta, quisquis astiterit caudaucribus tuis & ruinae, etiamsi antea tibi infensus fuisset, egregieque tulisset potentiam tuam, inspecta iam uastitate tua ualde grandi, descendet à talibus ruinis ac populatione, desilietque, ut qui tantam non possit intueri desolationem: uel metuens, ne & ipse huiusmodi aliquid patiatur incommodi tantam ob solitudinem.

Dicetque, o miseram Nineui. Quis deplorabit ipsam?

O miseram & calamitosam Nineui, quis tantus luctus inuenietur, qui digne ipsam lugeat? Siue quod ei non sit relictus quispiam è suis, qui eius infortunium desecat. Vnde etiam subdit:

Vnde quæram consolationem ipsi?

Cum cæteris urbibus sic quidem agitur, uel regionibus, ut mortalium pars intereant, pars seruentur, ac seruati quidem consolationis loco sint: apud Nineui uero non est inuenire consolationem, tota enim interitui est tradita.

Apta chorda, para te pars Ammon.

Ad Alexandriam hæc adhortatio pertinet, etsi nondum sub id temporis eam habuerit nomenclaturam. Ipsa enim est, quæ uocatur On, siue Ammon,

Cap. III IN NAVM PROPHE TAM

utpote quæ dicata sit Ammoni deo, adeò celebrè apud Græcos, ut minime pauci ex Græcia, oraculorum causa eò sint profecti. Quinetiam Alexander ipse Macedonum rex fertur ad hunc ueluti patrem suum se contulisse, oracula ab ipso accepturus. Post quã igitur uniuerfa Aegyptus, deinceps ab Alexandro, Alexandria appellata, ab isto demone pependerit, uocat eam uates Naum partè Ammonis. Proinde malorum sanè plurimum & ipsa ab Nineuitis sustinuit: siquidem bellum gesserunt aduersus totam Aegyptũ, unde inuētos illic Israëliticos transfugas, indignis admodũ modis acceperunt. Præcipit itaq; iam nunc ipsi On, ut aptet chordã, paretq; citharã, tanquam uoluptatem capiens Nineuitarum ex pernicie, ideoq; festũ diem instituens: quemadmodũ & suprã demandabat Iudæ, ut ferias celebraret.

Habitans flumina.

Nili deriuationes flumina nominat.

Cuius imperium est mare, & aqua muri eius.

Omni ex parte, inquit, Ammon tutam munitiõnem habet: ab septentrione mari firmata, ab meridiæ Mæotide palude, exuberans etiã Nili brachijs, ut moenia sic paludes inaccessibiles efficiens.

Aethiopia robur eius & Aegyptus,

THEOPHYL. ENARRATIO. 112
& nō est finis fugæ tuę. Phud & Libyes
auxiliatores eius.

Auxiliatores & socios numerat, ostendens nedū
ex loci positu cōmunitam, uerumetiam eorum qui
solia arma iungant, potentia. Phud uero nominat
occidentem uersus sitos Libyas, qui nunc Aphri di-
cuntur. Quaquam adeō sis munita, inquit, pars
Ammon, nimirū alueis & paludibus Nilōe aque,
mari, & amne Mæotide, iamq; cōmemoratis adiu-
toribus: in fugam tamen uerteris ipsa tu, nec finis
erit fugæ tuę. Pars Ammonis, ex gentibus etiam est
cōstituta ecclesia, quę habitat fluuios, dulces nempe
euangelij gratiæ aquas: in cuius circuitu aqua est spi-
rituale dico baptisma, muniēs ipsam undiq;. Hęc do-
minatur mari, id est, tentationē adferentibus, huius
uitę fluctibus, marinisq; hærēsibus siue capturis:
nec uincitur tamen à quapiā horū: etenim Ditis por-
tæ non præualent aduersus ipsam. Eadē & sua post
baptisma mœnia habet, aquam puta pœnitentię la-
chrymarū. Tum Aethiopia & Aegyptus sunt fortis-
tudo eius: nam Aethiops Eunuchus primus ex gen-
tibus baptismate tingitur. Ac dominus Aegyptum
primum uisitauit, quando à natiuitate sua statim illa
huc fugit. Nec exiguū robur est ecclesię præconio,
tales gentes ad ipsam accurrere. Præterea Libyas
etiam, qui in die pentecostes spiritus paraclēti præ-
sentię inciderunt, auxiliatores habet, qui ex lingua

Cap. III IN NAVM PROPHE TAM

rum dono testificabantur, diuinam esse eam prædicationem. Huic fugere quidem semper conuenit, cum ab impietate, tum ab semper persequente nos, per omnia & opera & sermones uidelicet satana, ut ne in fuga gradum figere deprehendatur.

Et ipsa ad transmigrationem proficiscitur captiua.

Alexandria uidelicet, ac tota Aegyptus: Etenim Nabuchodonosor depopulatus est hanc: à Cambyse uero dehinc Cyri filio, regno eius dissoluto, Persis tributum pendere coacta est. Præterea Alexander Macedonico imperio Aegyptum etiam subiugauit.

Infantesq; eius in terrā præcipites dabunt, ab initio cunctarum uiarum eius.

Hoc est, tantā seuitiam inimici eius demonstrabunt, ut uel infantes occidant, ipsorum capita terræ illidentes: hoc enim est in terram eos præcipitare. idq; facient in principijs uiarum, hoc est, in triuijs, ad maiorem trepidationē pertranscuntium, quippe qui uideant, quod neq; dignissimis uenia parcant.

Ac super omnia preciosa eius iaciēt fortes.

Vt dissipentur citra prælium ingens & effœminate, non solum facultates & pecuniæ, uerum etiam corpora celebria, ueluti uxores & pueri, ut seruiant

seruiant ijs, quibus sorte obtigerint.

Omnesq; optimates eius ligabuntur manicis.

Adeò erunt miseri, inquit, ut neque in bello occidantur, quod fortium est uirorum, sed uinciantur muscularum ad modum, ignobiliumq; homuncionum instar, ut serui. Atqui optimates existentes abierunt in transmirationem. Et synagoga eorum qui dominum occiderunt, tum infantes synagoga alumni, elementari & imperfecto legis enutriti lacte, in terram illiduntur, in eo perseverantes, ut nihil sublime intelligere queant. Hoc uero patiuntur à fastu, qui est principium omnium in præceptis uergentium uiarum ipsi synagoga, quæ Deum occiderat. Ac super omnia celebra eius, super ipsam nempe summi sacerdotij unctionem atque uestem oblongam sacerdotum principis & sacrificia, iactæ sunt diuinæ in ecclesia sortes, à quibus et sortiti, uel electi, Clerici uocantur. Non enim humana gratia, cæterum diuina sors, siue donum electorum huiusmodi uidetur. Illorum itaque celebra Deus spiritaliter nobis sorte quadam impertijt. Optimates eorum Pharisei, scribae q; manicis ligati sunt, nihil legalium efficere ualentes, eo quod dominum uincuerunt.

Tu ebria redderis, erisq; despecta.

De particula Ammonis hætenus memorata uatici

natus, rursum iam nunc sermonē ad Nineui transferē,
inquirens: Hęc illa quidem patietur, tu uero ceu temu-
lencia quadam tradēris calamitati. Neq; à me domino
tuo, ut qui te adspernetur, seruaberis, quouis, ut antea,
malo superior, peccatis enim te tuis tradam.

Quęres tibi ipsa statū ex inimicis tuis.

Postquam temulentię meminisset, perseuerat in
eodem tropo. Delata, inquit, & instabili gressu hinc
inde nutans, temulentorum in morem, quęres tibi sta-
tum seu libertatem ex hostibus, sed non inuenies, per-
petuę fugę intenta. Ebrii facti sunt animo suo etiam,
qui dominum occiderunt: uirus enim draconū, uinum
ipsorum: unde à domino neglecti sunt, nunquā non &
ipsos & familiam ipsorum intuente. Audierunt ergo,
quod Solomon precatus est: Ecce relinquitur domus
uestra deserta. Quęrent stare denuō in Hierusalem,
ut finis imponatur dispersioni & persecutioni, neq; ta-
men quicquam, quod inquirunt, inuenient.

**Omnes munitiones tuę, ut ficus frū-
ctus habentes si quassatę fuerint cadēt
in os edentis.**

Munitę, inquit, ciuitates tuę hostibus tradentur:
Ut enim ficus fructus habentes, hoc est, ficus tempesti-
uos & prorsum maturos, si à uento concutiantur, uel
ab homine potius, uolente illis uesci, facile istos proje-
ciunt

ciunt à sese, quos arreptos homo comedit. Non dissi-
 mili pactione, citra sudorem urbes tuæ habitatores
 suos eijcient, ut in ora hostiū incidant. Munimenta
 Synagoga, sunt Pharisei: dein obseruationes legis
 secundum literam, cum traditionibus ipsorum, quæ
 fructus quidem habent, dulcedinem tempestiuam &
 mollem præ se ferentes. Istæ Christi aduentu decussæ
 ceciderunt in os humanas semper traditiones deuo-
 rantis satanæ, ut in posterū diabolici sint sermones,
 digni idcirco illius ori. Animæ quoq; peccantis mu-
 nimenta sunt uoluptates. Nam per uoluptatem deti-
 nemur in peccato. Hæ sunt, uoluptates dico, ficus
 maturas primo patri Adamo ostensas, habentes. For-
 mosus enim aspectu erat & pulcher esu, qui illum
 neci dedit fructus. Decutiuntur autem à uerbo Dei
 quod in nobis est, ipsam instabilitatem prodente, ni-
 hilq; uberius atq; mœrorem easdem proferre indi-
 cante. Cadunt prius firmæ iudicatæ. Non enim resi-
 stere queunt uerbi motui, adeò ut qui antea tales man-
 ducauerit, aperto nunc ore diem illis dicat, tanquam
 deceptricibus, easq; planè contemnat. Ficus hoc pa-
 cto fuerunt, in Bersabee & Vrian peccatum, tempe-
 stiuo suo fructu demulcentes Dauidem. At uatis Na-
 than reprehensione cõcussæ, inciderunt in os, iucus
 de ipsis antea uescentis, describentisq; eas in psalmo
 quinquagesimo.

En populus tuus, ceu foeminae in te.

Hoc est, fortissimi quiq; milites trepidatione constricti, nihil discrepabunt à foeminis. Hoc autem patientur in te, hoc est, propter te & peccata tua, superbiamq; tuam. Strenui quidem sunt & fortes per sese, uerum tu ipsos meticulosos reddidisti, ad iram comouens dominum. Populus etiam tuus, ô Hierusalem reiecta, foeminarum induerunt mentem: nihil uirile demonstrare possunt, contra errorem, quo sunt imbuti: caeterum praua docentibus eos, restitutionemq; promittentibus animam aduertentes: idq; patiuntur in te, hoc est, propterea quod respiciunt ad te: teq; ô domine recipere sperant, non intelligentes aliam esse Hierusalem indissolubile, ipsam ecclesiam, quae mater est omnium Christo credentium.

Hostibus tuis aperta, aperiatur portae terrae tuae, absument ignis uectes tuos.

Portae, inquit, urbium terrae tuae, recludentur Persis, aliae quidem citra laborem, tanquam obseruarent eas illi, ideoq; ultro admitterent: aliae uero obfesse, ac repagula igni absumpta tenentes. Vel non tantum de portis urbium haec dicit, caeterum indicare uult, totam terram tuam ad impugnationem, incursionem, & interitum traditam esse, quae antehac adeo erat inaccessa hostilibus, ut ueluti quibusdam portis tuta munimina sibi praerberet. Vectes tuos, hoc est,

est, omnē potentiā tuā & munitionē, securitatem uē:
 ignis, hoc est, hostium intolerabilis & flamma uis,
 insumet, perdet. Terra, Iudaeorum est respublica, iu-
 xta literā legis traditionumq; in imo iacens. Ea por-
 tas habebat ad spiritū ducentes, quæ gentibus aper-
 tæ sunt: quas cū inimicas tum execrabiles, qui ex cir-
 cuncisione erant, reputabant. Ipsorum repagula, id
 est, munimina pharisaicæ doctrinæ, ignis euangeli-
 ci & spiritualis sermonis deuorabit.

Aquam circuitus attrahe tibi ipsa,
 occupa munimenta tua.

Hoc est, munito aquis propugnacula tua teq;
 ipsam. Ninuitæ, Cyro eos obsidione cincturo, me-
 tuentes captionē sui, fossis foris effosis, multum aquæ
 partim eisdem immittentes, partim per reliquā pla-
 nitiam ducentes, ut palustria fierent, arbitrabantur
 se inimicis ad urbem aditū adepturos. Hoc igitur
 per ironiā inquit Deus: Munito te iam nunc per effu-
 sionem aquæ moenia tua circumfluentis, ac præsidij
 in propugnacula, turres, idq; genus alias munitio-
 nes locandis. Aqua circumcirca cingens Phariseo-
 rum etiam doctrina erat, ambiens cōcludensq; legē,
 eamq; sibi uendicantes. Munitiones, ut sepe dictum,
 sunt traditiones quas tenent. Dicat & quispiā ad de-
 linquentem animā, igni uoluptatū perustam, Attra-
 he tibi ipsa aquam circuitus, hoc est, Dei continentis

Cap. III IN NAVM PROPHE TAM

omnia, uel euangelij continentis iam terrarū orbem.
Occupa munimenta tua. Dedit enim tibi ab natura
Deus munitiones, intellectum & rationem, quam si
tenueris, non facile ab inimicis tuis capieris.

Inscende in lutum, conculca paleas,
obfirma te super laterem.

Perseuerat in Ironia, uideturq; cōsulere ipsis, ut
munitionū curā gerentes lutū singāt, isthucq; paleis
miscant, ut ita lateres faciant. Later enim dū coquitur,
ad firmas structuras paratur. Ecquid dicā para
tibi lateres? immo lateribus quaedā firmiora tibi cō-
para, perq; talia munitionē tibi instrue, fortisq; esto.

Illhic absomet te ignis, te funditus
perdet ensis, deuorabit te uelut locusta,
grauaberisq; in morem bruchi.

Illhic, pro tum, intellige. Nihil, inquit, huiusmo-
di tibi cogitationes proderunt. Nam si ipsam coctis
lateribus muniueris, uel alia materie lapides coctiles
illos firmitate sua uincente, tum te urbem, hostilis
exedet ignis, incensam unā cum aedificijs tuis. Ciues
& habitatores tuos absomet penitus gladius locustæ
in morem depascentis fruges. Erisq; grauis ad fugā,
uelui bruchus, quando irrigatæ ipsi fuerint alæ.
Siue quod tu grauis sis futura, multisq; instructa co-
pjis, auxilijs undiq; accitis, ut bruchis innumerabili-
bus,

bus, copiarum tuarum causa æquipareris. Verum nihil tibi cōmodabit. Tale est ergo quod subditur:

Multiplicare uelut bruchus.

Hoc est, accersere adiutores & auxiliares, nec paucas arma copias. Irridens autem, ueluti in superioribus, hæc dicit. Lutū sunt legalia sacra, tanquā corporalia. Palca est litera, fructum non habens. Rīdet igitur spiritus hæc sibi uendicantes, administrantesq; monstrans ipsis, quod corporalibus quidem sacrificijs inseruiant, qui tametsi alia iuxta literā accipiunt, spiritus tamen ignem fortiorē fore, gladiumq; uerbi exterminaturū ipsos: quem & locustæ quidem æquat, celerē ob saltum eius, quo modico uel temporis interuallo, super totam aliquam terram dispergitur, perinde ac alio in loco ait: Celeriter curret sermo eius. Quinetiam grauis eris, inquit, nimirum tu scriba, bruchi in morem, ut non possis ad spirituales contemplationis altitudinē exurgere, mentis tue alis uuida uita degrauias. Vbiq; deliciarum nomine male audiunt Hebræi. Sic apud Paulū, ubi ait: Quorum Deus uenter est. Præterea unicuius corporis amatori dicit ut in lutum conscendat, hoc est, ut intueatur atq; perpendat propriū suum corpus, quod lutum sit. Quid igitur lutum maiore, quā margaritum, honore afficis? A tali limoso cœno ereptus David gratias Deo agit. Sed conculca, inquit, etiam

Psal. 147

Philip. 3

palcas, hoc est, sterilia opera, quæ comburet uentilæ
brum dijudicationis habens uerbum Dei, igni inextinguibili. Tum & ignis zelantis super preciosa re
animæ tuæ absument te, quam hostes ignobilem fecerunt, suoq; uiduarunt honore. Quia uero locusta ipsa
etiã magna Dei est potentia, Christus autem potentia Dei est, & idem sapientia, ad Christum etiam minime impio intellectu, locusta referri queat: quippe
quia ipse omnem corporis uoluptatibus deditum comedens, Qui, inquit, uult me comitari, abneget sese
ipse, tollatq; crucem suam & sequatur me. Et iterum:

Matth. 16

Ioan. 6

Caro nihil quicquam prodest. Neq; demireris si locustæ Christum dominum æquemus, quandoquidem
& ipse se uermem nominet. Deniq; grauaberis ut bruchus, infert, quando uidelicet uerbū euangelij descendens, guttæ instar stillantis super terram, incidet
rit alis eius, qui ad scelera, ad peccata leui uolatu ferri consueuit, tum grauis fit ille, nec ob sui pondus facile ad corporis uoluptates transmoueri potest.

Bruchus impetu facto auolauit, exilijs uelut antellabus commixtus tuus.

Tu, inquit, multiplicasti auxiliares tuos, commixtos uel confederatos tecum existentes. A multis quidem locis collegisti auxilia, ab illis tibi, obsidionis tempore, opem sperans. Attamen commixta illa turba, adiutrix tibi, bruchus propalam uisa est. Confer
tim

sim densoq; agmine, pernici uolatu uenit, & euola-
uit, desilijtq; instar antellabi. Est autem Antellabus
locustæ species. Gentium populus brucho etiam
similis est, extemplo à maioribus acceptã impietatẽ
missam faciens. Sic profelytus cõmixtus Iudæis, desi-
lijt ab legali errore.

Ut locusta quæ descendit super sepẽ
in die glaciei. Sol ortus est ac desilijt, nec
agnouit locum suum.

Quemadmodũ, inquit, locusta, cæteraq; id genus
uolatilia, rore ac pruina eorum alis superposita, se-
pibus insidēt atq; fruticibus, ut quæ uolare nequeāt:
sole autem exoriente, absumenteq; rorem, ipsaq; ani-
malcula calefaciente, expandunt alas, & in alium
transmeant locum: hunc in modum auxiliatrix tua
turba, quandiu non præstò sunt hostes, apud te per-
manent. Quamprimũ uero hostes ingruerint, pro-
priae illi salutis consulent, teq; citra ullam opem dere-
linquent. Ascendebat etiam super sepem legis po-
tentia Dei, purificationes quasdam corporales per-
faciens, & mira signa operans, usq; dum dies erat
glaciei, hoc est, donec regnaret peccati ex Adamo
contracti hyems. Quando uero secundus Adam pec-
cati expers, sol iustitiæ existens ortus est, desilijt di-
uina potentia ex legali sepe, ostendens ipsam infir-
mam esse, ut quæ non possit mundam facere conscien-

Cap. III IN NAVM PROPHE TAM

tiam, transijtq; ad fidem, quæ posset iustificare: nec ulterius cognouit locum eius, quem antea occuparit, legis. Possunt & aliter hæc omnia intelligi, ueluti si Deus ad corporis seruū dicat: Eia delicijs stude iuxta uoluntatē tuam: uolutare in luto, opera paleam reuolentia facito: uerum quid sequetur tandem? Ignis absumet te, gladiusq; te disperdet, uerbum uidelicet iudicans cupiditates & cogitationes cordis, quod ratiocinationes explorans, cuncta dissecat, & alia quidem ad dextra, alia uero ad sinistra collocabit, quando oneraberis pondere peccatorum, instar bruchi à pruina detenti uictiq;, ad defensionē non transmeare ualens. Dein peccator haud desperans hic dicit, quod commixta ex omnis generis afflictionibus ratiocinatio tua, euolabit denuò, si modo uelis, tanquam bruchus, soluto errore. Porrò locusta quæ in te est, siue uerbi Dei potentia ascendens iam nunc, ac quiescēs in sepi, hoc est, in peccatis (sepes enim sunt illa, dissociantia nos, ut sepe diximus à Deo) desiliet ab hac sepi, ubi à Christo calfacta fuerit.

Væ ipsis.

Veluti cōpatiens, luget Nineuitarū auxilia. Væ, inquiēs, illis, qualia quantaq; patientur? Vel tanquā miseratione tactus hæc ait, quod socij isti uocati periculorum cōmunium in rebus bellicis, prodiderint eos à quibus acciti essent, curantes quæ ad suam securitatem

ritatem pertinerēt, ac propterea terga fugæ dantes.

Dormitauerunt pastores tui.

Hoc est, reges tui & satrapæ tui in soporem de lapsi sunt, id est in dissolutionē prioris suæ potentie: uel in ipsam mortē ceciderunt, in prælio interfecti.

Rex Assyriorū sopiuit potētes tuos,

Cyrum intelligit Assyriū, ut qui ab Assyrijs & ipse deductus sit. Etenim Persas Assyriorum esse surculos, & ab ijs originem ducere aiunt. Ille, inquit, sopiuit potentes Nineui, in suprā memoratū somnum eos inducens. Pastores synagogæ, sacerdotes et reliqui principes sunt, quos dormitantes præ insania, qua contra dominum laborabant, sopiuit mentalis iste Assyrius, dormientes somnū ad animæ mortem. Quinetiā de unoquoque mortalium hoc locum habet, quod quando in soporē collocati fuerint pastores nostri, naturæ nimirū lex, & doctrinæ uerbū, tum nos in soporē etiam delabi facit Assyrius ille, quē regnū nostrū strenuū efficit, quū seruus sit atq; desertor.

Abijt populus tuus super montes,
& non erat qui exciperet.

Principibus & satrapis pereuntibus, reliquus populus ad fugam cōuersus, super montes cucurrit, nec erat qui remoraretur eos, uel sistere eos gradū, ne porro fugerent, faceret: cæterum semper ulterius

fugiebant: uel, non erat qui eos à fuga colligeret, susciperetq;. Sic enim reliqui interpretati sunt. Populus etiam Hebræorū, ad montes, mentales feras continentes procurrens, non inuenit, qui recipiat eum, uel errorē eius sistat. Quī enim recipiat eum, quum

Osec. 4

dixerit: Repellam te, ne fungaris sacerdotio mihi? Deinde peccator ubi ascenderit ad montes arrogantiae, elationis uel, eoq; peruenerit, ut sese ne peccare quidem existimet, non habet qui ipsum resipiscentem suscipiat, (Quomodo enim resipiscat, quomodo meliorem animi sententiā induat, qui sese haudquaquā peccare arbitretur?) ardens fastu, intumescenteq; cordis elatione, perinde ac sequentia planū faciunt.

Non est sanatio contritioni tuæ, ardebat plaga tua.

Per metaphorā, ab excelso admodum loco decidentium, & cōtritorū, ideoq; immedicabiliter aestuantium, hæc sunt dicta: Decidisti enim, inquit, & tu ab ingenti altitudine prioris potentiae tuæ & gloriæ: collisq; sunt & contriti, cōmodissima tua, reges dico & satrapæ: plaga & uulnus tuum inflammatum est, tumore ingentem præ se ferens, & incensionem ab materie multa. Quanto enim opulentiore fuisti, tanto nunc inflammatio aestusq; doloris uehementior: quocirca non est sanitas, neq; curatio porro: neq; quisquā de tua tam aduersa fortuna conquerens
tui

tui miscebitur, neq; priorem celebritatem & fortitudinem recuperabis. Synagoga etiam contrita, templo & urbe spoliata, nullam iam medicinam admittit: neq; amplius denuò ad pristinum statum reuocabitur, etiamsi errans, reuocationem sui tandem assumptionemq; speret. Plaga enim qua percussa est, inflammationem nacta est. Materies aut inflammationis huius est domini interfectio multa & magna existens.

Omnes qui audierint hanc de te famam, plaudent manibus super te. Quam enim non accessit afflictio tua semper?

Audientes, inquit, quæ de te passim diuulgantur, quomodo sis contrita, quid ue sis perpeffa, recordati mala, quæ abs te acceperint, plaudent manibus super te, gaudentes propter afflictionem tuam. Nam tua antehac malitia, super omnes uenit, neminemq; non conturbasti. Non hoc tantum, uel illo tempore, sed semper. Quanto enim maiore felicitate, lætiorq; rerum successu fruebare, tanto acerbiorum & acriorum subditis tuis te exhibebas, ijsq; impendebas.

Hæc omnes principes audientes, cogitemus Deum iudicem, nostri in subiectos nobis affectus dispositionisq; astare: uelleq; ut nos mansueti simus erga obtemperantes nobis, ut adeò nihil asperi illis iniungamus, quod uires illorum ferre nequeant: Quin potius quando res tales alijs iniungendas, etiamsi ipsis

Cap. III IN NAUM PROPHETAM

impossibiles sint, dixerimus illis congruere, metuas-
mus Dei longanimitatem. Nec enim quod sibi talia
placeant, conticescit, uerum ut sinat nos ostendere,
adeoq; proferre in medium nostram uoluntate atq;
consilium. Hinc est maxime trepidandum, ut ne pla-
ga incurabili percussi, uelut Nineui, discamus ipsi a
nobis quantum sit malum amarulentia, seueritasq;
ac multos deinde sortiamur afflictionibus nostris se-
se oblectantes, quos nos prosperitatis nostrae tempo-
ribus nunquam non cruciantes, ceu diuini iudicij obli-
ti, decipiebamur: quum tamen iudiciu illud Dei per-
petuo excubias canens, dormitet quidem propter bo-
nitatem ac mansuetudine suam. Atqui bene dirigat,
bona q; & mansueta reddat, cunctorum principum
& magistratuu corda, bonus dominus, donec q; ipsis
hic per mansuetudinem gubernare sibi concreditos,
ut hic eius fruente bonitate, nulla iuxta amaritudi-
ne degustata, posthac caelestibus e dulcibus deliciis
percipiant, qui est ipse dulcedo, totusq; desiderium,
resq; fidelibus unice expetenda, cui gloria una cum
sancto spiritu in secula seculorum. Amen.

ENARRATIONVM THEOPHY

lacti in Naum prophetam,

finis.

NAM, si quispiam interpretetur, ualet cōsolationē. Hic oriundus erat ab Heltasai trans Iordanem ad Bisgabri, ex tribu Simeon. Post Ionan hic uates signum dedit, ab aquis dulcibus & igni interiturā urbem Nincui, quod & contigit. Ambiens enim ipsam palus motu quodam eam demersit. Ignis item ē deserto adueniens, altiorē eius partem incendit. Mortuus est autem in pace, in terra sua.

THEOPHYLACTI

BVLGARORVM ARCHIEPI

scopi compendiaria in Osee
prophetam enarratio.

CAPVT I.

SERMO domini, qui factus est ad Osee, filiū Beers, in diebus Ozia & Ioathā, & Achaz, & Ezekie regū Iuda, inq̄ diebus Hieroboam filij Ioas regis Israël. Principiū sermonis domini in Osee. Dixit dominus ad Osee: Vade, accipe tibi ipsi uxorem

fornicationis, & liberos fornicationis, eo quod fornicans fornicabitur terra, relicto domino suo. Profectusq; accepit Gomer filiam Debilasm, & concepit & peperit ei filiū. Dixitq; dominus ad ipsum: Voca nomē eius Iezraël. Paulopost enim ulciscar sanguinem Iezraël super domum Iehu, ac cessare faciam regnum domus Iezraël. Eritq; in die illa, conteram arcum Iezraël in ualle Iezraël. Concepitq; adhuc & peperit filiam, & dixit ipsi: Voca nomen eius, Non misericordiam consecutā: propterea quod nō amplius addam ut miserear domus Iezraël, sed opponens opponā me illis. Filiorū autem Iuda miserebor, conseruaboq; ipsos in domino deo suo. Nec seruabo eos in arcu, neq; gladio, neque bello, neq; curribus, neq; in equis, neq; in equitibus. Ablactauitq; Non misericordiam consecutā. Et concepit adhuc & peperit filium, dixitq;: Appella nomen eius, Non populus meus: Nam & uos non populus meus, & ego nō sum Deus uester. Eritq; numerus filiorum Iezraël,

Israël, uelut arena maris, quæ non mensurabitur, neq; numero cõprehendetur. Eritq; in loco, ubi dictũ est ipsis, Nõ populus meus uos, uocabuntur & ipsi filij Dei uiuentis. Congregabunturq; filij Iuda & filij Israël in idem, ac ponent inter se imperium unum, & ascendent de terra, quoniã magnus dies Iezraël.

CAPVT II.

Dicite fratri uestro, populo meo, & sorori uestræ, misericordiã consecutæ: Iudicamini cum matre uestra, iudicamini, quoniã ipsa non est uxor mea, egoq; nõ maritus eius: adimamq; fornicationẽ eius ex facie mea, adulteriũq; eius ex medio uberum ipsius, ut exuam ipsam nudam, restituãq; ipsam tanquã in die natiuitatis eius, faciamq; ipsam ueluti desertam, & collocabo eam ceu terrã uacantẽ aqua, interimamq; ipsam siti, & filiorũ eius non miserebor, quoniam filij fornicationis sunt, quoniã fornicata est mater ipsorũ. Rubore suffu-

dit filios, ipsa quæ peperit, quoniam dixit: Ibo post amatores meos, dantes mihi panes meos, & aquam meam & pallia mea, & uela mea, uinū meū & oleū meum, & omnia quæ mihi cōueniunt. Propterea ecce ego obturo uiam eius palis, & reædificabo uias eius, & semitā suā haudquaquā inueniet, sequeturq; amatores & nō deprehendet eos, quæretq; ipsos & nō reperiet illos, & dicet: Ibo & reuertar ad priorē maritū meū, quia melius mihi erat tunc, quā nūc. Et ipsa non cognouit, quod ego dederim ipsi cibum, uinum & oleum, & argentū multiplicauī ipsi: ipsa uero argentea & aurea fecit Baal. Propterea cōuertam, feramq; cibum meū suo tempore, domumq; meā suo tempore, auferāq; pallia mea & uela mea, ne contegat deformitatē suam. Et nunc retegā impunitatem eius, coram amatoribus ipsius.

Hucusq; temporis edacitas Theophylacti in Osee primum & secundum capita deuorauit commentaria. Quæ sequuntur in undecimū usq; caput Enarrationes à blattis conseruatæ, noluit perire cum prudentissimus tum ingeniosissimus Typographus Bebelius, Christiane lector, quominus

minus publicarentur: merentur enim tanti auctoris insignes labores, sanctè exosculanda studia, Christū planè spèrantia monumenta, ne uel hæc eius minime contemnenda fragmenta intercitant. Sunt enim huiusmodi, per quæ plurimum lucis Osee uati accedat, nec parum cōmoditatis sacrarum literarū alumnis adferatur. Textum hic iam inde à principio hætenus è Græcis biblijs adiecimus, ne acephalus diuinus hic prophetae prorsum esset. Insequitur porro textus cum Theophylacti exegesi.

Et nemo eripiet ipsam ex manu mea.

Manum, diuinā potentiam, supplicia inferentem, nominat: quam etiam experti sunt domini occisores, traditi Romanis. Peccantes etiam traditi satanæ ad interitum carnis, ut spiritus seruetur, iuxta eum qui Corinthi fornicatus erat, manum domini experiuntur. Castigantem etenim eos uim secundum diuinam dispensationem, uel permissionem Dei, manum uocabis. Sic & plagæ in corpore Iob, diuino permissa inflicte, dicebantur manus domini.

Auertā quoq; omnia gaudia eius, festiuitates eius & neomenias eius, & sabata, & omneis conuentus eius.

Nam ducti captiui Babylonem, neq; in cæteris rebus exhilarādi sese, neq; festa sua celebrādi opportunitatem habebant. Quomodo enim canemus, inquam, Canticum domino in terra aliena? Quando quidem neq; Deo pure seruebant, neq; idolis, sed

Cap. II IN OSEE PROPHETAM

utroq; uersum inclinabantur. Nam Babylonij traditi, neq; peragent festiuitates suas, siue sabbata & Neomenias, neq; alias etiam ipsi Baal solennitates celebrabunt. Est autem hic animaduertendum, festiuitates & cōuentus græce ἑορταὶς & πανηγυρεῖς, non esse idem. Siquidem panegyris esse potest, siue cōuentus, citra etiā ferias. Εορταὶς autem siue festiuitates sine panegyri uel cōuentu non sunt. Cōmunior itaq; uox panegyris est. Hæc patiūtur etiam num Christi domini interfectores. Nec enim impijs gaudere licet. Vbi enim hodie ipsis sunt feriae, uel numeniam, uel sabbatū secundum legem? Prætere a peccantes, qui lugere debebant & contristari, ac lauare in lachrymis stratū, spiritali letitia orbantur, neq; Numeniam habentes, hoc est, principiu quoddam & generationē illustrationis spiritalis: neq; sabbata, siue diuinis ferias. Conscientia enim non sinit eos bonam futuris de rebus habere spem.

Et exterminabo uineā eius, & ficus eius, de quibus dixit, mercedes hæc meę sunt, quas dederūt mihi amatores mei.

Dixit, inquit, ab idolis accepi uitæ meæ cōmodantia, ut quæ præmiū dederunt mihi cultus & adorationis, ut delicias percipiam ex bonis hisce. Perdam ergo ait dominus ista, quandoquidem ea nō mihi, sed idolis suis accepta referunt.

Ponamq;

Ponamq; ea in testimoniū, deuorabunt ea bestię agri, uolucresq; cœli, & reptilia terræ.

A uolucris, bestijs, & serpentibus deuorata bona hæc, eo quod sit solitudo hominum, testimoniū dicent contra ipsos, quod non digni fuerint horum fructu. Ac propterea quidam illhic interempti à Babylonijs, alij uero captiui abducti, reliquerunt ea bestijs. Vel bestias Babylonios appellat, qui exedebāt in agris bona, Israëlitis propter obsidionem in urbibus conclusis, & fame laborantibus. Poterint etiam per uincā & ficum lex & prophetæ intelligi. Vitem enim ueluti uinum lætificans cor hominis, edunt, propter euangelicā administrationē, in qua operosi mandati causa etiam compressio est, nihilominus tamen etiam læta continet, propter cœlestium rerū promissiones. Nec enim dignæ sunt huius temporis pāsiones, ad futuram in nobis reuelandam gloriā. Omnino autem lex secundum spiritum intellecta, euangelij cum gratiam tum conditionem in sese exhilarat. Hoc igitur pacto, lex & prophetæ sunt, uitis & uinea. Ficus identidem fuerunt, quoniā infanti Israël dulces fructus proferebāt, terrestriū nempe bonorum promissionem. Si enim, inquit, audiueritis me, bona terræ comedetis. Asperitatē quoq; in folijs habebant ficus, hoc est transitorijs & facile marcesci

bilibus rebus: non enim geennam interminabantur
 eis ac tenebras exteriores, uel quod ex cœlesti regno
 excidere deberent, sed captiuitatem, seruitutem &
 mortem temporalem, talesq; id genus pœnas. Hæc
 igitur, nempe uitis & ficus, ablatæ sunt quidem ab
 Hierusalem, traditæq; sunt gentibus, quæ uolucris
 bus cœli adsimilabantur, ob mentis suæ leuitatē atq;
 dementiam, eamq; ob causam, quod principi potesta
 tis aëris subiectæ fuerint: bestijs uero & reptilibus,
 propter efferos mores æquiparabantur. Hæ itaq;
 gentes Christum secutæ, qui factus est nobis sapien
 tia à Deo, ignorantiam suam orbationemq; intelle
 ctus reiecerunt, ac sapiendo quæ superna sunt, ubi
 ipse Christus est, secus quàm antea institutæ, discen
 tes ab ipso quod mansuetus sit, & humilis corde, mo
 rum suorū amaritiem correxerunt. Nam gentibus
 data est legis uitis. unde & dominus in euangelio ui
 tem suā elocabit alijs agricolis, genti uidelicet facien
 ti fructus suos. Uitis est etiā dominus, qui dixit: Ego
 sum uitis uera. Ficus item, ceu dulcedo, ac totus desis
 deriū. Sic reptilia gentes sumus, dum à Deo nō exci
 dimus per fornicationem, sed in domino uoluptatem
 quærimus. Quādo uero peccatis coinquinamur, uo
 lucres cœli facti, ob mentis ad alta spirantis affectio
 nem, bestiaæ ue agri, uel iumenta propter cum ra
 tionis nostræ tum animi feritatem, (Animus enim,
 inquit,

Matth. 21

Ioan. 14

inquit, ipsis est iuxta similitudinē serpentis) tum diuinū in nobis uerbū, passionibus motibus ue subdimus, à quibus absumptum impastos nos relinquit.

Et ultionem suam in ipsa, de diebus Baalim, in quibus sacra fecit ipsis. Apponebatq; enotia sua & cathormia sua, & sequebatur amatores suos, mei uero obliuiscatur, dicit dominus.

Hæc, inquit, faciã ipsi, propter dies illas, in quibus sacra fecit ipsis Baalim, hoc est, idolis Baal, illorumq; festiuitates celebrabat, omnigeno ornatu usa. Enotia igitur auribus imposita sunt ornamenta. Cathormia uero, quæ ex collum ambiente ornatu dependent. Hormus enim colli ceruicisq; mundus est. Itaq; ergo tali, ait, ornatu idolis ferias peragebat, mei uero obliuiscatur. Fortasse huiusmodi enotia & cathormia Hebræi gestant etiamnum, uanas Phariseorū doctrinas auribus suis excipientes: quæ dum in corda illorum descenderint, cathormia etiam dici queant: quibus persuadentur, ut relicta denuò legali obseruantia, idolis festos dies instituant, siue figmentis opinionis suæ, secundum quam templum, sacrificia, idq; genus cætera imaginantur. Proinde cū iuuenem conspexeris, lasciuie libidinisq; uerbis aduertentem animū, auribusq; talia excipientem, inq;

Cap. II IN OSEE PROPHE TAM

cor demittentem potius, quàm temperantiæ cōtinentiæq; sermonibus auscultantem, ac idolis facientem sacrum, (uoluptatibus dico, quæ uoluptates uere nō sunt, sed imagines potius uoluptatis, quod fructus delectatioq; eorū temporaria tantūmodo sit & uana, durantiē uero interim & æternantiē, ut ita loquar, & uerū dolorē habeāt) hæc prophetica ipsi recita.

Propterea errare faciam ipsam, constitutamq; ipsam ueluti desertam.

Bisariam hoc intelliges, siue quod præparabo ipsam ut erret, deq; loco in locum transmigret, partim quidem quod fugiat, partim quod captiua ducatur, omnibusq; bonis supra cōmemoratis ipsam priuabo: siue quod probe currentem in malitia, & ad simulacra abductam, ipsam declinare faciam, hoc est, eam transferam ab tali itinere, quod maximum sanè est beneficiū. Aberrans enim à uia praua, hoc est, conuersus, ad bonum omnino iter traducitur. Faciam & ipsam desertā, siue aridam & inutilem planè idolis. Antea quidem uuida ipsis uidebatur, & inhabitabant in ea tanquā requiescentes ac omnino quieti demones, nunc uero desertam eam reddam, nihil retinentem, quod idolis sit in delicijs, ac eam ob rem ipsis euitabilē. Sic & in euangelijs immundus spiritus transiens per aquis uacantia loca, non inuenit requiem. Sunt enim sanctæ Dei amantes ani

me, loca demonibus arida aqua uel carentia, ut quæ uitam ducant, non placentem illis. Errare etiam fecit, passimq; uagari, domini interfetricem synagogam Deus, dispersis in uniuersum terrarum orbem Iudæis, neq; ceriã tenentibus patriam, unde tanquã desertos eos posuit. Huiusmodi & gentiũ antea multitudo erat, quæ deserta siccaq; dicebatur, de qua memoratũ est, quod plures sint filij desertæ, quàm eius, cui erat maritus. Vtinam autem unicuius ad uitã probe currenti cõtingat à tali itinere deflectere, uel transferri, & ab inordinatione seiungi, siue ordinatiorẽ uitam accipere, ut non porro cupiditas & libido, rationi dominetur, quinpotius hæc sceptra super illas teneat. Hoc enim ordinis est, estq; desertam & aridam fieri concupiscentiã, si non habeat uiam ad aquam, de qua Dauid precatur: Ne demergat me tempestas aquæ. Et alio loco: Nisi dominus esset in nobis, aqua utiq; demersisset nos. Talis aqua tentationes satanæ esse poterint & insultus, in quibus nõ erigere sese, neq; natate ualentes animæ suffocantur.

Esa. 54

Psal. 68

Psal. 123

Loquar etiã in cor eius, daboq; ipsi facultates suas inde.

Hoc est, efficiam ut ipsa sensum percipiat gloriæ necnon potentiæ meæ, priorumq; suorum delictorũ. Daboq; ipsi inde reuerse à captiuitate uidelicet possessiones suas, id est, regiones ac terras, quas

Cap. II IN OSEE PROPHETAM

antea possedit, eiectis Chanaanæis: eorum enim terrā hereditariò inter se diuiserant Israëlitiæ. Aperte etiam hic gratiã per Christum cõmunicandam promittit, quando loquitur in cor eorum quos antea reiecerat Deus, perinde ac alio in loco ait: Dans leges meas in cor ipsorum, & in corda ipsorũ inscribam eas. Erunt autẽ omnes docibiles Dei: spiritũ nempe Dei habentes, docentem eos omnia, Christumq; habitantem in cordibus ipsorum. Impertit autem eis facultates seu bona ipsorum, filiorũ adoptionem, gratiam & gloriã, utq; unã cum Christo regnent. Quid uero sibi uult, quod ait: Inde? hoc est, ab eo quod loquitur in cor ipsorum. Inde enim talibus tantisq; bonis ditati sumus. Porro cuiuslibet in Christum baptisati facultates sunt, ipsa peccatorum remissio, supernæq; in cœlis mansiones, quas sibi quispiã obtinet, & acquirit, qualibet uia per hanc ad illam ducente. Quocunq; enim statu fuerit homo, quodcunq; iter uitæ ingrediatur, si seruari cupiat, necessum est, quod per uiam baptismatis & dimissionis noxæ, ad illud iter tandem proueniat, ad cœlestes habitatio- nes ducens. Iam ut uariæ sunt illæ mansiones, sic diuersæ ad eas uia, quæ tamen omnes per unum Christum eò tendunt. Huiusmodi bonis, qui peccat orbatur, priuaturq; quando uerbum Dei in eo conticuerit. At quando contacto corde eius, ad id loquetur,

tum

tum has illi facultates largitur inde, id est ex corde.

Regnū nanq; coelorum intra nos est, adeoq; cor no- Luc. I'
strum. Proinde uel aufert hæc à nobis bona Deus,
uel donat nobis.

Et uallem Achor, ut aperiat intelle-
ctum suum.

Iesus filius Naue bellum faciens aduersus Hiericho, per præconē edixit, ne quisquā militū quicquā obtineret ex capta urbe spolijs, ut quæ deuota & ex-
crata esset: ei uero qui aliquid retinisset, mortem
pœnam esse, tanquam sacrilego. Achor itaq; ex spo-
lijs suffuratū aliquid ac deprehensum, lapidibus ob-
ruit uniuersus populus, imperante Iesu in ualle, quæ
propterea cognominata est uallis Achor. Dicit igitur
hic: Vallem Achor dabo eis: dabo enim hic re-
petendum est, ut simulac intellexerint quid isthic
Achor perpeffus sit, & ipsi intellectum accipiant,
aperta ipsis mente ne amplius transgrediantur, uel
renitentur mandatis Dei, præsertim quum propter
furtum Achor populus uinceretur. Post illius ergo
mortem plorantes ac lugentes Deum sibi reconcilia-
runt. Proinde hic est prophete sensus: Quemadmo-
dum ueteres illi propter ipsius Achor suppliciū didi-
cerunt, quantū malum esset transgressio: cōsimiliter
& illi captiuitatis nomine, sensum priorum deli-
ctorum capient. Sic & dominus Iesus, non morē

Cap. II IN OSEE PROPHETAM

gerentes mandatis suis, ac spolia huius mundi ad sese pertrahentes, nec reddentes, quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ Dei Deo, in ualle perdidit. Est autem depressus locus siue uallis, ipsum peccatum: uallis quidem ceu humiles faciens & ad infera præcipitans: decliuus autem locus uel imus, eo quod nos à Deo dissociet. Achor uero peruersio est, tantum enim si interprete ris ualet. Christus itaq; Hebræis per interrogationem ipsum tentantibus, ad eos unam, ceu in uallem descenda debet, eosq; sustinebat, interrogationes ipsorum difficilioribus solutu questionibus peruertens: non ut eos suspensos teneret, uerum ut intellectum ipsorum aperiret, et ad ueritatis agnitionem perduceret. Quare quum sic eum interrogassent, qualinam potestate facis hæc omnia? ex ipsis itidem percontatus est: **Luc. 20** ptissima Ioannis ex cælo erat uel ex hominibus? Peruersio peccatum est, à naturali nos rectitudine subuertens. Nã Deus hominem rectum fecit, ipse uero quasi **Eccles. 7** uit cogitationes conditionesq; & obliquas & multas. Quando igitur peccatum in nobis uallem habuerit, uel humiliationem uel deiectionem: siue quando peccatum, uerbo Dei tangente conscientiam nostram, depressum fuerit, aperit nobis cum intellectu, tum diuinarum rerum cognitionem. Dum enim penitus perdisderis peccatores, in te cogitationes uidebis, hoc est diuina cernes.

Humilis

Humiliabitur illic, iuxta dies infantie
suae, iuxtaq; dies ascensus sui ex Aegy-
pti terra.

Quemadmodū, inquit, inseruierunt Aegyptijs,
postq; egressum ex Aegypto, ascendentes ad Palæsti-
nam in deserto adflicti sunt, sic illhic, hoc est, apud
Assyrios seruientes humiliabuntur. Infantiā enim de-
morationem in Aegypto uocat, quod isthic populus
multiplicari augeriq; primum cœperit, quodq; nō
dū lex illi sancita esset, sed liber esset. Legibus enim
sancitis gubernari, uirorum est. Atqui beneficium est
arroganti Hebræorum synagogæ humiliari, Chris-
toq; subdi, perinde ac primū Mosi obtemperarunt,
euocanti illos è terra Aegypti, ad libertatē. Deinde
post egressum rursus ascendentes obedierunt legem
ferenti, Omnia, inquires, faciemus, quæcunq; locus
tus est Deus, & morem geremus. Vt uero ascenden-
tes ex Aegypto, per mare transierunt, eoq; tandem
pacto hæreditatē adierunt terræ: eandem ad ratio-
nem hodieq; ex ipsis credentes Christo, per bap-
tisma in mortem eius transeundo, cœlorū regnum hæ-
reditario accipiunt. Humilietur etiam quisquis iam
renatus ex aqua & spiritu, in Christo infans est, ele-
ueturq; super dono remissionis peccatorū, at dicat,
gratia sumus seruati, nō ex operibus iustitiæ nostræ
quæ fecimus. Quod si ascenderit ex terra Aegypti,

Exod. 24

Cap. II IN OSEE PROPHETAM

eoq; usq; perrexit, in operatione uirtutū laborās,
ac puenerit illò, ut dicere possit, abūdantius ipsis oī-
bus laboraui, adijciat ille, at nō ego, sed gratia dei.

Accidet etiam in die illa, dicit domi-
nus, uocabit me uir meus, & nequaquā
appellabit me porrò Baalem, auferāq;
nomina Baalem ex ore suo, nec men-
tionem ultra facient eiusmodi nominū.

Non amplius, inquit, nomen meū, uel uocem illā
Deus idolis suis apponent, neq; Deū dicēt esse Baal,
in die illa, hoc est, in tēpore adflictionis adeoq; capti-
uitatis: sed enim me agnoscent Deū & sponsum suum
iam olim ipsis aptatū, ac in posterū ne nominis quidē
Baalem per idola Baal meminerint. Ad hęc cū ait:
Tollam, eruā noīa Baalem, indicat quod hoc opus
suum fuerit. Quomodo uero ea exemit abstulit ue?
Nimirum dum iniecit eos in calamitates ac tribula-
tiones. Et quum sol iustitię Christus effulsit, fe-
citq; diem, tempus uidelicet aduentus sui, uniuersa
idololatria sublata est, cum ab Iudæis tum gentibus,
ueriq; Dei cognitio omnibus cōmunicatur. Præ-
terea in poenitentibus, animi ue sententiam in melius
permutantibus, quando lumen uerbi Dei resurgens
diem fecerit, omnes imagines, simulacra, adfingen-
tes ipse peccatorū uisiones uel spectra sanè auferuntur.

tur, nec ulterius uenter Deus fit, neq; auaritia, quæ est idolorum cultus, unà cum alijs affectibus prauis & cupiditatibus locum isthic retinent.

Et feriam ipsis foedus in die illa, cum bestijs agri, cumq; uolucris cœli, & reptilibus terræ.

Vel hoc dicit, quod sicuti quū indignarer ipsis, tradidi fructus terræ bestijs & uolucris & reptilibus, ita reconciliatis mihi ipsis, desistent feræ istæ, tanquã & ipse persuasæ, ut parcant absumere fruges. Vel bestias & reptilia, excitatos insurgentesq; aduersum ipsos hostes intelligens, ait: Efficiã ut ipsi pacis foedera sanciant cum Israëlitis, ipsisq; familiarissime & amicissime utantur. Eam ob rem subdit:

Arcum etiam & romphæam, & bellum conteram super terram.

Vel in Iudæa, uel super uniuersam terrã gestum. Pacem enim post Christi aduentum in terra factam, hic sermo prænunciat. Atqui reuera, cūctis ferè mortalibus sub unum Romanorum imperium reductis, pleriq; motus quieuerunt. Præterea cum gentibus & Hebræorū synagoga Deus foedus pepigit, uno ex ipsis ouili facto, ac utrisq; in unū coadunatis. Siquidem lapis angularis factus est, ut duos conderet extrueret uel in unum nouum hominem, & per euan

gelicam legem inducta pace, & omnibus persuasis per ipsum, ut uel res corporis ipsius posthabeant, quas propter bella non pauca oriuntur. Qui enim dixit: Ab auferente tibi rem tuam, ne repete, idq; genus talia: pacem habere nos uoluit, quam & nobis reliquit. Hac pace fruitur, qui affectus suos prauos uerbo Dei subdiderit. At quando hoc fit? Quum interimens quispiam membra super terram testamentum fecerit. Testamentum autem in mortuis firmum est.

Et habitare te faciam in spe.

Non solum ab duricie captiuitatis te transferam, uerumetiam in patriam te collocabo, ac bonas tibi spes suggeram, persuadens tibi, ut cum de presentibus tum de futuris bene speres. Hæc ad ecclesiam quoq; ex gentibus & Iudeis collectam dici puta, quam & nunc in domum suam transtulit, ut illhic commoretur, donansq; illi scelerum remissionem, simul sperare dedit cœlestia bona, cui & insequentia pulchre conueniunt, quæ audi.

Ac despiciam te mihi ipsi in æternum.

Quid est mihi ipsi? Vel, quoniam non per angelum, neq; magnum natu aliquem, sed per se ipse dominus nos seruarit. Patribus enim locutus est dominus per prophetas, nobis autem per filium. Vel quia ueterem illam synagogam Mose desponderit, unde

Exod. 32 & ad ipsum: Populus, inquit, tuus inique egit. Cre
dentem

dentem autem incarnato filij aduentui, ecclesiam sibi ipse despondit, quemadmodum & Paulus testatur: Dico autem in Christo & ecclesia. Nec in æternum sibi synagogam desponderat, nam temporaria erat legis seruitus: nunc uero sibi in æterna secula despondet credentes. Ad animam penitentia quidem purgatam dicere etiam queat sponsus eius uerbum, *Habitare te faciam in spe: quando propter peccata ab ecclesia que est domus Dei uiuentis, illam segregas, rursus eam conuersam recipit, inquam; ea denuo commo- ratur, nec eam repellit ob impuram eius priorem uitam atque superbiam: tum & melioribus eam speciebus imbuat, quod cœlesti etiam sede recipienda sit, quando sponsus iam ipsi quoque æternus obtingit, per uerbum quod ait: Quæcunq; ligaueris super terram erunt ligata in cœlis: & quæcunq; solueris super terram, erunt soluta pariter in cœlo.*

Eph. 7

Matth. 16

Desponsabo etiam te mihi ipsi in iustitia, & iudicio, & in misericordia & misericordionibus.

In iustitia quidem, quod perinde atque per hominem mors, sic & per hominem resurrectio mortuorum. Homo enim factus ipse, resurrectionem auspiciatus est. In iudicio uero, quod condemnauerit principem mundi huius. Quum enim in Christo non inuenisset princeps iste peccatum, occidit eum Christus.

hoc est, potentia spoliavit. Misericordiã uero & misericordias erga omnes homines cõmonstrauit, quos non è suis operibus seruauit, uerũ per suam ipsius misericordiam, per lauacrum regenerationis & inno-
uationis spiritus sancti.

Desponsaboq; te mihi ipsi in fide, & agnosces dominũ.

Quoniã oportebat nos misericordia donatos, nõ segnes neq; desides ac inutiles esse, sed aliquid etiã ad ferre, dicit: Desponsabo te mihi in fide. Accedentem enim ad Deũ credere necessum est. Nam illic in fide est agnitio Dei. Nisi enim credideritis, inquit, nihil quicq; intelligetis. Vide hic, quod nõ in sacrificijs nec in legali cultu, sed fide desponsat dominus, quos sibi despõsat, quare cessent etiã in lege ualde gloriãtes

Eritq; in die illa, dicit dominus, audia cœlo, & cœlum audiet terræ, & terra exaudiet frumentũ & uinũ & oleum, & hæc exaudient lezraëlem.

Post cœlestium prædictionem bonorum, corporalia etiam illis dona pollicetur: Obaudiam, dicens, cœlo, id est, annuã cœlo, atq; permittã ipsi ut pluat. Quod etiam si naturam habeat, ut isthuc faciat, per iram tamen meam prohibetur, cõtrahitur. Tanquã enim ignominia adficeretur cœlum, quod consuetã

faciat, ideoq; iam supplices ad Deum, ut facere illa possit, manus extendat. Exaudiam, inquit, cœlum, ac tollam ignominiam hanc. Cœlum uero obaudiet terræ, pro, implebit desiderium ipsius sitibundæ ac pluviæ indigentis, ueluti ipsa clamet propter siccitatem sui, quod cōueniat solui squalorem suum. Terræ uero placabitur frumentis. *

Defunt hic nōnulla.

sapientiæ & cognitionis affluxibus, ac propheticoꝝ rum oraculorum irrigationibus, ipsos impingat. Illi namq; uere prophetas habent, ipsisq; fruuntur, qui apud sese uaticinantes suscipiunt. Ad hæc, qui antea in terra egerunt, ac terrena spirarunt, habent frumentū & uinum, mysterioꝝ uidelicet acceptio- nem. Tum uero demū ista capiunt, quando Iezraël fiunt & semen Dei, filij Dei facti, per regeneratio- nem baptismatis in spiritu. Anima etiam usquedum peccat, nulla cœlestis super eam cogitatio cadit, sed enim terra facta, siue carne propemodum exuta, ac decarnata (ut ita dicā) arida est. Quando uero desponsata fuerit uerbo, tum supernos adfluxus recipit atq; cœlestia fluentia, ac producit frumentum, solidam nempe alimoniam & uiuificantem, ac uinum, diuinam nimirū lætitiā, & oleum, hilaritatē dico & mansuetudinē, ac erga infirmos tolerantia patientiam uē, animaduertens Paulum dicentē: Si quis

Cap. II IN OSEE PROPHETAM

Gal. 6 præoccupatus fuerit in peccato, uos spirituales corrigite hunc in spiritu mansuetudinis, infirmum autem in fide suscipite.

Et seminabo eam mihi ipsi super terram, & miserebor non consecutæ misericordiam, & dicam non populo meo, populus meus es tu, ipseque dicet, dominus deus meus es tu.

Hoc est, ipsam demonstrabo esse meam agriculturam, unde iustitiæ ac diuinæ cognitionis ac scientiæ semina in ipsam deiiciã. Hæc autem typice tempore Zorobabelis contigerunt post reditum à captiuitate, secundum ueritatem autem post incarnationem filij Dei. Tum enim qui crediderunt in ipsum, populus eius uere appellati sunt, ipse uero illorum Deus est dictus uere ac pure. Ac ueluti fecundã sibi ipsi seminauit terrã filius Dei, animas uidelicet ad fidem ac comodas, quas & fructum proferentes iam cernens,
Ioan. 4 cebat discipulis: Attollite oculos uestros, & contem-
plamini regiones, quoniam flauescunt iam ad messem. Et rursus alibi: Messis quidem multa, hoc est, ad fidem parati multi: operarij autem pauci, apostoli uidelicet, ipsos ad docendum assumpturi, ac messens doctrina euangelij collecturi. Nemo deinde, cui Man-

THEOPHYL. ENARRATIO 138
*mona & Venter Deus est, dicere potest uero domi-
no & Deo, Deus meus es tu.*

CAPVT III.

Dixitq; dominus ad me: Va-
de, dilige uxorem, amanti
praua, & adulteram, quem
admodum Deus diligit fi-
lios Israël: Nam & ipsi respiciunt ad deos
alienos, amantiq; bellaria cum uuis passis.
Et conduxit mihi eam quinque ac de-
cem argenteis, & modio ordei, & lage-
na uini. Dixitq; ad ipsam: Dies multos se-
debis apud me, nec fornicaberis ampli-
us, nec alteri uiro iungeris, & ego tecum
ero. Eo quod dies multos sedebunt filij
Israël sine rege, sine principe, sine sacrifi-
cio & ara, carentes deniq; sacerdotio &
perspicuis.

*Prior uxor quam accepit Propheta, figura fuit
generationis prioris Iudeorum, fornicantis ac descen-
scntis à Deo ad idolorum culturam. Posterior hæc,
quam nunc accipere uates iubetur, figura est captiui-
tate pressorū. Vt enim ipsa antea ab amatoribus se-
iuncta, prophetae cohabitare uoluit, neq; tamē ei ad-
mixtus sit propheta: sic illi primum quidem existen-*

tes adulteri, tanquã ad idololatriam effusi, offerentes
dæmonibus pëmata, hoc est, panes ex simila pistos,
unã cū uuis passis, (erat autem talis species oblatio-
nis dæmonibus grata, indicantibus offerentibus,
quod ipsos habeat & frumenti & uini datores) ab-
ducti per captiuitatem, cessabunt quidem ab idolola-
tria, & interim tamẽ neq; diuina uere sacra facient,
sed ociosi sedebunt & segnes, ut qui neq; sacrificare,
neq; sacerdotio fungi queant, quandoquidem neq; al-
taria illis sint. Ablato autẽ sacerdotij functione, neq;
perspicua erunt. Quid uero hoc sit, iam discite. Sa-
cerdotum principi dependebat in pectore quadrana-
gula spithamæ longitudine texturula, siue textus
panniculus, λογῆσῶν, id est, oraculi domus uel locus
appellatus: duodecim lapides continens, per quos fu-
tura denunciabantur summo pontifici, signis qui-
busdam diuinis in hisce factis: unde λογῆσῶν hoc seu
panniculus ille, manifestationẽ & ueritatem habere
dicebatur. Proinde eos non perspicuos fore dicit, id
est, non habituros diuina signa, quibus futura cogno-
scant. Hæc quidem ad contextus explicationem per-
tinent. Intelliges autem hic iuxta, prius scortum
typum esse synagogæ ante Christi aduentũ, quæ &
idolis dedita erat: at eam quæ nunc accipitur, esse fi-
guram synagogæ post Christi in carnem aduentũ,
quæ & ipsa quidem à Deo adsumitur, propter eos
qui

qui ex ipsa secundū electionē gratiæ credituri sunt.
 Hæc ipsa etiam adultera est, phariseis & scribis do-
 ctinas & mandata hominū docentibus se exhibens
 atq; prostituens, nec uerbo Christi perfecte desponsa-
 ta est. Conducit hanc uates quindecim argenteis,
 hoc est, quinque legalibus libris ac decem præceptis:
 literæ enim subiiciuntur, perq; eam trahuntur, ut
 adeo Deum quidem agnoscere uideantur, & si per
 peram. Nam qui filium non honorat, patrem igno-
 minia simul afficit. Et, neq; me nostis, inquit, neq; pa-
 trem meum. Præterea ordeum irrationalium ipsorum
 alimoniam adumbrat, qua uescuntur, nihil spirituale
 neq; dignū intelligentes animabus rationalibus.
 Nebel uel lagena uini temulentiam ipsorum ac cæciti-
 entiam significat. Siquidem uidentes non uident, &
 audientes non intelligunt, quod est ebrijs ac temeti
 plenis peculiare. Sedent igitur, qui Christo non ad-
 hibuerunt fidem, immobiles permanentes in sua in-
 credulitate: neq; regem habentes cuius præsentiam
 ac administrationē sentiant, neq; principem. Quin-
 etiam ne iuxta animi considerationem quidem uel spi-
 ritualiter regem habent. In ipsis enim mens non sce-
 ptrum tenet, neq; dominatu fungitur, quandoquidē nō
 sint filij liberæ Sarræ, quæ ualet dominantē quam-
 piam: sed ancillæ, ad seruitutem generantis soboles.
 Neq; perspicuitas uel manifestatio in ipsis est, seu ue-

IOAN. 8.

Cap. III IN OSEE PROPHETAM

ritas, uerum cæci uere in tenebris sedent, neque ipsi ueritatem intelligentes, neque alij ipsam manifestare uolentes. Quomodo enim hoc ipsum possent, quum inte-

IOAN. 14 remerint dominū, crucifixerintq; cum qui dixit: Ego sum uita & ueritas? Qui etiā nobis quæ à patre acce-

IOAN. 15 pit, aperuit: Quæ enim audiui, inquit, à patre meo, dixi uobis. Isti sunt quorū hic fit mentio, diligentes pen-

3. mol mata cum uuis passis, nō recipientes panes, qui animā alere uidentur, quod illis & oblectatio & uoluptas nō inesset. Tales sunt omnino doctorū en. orationes, uuarum passarū dulcedinē habentes, sensibilia bona promittentes, quæ prorsum sunt marcida facileq; labuntur. Similis est huius mulierculæ, qui Deo mercedis gratia inseruit, temporariorumq; bonorū: diuitijs quidem per argenteos significatis, quorum numerus decadem & quarium constituit, uti discas quod talis mercedarij totum corpus, & animam & spiritum, sensus ipse sibi adunarit cōiunxeritq;: Necessarijs autem ad uitæ sustentationem per liquida & sicca indicatis, uini nempe & ordeï, quod & quandam uitæ talis proportionē præ se fert. At enim qui mercedis causa inseruit, celeriter ad aliud dominium transferetur, quando merces desinet. De huiusmodi Dauid eximius uates &

PSAL. 48 propheta ait: Confitebitur tibi, quando ei beneficiis: hoc est, gratias aget tibi domine quando beneficiū illi exhibueris: at si ea defluerint, te è diuerso uituperabit.

bit. Consimili ingenio diuū Iobum satanas fore s̄t erans
 cum impetijt: quocirca dicebat quoque: Non frustra Iob. 1
 Iob colit dominum. Nōne tu circumcirca quæ ipsius
 sunt, intus & foris sapiuisti? Idem de Iobo sensit, qui
 eum ad maledicentiā compellens: Dic, inquit, uerbum Ibid. 2
 aliquod ad dominū & morere. Porro qui Deo ta-
 lia propter bona seruit, & non propter ipsum hone-
 stum, pemmata cum uuis passis diligit, non nouam &
 euangelicam legem eligens, quæ etiam cruda esse appa-
 ret, ob uiuendi rationis duritiem, sed pistam quæ facile
 confici seu perfici possit, ac suauem. Quandoquidem
 uero iuxta Paræmiasten, suauitatis sectator ac labo-
 re doloreq; uacans, in penuria morietur, non iniuria Prouer. 28
 uel is ociosus sedet, neq; sacrū faciens, neque dicere ua-
 lens: Secreta & abdita sapiētiae tuæ manifestaſti mihi. Psal. 50

Ac posthęc reuertentur filij Israēl, &
 querent dominū Deū ipsorū & Dauid
 regē ipsorū, cōstituenturq; apud domi-
 num & bona eius in nouissimis diebus.

Diuisæ fuerunt tribus, ut principio cōmemoratum
 est: scisq; sunt in duo regna, quorū alterum decem tri-
 buum erat, quod Israēl & Ephraim dicebatur: alterū
 duarum tribuū existens, quod Iuda quidem sepiſime,
 interdū uero & Benjamin appellabatur. Seq; ita ges-
 serunt, usquedū captiue Babylonē ductæ essent. Post

Cap. III IN OSEE PROPHETAM

reditum uero ab captiuitate, sensum Dei percipientes
 duodecim tribus, Deumq; requirentes in unum sunt re-
 dactæ, unū iuxta sortiti principem Zorobabel, quem
 & Dauidem nominarūt, quod ex Dauidica stirpe es-
 set: in quo & diuinitus datorum bonorum acceperunt
 fructum. Quoniam autem & post completionem gen-
 tium omnis Israël seruabitur, exquirent filij Israël per
 fidem regē Dauid, hoc est Christum, manu ualidum,
 hoc enim Dauid ualet, si interpretetur aliquis, qui æ-
 reis portis confractis, fortem sanè ligauit mortem, &
 spolia eius, nos uidelicet, dir ipuit. Referto etiā hæc
 ad interiorem hominem. Est enim scortū & adultera,
 ipsa sensibilitas, oculos defigens ad aliena, hoc est, ad
 omnia quæ nō sunt nature nostræ propria, neque nos
 sequentia post fata nostra. Sic aliena res opes sunt: non
 enim dum moritur quisquā eas secum recipiet. Aliena
 res est gloria, nec enim unā descendet cum ipso gloria
 eius. Aliena res est uoluptas, cuius & aliæ species sunt
 temporarie, & quæ eduntur & bibuntur in aluū per
 secessum euntia disfluunt. Proinde hanc sensibilitatem
 propheticus sermo inhabitans, facit eam sedulō absti-
 nere à consuetis, declinareq; à uitijs, per quindecim ar-
 guteos, legalium dico oraculorum: quinque enim le-
 gis libri sunt imperfectis ac secundum sensum uiuenti-
 bus dati: dominicarum item perfectionum ac perfe-
 ctos facientium. Siquidem denarius numerus est perfe-
 ctus.

Etus. Ac per uinum austerioris conuersionis, memoriamq; eternorum suppliciorum, perq; gomor siue modium ordei, hoc est, tenuiorem uilioremq; uictum.

Docet itaque nō esse laudabilem talem desideriam: oportere enim filios Israel eos appellari, qui digni sint, hoc est, strenui, non desides ocio ue torpentes: iuxtaq; conuenire, ut speculatiuæ mentis rex sit & princeps, qui imperet quid sit opus factō: sacerdotemq; præsto habere, qui mactet passiones seu affectus irrationalitatis, offeratq; Deo primum ardentem animū pro dei gloria zelantem æque atque Phinees & Elias egerunt, indignantemq; transgressoribus: deinde cupiditatē, diuina desiderando, qualis Daniel erat, uir desideriorum ideo uocatus. Sic tandem futurū est, ut talem ductum ac rationē, superna etiam manifestatio sequatur, adeoq; spiritus illustratio, ut dicere queas cum diuo Paulo: No-

1. COR. 2

bis autem reuelauit Deus per spiritum suum. Præterea à uitijis usque ociosa anima, accipiet posthac Dauid regem, manu fortē, seu actiuosa potentia ualidum, rapieturq; extra sese ad dominum & bona eius. Vere enim

à sua natura desciscit anima, quando ab Deo

super omnem naturam sublata, totaq;

illic constituta, ipsius tantum

modo bonis fruitur, sa

turaturq;.

Audite uerbum domini filij
Israël, quoniã iudicium do-
mini erga inhabitantes ter-
ram. Quoniam non est ue-
ritas, neq; misericordia, neq; cognitio
Dei super terrã, execratio & mendaciũ
& furtum & adulterium effusa sunt su-
per terram, & sanguinem super sangui-
nem miscent.

Dicto, quod in ultimis diebus bonis perfruentur, factaq; illis bona spe, ut ne desperent, nunc iterum ad memoriã eis reuocat peracta ab eis mala, ut accelerent ad emendationẽ sui, ut quibus adeò benignus sit dominus, qui sic uiuentes ipsos adhuc sustineat. Simul etiam hoc facit, ut sciant, quod iure eos Babylonij tradat, usque adeo sceleratos existentes. Propterea etiam inquit, iudicium esse domino constitutum. Est autem iudicij isthuc forum aduersum nos, in quo indicat tantũ, utpote, quod non iniuria uos perdere decreui. Quare dicendo, Nõ est ueritas, neque misericordia: docet quĩ fiat, quod hæc desint, inde nimirũ quod non sit agnitio Dei. Dixit enim insipiens in corde suo, non est Deus, ac propterea corrupti sunt & execrabiles facti sunt in studijs suis. Fortasse & aliquis è contrario opponat, quod

quod eam ob causam non adsit cognitio & scientia Dei, quia non sit ueritas neque misericordia. Longe enim à peccatoribus abest Deus, perinde ac Salomon ait. Nec immerito. Qui enim animæ suæ oculis multū puluerem iniecerit, eosq; excæcarit, quomodo amābo uidebit lumen? Execrationem autem habet, & conuiciū, & calumniam. Nam quum ueritas non sit præsto, execratio, hoc est, conuiciū, calumnia & mendacium adsunt. Quia uero non adsit misericordia, cædes adest, ut sanguinem sanguini misceant. Et quia cognitio Dei abest, furtum & adulteriū præter iam commemorata flagitia præsentia cernuntur. Hæc de domini etiā interfectoribus dici queant, quippe quia misericordia & ueritas ipse Christus est, & cognitio Dei: Qui enim me, inquit, uidet, uidet etiam patrem meū. IOAN. 14
 At ipsi eum non susceperunt, neq; in ipsis erat. At quid erat in ipsis? execratio, hoc est conuiciū. Samaritanenim ipsum appellabant temulentumq;, & ex fornicatione natum: ac mentiebantur contra eum, demonium habere eum dicentes, Deoq; ipsum repugnare adscuerantes, tum in Beelzebule iicere demonia. Consimiliter furtum in illis erat: clanculum enim conducebant mercede sua Iudam, per quem & cædem Seruatoris persecuti sunt persecerūt ue, ipsius sanguinem prophetarum cruori cōmiscentes, deinde apostolorum quoq;. Adulteriū postea omnino per sacerdotum principes

Cap. IIII IN OSEE PROPHETAM

cōmittebatur, conducentes annuò suum pontificatum, nō sine iniuria co utentes. Quod si anima terrenis rebus adfixa terra nominetur, uide quod ueritas & misericordia, non sit super talem terram. Nam qui mendaces diuitias amat, & uanas opes, & fraudulentam gloriam, ueritatem non habet, unde neque misericordiam à Deo suscipit, neque agnoscit ipsum in die reuelationis, Deum hilarem uidelicet & mansuetum, sed enim ueluti dominum & punitorem. Quod deprecans patriarcharū quispiam dixit: Fiat mihi dominus in Deum. Sic cruorem ad cruorem misceri heretici, qui se ipsos per hèresim occidunt, aliosq; occident ab se institutos. Et quando quisquam ipse animo corruptus, nouam animam assumpserit, eiusq; mores per prauam conuersationem corruperit, sanguinem ille cum sanguine miscet.

Propterea lugebit terra & imminuetur cum omnibus habitantibus ipsam, cum bestijs agri, & reptilibus, uolucrisq; cœli: quin pisces etiam deficient maris, quod nemo neq; iudicet, neque quispiam arguat.

Tantum, inquit, hostium multitudinem inducam propter talia opera uestra, ut nedum absumant diuites qui bestiarum instar & reptilium pauperioribus imminuebant,

nebant, inq; eos irruebant, ac ueluti quibusdam alis,
diuitijs & potentia * ferebantur

Desunt hoc in loco quædam: Interim contextum
prophetiæ subiiciemus.

Populus autem meus ueluti sacer-
dos contradicens, languebit per dies, &
languebit propheta unâ cū ipso. Nocti
assimilauit. Aequatus est populus meus
non habenti scientiâ. Quia uero cogni-
tionē repulisti tu, repellam & ego te, ne
sacerdotio fungaris mihi. Et quia obli-
tus es legis Dei tui, obliuiscar & ego li-
berorum tuorum.

*

*

Vbi nunc est sacerdotium apud Hebræos qui Chri-
stum repulerunt, qui est agnitio, ut suprâ memoratū?
Postquã & legem Dei obliuioni tradiderunt dicen-
tem: Prophetam uobis excitabit dominus Deus, & Deut. 18
uidebitis uitam uestram pendentem coram oculis ue-
stris, & non credetis. Eapropter obliuiscar, inquit,
liberorum, relictis illis ut circumcendantur carne, nec
uero baptismatis sigillo signentur. Porro ubiq; in
scripturis cognitio Dei quæritur. Præterea in uitæ
nostræ cum moribus tum operibus requiritur, ut ne
peiori, ceu meliori incidamus. Quemadmodum si is

iuni maneamus, uel nuptias propterea fugiamus, quasi hoc pacto cōtinentes perseueremus. Hūc enim ad modum etiamsi multa bona opera, ut apparent, genuerimus, obliuiscetur tamen eorum Deus, ceu taliū, quæ secundū legē eius nō sint facta. Nemo enim corona exornatur, nisi iuxta legem athletā egerit.

Secundum multitudinem suam, sic peccarunt mihi.

Non possum, inquit, inuenire mensuram uel numerum delictorū ab ipsis admissorum: unde non habens aliam dimensionē hoc dico, quod quemadmodum ipsi innumerabiles sunt astrorū cœli instar, arenæq; maris, sic et ea per quæ peccarunt mihi, adeoq; flagitia eorum, sub numerum non cadunt.

Ingratitudinē ipsorū hic pariter in mediū confert, perinde quasi dicat: Etsi adeo à me beneficijs sint exornati, inq; tantam aucti multitudinem, attamen intantum immemores fuere beneficij, ut paria etiam multitudini suæ peccata erga me perpetrauerint, ut neq; uxor neq; puer, neq; maior natu inueniatur qui mihi placeat. Consimiliter qui dominū comprehenderunt, iuxta multitudinē suā inuasērunt ipsum. Sic in anima cōtingit, ubi unius ducis præsidatu represso, perturbationes copiosæ factæ, peccāt in Deū.

Gloriā ipsorū in ignominia cōuertā.

Ipsi, inquit, suam sibi numerositatem gloriæ ducunt.

tunt: At ego bello consumptos eos imminuā, paucioresq; reddam, & iam inde ad ignominiam transferentur. Vel quod etiamnum mala operantes, in ipsis gloriam & famam querant: Tempus igitur ueniet, quando ignominie sue opera cognoscent, eosq; illorum pu debet. Gloria eorum itidem in contumeliam alterata est, quando ipsi filij regni habiti, eiectione sunt foras. Ac quum celebris apud eos Circuncisio, nunc incelebris & ingloria est facta. Deinde quando accepto a Deo dono, male utatur quisquam, ut opibus uel eloquentia, ideoq; relinquat eum Deus, ad ignominiam hoc ei uertitur. Hanc ad rationem sapientes Græcos, in reprobam mentem tradidit, eos deserens. Sic opulentus ille acrius torretur ceu in sartagine in geenna propter diuitias. Insuper in captiuitate abducti Hebræorum reges, qua gloriam, qua opes suas, ad uberiorē contumeliam tenuerunt. Nec enim perinde est in egestate natum aliquem captiuum abduci, & in regalibus opibus progenitum educatumq; cui sceptrum etiam commissa fuerint.

Peccata populi mei comedent, & in iniquitatibus ipsorum accipient animas eorundem. Et qualis est populus, talis etiam sacerdos.

Populo in iudicium uocato ad sacerdotale genus

Cap. IIII IN OSEE PROPHE TAM

transcendit, inquit, quod pro peccatis à populo oblata, ipsi edant. Ea enim peccata uocat. Ac interim tamen, quã tanta cõmoda à populo acciperent, non reprehendebant eos in sceleribus suis, tanquam male agerent, uerũ enim animas ipsorum ipsi ad sese recipiebant, super nos dicentes cõdemnatio: perinde atq; ad Pilatum uociferabantur, Sanguis eius super nos. Quid igitur inde fiet, Sacerdotẽ talem esse, qualis sit populus, utpote cõmendantem ea quæ ab illis agantur? Istuc nimirum: Nam gloria eam obrem ipsorum, hoc est, celebre sacerdotum genus, ad ignominiã uersum est. Quidam, Accipient animas ipsorum, sic intellexerunt: Sacerdotes uescentes ijs quæ pro peccatis à populo adferuntur, proprias animas suas pro peccantibus accipiebant, ut offerrent has Deo in sacrificium. Mediator enim existens sacerdos Dei & hominũ, suam ipsius animam acceptã Deo offert, perinde atq; dominus suam ipsius animã accipiens Deo obtulit. Proinde etiamsi, ait, in hoc sint constituti ut sacrificium facerent Deo, attamen hoc non exhibuerunt, cæterum instar populi facti sunt. Hæc etiã ad omnẽ sacerdotẽ & principẽ dicitur, cum insequenti interminatione, quam audito.

Et ulciscar in ipsis uias ipsorum, & consilia eius uaria reddam ipsi.

Vias opera nominans, Omnem, inquit, pœnã & supplia

supplicium super opera ipsorum inducam ipsis. Nec opera tantum ulciscar, sed uaria etiam eius consilia, hoc est, populi. Non enim tantummodo operationū uerum etiam absurdarū cogitationū pœnas damus.

Vltus est etiam uias deicidæ populi, hoc est, insul tus, inuisionesq; quas faciebant contra Christum, & cōsultationes quibus aduersus ipsum plaudebant. Graditur aliquis ad peccatum, non ex exercitio uel præmeditatione, sed fortuita & subitanea ad eam præcipitantia uel perductione: simpliciter igitur punitur. At enim si iter hoc consultationē habeat, hoc est, si ex præmeditatione malum isthuc fulcrum cœs perit, duplex tum uindicta sequitur.

Edent & non implebuntur.

Hoc est, continua, aliaq; ad alia ipsis mala addu cam. Et quem admodum uoraces, adeoq; insatiabiles pamphagi manducantes non saturantur, sic & ipsi fructus comedent operū suorum, hoc est, supplicia, & perinde ac neq; comedissent, neq; puniti essent, alias subinde prouocabunt pœnas. Videntur hodieq; doctores Hebræi animas pascere, legendo legem: uerum gratuita est ista opinio & uana, quippe quia esuriunt & non implentur: quandoquidem panē qui è cœlis descenderat, Christū è medio tulerint. Præterea peccatū faciens non impletur, eo quod sit transitoria temporariaq; uoluptas.

Fornicati sunt, nec prosper ideo successus eis obueniet. Et quia dominum reliquerunt, ut obsequerentur fornicationem, uinum pariter & ebrietatē suscipit cor populi mei.

Duabus in rebus populo diem dicit: Quorum prior, quod scortati sint, ab ipso ad idolorum cultum deuoluti, usque adeo ut custodirent hanc fornicationem, et permanerent in ea firmiter. Posterior, quod ebrietatibus sese dediderint, quod est, ad nullas non delicias sint effusi. Feruntur hæc quoque de Iudæorum sacerdotibus, siue ijs qui tum duxere spiritum, siue de ijs qui post Christum uixere, quod ipsi doctores existentes, populi fornicationem custodiebant, quam eradicatam deletamque oportuit. Alij uero talibus doctrinis suis cōseruabant, stabilientes ipsam fornicationem: idcirco & uinum & temulentiam accepit cor populi, doctrinam nempe eorum, uacillantes eos & excordes facientem. Expende hic quod fornicetur quispiam, & à bono deuiet, nec eam ob causam rectus fiat. Virtus enim, quum mediocritas ac medium sit, rectitudo quædam est. Vitium uero obliquitates tenet, in excessibus ac defectibus considerata. Postquam & Deus quidem rectus, draco autem obliquus, hinc, attollet, Esa. 27 inquit, gladium suum super draconem, serpentem illum tortuosum,

fortuosum. Adhæc omnis motus à ratione deficiens, temulentiam seu ebrietatem facere dicitur. Temulentia est impetus seu furor animi: ebrietas est mœror: ebrietas est φιλοπλουτία, amor diuitiarū, adeoq; auaritia, qua caput de grauens, qua in terrā defigere oculos, caput ue demittere ac nutare faciens. Tali enim affectu quopiā languens, omneis mortales metuit, qualis et ambitiosus est, qui uel à uilissimo quoq; uix tribus obolis ualenti, reprehensionē horret. Ne admitat igitur cor nostrum talem ebrietatem, suauiter ac iucunde illud accedentem. Tale enim quipiam uidetur esse quod ait, suscepit.

In signis interrogabant.

Sacerdotes, inquit, qui populum in pietate, ac uero Dei cultu institucere debebant, isti uaticinia denunciantes, si quando quisquam rebus de suis interrogaturus accessisset, percontabantur illi dæmones, symbolis, hoc est, signis quibusdam. Etenim uel auium uolatibus utebantur pro euenturarū rerum signis, uel fumi ex uictimis cæsis ac sacrificatis ascensione, si uidelicet ad obliquum, uel in subreçtum uergeret. Contemplabantur enim exta uictimarum, perq; colores ipsorum, uel figuras uel dispositiones uidebantur conijcere, & intelligere, quæ uoluissent.

Et in uirgis eius denunciabant ipsi.

Cuius eius? Populi uidelicet. Etenim uirgas duas

statuentes, carmina & incantationes quasdam sub
 murmurabant: deinde uirgis, demonū operationi-
 bus aut effectu, cadentibus, considerabant quonam
 utraq; earum caderet, antrorsum ne an retrorsum,
 ad dextram uel sinistram. Sicq; tandem responsa da-
 bant insipientibus, uirgarū casu pro signis usi. Euna-
 dem ad modum Nabuchodonosor uaticinabatur, ut
 Iezekiel habet.

Quoniam spiritu fornicationis erra-
 uerunt, & fornicati sunt à Deo suo, su-
 per cacuminibus montium sacra facie-
 bant, superq; collibus immolabant, sub
 quercu item & populo, & umbrosa ar-
 bore. Nam bellum earum tegmen.

Hæc, inquit, quæ cōmemorauī, faciebant: quan-
 doquidem multo ingentiq; impetu & ardore ad for-
 nicationem rapiebantur, tum ad idololatriā siue ad
 eundem libidinis motum. Spiritū hic talem propen-
 sionem appellans uel ardorē, uel uoluptatem, quan-
 doquidem quolibet peccatorum oblectetur aliquis.
 Ad hanc igitur utroq; modo intellectam fornicatio-
 nem, carnis uidelicet, & mentiū quæ idola sectaban-
 tur adeoq; libidinem, à spiritu malo incendebantur.
 Delectatiq; per luxum & mollitiem, proceris ara-
 boribus, pulchra opacaq; tegmina præbentibus, ex
 malitia

malitia sua sacrū faciebāt. Etenim Græci tradebant
 alias arbores alijs dijs cōsecratas esse, ueluti quercus
 Nymphis, laurum Apollini, Veneri rosam & myr-
 tum, aliasq; ceteris. Scandebant autem montiū cacu-
 mina, quod illhic maximæ arbores, pulcherrimæq;
 umbræ essent. Fortasse propterea etiam, quod diui-
 natores facilius isthic in dæmones inciderent. Expen-
 de hic quo pacto illi per uoluptatis, luxus, delicia-
 rumq; studiū, à Deo defecerint. Non immeritò itaq;
 diuus Paulus eos uoluptatū, non Dei amatores esse,
 ait: quare honestum est nunquā non contracte, fru-
 galiter, citra luxū uiuere. Quod si praua opera no-
 stra ligna uocantur apud apostolum, qui subiectus
 fuerit succubueritq; quacunq; actione mala, ac tanq̄
 in seruitutem eius redactus fuerit, errat ille ac sedu-
 citur spiritali fornicatiōe, excidens ceu per fornicā-
 tionem à decenti, naturaliterq; optato sibi opere, ad
 incōueniens adeoq; præter naturā. Nam omne peccā-
 tum præter naturam est. Hisce porrò subijcitur,
 ceu habentibus boni umbrā: atq; hoc est, nos erra-
 re. Sin per montes & colles, oppositas bono poten-
 tias acceperis, maiores & minores propter turgidū
 & intumescētē in nobis affectum cōtemplare, quod
 quando fastigiat in nobis prauæ ratiocinationes fue-
 rint & cogitationes, tunc etiam ipsa opera aggre-
 diamur.

1. Cor. 3

Propterea fornicabunt filiae uestrae,
& puellae uestrae adulterium commit-
tent. Nec uisitabo uel respiciam ad filias
uestras quando scortatae fuerint, nec su-
per nymphas uestras quando adulte-
rium commiserint.

Captiuae, inquit, factae filiae uestrae, uxoresq; fi-
liorum uestrorum, sponsae uel puellae existentes, capti-
uantiu iniuriae exponentur: egoq; non uisitabo ipsas,
hoc est, deseram & permittam eas talia pati. *Visi-
tat & alia ratione peccantes Deus, quando eorum
miseretur, impediens ipsorum ad uitia impetuofum
iter, ac castigationi tradens, iuxta illud: Visitabo in
uirga peccata ipsorum, misericordiam uero meam
non dispergam ab ipsis. Quem enim diligit dominus,
castigat, tanquam filium. Quis porro filius est, quem
non castiget pater?*

Eo quod ipsi cum scortis commiscebantur.

Scorta hic proprie dicit sacerdotes ipsas Beel-
phegor. Hoc autem idolum erat apud Graecos appel-
latum Priapus, libidinis & lasciuiae praeses, quod ex
ipsa etiam forma sua indicabat. Scorta sunt omnino
turpem abominationem talem curantes.

Et cum initiatis sacrificabant.

Initiatos appellat, huiusmodi idoli sacros my-
stas,

stas, dignos iam arcanis apud illos sacris iudicatos, ceu perfectiores, qui mares esse uisi, foemellæ fuerūt, cymbalis utentes foemineisq; ululatibus, circumibāt triuia, Beelphegor sacramenta perficientes. Faciebant itaq; sacrum tam turpi Deo, doctoribus dictis initiatis usi. Quandiu aliquis peccatum cogitat, nondum cum initiatis sacrificat: quando autem hoc opere perfecit, tum demū cum Priapo initiatis sacrificare dicitur. Sacrificabant etiam dominū in cruce qui occiderunt eum milites, cum initiatis, hoc est, cum sapere uisis perfectiora, adeoq; diuina scientibus sacerdotibus ac pontificibus.

Populusq; intelligens, complicabatur cum scorto.

Hactenus cōmemorata, de decē tribubus dixit, quæ & Israēl nominabantur: hoc uero iam nunc de duabus profert, nempe regni Iuda: quandoquidem & ipsi existimati habere Dei cognitionem, ut qui in Hierosolymis urbe Dei regnarent, Astartes idolo sacrificabant, seu Veneris. Hanc enim scortum nominauerunt. Etenim imago eius nuda stabat, ipso suo spectaculo uel intuitu fornicationem & abominationem spirans. Excitauit autem Astartæ simulacrum Solomon, uxori suæ gratum faciens. Meretrix erat cohors quoq; ceu idolis seruiens, quam populus intelligens, Annæ & Caiphæ deditus, amarunt, as-

sociantes sibi ut cōprehenderent dominū. Deim quæ in nobis intellectu ornata mens est, quando dissoluto regno suo, turbulentū prauorum motuū imperium suscitauerit, populus fit: tum enim complicatur scorto, sensibilitati, eam non ad sese accipiens, uerum ab ea accepta.

Tu uero Israël ne ignora, & Iuda ne ingredimini ad Galgala.

Duodecim hic tribubus cōmuniter differit. Quia uero Israël siue decem tribus dementia laborabant, ut quæ semel idolis essent appositæ, affixæ, dicit ad eum: Ne ignora: pro eo quod est, intellectum, scientiam cape, ignorantia deposita. Enim uero ad Iuda huiusmodi quippiam non dixit. Etenim ipsi quidem Dei cognitionē habere uidebantur, et interim tamē clanculum ijs qui non essent dij, sciebant sacrum. proinde ad hūc, Ne proficiiscimini, inquit, ad Galgala. Ciuitas hæc erat uehemēter idolis studens, in qua

Iosue. 4. Iesus filius Nun circuncidit lapideis cultris incircuncifos, ac duodecim lapides ex Iordane acceptos, huc reposuit, ut essent mnemosynon tam admirandi illius beneficij. Valde igitur absurdum erat ciuitatem illam, in quā tot diuini beneficij signa reposita erāt, impietatis metropolim demonstrari per ascendentes eò, idolisq; sacrificantes. Hæc & domini occisori bus præcipiuntur: Ne ignora eum, qui propter beneficium

ficiam humanæ naturæ impertiendum in carne uenit, seruatorē, tu qui appellaris Israël. Dei enim contemplator nominaris: quæ tuo sint nomine digna sapias. Tuq; ô Iuda, cui idem cum confessione nomen est, ne proficiscere ad uolutationem maiorū, neq; ad præcipitium quò perducti sunt patres tui, interimentes prophetas, lapidibusq; obruentes ad se missos. Atenim etiamsi deliquisti, insidias tendens seruatori, per animi correctionē & confessionem hoc sanato. Galgala enim uolutionem sonat, si reddatur alia lingua. Ad hæc, qui illustratus diuina arcana conspexerit, admonetur ne ignoret gratiam quam est consecutus, cæterum festinet per bonā uitam illam ipsam conseruare: & qui per confessionem dimissionem priorum peccatorum accepit, ne rursus ad peccatum ad ima rapiens ac præcipitans ingrediatur, ad intima ipsius, periculosissimaq; sponte currens.

Et ne ascendite in domū iniustitiæ,
& ne iurate dominum uiuentem.

Domum iniustitiæ Bethel uocat, in qua Hieroboam uaccam unam constituit, alteram in Dan. Fuerunt autem idola Apidis Aegypti bouis: atq; hanc idololatriam Hieroboam ex Aegypto didicit. Bethel autem domū Dei ualet, si reddatur. Iniusti igitur fuerunt, & consilij expertes erga dominum benefactorum suum, qui domum ipsius idolo dicarunt. Porrò

Cap. IIII IN OSEE PROPHETAM

quod ait, ne iuretis dominum uiuentem, alij quidem intellexerūt, quod non oporteat uos, per uerū Deū iurantes, in domū idolorum ascendere, quod & Paulus ait: Non potestis calicem domini bibere, & calicem demoniorum. Alij uero ipsum idolum uiuentem dominū iurabant. Domus Dei tribus etiam Israē

Leuit. 26 litica erat, secundum illud: Inhabitabo inter ipsos & ambulabo inter eos, eroq; ipsorū Deus. At facta est domus iniustitiæ, diaboli uidelicet, postquā dominū repulit, qui factus est nobis iustitia à Deo, & iniuria fuit qua erga sese, qua ueritatē ipsam quam occidit, nō confessa eius gloriam. Illi enim iurant uiuentē dominum, putantes uenerari se patrem, errant, quum dominum ipsi mortuū ostenderint, qui tamen (quod ipsi non credunt) ex potentia Dei uiuat. Ac quando aliquis mandata seruarit filij, ipse & pater ad eum ueniunt, mansionem apud ipsum facientes. Nō oportet ergo talem domū siue talem animam, iniuriæ domum fieri, quæ propter auaritiā inferiores deiciat, atq; supprimat. Faciet etiam hic locus ad ædificationem nostri, sic acceptus simpliciter: Ne iuretis uiuentem dominum, uerū sermo uester sit, est, est, non, nō.

Quoniam ceu uitula, concitatus est cestro Israēl. Nunc pascet eos dominus, tanquam agnum in spatioso loco.

Oestrum, paruæ cuiusdam muscæ species est, quæ simulatq;

simulatq; uitulam uel bouem momorderit, adeò eam
 in rabiè adigit, ut sursum ac deorsum cursitans, in-
 terdum per præcipitium feratur. Dicit igitur ad Iu-
 da: Quoniã Ephraim, siue decem tribus, uitulæ de-
 uianti & in præceps ductæ, similes sunt, eo quod æs-
 tro idololatriæ sint morsæ: at enim dominus tradēs
 eum in captiuitatē, pascet ipsum siue reget, non am-
 plius ueluti inobedientem, sed tanquam agnum man-
 suetissimū. Nanq; captiuitas humiliabit ipsum. Spa-
 tiosam autem Persarum & Medorum regionem no-
 minat, in qua captiui errauerunt, aliàs alium domi-
 num permutantes. Idem hodieq; in sua illa disper-
 sione Hebræi perpepsi sunt, subinde in aliū atq; aliū
 translati locum, quod contra Christum insanierunt,
 instar buculæ nondū expertæ iugū. Non enim euan-
 gelij iugum exceperunt, inuidiæ æstro ad Deicidij
 præcipitium sanè perducti. Anima quoq; ubi inordi-
 nate à quadā affectione, ceu æstro, ad peccati præci-
 pitium delata fuerit, lapsa precetur ut se dominus re-
 gat, ueluti agnū qui non delitiget, neq; uociferetur,
 nec propriam uoluntatē habeat, iuxta illud: Factus Psal. 72
 sum ut iumentum penes te, egoq; semper tecum: sed
 quæ uiuat secundum illius mandata. Sic enim in spa-
 tioso loco erit, iuxta eum qui ait: Latum mandatum Psal. 133
 tuum ualde. Siquidem uere ille latitudinem habet et
 requiem, qui secundū mandata uixerit. Discite enim,

Cap. IIII IN OSEE PROPHETAM

Matth. II inquit, à me, quoniam mitis sum & humilis corde,
& inuenietis requiem animabus uestris.

Particeps idolorū Ephraim, posuit sibi ipsi scandala. Elegit Chananaeos, fornicantes fornicati sunt, dilexerūt ignominiam ex fremitu suo.

Ad Iuda hæc adhuc uidetur dicere: quoniam particeps est factus idolorū, uaccas adorans quæ offensa cula ipsi fuerunt animorūq; retia. Præterea Chananaeos æmulatus est, idolo ipsorum Beelphegor inserviens, præq; me ipsum deueneratus est, hinc ignominiam habuit, propterea quod me adspernaretur, insurgeretq; aduersus honorem meū. Nōne tales etiam fuerunt, qui ex gentibus idolorum cultoribus militibus ad domini necem sunt usi? qui & scelerosi acti & impietatis fuerunt cōsortes, posueruntq; ipsi uidelicet Christo scandala, diligentes ignominiam ipsius, cruci affigentes eum tanquam iniquum. Hæc autem ex fremitu fecerunt, perinde atq; Dauid ait:

Psal. 2 Quur fremuerūt gentes, & populi meditati sunt uana? Sic apud uniuersos mortales, frementes ac gloriantes ignominia lucrantur. Dictū est enim: Immundus est apud dominum, quisquis alto corde fuerit. Et, omnis exaltans semetipsum humiliabitur. Iam qui diligit ignominiam & execrationem proximi, idq; ex fremitu

fremitu patiatur, uideat quibusnam idolorum partibus
cipibus coniunctus sit, aliaque id genus quæ hic in me-
dium promit uates.

Turbo spiritus sibilabit in alis eius,
pudescientque ex sacrificijs suis.

Perinde atque aues, inquit, motu alarum, spiritu
quodam & sonitu aëra dissecant, sic ipsa synagoga
decem sub regno Ephraem tribuum ceu alata in alie-
nam terram captiua abducetur, mea ira ipsam eò im-
pellente, ac trahente, ueluti quodam uenti turbine.
Sustinet autem hanc captiuitatem & ignominiam, quod
idolis sacra faciat. Quod si hic textus ita legatur,
Turbo spiritus, tu es in alis eius: hunc ad modum in-
telligendus erit ad Iudam Deus uerba facere: O Iuda
tu causa es decem tribuum regno, quia ad idolorum
cultum deflexerit. Nam ubi te conspexisset idola con-
sentem, qui adeo tenebas legem, temploque adsidebas,
celerius & ipsa ad idololatriam cucurrit. Etenim &
ipsa habebat alas ad idola concitatas. Enimvero tu
ueluti turbo uenti, inflasti alas & mobiliores reddi-
disti. Hac ratione Iudeorum doctores, ad eos respec-
tantes profelytos faciebant filios geennæ: quod ne-
cessum est obseruare: postquam iuxta uerbum domini,
qui offenderit unum ex hisce minimis, prodest ei, ut Matth. 18
ex eius collo mola asinaria suspendatur &c. Erant
etiam alæ ipsi uniuersæ synagoga, lex & propheta,

Cap. IIII IN OSEE PROPHE TAM

per quas ad altitudinē cœlestis cognitionis, rectæq; uitæ sufferebatur. In his iam opationibus sibilabit, hoc est, sonabit, & sonorum fremitum ædet spiritus conuertens literam, persuadens ut spiritaliter intela ligantur. Vnde ipsi non accipientes hunc spiritū pudore suffundentur, excidentes à sacrificijs suis. Habet et anima duas alas, naturalē legē & doctrinalē: per quas mota ad honestū, sursum ad coelum fertur. At spiritus operæ est pretiū adesse adminiculationē cōuertentē sese semper in anima, ita ut nunquā eam deserat, si celerior futura sit. Huiusmodi anīa, etiā si olim sacrificarit affectibus suis eosq; adorarit, nunc propter eos pudefiet deslens imprudentiam suam.

C A P V T V

Vdite hæc sacerdotes, attendite domus Israël, et domus regis aures aduertite.

Quia in superioribus accusauit populum & uanos sacerdotes illos, regiamq; tribū per Ephraim, nunc iterum omnes ueluti sopitos excitat & expergefacit ad audiendum. Quoniam autem sacerdotes intelligentiores alijs reputantur esse, ad illos satis est dicere, Audite tantū. Domui uero Israël, hoc est, populo, necessarium erat, Attendite diligenter. Nisi enim pleriq; omnes ex uulgo, dictis aduertant

uertant animum, nihil eorum quæ dicuntur intelligunt. Porro domui regis, hoc est, regibus & optimatibus ipsorum, demandatur auribus percipere, quod plus quippiam quàm audire significat.

Quoniam ad uos est iudicium. Nam sagena est speculæ, ac ueluti rete expansum super Itabyrium, quod uenantes uenationem infixerunt.

Ad uos omnes, inquit, est iudicium: hoc est, ad uos pertinet hæc increpatio et reprehensio, quam facio. Quale autem hoc iudiciũ est? Quod prophetis meis omnes uos facti estis laqueus, quippe quibus dolũ meditabamini. Speculam, prophetarũ excubias & ordinationẽ seu aciem appellauit. Ipsi enim ueluti quidam speculatores fuerunt, annunciantes uentura populo, ut & in Ezekiele legitur. Et quemadmodum Cap. 3 uenatores retia expandunt super Itabyriũ (mons est Galilæe cum arduus tum syluosus, unde & omnis generis feras uenatoribus præstat) sic & uos insidias uestras cõtra prophetas statuentes mactatis eos. Potest etiam hanc ad rationem accipi. Quoniam uos sacerdotes & reges et primores populi, in specula cõstituti à me, & in alto gradu collocati, ut populo quid opus sit factõ denunciatis, rete potius facti estis ad corruptionem ipsorum: etenim sacerdotibus ido-

la fuerunt cura. Quinetiam reges & principes magnifice & abunde immolabāt abominationibus, per quas populus corrumpebatur. Hæc & Christi interfecto-
 ribus, pontificibus, pharisæis & scribis & regi Herodi cōuenient, qui rete facti sunt specula, hoc est, sublimi Christo, super quo qui steterit, plura & præstantiora cæteris uidet. Nōne & in sermonibus ipsam conabantur irretire, ac tandem crucis sagenam ipsi fixerunt, uariasq; sycophantias, calumnias, & falsa testimonia, ceu retia expanderunt? Præterea, qui constitutus est, ut doctore agat, ac super excelsum gradū doceat, si uel reprehensibilem uitam duxerit, uel adulterinam prauamq; doctrinā euulgauerit, rete fit ijs, qui in eum defigunt oculos, ipse inquā in specula collocatus. Rete autem fit, non quale Christi discipuli piscatores habuerunt, uerbū nempe, miraculis cōnexum: sed enim quale uenantes semper uenationē animorū, demones infixerunt. Audiemus autem, qui animas perdimus cuius rete sumus. Nec enim Dei, etiamsi in specula stemus.

Ego uero castigator uester. Ego noui Ephraim, & Israëlem non dimouia me. Quoniam etiam nū fornicatus est Ephraim & Israëel coinquinatus est.

Quia, inquit, tales fuistis, castigationē uobis inducam, captiuitatem nimirum, cum eximijis uestris, quos
 per

per Ephraim intellexit, tū omni populo, quos per Israëllem signauit. Noui enim opera ipsorū, eo quod eos non ita à me constituerim, ut longe ab illis absim, nec in eos intuear, uerum enim Deus appropinquans ego sum. Forsan, quod omnis castigatio Dei ex dilectione fiat iuxta Solomonem, Noui, pro dilexi hoc loci positum est: perinde ac si dicat Deus: Ego castigo eos, eo quod dilexerim Ephraim, nec Israëllem longe à me transtulerim. Etsi enim fornicetur, & idola sequatur, nec sic tamen ipsum repuli. Hæc etiam ijs quæ in principio à propheta dicta sunt, cōuenient, quando dæ mandaretur ei, ut scortum in uxorem duceret. Quis ergo non amore prosequatur talem præceptorem, non indignatione quadã & furore erudientē castigantem uerū, ceterū charitate? Hæc doctrinæ loco esse debent cuiq; principum, ut suos non ad iracundiam puniat, uerū ad castigationem & commoditatem.

Non dederunt consilia sua, ut cōuerterentur ad Deum suum, quoniam spiritus fornicationis in ipsis est, dominum autem non agnouerunt.

Deliberatoria per hæc, adeoq; uoluntaria ipsorū demonstratur uitiositas. Non enim dederunt, inquit, cogitationes suas omnino, ad ueram Dei cognitionē, quandoquidem spiritū fornicationis cum idololatricæ,

tum corporalis in sese receperint, eamq; ob causam do-
minum non agnouerint. Quæ enim communicatio lu-
mini ad tenebras? Quomodo duobus quispiam domi-
nis inseruire potest? Ita & in rebus animarum fit. Non
potest illic adesse affectus miserans, pauperibus imper-
tiens aliquid, & diuitiarum amor seu uoluptas, & tem-
perantia, seu animus fastuosus et humilia respiciens spi-
ritus, seu ueritas, et studiũ, quo hominibus placeamus.

Humiliabiturq; iniuria Israël, in con-
spectu ipsius.

Iniuriam, Dei contemptũ appellat, & ab ipso de-
fectionem, quæ captiuus quadatenus obtigit, uel arro-
gantiam qua laborabant rerum abundantia luxurians-
tes. Aperte itaq; uidebunt, qualisnam sit impietatis fru-
ctus & superbie: hoc enim indicat, quod ait, in faciem
eius. Iniuria est aliàs nec minima contumelia Israël
li, idolorum seruitus. Quid enim uanius, hominem ra-
tione præditum ligna uel lapides, Dei loco colere?

Humiliata est quoq; deicidarum in Christum iniuria.
Quoniam uero uultus ipse potissimum solet esse signũ
& indicium, in rem manifestissimam respexit ipsis hu-
miliatio, in legem dico & circumcisionem. Certissimus
enim ipsis character euidentissimũq; signũ lex. Ma-
nifestauit enim, inquit, iustificationes & iudicia sua Is-
raëli, non per æque omni genti fecit. Deinde Circunci-

sio sigillum ipsis erat & insigne. Porro animæ diuini bonis cum iniuria utenti, deiectio prodest, maxime si in faciē eius fiat, hoc est, si humiliationis suæ causam simul cernat, ac sensu quodam eam percipiat.

Israël & Ephraim debilitabunt in iniustitijs suis, et lāguebit Iudas unā cū ipsis.

In bello debilitati uincuntur, captiuitatisq; tempore ceu debiles serui erunt. Præterea Iuda regnum infirmabitur cum ipsis, quandoquidem & Syriæ reges & Babylonij pleriq; ipsius ciuitates diruerint, præterq; quod decem in Samaria tribus ceperint, & in seruitutem suā secum abduxerint: hanc ob rem & posteriore loco Iudā recordatus est. Qua de re uero hæc utriusque patientar? Propter iniustitias suas, quibus se mutuo confecerunt, & iniurijs in Deum exiterunt, honorem natura ipsi cōuenientē in alios transfrentes: proinde qui dominum non habet infirmus est. Ait enim Dauid: Robur meū & laudatio mea dominus. Ac diuus Paulus: Omnia possum, in me potentē & robustum faciente, Christo. Etenim Christus Dei est potentia, citraq; ipsum nihil quicquam facere ualemus. Quis igitur uel Græcus uel Hebræus perficiet uirtutem?

Psal. 117

Philip. 4

Cū pecudibus & uitulis proficiscuntur exquirere dominum, & nequaquam inuenient eū, Declinauit ab ipsis, quos

Cap. V IN OSEE PROPHETAM
niam dominum dereliquerunt.

In periculis & calamitatibus constituti, conabuntur uiclimis me placare sibi, at non inuenient me: deflexi enim ab ipsis, ob eam nimirum rationem, quod priores ipsi me deseruerint. Quis uero sacrificiis ipsis non apparuit dominus? An propierea, quod non ex toto hoc animo faciebant, sed frigide et ad tempus? Lex uero ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente diligere Deum præcipit. Vel ideo, quod proficiscebantur ad uanos deos tanquam ad dominum, non inueniebantur autem ipsis, qui uere est dominus. Iam quanta impietate idolum, uiuentem Deum dicebant? Obserua autem duarum personarum indicium. Declinauit, inquit, ab ipsis dominus, quoniam dominum dereliquerunt. Quod si spiritus hæc in propheta dicat, ecce tertiam personam.

Expende porro quod legalia sacrificia deserunt iam. Nam impossibile erat, sanguinem taurorum & hircorum auferre peccata: Sola namque fide & baptisate, inuenitur dominus, peccata dimittens. Præterea querenti dominum anime cum stoliditate quam præ se pedes ferunt, non inuenitur: Estote enim, inquit, prudentes sicut serpentes. Et: In sapientia circumambulate. Nec potentia etiam corporali (quam bouum genus significat) inuenitur Deus. Nam potentia Dei in infirmitate perficitur. Et: Quantum exterior homo corripitur,

pitur, tanto interior innouatur.

Quoniã filij alieni nati sunt ipsis, & nũc deuorabit eos erugo et sortes eorũ.

Lex quidẽ uetuit nõ accipere uxore ex alienigenis, ne, inquit, faciat deficere filium tuum à me, & profectus seruiat alijs dijs: quod & Solomoni contigit. At ipsi alienigenas ducentes in uxores, pueros ex ipsis genuerant. Vel alienos filios appellat natos etiam ex Israëlitidibus: Non enim, inquit, mei sunt liberi, neque mihi sunt dicati, cæterum idolis: alieni igitur sunt. Exod. 34

Aeruginem uocat partim ipsam frugibus accidentẽ noxam, ex aeris rore, partim etiam hostiũ multitudinẽ, quæ aeruginis instar, ipsos homines corrumpit & sortes, hoc est, hereditates ipsorum uastauit deleuitq;. Merito autem filiorũ mentione facta, meminit iuxta sortiũ, tantum nõ hoc dicens: Quoniam alieni sunt liberi, indigni sunt merito hereditate. Dicit autem, nunc, peculiariter ideo, ut significet hæc non diu abfuturã.

Christi occisores, alieni etiam filij fuerunt: Nã si filij, inquit, Abrahæ essetis, opera quoque Abrahæ faceretis. Hinc & Romanorũ expeditio de super ipsis & ex celo ueluti erugo admissa est, quæ cum ipsos, tum sortes eorum corrumpit, hoc est, omnes regiones quas ipsi hereditatis uice distribuit Naue filius Iesus: uel sacerdotales adeoq; pontificias ipsorũ dignitates. Quando

Cap. V IN OSEE PROPHETAM

uero in anima nati fuerint filij, ab alienati à Deo & re
Psal. 17 moti à testamētis eius, ad quos dicere queat Deus: Filij
alieni mentiti sunt mihi (Sunt autem hæc uel impia dogmata, uel praua opera) tum talium matrem animam,
& rugo corrumpit, in ipsa facta affectio, ex principe po
testatis æris, efficaciter operātis in filijs inobedientiæ,
nec ipsam tantūmodo, uerum etiā sortes ipsius, priuat
tur enim cœlestibus mansionibus, quas per quamlibet
uirtutē hereditario acceptura erat, ad quamlibet per
ducta, quas manus domini Iesu Christi distribuūt. De
Psal. 30 quibus & Dauid ait: In manibus tuis sortes meæ.

Canite tuba super colles, strepitum
& sonitum facite super alta, prædicate
in domo On,

Quoniam supra dixisset, quoniam nunc ærugo deuorabit ipsos, indicans per nunc, citra cunctationem superuentura eis dura, proscindit iam idolorum imbecillitatem dicens: Quia super colles & montiū iuga imolabatis, atq; adeò in domo Bæthel, quam nominauit domum On, hoc est, inutilis. Quem enim On septuaginta dixerunt, hunc reliqui interpretes inutilem reddiderunt. Erat autem idolum uel imago uaccæ in Bæthel. Implorate ergo iam opem deorū, in hisce locis cultorum: præterea bellicis tubis, & hostilibus uociferationibus utimini, aduersum hostes impetum & irritationem

nem facientes, ipsosq; locos in quibus litabatis, & auxiliū deorū sacrificia recipientiū, uobiscū habentes.

Sublatus est Benjamin, Ephraim in extinctionem factus est.

Benjamin appellat duarū tribuum regnū, quod multis in locis Iudam uocat; interdum quidem ab Iuda, interdum uero à Benjamin, totum Synecdochice nominat. Ait ergo quod Hierosolymitani defecerūt, hoc est, è medio sublati sunt, perierunt, ut qui ipsi impie egerint. Etenim Astartæ deæ sacrificabant in excelsis, & solem adorabāt, ut et Iezekiel testatur.*

In die redargutionis, in tribubus tuis Iſraël monſtraui fidelia.

Quæ, inquit, dixi ipsis per prophetas, in quibus mihi nulla est adhibita fides, hæc nūc per ipsa opera cūctis tribubus fidelia mōstrabo, in quibus diebus arguam iniquitates ipsorū, puniens eos. Nam monstrari, est pro monstrabo: ueluti illud: Foderunt manus meas & pedes meos: pro fodient. Utitur autem scriptura talibus uerbis præteritis pro futuris, ut ostendat Deo nihil futurū esse, uerum omnia ipsum præoccupare præscientia & prædefinitione. Simul autem ut certiores nos reddat, quod omnia sic cōtingēt. Et perinde ac impossibile est, quæ iam facta sunt, facta non esse: sic impossibile est hæc etiam non fore,

Psal. 20

quæ dicuntur. Monstrauit autē fidelia & in diebus crucis & resurrectionis, cōcussō mundo, per hos arguens quidem illos, suam uero Deitatem certā exhibens. Benjamin filius doloris dicitur. Etenim Rachel dum pareret ipsum, in partu periclitans & moriens, ipsum filium doloris appellauit: Pater autem Benjamin illum uocauit. Ad hæc omnis peccator est doloris filius, si modo ad pœnitentiã respexerit hic dolens & lugens: sin citra respiscentiam abierit ex hoc mundo, perpetuò durantibus doloribus obnoxius erit. Huiusmodi quando peccat, excedere dicitur: Peccatum enim excessus est à natura, & aliàs ab

Psal. 37 insipientia fit. Vnde & Dauid quandoq; ait: A facie

Psal. 30 insipientiæ olfieri ipsi uibices. quandoq; uero: Ego dixi in excessu meo, proiectus sum à facie oculorum tuorū. Sin respiscat peccator, excedit omnino à consuetudine. Quod si Ephraim augmentū dicitur,

Matth. 19 uideat qui crescit in malitia, ne quando ad excidium perueniat. Olim autem quum in diebus redargutionis, hoc est, postremi iudicij, sedebit dominus cū duodecim discipulis suis, iudicantibus duodecim tribus Israël, monstrans fidelem & ueram deitatē suam, tunc uidebunt in quem pupugerunt, & agnoscent quod non uilis nec exiguus homo sit Iesus.

Facti sunt principes Iuda trāspōnentes terminos, super ipsos effundā tanquam

THEOPHYL. ENARRATIO. 150
quam aquam indignationem meam.

Hoc est, leges meas sic transponebāt, æque atq; in aruis terminos transponentes facere solent, per quos sua cuiq; sors cognoscitur, sicq; debitum meum honorem transferebant ad idola. Vel ipsos etiam cupiditate plura habendi laborantes reprehendit hoc pacto: Propterea, inquit, sic irruam super ipsos, uelut aqua impetuosa, & ueluti torrens aliquis multis imbribus & niue exasperatus, cumq; uehementi impetu sese uolutans. Transponunt etiam terminos, Hebræorū legem perperā interpretantes, ipsamq; obseruare contendentes (nam usq; ad Ioannem definita fuit legis custodia) eo quod ira Dei super ipsos effusa tanquā aqua, eos dispersit. Quādo uero quisquā princeps Iudæ existens, confessus fuerit, ac promiserit se non iisdem prauis studijs admoturum mentem, idq; secum decreuerit, & interim transmouerit tales fines, atq; decretū suum fecerit irritum, ac reuersus fuerit instar canis ad proprium uomitum, ira Dei super talem prorsum effunditur: perinde ac rubri maris aqua super Pharaonem, qui sæpius mentitus erat, iuxtaq; cor suum, permutationis in melius expers, seruatus erat, ad ostensionem uirtutis Dei. Deus enim non subsannatur.

Oppressit Ephraim aduersariū suū,
conculcauit iudicium, quoniam cœpit

Cap. V IN OSEE PROPHETAM
proficisci post uana.

Quñ de principibus Iuda dixisset, quod transpo-
suisent terminos, eosq; accusasset, quod cum impij-
tum auari essent, in ijsdem pariter Ephraim repre-
hendit. Ipsum enim ceu iniuriũ carpit, ac talem qui
præ potentia sua cõculcet iudicium siue iustum, neq;
ipse opportune et cõmode sententiã ferat, neq; alios
iudicantes sequatur. Causa uero huius, ad idola est
affectio & sectatio. Vana enim ipsa idola uocat.
Quod si me coluissent, inquit, dilexissent leges meas,
quibus iustitia sancitur. Poterint etiam hæc alia ra-
tione intelligi. Iudas non omnino à lege auersus est.
Fuerunt enim inter ipsos qui conquererentur de ido-
lorũ cultoribus, ingemiscerentq; ob legis transgres-
siones, quemadmodum Iezekiel testatur. Ephraim ue-
ro planè malam uictoriam retulit: etenim ui, ueluti
hostem quempiam, deuicit legem meam quam odit.
Quod apertius interpretans dixit: Conculcauit iudi-
cium, hoc est, legalem iustitiã non curauit. Qua-
drabunt hæc in eos, qui contra Christũ insanierunt,
aduersarium illum habentes, ut qui contraria ipsis,
& dixerit & fecerit, contra quem potentes fuerunt,
conculcantes iudicium, ferente Pilato sententiam ut
dimitteretur: secuti sunt enim uanos suos doctores.
Quod si omnia sint uanitas uanitatum, ut Ecclesiastes
dixit: principium prauis questus & iniustitiæ fuerit,
iter

iter facere pro huius mundi bonis conquirendis, eaq; ueluti mediã macerĩe habere, quã propter, quæ ante nos sint, atq; ipsa adeò futura, non liceat intueri.

Egoq; ero tanq̃ turbatio Ephraim,
ac ueluti aculeus domui Iuda.

Quia ipsius Ephraim regnũ primũ perijt ab Syris & Babylonijs, Iuda uero postea occidit. Ephraim, inquit, turbabo, conturbatum iam ueluti instante bello. Iuda uero stimulus ero. Quũ enim is Ephraim interire cernit, se quoq; non dissimilia passurum formidat. Porro Christus neq; turbatio, neq; stimulus est, cæterũ tanquã turbatio, & tanquã aculeus: Pacem enim, inquit, prædico, morbosq; curo. Isti autẽ inuidia stimulantur turbanturq; dicentes: Ecce mundus post ipsum uadit. Deinde quando peccantes fortunati erimus, dicentes: Pax est atq; securitas: uel cogitatiõibus de peracto malo nos cõsolamur, Deus inquietus, benigne humaniterq; nos curat, tum uel secũdiorem istum in prauitate cursum turbat, uel cogitationes discutit, iniiciens stimulum memoriæ mortis, suppliciorumq; post mortem consequentium.

Viditq; Ephraim languorem suum,
& Iudas dolorem suum.

Ipsa, inquit, experientia didicit Ephraim imbecillitatem suam, & quomodo robur ipsius elanguerit.

Iudas item percepit multitudinem dolorum suorum.

Et abiit Ephraim ad Assyrios.

Quando ascendit rex Assyriorum aduersum decem tribus, adierunt ipsum, & pecunijs & legatione sibi conciliantes, confederantesque.

Misitque legatos ad regem Iarim.

Assyrijs denuo aduenientibus, transgressi enim erant foedera, destinarunt legationem ad regem Aegyptiorum, quem Iarim appellat, non quod hoc eius nomen fuerit, uerum quia Iarim ultorem significat: accersuerunt enim ipsum, tanquam futurum uindictam. Quod autem de Aegyptiorum rege uerba faciat, postea hac planum fiet.

Et ipse non potuit liberare uos, nec ex uobis dolorem cessare faciet.

Vos quidem tanquam uindictam accersistis Aegyptium, enim uero ipse ceu imbellis inuentus est, unde maiores uos impetiuerunt cruciatus, adeo ut plane de salute desperaretis. Iam quisquis Deum offenderit, unicam opem reliquam sibi tenet, ut reconcilietur deo: sic qui innumera alij dona elargitus fuerit, ut eos sibi in socios & confederatos asciscat, propterea non sistet in sese dolorem, quem sustinet, turbatus primum ob ea quae in animo suo perpetitur acerba, deinde impensarum nomine, quas frustra fecisse animaduertit.

inaduerſit. Aptiſſime hoc etiam de domini inter-
fectoꝝ dictum aſſeuerabis, qui accerſuerunt Ve-
ſpaſianum ceu ultorem. Eadem etiam ingens Aſya-
riorum mens erat, ut urbem eorum erigeret, at nihil
eis cōmodare potuit, nec ceſſauit ex ipsis cruciatus,
ut qui tū quidem in immenſa mala cōijcerentur, dum
fundamenta eorū diruerentur, ac poſtea à fidelium
regibus abducerentur.

Quoniā ego ſum ſicuti panther E-
phraim, & uelut leo in Iuda.

Per Pantherē oſtendit celeriter & quamprimū
ipsis excitanda mala, celer enim & leuis eſt fera pan-
ther. Per leonem, quod ingentiā terribiliaq; ſint pe-
ricula futura. Terribile enim quippiam leo. Hanc ad-
rationem, in Iudæos Romanos celeriter ſuſcitauit
Deus, nempe non poſt adeò multū temporis crucifi-
xionis, qui horrendi & atroces fuerunt, quippe qui
cuncta diruerint. Animæ in malitia creſcenti, uer-
bum etiam panther fit, uelociter eam deprædans de-
paſcens uel, perinde ac dictū eſt: Voca nomen ipſius, Eſa. 3
citò depaſcere. Fit autem hoc, quando peccato in no-
bis patrocinantēs cogitationes abſtulerit, omnemq;
altitudinem attollentē ſeſe aduerſus cognitionē Dei.
Iudæ porro ſeu conſitentis, Leo fit uerbum, propter
regiam naturā, legem ei ferens, iuxta id quod apud
Dauidem dictum eſt: Legem ei feret in itinere quod Pſal. 24

Psal. 118 elegit. Et: Legē sancito mihi domie uia iustificationū tuarū, & exquirā eam semper. Vel ceu cōfortans eū ut à malo deflectens bonum posthac persequatur.

Egoq; rapiā et proficiscar, ut pāther. Lewis enim existens, rapit & fugit.

Accipiam, & non erit qui eripiat.

Hoc ueluti leo faciet, ob unguium robur ac infessam uim.

Ibo & conuertam me ad locum domus nec exterminentur.

Quemadmodum, inquit, fera post uenationem reuertuntur ad sua latibula, sedantes dolorem ex uenatione partum: sic & ego, inquit, per memet ibo quietem habens, nec in principio detegens prouidentiam, quæ mihi est erga uos, sed ueluti in ocio agens, usquedum extinguamini per nos. Nam dignis adest

Iosue. 1 Deus, ut & ad Iesum Naue dicit: Vti cum Mose erā, Matth. 28 sic tecum etiam cōmorabor. Et: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus. Et: Nobiscū Deus. Abest autē

Psal. 9 ab indignis deus, secundū illud: Quis destitisti à nobis à longe? Et: Veni ut adiuues nos. idq; genus alia. Deinde, qui fortem ligauit, rapuit nos ab illo detentos. Ac nemo potuit nos eruere ex sancta eius potentiaq; manu, æque atq; in euangelio ait: Oues meas nemo diripit ex manu mea. Accepitq; primitias natura

rae nostrae, & profectus ad superna in locū suū, ubi prius erat, in sinum patris, tum statim omnia deleta sunt, quae ad legis administrationē attinēt. An ne uides Deū etiam in nobis haud raro, materiē peccatorū auferre? Sūt alicui diuitiae, quibus aduersum te nuiore extollitur, diripit eas Deus. Sic fortitudine, aut pulchritudine perperā utens, elanguit, ac deformis est redditus. Qui per honorē ad insipientiā usq; effertur leuaturus, ad ignominia decidit. Proinde sic agēs Deus proficiscitur, et recte mouetur, antea quidem nullū transitū in tali anima obtinēs, ac reuertitur in locū suum. Locus autem Dei est mens rationalis hominis, eo quod purgetur à circumstantibus delictis, digna facta diuina successione, interea usq; dum prorsum excidium fiat humanarum cogitationum.

CAPVT VI.

Quærent faciem meā in afflictione sua, et mane uenient ad me dicētes: Eamus & reuertamur ad dominum Deum nostrum.

Vt in corporalibus afflictionibus, quae per molleis medelas curari nequeunt, opus est austerioribus pharmacis: sic inter homines, quotquot per clementiam Dei ad poenitentia non ducuntur, per seueriora

castigati, sæpnumero hoc agnoscunt. Aequè igitur ac illi, in bonorũ fructu non exquirentes faciẽ Dei, siue præsulatum eius, atq; uisitationem & prouidentiam ipsius, dum bonis uiduuntur cum curatorem & præceptore quærunt, & matutino ad ipsum tempore ueniunt, pro accelerant: siue quod ueluti à nocte tenebrarum prioris ignorantie excitati sese mutuò adhortentur, ut reuertantur ad me.

Quoniam ipse percussit, & medebitur nobis.

Quidam librorũ hic, rapuit, habent, & fortasse non male. Dixit enim suprã, diripiam. ipse, inquit, rapuit, ipse percussit, ipse quoq; medebitur nobis. Deo enim rapiente uel percutiente, nemo alius est medicus uspiã. Itaq; in calamitate meminerrũt Dei.

Hæc peræque intelligas licet, de ijs qui ex Hebræis deinceps in Christum credituri sunt. Illi enim in siti hac & captiuitate longa, exquirent (inquit) faciẽ siue filiũ. Nam is est figura substantiæ patris, quibus & ad dominum reuertentibus aufertur uelũ, quod super cor ipsorũ est positum. Reperias autem hoc uel in singulis, quod in tribulatione magis ad dominum reuertantur, qui sensibilia nobis ferit & corporalia, sanatq; animas.

Feriet, & curabit uulnera nostra. Sana-
nabit

THEOPHYL. ENARRATIO. 154
nabit nos post bīduum. Tertia die sur-
gemus, & quæremus coram ipso, & co-
gnoscemus.

Propter facilitatem hoc dicit, quoniam non indi-
get diuina circuitione Deus ad curam, uerum accusa-
mulatā statim exhibebit sanitatem. Iuxta adumbrat
mysterium secundum naturam. Nam percussæ natu-
ræ iniecit filium suum ceu precium quoddam & cu-
rationem, qui in uulnere mortis constitutus, sanauit
nos, resuscitauitq; tertia die. Id enim quod à nobis as-
sumpsit, excitans, nobis per æque omnibus resurre-
ctionem donauit, quam habebimus temporibus suis,
& uiuemus. Postquam enim unus pro cunctis diem
obiit, is ille unus & pro cunctis resurrexit: uitamq;
ducemus nō longe ab ipso remoti, sed facie ipsum in-
tuentes, tumq; perfectiorem cognitionem eius conse-
quemur. Nunc enim in speculo, inquit diuus Paulus,
uideo & ænigmate: tum autem cognoscam, perinde
ac cognitus sum. Cæditur etiam uituperabilis ardor
& impetus in anima, uituperandaq; cōcupiscentia,
ut ne inuanum in rabiem adigantur, uerum uerbum
habeant, ueluti emplastrum & obligationem replen-
tem uacuitatem ipsorum. Sanamur etiam iuxta uia-
tam in actione consistentem, quando duæ affectiones
hæ, ira & cupiditas, non tenebrarū opera accesser-
ri nt, sed enim luminis & dici, ut & de nobis dici pos-

1. COR. 13

Cap. VI IN OSEE PROPHETAM

1. Theß. 7 sit: Proinde non sumus noctis sed diei. Surgimus etiã tertia die, quando tertia in nobis animæ pars, rationalis uidelicet & speculatiua, illustrata fuerit: tum enim uiuimus coram ipso Deo, intuentes in ipsum faciẽ ad faciẽ. Quare subinfert, & cognoscemus.

Festinabimus cognoscere dominũ, tanquam diluculum paratum inueniemus ipsum.

Studiosè cũ festinatione et ingenti desiderio quæremus eũ. Vt enim diluculũ noctis caliginẽ dissipat, sic & ipse promptè celeriterq; prouidentie suæ radios exhibebit, & ab noctis adflictionibus liberabit.

Venietq; nobis ceu pluuia matutina & serotina terræ.

Matutinæ etiã pluinæ indiget terra, ut profersrens ipsa cõmissam sibi sementem, pinguedinem habeat, qua eam nutriat. Serotinæ uero potissimum, ne adulta sata exarescant: plurimo enim humore ad educationem sui opus habent, ut fructum tandem ferant, quem humiditate fouent. Itaq; & nobis Deus ueniet matutinus imber, quando incipiet liberare nos à captiuitate. Serotinus uero, quando nos restituens patriæ, nos defendit, nostriq; curã gerit Hunc ad modum Christus post resurrectionem, mane quidẽ dem mulierculis sese, serò uero, ianuis occlusis, discipulis

pulis suis ostendit. Obtingit & cuilibet animæ, matutinus imber, quando reuelat ueteris testamenti cognitionē Deus, quod in primordijs diuinæ cognitionis ortum est. Serotinus uero, quando euangelij intellectū eidem impertit: quod serò quidem, adeoq; nouissimis temporibus illuxit. Ac tum animā, in terram diuinitus impulsam alterat, de qua propheta: *Visitasti, inquit, terram, & inebriasti eam.*

Psal. 64

Quid tibi faciam Ephraim? Quid tibi faciam Iuda? Misericordia uestra uelut nebula matutina, ac ueluti ros diluculo proficiscens.

Postquam denunciatur eis Deus, se eos suscepturos denuò: erant autem ob scelera sua in multas casuri, post susceptionem hanc, calamitates: ne ergo existimarent, mentitum sibi eum, nec sufficientem gratiā impertisse, prædicit eis, quod ipsi sint futuri maiorum suorum autores. Miscet autem cum eis sermones, patris in morē liberos suos amantis, tantumnon talia dicens: Ego quidem omnem uobis gratiam & ueniam dare uolo, ac perpetuò durantem misericordiam. Vester autem animus & cogitatio temporalia, similiaq; nebulae sunt diluculo apparenti, & à sole dispulse, uel exiguo rori ab radijs solaribus absumpto & obscurato (hoc enim est quod ait, pro-

Cap. VI IN OSEE PROPHE TAM

ficiscens) efficit miserationē per æque meam, qua uos miseror, temporariā esse. Audiamus itaq; nos mensurā esse diuinæ misericordiæ, siue eam extendentes sufficienter pœnitēdo, uel celerius reuertēdo ad priorem prauitatē, mutilātes. Demusq; operā, ut diuturnius ille nostri misereatur, tum uere regnū Dei inra nos erit, nostriq; instituti Deus comes erit. Legitur & in alia scriptura, Misericordia mea. Quod sic intelliges, quod Deus hic ægre patiens dicat: Omnem uobis rationem exhibui & demonstraui, ad uestram correctionem: Etenim misericordiam meam demisi uobis, ut fœcundaret, ac pingues uos redderet, uelut ros matutina hora iter faciens, hoc est, à flamine diffusus super terram, & sicuti nebula perinde manē infrigidans fruges. Verum enim uos illam ipsam non suscepistis. At neq; filium Dei Hebræi exceperunt, qui quū esset misericordia patris (per ipsum enim misericordiā adepti sumus) demissus est ueluti nebula, ob corporis sui pinguedinē. Matutina uero eo quod umbra ipse legis ueniret, quodq; non deprehenderetur ab tenebris diaboli & peccati, sed alijs etiam principium lucis fuerit, itidem ut manē, uel diluculum, est diei initiū. Idem quoq; ros erat, supernē decidens: iter ideo faciens, quod non uno in loco circumscripta sit eius cognitio, sed ad omnes accesserit. Antea quidem & manē, in Iudæa tantummodo cognitus

Ignitus erat Deus, nunc uero in uniuersum terrarum orbem, egresso apostolorū sonitu, impleta est tellus cognitione domini, uelut aqua multa cooperiēte maria. Illuxerunt itaq; fulgura eius orbi terræ, uideruntq; fines terræ salutare Dei.

Propterea demessui prophetas uestros, interemi eos in uerbo oris mei, & iudiciū meum ceu lumen egredietur.

Vos quidem, inquit, sic habetis, ut frigidam quandam paruiq; temporis pœnitentiam demonstrētis, per hoc meā pariter misericordiam talem facientes. Attamen ego haud intermisi uos congruenti prouidentia dignari, adeo ut & prophetis meis quos uobis adhortatores misi, causa mortis extiterim: hoc enim denotat occidi. Et quoniam dedi ipsis uerbū oris mei ut uaticinarentur, uideor eos occidisse. Atqui etiamsi cunctos planè dederitis neci, nō poteritis tamen irrita facere, quæ de uobis illi præcūere, quominus iudicium meum, hoc est, decretum quod super uos decreui, ceu lumē effulgeat: patiaminiq; omnia quæ illi dixerunt. Quidam per prophetas hic uanos uates intellexerunt. Occidi enim ipsos in uerbo oris mei, hoc est, per imperiū meum. Et iudicium meum inter ipsos, ut lumen splendidum haud occultabitur, sed lucebit, & ab omnibus per opera cognoscetur. Etenim & Elias leto dedit prophetas Baal, sacerdos 3. Reg. 18

Cap. VI IN OSEE PROPHE TAM

tesq; lucorū. Sic Ieu qui genus Achaab delcuit, præ
textu festiuitatis in Baal gratiã celebrandæ, colle-

4. Reg. 10 ctos sacerdotes Baalitas, ad unum omneis mactauit.

Nam misericordiã uolo & nõ sacrifici-
cium, agnitionemq; Dei potius quã
incensas uictimas. At ipsi sunt tanquã
homo præuaricans testamentum.

In superioribus obiecit accusando iniuriã, quam
proximis intulerunt, idolorumq; culturã: nunc ait,
Misericordiam ego potius erga proximum, quã
iniuriam & sacrificium recipio: ac Dei cognitionẽ
magis, quã holocaustata. Atq; hæc duo legem

Deut. 16 perferens mandauit: Diliges dominũ Deum tuum,
et proximũ tuum charitate prosequeris. Vos autem
transgressi estis testamentum meum hoc, sancitamq;
legem. Erga proximum enim iniurij estis & miseri-
cordie expertes, ac præterea cognitionẽ mei repu-
listis. Dicat hic quisquam: Quia Iudæi, sacra persi-
ciantes, misericordiam uero non habentes, præuaria-
cabantur testamentum: perspicuum est legem de sa-
crificijs uerba facere. Sed secretiora quædã magisq;
spiritum redolentia, fuerunt ea quæ hic memorauit,
nempe misericordia & agnitio Dei. Per miseri-
cordiam itaq; uita in actione consistens & opere, per co-
gnitionem contemplatio innuitur. Egre dictur
quoq; in futuro seculo iudiciũ Dei, ueluti lumen, per
unige

unigenitū : Pater enim neminē iudicat, sed iudicium
 omne tradidit filio, qui suo in mundum aduentu, nō
 per sacrificia, sed per suā misericordiā nos saluos se-
 cit. Neq; per holocaustomata per uē incensa, uerum
 per agnitionē et fidē nos iustificauit. Misericordiāq;
 nos docuit, quū diceret: Beati misericordes. Et: quæ *Matth. 5*
 uolueritis ut faciant uobis homines, eadē & illis præ-
 state. Et quū hoc uerbi, Misericordiā uolo &c. in te-
 stimoniu protulit in mediū. Innumerisq; alijs modis
 cognitionē Dei præcepit, præsertim quū omneis ser-
 mones et opera sua Deo referret accepta, ipsiq; tan-
 tum adscriberet: quumq; diceret Philippo: Qui ui- *Ioan. 14*
 det me, uidet & patrem meū. Hinc etiam dixit: Ma- *Ibid. 17*
 nifestaui nomen tuum mortalibus, non Iudæis tantū
 sed omnibus. Proinde qui ipsum non susceperunt,
 transgressi sunt omnino testamentum patris, qui &
 filium hæredem faciebat uineæ. Porrò uinea domini
 exercituū ipsi fuerunt, domus nimirum Israël, & *Esa. 5*
 Iuda ipse plantula nouella dilecta. Enimvero filium,
 quum in sua uenisset, sui eum non susceperunt, quin
 potius dixerunt: Hic est hæres, agite occidamus eū.
 Idem testamentum patris, faciebat eos heredes ado-
 ptionis, gloriæ, cælorumq; regni: sed noluerūt sequi
 testamentum. Nec secundum hoc solum, uerum etiam
 iuxta utraq; rationes transgressi sunt illud, cum fi-
 lium abnuentes regnare super sese, tum se indignos

Cap. VI IN OSEE PROPHE TAM

constituentes cœlesti gloria.

Illic me respuit Galaad ciuitas operans uana, turbans aquam.

Nō frustra dixit, occidi uanos prophetas: et illic, hoc est, secundum illud temporis quando auersus est Israël, Galaad me est adspersa, quando sacerdotibus & Leuitis distributa est in hereditatem: ac qui debebant populum docere cognitionē Dei, ipsi operabantur uana, hoc est, idola ipsi eadē fabricantes. Turbabant quoq; aquam doctrinæ, non puram eam populo adferentes.

Fortitudo tua ceu hominis piratæ. Occultauerūt sacerdotes uiam, occiderunt Sicima. Quoniam illic fecerunt iniquitatē in domo Israël, uiderunt isthic horrendam fornicationem Ephraim.

Sicima ciuitas est proxime urbem Galaad. Et Sicimæ ergo quidam accepta Dei patrū memoria, uoluerunt ascendere Hierosolyma usq; ceu Deum adoraturi. Leuitæ uero & sacerdotes hoc cōpertum habentes, prædones quosdā occultauerunt in uia, demittentes orco ea ratione Sicimitas. Eò etiā dicit: Robur tuum ô Galaad hominis est piratæ, hoc est, prædonis. Est autem pirata proprie marinus prædator, Atqui in sacra scriptura usurpatur etiam pro terre
stri

stri prædone: eam ob causam horribiliore etiam ista
 fornicationem nominat, quoniam non ipsi tantum,
 quod bonum erat in domo Israël non faciebant, hoc
 est, inter Israëlitas. Vel hunc ad modum æque intel-
 ligere licet: ut piratæ occultis effascinationibus &
 insidijs adoriuntur prætereuntes, sic & uos in Ga-
 laad idolorum cultores, arcanis artibus idola moueri
 curatis, quo diuinæ potentia ea ostendatis consortia.
 Iam sacerdotes quos talia reprehendere oportuit, uia
 Dei populo manifestando, ea cælant. Aique in ani-
 mo eos cogitare par erat, quod atauus eorum Leui,
 Sicimitas omneis demiserit orco, quando Emmar fia-
 lius Sychem ui stuprum sorori eius Dinæ intulit, & Gen. 34
 ille quidē ultione pro uirginitate sororis suæ arma-
 tus est, ipsi uero pro me non contendunt, non sumunt
 uindictam. Occuluerunt, inquit, diuinam uiam sacer-
 dotes, qui olim interemerunt Sicimam emulatione ac-
 censi. Quod enim atauus eorum Leui peregit, sacer-
 dotali generi adscribitur. Hæ & dominum occi-
 dentis synagoga accusationes sunt. Siquidem & illi
 operabantur uana, calumniā dico & crucē. Vanæ
 namq; re uera sunt cogitationes ipsorum. Magis enim
 illuxit, regnumq; tenuit cruci affixus. Turbabant
 etiam aquam, confundentes scripturarum cognitionē,
 ac doctrinam seruatoris, quæ spiritus erat & uita,
 calumniantes. Et robur ipsorum, ceu hominis piratæ

Cap. VI IN OSEE PROPHE TAM

fuit, quando lapides tulerūt in Iesum: cumq; gladijs
& sudibus exierunt aduersus ipsum noctu, quando
fallere licet festinantes. Sacerdotes porrò ipsorū cæ-
lauerunt iter, hoc est, dominum enecarunt, dicentē:

Ioan. 14 Ego sum uia. Occiderunt etiam Sicima, quod est pu-
dicitie & uirginitatis fructum Iesum, postquā Sicia-
ma fuit eximius locus corporis pudici Ioseph. Præte-
rea in ecclesia uidebis quosdā perficientes uana, pra-
ua uita infectos. Hi aquā perinde spiritalis doctrinæ
turbant, de resurrectione & postremo iudicio uana
dissentantes, seipsos ita ut intrepidè in peccatis per-
gant, illicientes. Quorū robur non est hominis inco-
lumē aliquem seruantis, sed prædonis, quo de domi-

Ioan. 10 nus ait: Fur non uenit, nisi ut furtum cōmittat, cædat
& perniciem struat. Cælant etiam sacerdotes uiam
domini, partim quando non reprehenderit peccan-

1. Tim. 5 tes, nō audientes dicto præcipienti: Peccantē coram
omnibus argue: partim quod ipsi in ea non ambu-
lantes, aliam sibi uiam uitæ inquirent, occidentes ita
ecclesiā, quæ est segregata Iosepho, qui ualet, si in-
terpreteris, appositionē. Talis est dominus, legi ad-
iectus, quæ iam defecerat: uide & Nō ueni, inquit,

Matth. 7 dissoluere legem, sed implere. Eius enim legis, Non
committas adulterium, hæc est appositio & comple-
tio, ut ne intuearis quidem mulierem. Sic eius, Non
occides, appendix et complementum est, non irasca-
ris.

ris. Et aliarum consimiliter.

Pollutus est Israël, Iudas dimisit messem suam.

Omniū hoc est periculosissimū horribilissimūq; quod quando Iudā oportebat diuinarū promissionū fructus metere, imitatus sit Israëlē, qui idolorū cultura cōtaminatus erat, talem messem posthabendo.

Ordire uindemiam tibi ipsi, dum reduxero captiuitatē populi mei, dumq; sanauero Israëlē.

Ad Iudam hæc dicit: Ordire uindemiam, hoc est, iustitiæ fructus, & post reditum ab captiuitate, in lege persecuta, incipeq; tibi decerpere, ex tali politia subnascentes fructus. Decerpe eos tibi ipsi, nec enim Deo quicquā lucri afferimus uiuentes iuxta legē, sed nobis ipsis. Quod subdit, dum sanauero Israëlē, significat, quod dum ipsum consoler in omnibus doloribus, quos in captiuitate pertulit, eumq; reducam à Babylone, intellige tu quid te deceat, bonamq; conuersationem auspicare.

CAPVT VII.

T reuelabit in iuriā Ephraim, & uitiōsitas Samariæ. Nam cōmisit uana, furq; ad eos ingreditur, prædator

exuens in uia eius.

Iterum docet quod haud iniuria puniat Ephraimitas Deus, perspicuam cunctis eorum iniquitatem assuecans. Nam fecerunt, inquit, mendacia, hoc est, idola, ideoq; in posterum hostes, furum & latronum instar, eos adorti, exuent ipsos, omnibusq; bonis nudabunt. Propemodum & Christus ad Israëliticū populū dicit: Incipe quæ ad salutē tuam pertinent, cum in uindemia colligere atq; fructum decerpere. Nunc igitur quando ueni ego reducere seruareq; oves domus Israëlis, quæ perierant, ac sanare contritos, (nec enim bene ualentes egent medici opera, sed male habentes,) tunc reuelata est omnis iniustitia populi, quando interrogante Pilato, quem uobis dimittam, responderunt, absolue nobis Barrabam, Iesum uero cruci affige. Ad hæc elementis legis nouatis persecrabāt ipsi in malitia, quando & fur & prædo unā cū eo cruci affixus ad eum introijt, hoc est, per fidem ei assertus est, et uindicatus in libertatē, in paradiso cū eo agens. Hæc etiam animæ sunt exhortatio redeuntis ab captiuitate, qua detenta fuit prauis affectibus seruiens, sanatæq; à plagis peccati, & uulneribus, quæ aliàs nō curātur nisi grauiter olēre & inamœna esse ipsi coeperint, tum enim demum inquitur medicū, quando tetrica fiunt uulnera. ipsaq; ægre patitur graueolentiā, perinde ac Dauid quā dixisset.

dixisset: Grauius oluerunt & computruerūt uibices Psal. 37
 meæ. subdit: Ne derelinquas me domine Deus meus,
 neq; à me desistas. Tunc igitur liberata anima à pec-
 catis, uirtutis fructus colligit. At eos, inquit, tibi ipsi
 decerpe, non faciens aliquid ad ostentationem, sed in
 te ipsa bonum operare. Tum quoq; detegitur ei uania-
 tas malitiæ: uidet enim quàm sint peccati opera tam
 mendacia q̄ noxia. Per hæc fur & prædo satanas
 ingressus hominē spoliat, ac ab omni diuina gratia
 nudū constituit, in uia eius, hoc est, in quocunq; uitæ
 genere fuerit, siue in sacerdotali, siue monastica uel
 populari. In omni nanq; uia uitæ prædatorē et furē
 a gens diabolus, clanculū eos adoritur, ipsisq; impo-
 nit nocturno tempore, persuadēs ut peiori ceu melio-
 ri adhibeāt animū, nuptias, uinū, omnemq; creaturā
 uituperans, ceu peccatorū uomitem, occasionemq;.
 Alios uero ut prædo inuadit, palam & impudenter
 eis persuadendo, ut planè desperata aggrediantur.
 Ut cōcināt ueluti canetes in corde suo.
 Hostes, inquit, inuadent eos, ceu fures & latrones
 insuerunt: ipsi uero in lamentis & luctibus perse-
 uerabunt, non ausi aperta uoce plorare, desistereq; ca-
 lamitates suas, cæterum cordibus suis & cogitationē
 threnos lamenta uē edunt. Hæc & latroni in cru-
 ce accommodari poterūt, cuius cor Christi suppli-
 catio cōdolebat & peccatis suis angebatur. Ipse quidē
 Christum

Cap. VII IN OSEE PROPHETAM

Christum confitebatur, Christus uero omnium illi peccatorum gratiam faciebat.

Omnia scelera eorū recordatus sum nunc. Cinxerunt eos corona, consilia eorum ante cōspectum meū fuerunt.

Quum diu, inquit, connixissem, nec longanimitate mea iudicatus sim cernere ab ipsis ausa, nūc tandem apertè palàm ea contueor, ut quæ in conspectu meo fuerint constituta. Siquidem omnia simul collecta sunt, & in circuitu eorum steterunt, nedum opera. sed & consultationes, hoc est, cogitationes, quæ demonstrāt eos esse dignos quibus irrogetur pœna. Fortasse autem, quia Deus peccata illa uehementius punit, quæcunq; à præmeditatione & consultatione fiunt, propterea hic dixit: Circūierunt eos consultationes ipsorum. Non enim simpliciter ait, operabantur mala, neq; raptim uel forte fortuna, ceterum ex consilio & cōsideratione. Sic in extremo iudicij die, præterquam opera, cogitationes etiam, secundum quas peracta sunt, iudicantur: in quibus tamen auctoritas potius remissionis, quàm condemnationis esse in hoc mundo solet. Occiderunt etiam prophetas Hebræi: toleransq; malorum Deus est, dum illi domini interfectores fuerunt. impleuerūtq; mensurā patrum suorū, recordatusq; est Deus omnium iniquitatum eorū, ut ueniat super eos omnis sanguis iustus, à sanguine

THEOPHYL. ENARRATIO. 161
guine Abel, usq; ad sanguinē Zacharię prophete.

In malitijs suis exhilararūt reges, &
in mendacijs suis principes.

Per malitias suas ad interitum accurrentes, auto-
res lætitię fuerunt regibus & principibus ipsos de-
bellantibus. Vel quod unā cum regibus suis ad idolo-
latriam cucurrerint, curauerintq; eos & observaue-
rint, eadem peragendo: & in mendacijs suis, siue ido-
lis, siue adulationibus, uel uanis laudibus hilares eos
reddiderūt. De quibus & Esaias ait: Qui beatos uos Cap. 3
prædicant, illi uos seducunt. Et: Væ illis qui amarū Esa. 5
dulce dicunt. Ad hæc Iudæi reges suos dæmones,
principes tenebrarū, gaudio imbuerunt suis contra
Christū imposturis, calumnijs & mendacis. Præter
rea Herodes, Caiphās, Annas, eosdē exhilararunt,
qui in cōdemnatione Christi in gratiā, quum antea
hostilibus inter se animis essent, redierunt.

Omnes adulterium committentes,
sunt ueluti furnus ustus ad digestionē,
ustura ab flamma facta.

Corporale hic adulteriū intelliges, dicente Deo,
quod uniuersi Hierosolymorū incolę sint adulteri,
sic usti libidinis igni, ueluti clibanus, cuius incensio
fit à flamma, qui uritur ad digestionem, hoc est, ad
cocturam coactionem uel panū. Porro libidinis ignis,

adducet sup eos captiuitatis flammã, à qua adusti inu-
 utiles erũt, ad digestionẽ cruditatis, quã etiã inuã hæ
 bẽt. Accipies etiã per adulteriũ, idololatriã, qua exa-
 urebãtur, secuti primũ inter se idololatrã Hieroboã

A mixtura massæ, usquedũ tota fer-
 mento subigãt, dies regnorũ uestrorũ.

Stear uel stais (quæ uox hic per massam reddita
 est) farinam denotat. Cunctum per hancce farinã po-
 pulum intelligit, dicitq;: Vt fermentũ cõmixtas sectũ
 farinas in sese transformat, sic à quo tempore cœpit
 populus subigi fermento impietatis Hieroboã, non
 destitit donec totus eius contagione inficeretur, inq;
 illud ipsum transformaretur. Totum isthuc tempus,
 dies sunt regnorum uestrorum: per quæ innuit, quod
 in omnibus Hieroboã secutis regnis & regibus, ido-
 lolatria floruerit. Per adulteros, adulterã iuxtã
 ac peccatricem generationem domini intersectorum
 intellige, qui & inuidia usti, ac meditati crucem ad
 digestionem siue submissionẽ cœlestis panis Christi,
 non desierunt, quousq; perfecerunt opus illud suum.
 Atq; hæ sunt dies principũ & præminentũ inter
 ipsos, hoc est, ueterum calamitatũ. Diem enim, ut sus-
 præ quoq; diximus, scriptura etiam calamitatem ap-
 pellat. Quemadmodũ autem qui non credit iam ius-
 dicatus est, uel ante iudiciũ illud: sic adulteriũ cõmit-
 tens iam uritur, ante usionem etiam illam, qua ure-

tur ad digestionem ac malitiæ supplicium. Nec enim
 ultra post extremum iudicium scelera patrabuntur,
 neq; quisquã unus ad ea sese acclinaturus est, uerum
 perpetuum aduersus ea odium erit illis, qui nunc ea
 deamant, quod corũ nomine sempiternis cruciatibus
 dedantur. Hodie quidẽ insipientibus, quæ uidentur
 suauia blandiuntur: tum uero detecta ipsorum defor
 mitate, grauis comitabitur pœnitentia eos, qui hac
 in uita ab ipsis decepti fuerint, plorabuntq; tũ omni
 uacantes cõsolatione, quod adeo defõrmiã & turpia
 diuinæ pulchritudini prætulerint. Itaq; mœchus iam
 uritur, iuxta illud: *Ambulatis in lumine ignis uestri,* Esa. 50
et in flamma qua exusti estis. Iam perinde ex fermento
& farina fit mixtio, atq; ex cogitationibus et ope
ribus fit actio. Ait ergo, quod regnãtes in mœcho co
gitationes non uidentur esse turbidæ neq; tristes, sed
tranquillã quandã & hilarẽ constitutionẽ habere,
ab mixtione farinæ, donec fermento subigatur tota,
hoc est, à quo tempore cœperint malum cogitare,
usquedum opere compleuerint.

Cœperũt principes furere ex uino.

Accusatis cõmuniter omnibus tanquam adulteris, nunc omnes accusat principes ceu temulentos, ac propterea ad iram concitatos.

Extendit manum suam cum pestilentijs, nam succensa sunt corda eorum

Quilibet, inquit, principū extendit manū suā, uti dona accipiat, conuersaturq; hominibus per contagia & perditiones quas diligit, eo quod in cōsultando et nocendo cōtribulibus suis, adeoq; reliquis mortalibus sunt feruentissimi. Ex temulentia inuidiæ furebant etiā principes Israël aduersus Christum. Sic discipulus Iudas extendit manum, quando proditoris argenteos accepit, consentiens pestibus phariseorum & scribarū, qui aestuabant planè insidijs, quibus lacerarent deijcerentq; dominū. Ita militum per æque corda inflammabantur excubias canentiū proxime domini sepulchrū.

Totam noctem somno Ephraim impletus est, mane prodijt, succensus est ueluti ignis fulgore, omnes incaluerūt ut clibanus succensus, ignis deuorauit iudices eorum, omnes reges eorum ceciderunt, nec erat inter eos qui meam sibi opem deposceret.

Sequitur facile suprā memoratos temeto persusos, ut totā noctem somno indulgerent, quod haudquaquā minimo est dedecori populi principibus: per hoc nāq; indicatur, quod nō perinde magnam subditorū curam gerūt. Mane porrò factō, inquit, ardebāt ueluti ignis, inflammabanturq; ad bibendum, ad indignandum, ad

munera capienda, omniaq; id genus alia flagitia. Nec soli principes, uerum ex æquo cuncti, ceu furnus sunt incensi ad peccandum, ut pro se quisq; potest. Recte uero ignis ille uitiorū effecit, ut principes & reges eorum, idola colentes, aliq; non optima facinora perficientes, caderent. Nemo enim quicquam delinquens, stare dicitur. Neq; quisquā inter eos erat, qui ad me respiciens inuocaret me: quod deerat illis institutor, qui eos dirigeret et ad me pertraheret. Sopiti etiam somno erant Iudæi, omnis expertes sollicitudinis, quando monumentum milites seruabant. At enim manē, adeoq; diluculo factō, excitatoq; domino, inuidia etiam eorum, quod resurrexisset, accensa est, factiq; sunt ueluti furuus furore inflammati. Deinde iudices eorum liuor ob resurrectionē deuorauit, omnesq; ceciderunt ruina magna, spebus suis fraudati. Qui peccat totam pariter uitæ huius noctem dormit, non sentiens peccatum. Eam ob causam diuus Paulus genuinū suum diei filiū adhortatur: *Vigila in omnibus. Porro quando futura in extremo die condemnatio exuscitata fuerit & illuxerit, ut diluculū in peccatore, tum sensus ab se commissorum facinorū oritur, instar igneæ flammæ: urit enim ipsum peccati conscientia: tum qui ante iudices eorū fuerunt, non recte instituentes eos doctores, deuorabit ignis ille, hoc est, agnoscentur fuisse uani. Siquidē isti antehæc doctrinæ cathedram obtinentes, ruine in pecc*

2. Tim. 4

Cap. VII IN OSEE PROPHETAM

catum autores extiterunt, neq; quicquã Deũ auxiliatorem implorarũt, nec ut alij inuocarent, docuerunt.

Ephraim populis suis cõmiscabatur.

Alijs Ephraim, uates assueerat, iter ad bonũ ostendisse, ipsum uero multitudini ad malũ acclinatæ cõiunetũ esse. Rex præterea æque preuaricabatur atq; alij, nam tribus Ephraim regni sceptrum tenuit, ut diximus.

Ephraim factus est encryphas non inuersus.

Vt encryphas, panis ille, altera parte sui admodum igni comburitur, & inutilis fit: opus est nanq;, ut cõuersus altera quoq; parte assetur: sic & ipse Ephraim in uitijs perseuerauit, ab ijs combustus.

Comederunt alieni robur eius, ipse uero non cognouit.

Quia panẽ iam nominauit, in ea metaphora perdurans, alieni, inquit, comederunt eum, hoc est, debellarunt ipsum. Exederunt autem omnes uires eius, & in fortitudine seu potentia & opibus sitas, & interim non agnouit sese castigantem Deum.

Cani effloruerũt ipsi, nec hoc tamen agnouit.

Multo, inquit, ac longo planè tempore castigatur, ac ueluti in ea castigatione consenuisset, nec uel sic tamen tanto tempore, quid se decuisset, didicerit.

Principes

ripes porrò ac doctores Israël̄is, idem cum indocto & confuso uulgo sapientes, noluerunt cōuerti ab litera ad spiritum, propterea gentes alienæ ab testamentis Dei, comederunt robur corū. Israël̄is autem robur est lex. Ipsi uero occ. ecati non agnouerunt, cæterum persisterūt consenueruntq; in literæ administratione. Iā omne quod inueter. ascit et senio cōsicitur, proxime est obli- Hebr. 9
rationē extinctionēq;. Ad hæc quando quisquā malitiæ flāma exuritur, adeò ut seipsum tradat ei, adortus clandestina scelera, quæ nefas est nominare, nec ab tali sua iniquitate reuertitur, comedūt robur eius, quod accepit ab Deo (ut natura quadantenus ad bonū opus nō sit idoneus) dæmones, qui alieni et hostes nostri facti sunt, inuidentes Dei gloriæ, propterea & inueteratus in malitia, omnem peccati ille ignorantiam habet.

Deicietq; iniuria Israël̄is in faciē eius.

Id est, oculis suis uidebunt pericula. Sic qui in dominum Christum iniurij fuerunt Hebræi, unā cum templo & urbe sunt deiecti.

Nec sunt reuersi ad dominum Deū suū, nec exquisiuerunt ipsum in omnibus hisce. Ephraim erat ut columba amens, corde uacās, Aegyptū inuocabat & ad Assyrios proficiscebatur.

Ego, inquit, ad afflictiones ipsis adferebam, ut intelli

Cap. VII IN OSEE PROPHETAM

gentes ad me redirent, mecumq; auxiliū implorarent, at ipsi ad humana adiutoria reciderunt: Aegyptiorū enim opem inquirebant: Dein ab Assyrijs oppugnati defatigatiq; eosdem inuocabāt, amentis insipientis uel columbulæ mentē præ se ferentes. Etenim ut illa pullis sublatis, non auolat, uerum in iisdem locis remanet: nō dissimilem ad modum isti ad hostes suos accurrebant: nam Assyrij ex confesso hostes eorum erant, & Aegyptij. Columba lasciuiae et incontinentiae hic typus est: quocirca ubi anima uoluptatibus tenebrarum intemperanter dedita suo sum hauerit, nec lenta ipsa sibi mali quippiā adesse putauerit, Aegyptū profectō, & Assyrios amicitia sibi copulat, hanc quidem ob tenebrarum opera, illos uero propter sui fastum & opinionē. Hinc suo etiam illi tempore dicitur: Vade in tenebras exteriores, diabolo & angelis eius paratas. Porro angeli diaboli, mentales etiam Assyrij sunt. Quadrant haec quoq; domini interfetrici synagogæ. Non agnouerunt enim, neque intellexerunt, uerum præ fastu & opinione sua in tenebris iter faciunt.

Vbi profecti fuerint, inīciam super eos rete meum, tanquam uolucres cœli deducam eos, castigabo eos in auditione tribulationis ipsorum.

Ipsis, inquit, proficiscentibus, ut auxilia sibi accersant,

fant, ego inijciam ipsis hostes, ueluti rete, & deducam eos, hoc est, superbiam ipsorum deijciam & humiliabo: primum tamen conabor eos erudire, prænunciando imminetia, uti sciant, quæ sint eos excepturæ calamitates. Quod si ipsi non castigentur, nec sese emendent, tum inducam super ipsos tribulationes. Vel ad cõ terribiles erunt hostes, ut nedum præsentes, uerum denunciatu tantũ & auditi, sufficiant ad castigationem.

Rece Dei multiplex, uariaq; eius est sapientia, per quã cognitus à nobis, sæpenumero, quando ad mali quispian perniciendũ eamus, moueamurq; impedimenta inijcit, altaq; affectantes, instar demonum qui in aëre uersantur, deducit nos & humiliat, prænuncians geennam, & uermem non morientẽ, ignemq; inextinguibilem: erudit nos per huiusmodi prædicationem, ut humanus & clemens pater. Domini quoq; occisoribus in errore facientibus iter, iniecit rete suum, piscatorũ nimirum doctrinã, uti ab eo deduceret eos ad Christi humilationẽ & obedientiam, persuaderetq; eis discere, quod mitis sit Christus & humilis corde, neu gloriantur in lege per opera, sed precentur potius eum qui gratis iustificat, per gratiã suam: eruditq; eos per prædicationẽ futuræ illorum afflictionis, dicens, quod Hierusalem ab gentibus sit conculcanda: deq; templo, quod Luc. 21 non maneat lapis super lapidem. Et: Beatæ steriles quæ non pepererunt, & quæcunque illic de captione

Cap. VII IN OSEE PROPHETAM

Hierosolymorum uaticinatus est.

Væ ipsis quoniã desilierunt à me. Mi-
feri sunt, quoniã impij fuerunt in me.

Apud infirmos donec spes est salutis, omnia & di-
cunt & faciunt qui eos curant. Simulac uero de incolumi-
tate ipsorum desperauerint, lugent eos in posterum. Idem
Deus in populo suo facit, curam suam nihil ualere ani-
maduertens, eos deplorat, ut qui per mala opera ab se
desilierint impijque fuerint, colendo eos qui non sunt dij.

Ego redemi ipsos.

Priores quidem ex Aegyptiaca seruitute, postero-
res autem Christus ab demonibus, languoribus, caeci-
tatibus redemit, ac tandem proprio suo sanguine, in
quo inuenimus redemptionem.

Ipsi uero loquuti sunt aduersus me
uana.

Primum quando uitulum circumstantes dixerunt:

Exo. 32 Hi sunt dij tui Israël. Deinde quando aiebant, postquam

Psal. 72 percussit petram & fluxerunt aquae: Nunquid & pa-
nem dare poterit?

Et non clamauerunt ad me corda ipsorum.

Labijs me suis tantummodo uenerabantur, cor ue-
ro eorum procul me aberat, siue quod me non agnos-
cebant benefactorem, sed idola potius.

Sedenim ululabant super cubilibus

suis

suis, sup frumento et uino dissecabant.

Terram patribus suis promissam accipientes, ac sortes suas adepti (cas enim cubilia nominauit, quod per ea requieuisent à laboribus deserti,) mihi non egerunt gratias, cæterum idolis sacra facientes, peragentesq; festa, ululabant perinde ac insuecrunt idolorum cultores furijs agitati ululare. Præterea à me dona habentes, nimirū fruges & uinum in quibus capiebant uoluptatem, sectiones interim faciebant, in gratiam dæmonum, pectora et brachia dispungentes. Vel hoc dicit, quod apud gentes Rheam matrem deūm colentes factitabant. Ab tibiariū enim cantu ad insaniam acti, seipsos dissecabant, genitalia sibi membra auferentes: qui Baceli, & Bacchæ dicebantur. Hæc itaq; cõmittebant Israëlitæ, sup cibo et uino, hoc est, petentes ea ab idolis. Oblocuti sunt

etiā domini interemptores Christo dicentes: In Beel Matth. 12

zebul eijcit dæmonia. Rursus aiebant: Magister bo Luc. 11

ne, compertum habemus quod uiam Dei denuncias, nec intuearis in personam hominum. Enimvero hoc nō ex animo dicebant, sed priuato quodā prauo consilio. Hoc enim indicat quod ait: In cubilibus. Etenim cõtra ipsum murmurātes gemebant, quod talia quidam agens adhuc uiueret. Deinde assueuerante ipso:

Caro mea uere est cibus, et sanguis meus uere est po Ioan. 6
tus: abscindebantur deficiebantq; ab ipso, orta inter

eos factione: dicebant enim: Durus est sermo ille, *ecce* quis eum audire potest? Redemit etiam nos dominus ab omni impuritate. At multi delinquentium loquuntur aduersus eum mendacia: Quis nouit, fabulantes, an ne futurū sit iudicium? Num sit uenturus exploratum nostra? Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Quinetiam dominū suum Mammonā esse profitentes, super frumento & uino cōciduntur, partim quidē dum temulentiae delicijsq; student, inde ad iustes, ad uulnera, ad cades dilabentes: partim uero dū bella cient & propter frumentū & uinū, aliāq; terrae bona, propterea in nihilū etiā rediguntur. Omne nanq; tale studium, ad nullum bonum finē perducit.

Castigati sunt in me, et ego cōfortaui brachia ipsoꝝ, in me cogitauerūt mala.

Ego quidē, inquit, erudij eos, docuiq; ipsos iustitiae uiam, omnemq; decorem, adeo ut uel ipsi de sese cum gaudio sui dicere queant: Beati sumus Israëlites, nam quae Deo placent, sunt cognita nobis. Nec hoc tantummodo egi, ceterū strenuos eos bellatores constitui, brachia eorum confortando: at ipsi non cogitauerunt me suum esse Deum.

Conuersi sunt ad nihil.

Hoc est, ad nusquā quicquā existentia. Hoc enim est miserabilius, quod pro me talia coluerūt: id quod Hierem. 2 & alibi dicit: Propterea mala designauit populus meus,

meus, me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ. Foderūt sibi lacus contritos, qui nō poterunt continere aquā. Erudijt etiam Israēlitas seruator, nunquam non docens in synagogis ut ad ipsum conuertantur, & creant: uerum ad nihilum conuersi sunt. Nam pauci admodum audientes fuerunt dicto. Siquidem multorum qui crediderant, retrocesserunt.

Facti sunt ueluti arcus intensus.

Id est, inflexiles facti sunt, neq; prorsum demittentes, neq; remittentes intensionē ad malitiam. Quædam exemplaria, ueluti arcus inuersus habent: perinde ac si dicat: Ego quidem ipsos intendi ueluti arcū meū, ut per ipsos uel idololatriā in alijs gentibus traiectā cessare faciā: at ipsi contrā inuersi sunt, adeoq; cōtrariū fecerunt, nanq; meū honorē iaculantes & auferentes, pro idolis aduersus me fecerunt bellum.

Cadent in romphæa principes ipsorum, propter imperitiam linguæ suæ.

Principes, sacerdotes ipsi sunt & reges. Illi etenim docebant populum iniqua. Maxima profecto imperitia, ignorantiaq; est, dicere ligno:

Deus meus es tu. & lapidi:

Tu me genuisti.

Lla uilipensio eorū in terra Aegypti, in sinum eorum, tanquam terra inaccessa & uelut aquila sup domū domini, eo quod trāsgressi sunt testamētū meū, & cōtra legē meā impīj fuerūt.

Perinde, inquit, ac patres eorum in terra Aegypti uilipenderunt sermones Moysi et Aaronis, ab me amandatorum, ut liberarent ipsos, sic & illi adspersa nati sunt leges meas: enim uero contemptus ille in sinum eorū reddetur, eruntq; instar terrae inaccessae. Tuba nanq; bellica insonabit, & rex Babyloniorū ueniet supra domum domini, cum impetu & celeritate, in modū aquilae. Nam Nabuchodonosor misso exercitu suo incendit templum. Quo de Iezekiel:

Ezech. 17 Aquila, inquit, magna grandium alarum. Praeterea uilipensio, qua seruátorem nostrum iudei nauici aestimarunt, similis erat ei, quae in terra Aegypti

Exod. 2 cōtigit. Moysi enim Hebraeus dixit: Quis te constituit principem & iudicem super nos? Hunc ad modum

Ioan. 19 dixerunt illi ad Christum: Regem non habentis nisi Caesarem. Haec igitur uilipensio grauis perinde ipsis erit, atq; terra inuisa, adeoq; puluis, qui in sinum iniectus grauat, ipsosq; apud nullos non contumeliosos reddit.

reddit, instar tubæ iniquitates ipsorum, turpesq; adfectus prædicans. Ad hæc, talis domini contemptus, præscam ueteris templi gloriã eripiens, ad gentium uocationem transferet. Consimilem ad rationem, quisquis proximum suum contempserit, ceu in terra Aegypti agens, Pharaoniticã & fastuosam mentem habet, cui in sinũ suum reuertetur fastus ille, hoc est, in intima ipsius, ita ut in sese ac suis pœnã det, eritq; ceu terra inaccessibilis: nec enim huiusmodi animus à Deo acceditur. Quod enim corã hominibus sublimè est, abominatio est apud Deum. Quur autem talia ei euenient? Eo quod tubæ instar seu buccinæ, se ipsum magnificabat prædicabatq;. Quod genus pharisæi fuerunt, tympano cõmonstrantes elemosynam coram hominibus. Talis erat in templo preces ad Deũ offerens, uirtutes officia ue sua prædicando, ac interim publicanum uilipendendo. Domus uero domini est omnis homo, qui ingentium diuitiarũ eius nempe uerbi capax est. Iam qui attollitur quemuis mortalium contemnendo, aquilæ instar est, super domum domini.

Ad me uociferabũtur: Deus cognouimus te. Quoniam Israël auersatus est bona, inimicum persecuti sunt.

Qui talia impietatis opera, ut dictum est, peragunt, sacra idolis facientes, illi in calamitatibus suis

clamabunt ad me, confitebunturq; agnoscere sese, quod tū inimicos suos uicerint persecutiq; sint, quando meo auxilio fuissent adiuti. Vel sic etiam accipere poteris: Quia Israël auersatus est bona legalia, tantumō ipsos hostes insecuti sunt, hoc est, ad hostes accurrerūt, trahendo illos ad sese, ueluti si quis ægro tum, ægre planè affectum cernens, dicat, Mortem persequitur homo ille. Ex circumcisione pariter credentes clamabunt ad Christū: Deus cognouimus te. Quotquot autem auersati sunt bona doctrinæ eius, illi per sese hosti spiritali satanæ accesserunt: quod ipsum in quolibet nostrum deprehendes.

Per sese regnarūt et non p me, functi sunt principatu, nec mihi fuerūt cogniti

Hic decem tribubus obijcit, quod Hieroboam et succedentes ei reges præter sententiam eius constituerint, et principes elegerint, dominatiq; sint citra eius consilium. Non enim interrogauerunt Deum, num se hoc oporteat facere. Ambigat hic quisquam unus, quomodo in historijs regnorum memoriæ tradatur, quod Achia Silonites senex ille lacerarit pallium suum in duodecim sectiones, ac decem quidem dederit Hieroboam, prædixeritq; ipsi: Rex decem eris tribuum. Et rursus scriptum sit: Quoniã à me factum est uerbum isthuc, hoc est, quod Hieroboam sceptris potiatur. Hic uero dicat: Regnarunt quidem sed nō

per me. Potest igitur dici, quod prophetam Achia deus ad populum non legauerit, uerū ad Hieroboā. Ac ipse sanè Hieroboam norat Deum uelle, regnare se: populus tamen ipsum, non ceu Dei consilio elegerit, ut qui non acceſſerit propterea Deum, nec ex eo consilium sciscitatus sit, quod & hic ipsis exprobrat. Præterea hoc tecum reputa, quod eorum quæ à Deo fieri dicuntur, quædam sanè ab ipso recta, & præcedenti consilio fiunt, quædā uero ex permissu. Quocirca ubi audiueris dicentē Deum, Quoniā ab me factum est uerbum hoc, nimirum quod Hieroboā regem agat, per concessionem hoc factum intellige. Quando uero hic ait: Non per me regnarunt: accipe hoc, quod nō præcedenti illud uoluntate Dei contigerit. Hæc et Dei interemptoribus quadrabūt. Nam etiamsi sibi Cæsare pro rege scriberent, Annā tamen & Caiphā habebant, quibus uenales erant & emptitij dominatus. Porro quando peccatum in mortali nostro corpore regnauerit, non Dei uoluntate tale imperiū geritur. Deinde quum caro in nobis unā cum adfectibus suis & cupiditatibus tenuerit scepra, nō innotescit talis dominatus Deo. Nouit enim domūs, qui sint sui. Præui aut affectus ut ipsius nō sunt, sic nec omnino quidem existunt quicquam.

Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, ut excindantur.

Quum à me, inquit, ditati essent, meisq; bonis imbuti, non modicum fructus inde accipiendo, utebantur opibus illis in honorē idolorum, preciosissimas sumptuosissimas ue imagines facientes. Hæ autem ad excidium eorum factæ sunt ac perniciem, ab euentu.

Psal. 70

Obserua hic particulã, ut: proderit enim ad intellectum eius quod uates Dauides ait: Vt iustificeris in sermonibus tuis. Neq; enim illi eo scopo faciebãt imagines quas colerent numinũ uice, ut excinderentur, uerum ex euentu hoc contigit. Neq; Dauid ideo peccauit, uti Deus iustus iudicaretur, sed enim ex euentu req; gesta hoc sequitur. Sic qui philosophiæ incumbit, accepta ex Deo potentia intelligendi res naturæ, aurea quadam puraq; mente, intellectaq; interpretandi, sermone splendido argentumq; referenti, deinde uero imagines sibi substituit atq; proponit, siue platonicas ideas, siue iuxta Chaldaicam philosophiam, spiritualia simulacra, & ut semel dicam, humana sibi sapientiæ, uanæq; deceptionis spectra effingit, extirpabitur è populo secundum euangelium uiuente, quippe quum male utatur donis Dei. Quales hodieq; sunt Hebræi, qui legis intellectibus, auro æquiparatis & argento, ad idola & uanas imaginationes abutuntur in seipsis imaginariũ templũ struentes, & alia ob que restitui tandem sperant.

Extere uiculum tuum Samaria. Exacerbatu

acerbatus est animus meus super ipsos.
 Quousq; purgari nequeunt in Israël:
 Ipsum faber effinxit, & nō est Deus, eo
 quod seducebat vitulus tuus Samaria.

Post opprobria admonitionē adducit, adhortans
 ut vitulum exterant, ac auream omnino uaccam reij
 ciant. Pulchre dixit exterere, ueluti de macula et sor
 dibus. quasi dicat: Quousq; impuri facti per simula
 crorum cultum, impermutabiles perseuerabitis? An
 non intelligitis quod faber effinxerit eas imagines?
 Per fabrum hic simpliciter artificem intelligit non li
 gnariū, non enim aureā iam buculā faber lignarius
 struxerat. Vel ab uitulo sermonem ad lignea simula
 cra transferens, fabri etiam meminit, ad maiorē ido
 lolatrarum ignominiam. Aureus quidem vitulus, ma
 teriei suae nomine honorem quendā habet, quo deci
 piat spectatores. At quod à fabro factū est simulacrū
 impuriorē nos reddit, à nobis adoratum.

Quoniam uento corrupta semina
 runt, subuersioq; ipsorum accipiet ea.

Nullum, inquit, fructum ex idolorū cultura de
 cerpitis. Nam similes sunt res illorum subuentaneis,
 seu uento perditis spicis, quae thecas quidē plenas for
 rinfecus ostendunt, intrinsecus uero fructum nō con
 tinent, & uacuas aristas habent. Nō dissimili ratione

Simulacra foris quidem speciem habent uel mulieris uel uiri, alterius uel cuiusdā animalis: omnis uero roboris & operationis sunt expertia. Propterea & ipsa excipiet subuersio eorum, scilicet adorantiū ea, & que enim & ipsi & illa interibunt perdenturq;.

Manipulus nō habet robur, ut faciat farinā. Sin fecerit, alieni deuorabunt eā

Vel de idolis hæc dicit, quod nullā habeant subsistentiam: nam etiamsi uideantur habere, hostes tamen aduentu suo ea capient aurea & argentea existentia. Aliās etiam ad opem ferendā eis nulla est fortitudo, uerū robur habere uidentur materiei suæ causa, ut hostes opulentiores reddāt. Vel de Israēle hæc loquitur, cui tanta sit obuentura imbecillitas, ut similes æstimentur imbecillo manipulo, qui eos alere non possit. Sin robur aliquod in opibus, alijsq; id genus bonis possideant, alienigenæ comedent illud. Seminarunt quoq; subuentanea & leuia Iudæorum doctores, quod ceu nō habentes pondus, dispersi sint in totum terrarū orbem, subuersaq; sit tota illorū prisca respublica, cum ipsis & dogmatibus eorū. Sunt itidem manipulus cui nullæ insunt uires. Non enim Christum Dei potentiam habent, qui illorū farinās pauloante alienis, nempe gentibus dedit, donās ipsis conficere quæ sunt in lege, per solidam mentem, ueluti molam quandam subtiliter et spiritaliter: uerū

non crasse, nec secundum literã ea sunt accipienda.

Si ex lege facturus es farinã, subter pone lapidẽ Christum: fundamentum enim aliud nemo iacere potest, præter hoc, quoniã in ipso condita sunt omnia: ac desuper pone lapidem, eundem Christum, qui caput est ecclesiæ. Porrò seminans in carnẽ, & ex carne corruptionem metens, uentis corrumpenda, leuia & uacua seminat, à spiritu seu flamine nequitie noxam hanc recipiens. Nec iam robore præstat, ut faciat opus animam alens. Nec enim dicere cum diuo Paulo potest: Omnia possum in eo, qui me confortat Christo. Sin unquam quicquã operetur boni, non iuxta diuinũ hoc scopum faciens, sed ad humanã quãdam gloriam, uel aliam rationem non commendabilem, dæmonibus isthuc impertit. Philip. 4

Absorptus est Israël, nunc factus est inter gentes, tanquam uas inutile, quoniam ipsi ascenderunt ad Assyrios.

Velut naufragio factõ, à quodam pelago priorum peccatorum absorptus est. Assyriorum enim auxilium postulantes, ipsis in seruitutẽ tradentur, erũtq; inutiles in medio gentium captiuos ducunt eos, nullum planè officiũ uel obsecrationẽ exipientes, neq; solennes cõuentus iuxta legẽ celebrantes. Deuoratus est quoq; Christi occisor populus, per arrogantia, spiritualibus Assyrijs, dæmonibus

dico, addicti, ascendendo per fastum suum ad illorū
 sublimia affectantem animū, propterea uas sunt ini-
 tile Deo. Ad nihilū enim illis opus habet, corporali
 cessante cultu. Ad hęc omnis superbus, uel ea deside-
 rans, quę supra se sunt, etsi uideatur ascendere, de-
 glutitur tamē eque terrę hiatu, atq; Dathan et Abi-
 ron. Pulchrē enim quidam superbiā definierunt esse
 ascensum ad inferna.

Refloruit per sese Ephraim, munera
 dilexit,

Adhuc exprobrat ipsis incogitantia. Putarunt
 enim, inquit, apud sese, quod citra me reflorescāt, ac
 ueluti arbor quę piam, cui periculū à bellis ingruer-
 bat, ut marcesceret, repullulascent, ubi per munera
 auxilia sibi Assyriorū obtinuerint. Dilexerunt enim
 munera, nō ut accipiant, uerū ut alijs dent: sed nulla
 ipsis inde cōmoditas. Quid enim passuri sint, audi.

Tradentur in gentibus.

Non dixit tradentur gentibus, sed in gentibus.
 Non enim hic finis erit supplicij, ut gentibus tradan-
 tur, abducanturq; captiui: uerum enim in gentibus
 agentes & capti, adhuc tradentur alijs supplicijs,
 alijsq; afflictionibus: ut sit tradentur, pro derelin-
 quentur ab Deo. Quod si quando quisquam auctus
 fuerit à Deo beneficio, ut crescat & floreat, nec be-
 nefactorem suum agnouerit, sed per sese uixerit, hoc
 est,

est, suam uoluntatem statuendo, diuinas leges repellit, non cōtentus dona, quæ diuinitus accepit, diligere, tradetur is à Deo, desereturq;. Versabitur deinceps inter gentes omnino quidem spiritaliales, qui sunt dæmones, horum enim partis seipse fecit. forsân & corporalibus hostibus subiugabitur. Reputarūt peræque Iudæi apud sese, quod germinaturi essent, si Iesum crucifigerent: ideo placuit illis munera dare, primū quidem proditori, deinde sepulchrum obseruantibus militibus, ut celarēt resurrectionē. Dispersi sunt igitur, cunctis gentibus traditi, ut nullum non malum patientur.

Nunc excipiam eos.

Antehac, inquit, permisi eis & non redargutos, & indemnatos uiuere, propter clementiā meam uidelicet, & poenitentiae expectationē: nunc uero accipiam eos ad iudicandum scilicet, & in iudicium eos uocabo, poenasq; exigam ab ipsis: hoc est, non post multū ita temporis, uel in hostiū regione ipsos accipiā, apprehendā. Quemadmodū enim patribus eorū præcedebā, accipiēs ipsos in sortes, & attributas eis sorte regiones, sic his præconstituens captiuitatis locos, ueluti talibus dignis, accipiā eos in Babylonia

Cessabuntq; paululum ne inungāt regem & principes,

Postquā enim, inquit, noluisti à me regem petere,

Cap. VIII IN OSEE PROPHE TAM

sed tuo consilio creasti tibi reges, priuabo eos ipsis, & ab hostibus iugū passi cessabunt, uel desistent porro sibi reges et principes deligere. Nam quos eligebant, non ad meam constituebant gloriam, sed enim cum illis idola sectabantur. Hic inter minas pariter benignitatem intuere: Modicum, inquit, desistent inungere regē: atq; per hoc iuxta spem facit reditus à Babylone. Animaduertendū autem, quod post captiuitatem, Ephraim, siue decem tribus Israël, non ultra habuerūt propriū regem in Samaria, sed Hierosolymis Zorobabel dux erat totius populi, atqui huic duodecim tribus dicto audientes fuerunt. Sciscipiam, ait etiam Deus pater, tribus Israël ad Christum reuertentes: idq; tum fiet, quum desistent somnari, regni & sacerdotij sui restitutionem. Imaginatione enim inungunt sibi reges & sacerdotes, legalis politiæ recuperationē expectantes. Præterea filiū iniquitatis ipsi inungentes, ipsum Christum & regē faciunt. Sic quilibet nostrum, quando susceptus fuerit à Deo, et familiaris ac proprius factus fuerit, etiamsi antea alterius aulæ extiterit, alios cessat habere cū reges, tum principes, dominatores tenebrarū dico, qui reges & principes non sunt, cæterum nos eos in reges inungimus, constituimusq;. Atqui Deum tantummodo regem habet, qui illi obtemperat, mandatisq; ipsius ducitur, & qui uitæ suæ in singulos dies dispensatio

THEOPHYL. ENARRATIO. 173
dispensationibus, etiamsi iniucundæ fuerint, nõ tur-
batur, æquo eas animo patiens.

Quoniã Ephraim multiplicauit aras,
in peccatũ factæ sunt aræ eius dilectæ.

Iure, inquit, iniquum ipforum obliterabo regnũ,
quandoquidem regnans super ipsos Hieroboã per-
uertit eos, ut multiplicarent idolicas aras, quæ factæ
sunt ipsis occasio plurimorũ peccatorũ. Nam aduer-
sus honorẽ meũ deliquerũt, omnẽq; cæterã peccato-
rũ speciẽ admiserũt: huiusmodi uero aras dilexerũt,
planeq; erga ea inflammati fuere, quum debuissent
potius ideo per omnẽ etatẽ suã plangere et lugere.

Conscribam ipsi multitudinem, &
legitima ipforum.

In peccata, inquit, & reprehensionem ipsis con-
scribam, & supputabo copiam huiusmodi altariũ,
& legitima ipforum, hoc est, memoriam faciam ad
reprehensionem multæ ipforũ impietatis. In pec-
catũ etiam factæ sunt interimenti Christum populo,
legales aræ, & quæcunq; à Deo acceperunt legiti-
ma, in reprehensionẽ & iudiciũ ipsi scripta sunt,
simulac ea est trãsgressus. Iudicabit enim, ut aposto-
lus ait, præputiũ natura legem implens, transgres-
sorem legis per circũcisionẽ. Et: Apud quem multũ
deposuerũt, multũ etiã repetet. Et: Sciens uoluntatẽ

ROM. 2

MATTH. 23

LUC. 12

domini, nec opere eam persequens, uapulabit multū.

Pro alienis altaria reputata sunt.

Idolicarū quidem ararum, multa sunt tacti solitudine: meas uero aras & uilipensas & posthabitas pro alienis habuerunt, ideoq; neglectæ per ipsas iacuerunt. Fuerunt autem duo secundum legem altaria Dei: alterum primitiarum foris in aula, alterū suffitū intus in tabernaculo. Porrò & unusquisq; nostrū duas aras possidet, alterā foris, super qua corporales operationes sacrificat Deo, alterā intus secundum mentem, super qua thymiana, seu suffitū precationis, diuinarūq; cōtemplationū sublimitatē, & spirituales facultates ad superna mittit. Hæ sunt re uera dilectæ & preciosæ aræ. Sin quisquam his depulsis, multiplicauerit sibi aras, ad multiformes malignitatis species delatus, per opera nimirum & cogitationes, uarijs et peregrinis doctrinis agitatus, ad peccatū illi tales aræ fiunt. Præterea hæreticis cōsortione iuncti, habent quæ illis in peccatum cedant.

Proinde si immolauerint uictimam, & ederint carnes, dominus non suscipiet eas. Nūc reminisceſ iniuſtitia ipsorum, uindicabitq; peccata eorum.

Postquam enim quæ immolant super altaribus suis multis, idolis immolant, nō suscipiet ea dominus, quin potius

quinpotius per ea & alias ipsorum iniquitates recor-
dabitur, & ad uindictã peruocabitur. Perinde enim
ut per sanctas hostias placatus & propitiuſ factus,
obliuiscitur iniquitatum & iniuriarum, sic animadu-
uertens eos sacrum idolis facere, ad remiſcentiam
aliorum quoq; uitiorum uenit. At quid eſt quod ait:
ſi ederint carnes? Tenuerat conſuetudo, nondum im-
molatis uictimis, renes unã cum adipe ſuper ipſos,
& ſummitatem hepatis offerre Deo: dextrum uero
brachium & pectorale ſacerdotibus ſegregare: cæ-
teras carnes, ij qui uictimam aſſerebant, pro ſuo nu-
tu edebant. Quidam & hunc ad modum intellexe-
re, quod non agitet ſermones de idolicis ſacrificijs,
uerum conſilium eorum ex his iudicet. Vbi enim di-
xiſſet, quod aras meas dilectas alienas reputarunt,
ne quis exiſtimaret, quod ſacrificijs egeat Deus, nũc
ait: Ego non egeo uictimis, ſedenim uoluntatem corũ
ex his iudico. Vide autem prædictam legalium cere-
moniarũ abrogationem, introductumq; ſpiritualem

Pſal. 49

in uerbo cultum, iuxta illud: Immola Deo uictimam
laudis, & redde altiſſimo uota tua. Laudat etiam
Deum fidelis, lumen priorum operum coram
Deo lucere faciens, ut ab uidentibus ea glorificetur
Deus, perinde ac diuerſum faciens, autor eſt, ut ui-
tuperetur nomen eius apud gentes.

Ipli autem in Aegyptum auerſi ſunt.

Et auxilia inde petiuerunt, appropierantibusq; calamitatibus illuc confugerunt. Vel buculas adorantes, bouem Apim ut Aegyptij coluerunt.

Oblitusq; est Israël factoris sui, & ædificauerunt delubra: Iudas extruxit oppida mœnibus cincta. Demittam ignem in ciuitates eius, qui deuorabit fundamenta eius.

Vtriusq; regnis interminatur. Decem tribuū imperium ideo increpat, ac terret, quod bello ingruente, quod interminatus sit eis propter scelera eorum, nō dederunt operam ut me curarent, sed idola potius: hinc & plura sibi delubra & lucos excitarunt, placentes ita sua numina, ut bellum amoueant atq; fortunent. At Iudas ciuitates suas muniēbat, ut per eas seruarietur, & non per meam protectionem. Proinde hostilis ignis excedet fundamenta ciuitatum ipsius.

Extruit delubra dæmonibus, corrumpens templum Dei, siue seipsum, per corporales impuritates nedū se perdens, uerum etiam alios. Per impuritates enim habitant illi in eo qui antea fuit templum Dei. Iam qui per uanam sophisticas scientiā, hæretica dogmata munit, extruit urbes mœnibus cinctas: cæterum fundamenta, & subiecta, & principia talium urbiū absumit ignis euangelici & apostolici sermonis, quē

uenit

uenit dominus iacere super terrā: spiritus deus, quē in specie columbæ demisit dominus. Præterea urbes Israël secundum carnē, deuorauit ignis Romanorum, eo quod extruxerunt aduersus dominum in solidas, tanquam delubra hoc pacto Deo edificantes.

CAPVT IX.

NE lætare Israël, neq; exhilarare, ueluti populi, quoniã fornicatus es à domino deo tuo.

Decerno aduersus te moerorem, ac demando nullam in te occasionem lætitie & gaudij esse, sed enim præ omnibus populis te turbari. Quã ob rem? quia illi nunquam fuerunt mei: neq; enim legem acceperunt, neq; per prophetas docti sunt. Tu uero meus existens fornicatus es. Non igitur oportet te in bonis agere, sed malis premi: ex quo tibi neq; lætari, neq; gaudere aderit: perinde ac dictum est: Non est gaudium impijs. Nam omni peccanti luctus cõuenit. Esa. 37
 Diuus Paulus eum in modũ de Corinthijs cõqueritur, 1. Cor. 5
 quod non luxerint, super eo qui fornicatus fuerat.

Dilexisti dona sup omnẽ areã frumẽti.

Quum meis, inquit, bonis, fruereris, tu dona das idolis, primitias frugum illis consecrans.

Area & torcular non agnouit eos,

& uinum ipsis mentitum est.

Postquã, inquit, idolis fructus dicastis, nihil quicquam porro colligētis, neq; frumentũ, neq; uinũ, cæterum uidebitis quidem exuberantes uites, tempore autem uindemiæ spebus uestris fraudabimini.

Non habitauerunt in terra domini, incoluit Ephraim Aegyptum.

Non enim ceu in terra Deo consecrata, legitime uiuebant, sed nullam non iniquitatem perficiebant, ceu in alienis gentium terris neſtentes moram. Propterea & Aegyptiacam impietatẽ sectantes, Aegyptum incolere dicuntur. Verum sic etiam inhabitauerunt Aegyptum, quod ut supra memoratum, ad Aegyptios ueluti amicos concesserint.

Et in Assyrijs immunda comedent.

Sive quod ad Assyrios ceu auxiliores cõfugientes, immunda comedent cum ipsis, cõmuni cum illis mensa utentes: sive quod ab ipsis captiui ducti, epularum immunditiæ unã cum ipsis participabunt, ut serui dominorũ suorum cibo proposito uescuntur. Ab epulis autem reliquæ etiam impuritatis species intellige. Postquã enim in immundo captiuitatis loco egerunt, impurè iuxta uixerunt. Qui Deo primitias etiam frugum non dicauerit, ut fruantur eis indigentes, utq; ex ipsis eleemosynam faciat, dæmonibus eas impertit.

impertit, dum eas apud sese retinet atq; reponit. Propterea area quæ in cœlis est & torcular, non agnoscet ipsos, non enim abducent secum illò fructum.

Præterea uinū, hoc est, lætitia, quam hinc uidentur habere, fraudabit eos. Neq; habitabunt in terra domini mansuetis dicata, uerum Aegyptū & tenebras exteriores, quas parauit dæmonibus in Aegypto potissimū cultis. Tum impura sua opera, siue operum fructum edent, in parte dæmonum, quos per Assyrios sæpe intelleximus, cōstituti habitatores. Necessum est igitur credere, panem nostrum corda nostra fulcipientem, Christum ex Deo esse, perinde ac ipse dixit: Ego à Deo exiui & ueni: talemq; suscipere opera Ioan. 16
re fuerit precium, terramq; domini inhabitare, catholicam dico ecclesiam: haudquaquā autem hæreticorum cōuenticula, quæ re uera cum terra Assyriorum, tum Aegyptus sunt: ad quæ ingressus, impura illorum dogmata & arcana comedit.

Non libarunt domino uinum, nec suaues fuerunt oblationes ei.

Hoc est, non obtulerunt ei hedy smata uel suaui aromata, per suffitus, sed idolis.

Veluti panis luctus.

Lex erat, eum qui attigisset mortuum, immundū uideri. Proinde quæcunq; ederent aut biberent, uel quæ simpliciter etiā attrectassent, lugentes mortuū.

Cap. IX IN OSEE PROPHETAM

immunda reputabantur, eo quod contaminatio propter mortuū lege cauta esset. Oblationes itaq; & sacrificia eorum immunda erunt, ceu panes mœroris. Subinfert igitur:

Omnes edentes ea coinquinabuntur. Nam panes eorum cum animabus suis non ingredientur domum domini.

Hoc est, ipsis erunt utiles, ipsiq; tantū uescuntur eis, uerum Deus non accipiet ea, quemadmodū neq; sacrificia crucifigentium dominū, in eorum pascha te suscipiebat. Vel panes propositionis eorum. Neq; libationes uini eorum domino offerebantur. Neq; hœdysmata seu thymiamata, quandoquidem non ut ille uoluit offerrentur. Quod si ex inique partis facultatibus sacrū faciamus Deo, Panis mœroris cōmodissime dici poterit, tanquam circumuentis lugentibus, quod sint iniuriam passi. Sancit autem legem Deus, talia in domum suam non esse perferenda, impura enim esse, & qui ea manducarint pollui. Nec contaminantia exhibenda Deo, quod pollutis animis coinquinata sint peculiaria & propria.

Quid facietis in die panegyreos, & in die festiuitatis domini?

Seruire enim coacti, ac secundum alias leges gubernari, non poteritis diuinos cōuentus iuxta Mosai

cam traditionem celebrare. Quidam hic belli occasionem, & per id ultionis, diem panegyreos, festiuitatisq; domini intellexerunt, quasi dominus exhiberetur & letos cōuentus celebret, super ipsorum interitu. Possunt hæc et ad cruci dominum affixuros referri, uelut indignabundus propheta ita exclametz: O quale facinus admissuri estis in die paschatis, quando panegyris quidem erit, uniuerso populo congregato, et re ipsa domini festum. Ipse enim ea cōstituit, pro nobis oblatu. Etenim pascha nostrum pro nobis immolatus est Christus. Dicit etiam hæc queant, 1. Cor. 7 ad negligentes hic uirtutis opera: Quid facietis in die futuri cōuentus, quando omnes sistemur ante tribunal Christi? prorsum nihil. Nunc enim poteritis facere quicquã, tunc uero planè nihil. Talis etiam dies adeoq; festiuitas domini est, quando Deus sit omnia in omnibus.

Idcirco ecce proficiscentur ex afflictione Aegypti, excipietq; eos Memphis, & sepeliet ipsos Machmas.

Quando Samaria capta est, reliqui in Aegyptiã aufugerunt. Post, quando Hierosolyma incensa sunt ab Nabuzardan, fugerunt in Aegyptum, occiso Godolia, Hieremia tamen eos prohibente. Babylonij itaq; exacerbati, quod Aegyptijs considerent, cōtra ipsos quoq; armabantur, eosq; unã cum Aegyptijs

adorti, citra laborem debellarunt. Quare tum istans
in Aegypto calamitatem, & amissæ uictoriæ periculis
la fugientes, ad Memphin se receperunt, ceu munitio-
rem urbē, ut in qua regia erat: deinde ad Machmas
quoq; accurrerunt, uicinā Memphi ciuitatem, illicq;
obierunt diem suum, in Iudeam non reuersi.

Argentū ipsorū perniciēs hereditabit.

Quoniam ab Deo acceptum illud impendebant
in idolorum structuras. Siue quod quantumuis ingens
tia munera Aegyptijs dederint, ipsis tamen non pos-
tuerit commodare.

Spinæ in tabernaculis ipsorum.

Hoc est, inuia regio eorū & locus erit, atq; adeo
solo æquata, ut iam spinas proferat. Vel, quod uide-
buntur quidem demorantes in Aegypto quiete frui,
quæ tamen ipsis non obuicinet, cæterū calamitates in-
eos spinarū instar infigent aculeos. Præterea om-
nes in Aegyptum fugientes, hoc est, ad toruū, triste,
persequensq; peccatum, etsi splendens instar argenti
uerbum habuerint, interitus hæreditabit, apprehen-
det: ad maiore nãq; condemnationē, acerbioresq;
interitū, uerbum Dei, cui non parent, cedit. Deinde
cōscientiæ spinas sustinebunt in tabernaculis, hoc est
corporibus suis. Ferit enim cōscientia nos ut spina no-
bis coniuncta. Conuenient etiā hæc in opulentos, qui-
bus argentū est ac tabernacula seu ædes splendide.
Spinæ

Spinas aut̄ omnino dominus sollicitudines esse subindi-
cauit: quæ quæ sint in ædibus diuitū, nemini est clā.

Venerunt dies ultionis, accesserunt
dies retributionis tuæ.

Quoniā uani prophetæ, accusabant diuinos & ue-
ros uates, asseuerantes populo, quod quæ dicant pro-
phetæ, post longa demum tempora sint euentura, secu-
ros ita & poenitentia uacuos plerosq; facientes: Deus
iam nunc ait: Venerunt iam dies afflictionis tuæ, nec in
longum differrentur calamitates tuæ. Propterea & di-
uus Paulus: Nūc, inquit, tempus est acceptabile. Et do-
minus: Vigilate, quandoquidē ignoratis qua hora fur
uenturus sit. Et: Sint lumbi uestri circumcincti, & lu-
cerne ardentes. Et: Similes estis hominibus expectan-
tibus dominum suum.

2. Cor. 6

Matth. 24

LUC. 12

Affligeturq; Israël, ueluti prophetae
attonitus, homo spiritifer.

Tantus, inquit, mentium stupor apprehendet Isra-
elem, in miseras & afflictiones incidentem, ut equipa-
retur pseudoprophetae, ab malo spiritu ipsum inhabi-
tante agitato, menteq; capto, hincq; inde correpto ac
circumactō: sic & Israël defatigatus hinc inde fugiet.
Nec solus Israël hæc patietur, uerū pseudoprophetae
in haud dispares incurrant cruciatus & mala.

Ab multitudine iniusticiarum tuarum

IN OSEE PROPHE-
TAM
rum, multiplicata est insania tua.

Insaniam appellat stuporem, defectionē animi, trepidationemq; quam suis in calamitatibus pertulerunt. Hęc itaq; insania uehemens & multa, inuasit te propter multas tuas iniurias, quas mihi intulisti, idolis immolans, & proximis tuis, uiolenter eos opprimens. Vel maniam, uanam prophetiam appellat, siquidem insanientibus similes erant prauorum spirituum subuertes. Dicit itaq;, quod ut multos habendo deos, meo honori uim fecisti (etenim aureas uaccas, & Beelphegor, & Chamos, abominationem Sidoniorum, & Bel, & Astarten, deuenerati sunt) sic & pseudopphetas furore agitados multiplicasti. Nā alius quidem per aues, alius per uictimas, alius per mortuos, alius uero alia quadam ratione uaticinabatur.

Speculator Ephraim, cū deo propheta, laqueus intortus sup̄ om̄es uias eius.

Ego quidem, inquit, lege tibi perlata, datoq; tibi intellectu, ut scires quomodo te oporteret uiuere, ueluti quempiam speculatore & prophetam cum Deo uaticinantem, demonstraui te cunctis gentibus, ut in Dei cognitione, Deoq; placente uita, cæteris etiam ducatur præstares, ut ad mei cognitionem peruenirent. Repperi autem laqueū tortuosum super omnes uias uite tue, undiq; enim lese sunt & illaqueatæ animæ respicientium

tū in te, partim ab idololatria tua, partim ab reliqua uita tue formula. Quidam hunc locū sic accipere maluerunt: Ipsi Ephraim multos habenti Deos, speculator & propheta cum quolibet Deo cōstitutus est. Alij enim cultores & uates fuerūt Astartes, alij ipsius Chamos, alij alius. Ea propter laqueus intricatus super omnes uias eius: hoc est, propterea errauit, & rectam diuine cognitionis & uirtutis semitam amisit. Pharisæi quoq; speculatores constituti Israëlī, prae se quidē ferebant speciem prophetarum Dei, populum uero ille laqueabant incuruum existentem. Subinde etiam alij facti sunt, qui dominum sermone captioso irretire conabantur, nō rectā accedentes ipsum. Quod si omnis potestas ab Deo ordinata est, cōsideret & uideat quilibet princeps, quomodo sit speculator & propheta Dei. Erit autem si & alijs iustum in iudicijs denunciaret, ac in operibus suis illud ipsum etiam seruet: sin minus, laqueus est tortuosus.

Insaniam in domo domini fixerunt.

Nedum, inquit, in cæteris ciuitatibus idola statuerunt, uerum etiam in templum Dei execrationes infixerunt: has enim nominauit insaniam, ceu ab demencia, insania, & stupore factas. Vel insaniam, ut supra memoratū, uanam prophetiā appellat, quā in templo domini, hoc est, populo collocarunt, & firmam & stabilem faciendō. Nō enim desierunt habere pseudopro-

Cap. IX IN OSEE PROPHE TAM

phetas. Domus dei caro etiã deifera est, in qua insanã suam infixerũt, cruci adfigentes, passum pro nobis in carne. Domus domini est per æque mens nostra, in qua insanã infigimus, dũ oculos nostros flectimus in uanitates & insanias falsas, circa uanã hanc uitã in rabiem adacti furentes ue. Insania est amor, insania est ira, insania est, ad qualemcũq; uoluptatẽ immundã impetus.

Corrupti sunt iuxta dies collis, recedabitur iniustitias eorum, ulciscetur se se de peccatis ipsorum.

Quia collibus applicuerunt se, illicq; facta sacrificia dilexerunt, corrupti sunt animabus suis: & hætenus quidem tolerauit ea mala Deus, nunc uero ultionẽ sumet de omnibus diebus iniquitatis illorũ. Vel uetustioris historiæ mentionem nobis ad memoriam reuocet. Nam Gabaa ciuitas erat Benjamin, quæ collem uallet, si quis traducat in nostram linguam. In hac, quom

Iudic. 19 Leuita quispiam transiens, diuersorio uteretur, ut fit, per noctem conuenientes scelerosi urbis illius incole, uxore eius rapta, per totã noctem impure abusi sunt, adeo ut illic tandem moreretur ea planẽ nocte. Hic maritus, corpus seu cadauer coniugis suæ membratim dissectum, reliquis tribubus adlegauit, cõmissum illis flagitium ostendens. Quæ ardentes indignitate sceleris, ascenderunt contra Benjamin tribum, in Gabaa, hoc est,

est, colle, ubi semel atq; iterum collatis signis dimicando uicti sunt & corrupti, nō ferente auxilium domino contra Beniaminitas, qui tantū flagitij designauerant: iuxta cæterarum tribuum populo inuicando, quod & ipsi supplicij digni sint, eoq; in mortē traduntur, quod ipsi iniqui quum essent, iniquos punire uolebant. At uero tandem clamātes ad Deum profusus lachrymis, confortati sunt, ac resumptis uiribus Beniaminitas debellarunt. Proinde ait: quod quemadmodū in colle Gabaa perierunt & hi & illi, sic interibunt Iuda duæ tribus, & Ephraim decē, inter se mutuò intricatæ. Cōtigerūt hæc quando Ioas rex decē tribuū uenit ad Amasiā regē Iuda, et abstulit partē de mœnibus Hierosolymorū.

Tanquā uuam in deserto inueni Israelem, & ueluti scopum in ficu præcocē, patres ipsorū uidi. Ingressi sunt ad Beelphegor, abalienatiq; sunt ad ignominia. Et facti sunt dilecti, ceu execrati.

Ob oculos hic ponit, quod non iniuria eos tradat in perniciē. Ego enim, inquit, ueluti si quis in deserta terra, & prorsum uacante plantis, reperiat uuā uel ficū in arbore ficu præcoquam, cum minime modica uoluptate ea decerpit, sic ego inquam ipse alijs hominibus in impietate spiritum ducentibus, Abrahami & ab illo descendentium patriarcharū repertas uirtutes collegi,

Cap. IX IN OSEE PROPHE TAM

eorūq; mihi posteros assumpsit: at enim ex ipsis hi pro-
 geniti, haudquaquam eos imitati sunt, cæterū traditis
 obliuioni beneficijs meis, Beelphegor seruierunt, ab
 alienatiq; sunt, hoc est, defecerunt ab me ad cõtumeliã
 sui. Re nanq; uera pudor & ignominia eorū talis deus
 Beelphegor erat, quod iam olim dilecti mihi propter
 patres, facti sunt per propriam suam impietatem ueluti
 execrati Moabitæ, illorū enim idolum coluerunt. Sco-
 pum autem, hoc est, metã & speculam appellat præ-
 cocem ficum, quod omnes speculentur, ceu primo pro-
 deuntem. Ac deicidæ, qui antea quidem dilecti fuerunt
 Deo propter patres, nunc execrabiles facti sunt, eoq;
 ab alienati sunt, non æmulantes patrum suorum uirtu-
 tem, fabricantés crucem ad ignominiam Christi, unde
 introierunt ad principem abominationis, toti illius do-
 minatui subditi, familiaritatē eius consecuti: hoc enim
 est ingredi. Porro nusquam uolens mortem peccatoris
 dominus, in anima deslituta ab omni bono fructu, inue-
 nit cogitationem aliquam Israëliticam, ac cœlestia spi-
 rantem, adeoq; diuinis contemplationibus dignã, ceu
 tuam ueræ uitis propaginem, quæ per angustam uiam
 expressa uinum profert compunctionis. Præterea in
 ficu, uoluptaria dico uita, inuenitur quispiam à Deo,
 qui præcox speculator fit, ante extremū illum diem fu-
 tura præuidens, ad eaq; sese præparans, pater alijs ac
 dux diuiniore uitæ constitutus. Atqui hic animaduert-
 tendum,

tendū, ne fors Beelphegoro, impuritatis dæmoni ini-
tietur, operaq; ignominie aggressus, ab alienetur à
Deo, fiatq; antea dilectus, tanquã execrati, nimirum
qui fornicati sunt tum, quum Phinees Israëlitã pro-
pter Madianitin luxit. Nam et illi, ut scriptura testi-
monium dicit, Beelphegor initiati fuerunt.

Psal. 105

Ephraim ueluti auis euolauit.

Celeriter, inquit, defecit ab me, nõ secutus patres
illos suos. Vel qd' celeriter ad captiuitatē abducentur.

Gloriæ ipsorū ex partu, doloribus et
cõceptiõibus. Propterea etiã si educaue-
rint liberos suos, orbabũt illis cõfestim.

Quoniam noluerunt glorificari per me & auxi-
lium meum, sed enim gloriam suam aestimarunt nu-
merosam sobolem, putantes forsã ex tali suorum co-
pia sese robustiores futuros, nequicquam huiusmodi
sperarunt. Etenim quando educauerint liberos suos,
iamq; uirilis eos ætas firmauerit, bellum aduentans
talibus eos filijs spoliabit, ideoq; nequicquam labo-
res propter liberorum educationem sustinebunt.

Hinc ipsis dolor et calamitas eueniet

Quid ita? Quia relinquentes liberos suos, & ab
ipsis relictis, non parum ærumnarum sunt passi. Ego
uero quando mecũ expendo, quomodo mortales nos
omnia occupamus, nullos non labores & solitudi-

Cap. IX IN OSEE PROPHETAM

num dolores sustinemus, propter perditā huius mundi gloriam, de nobis hæc dici existimo, quod bonis operibus, quæcunq; ceu liberos educamus profectusq; ad gloriam respicientes humanam, non fruamur, sed perdamus potius, hic mercedem nostrā auferentes. Partim etiam uæ, adeoq; ærumnam etiam
Matth. 6 num sentimus, ceu negligentes mandati: Nihil faciat is ad humanam gloriam.

Caro mea ex ipsis.

De unigenito hæc Dei filio accipienda uidentur. Quū enim dixisset, orabuntur sobole sua, iam adijcit, non tamen omnino eos excindam perdam ue: Nam caro mea quam assumā, ex ipsis erit. Vnde et Paulus ait: Ex quibus Christus secundum carnem. Atqui hoc etiam pacto intelligere licet: Auditis propheta minis Dei aduersus Israëlem, precatur ne uel ipse, uel sui contribules, et secundum carnem congeneres, sint participes futuræ istius iræ. Propterea, inquit, Caro mea ex ipsis, hoc est, extra ipsos: longe quæso ab ipsis remouear, et ego et caro mea, siue cognati et cōtribules. Cognatos enim apostolus carnē
Rom. 9 appellat, quū dicit: Si quo modo prouocē ad æmulandū carnē meā, hoc est, secundū carnē cognatos mihi Hebræos, seruemq; ex eis quosdam. Non dissimile
Psal. 25 quiddā Dauid etiā habet: Ne simul, inquit, perdas cū impijs animā meā, et cū uiris sanguinū uitā meā.
Ephraim

Ephraim quemadmodum uidi, ad uenationem exhibuit filios suos. Ephraim præstò est, ut educat liberos suos ad traiectionem.

Hæc ueluti ex prophetæ persona dicuntur. Video, inquit, domine quod Ephraim, ex quo iniquitates ac scelera cõmisit, tantum non ipse liberos suos protulerit ad uenationem, hoc est, ad captiuitatem & traiectionẽ, hoc est, maçtationẽ seu iugulationẽ. Quidam enim captiui ducti sunt, alij uero ab hostibus iugulati sunt: itaq; neminem alium accuset orbis tatis, sed semetipsum. Ad iracũdiam enim prouocãs Deum per impietates suas, ipse hostes adduxit. Perinde ac qui dominum occiderunt, Romanum uindicẽ accersuerũt. Vel, quia filios suos Ephraim idolis immolabat, et ad uenationẽ & iugulationẽ destinabat, propterea nõ immeritò sobole sua uiduabitur: haud iniuria priuatus illis, quos idolis iniuste ad maçtationem, ad uictimam, ceu feram quandam & prædam prodebat, perinde atq; ipse ego uidi. Nec enim est mendacium hoc. Hisce astipulatur etiam Dauid: *Es. Psal. 77* fuderunt, inquit, sanguinem filiorum suorum & filiarum, quos immolarunt sculptilibus Canaan. Prauorum etiam dogmatũ assertor quispiam factus, multos tales liberos, per uerbum sectæ suæ, ad iugulationẽ quam animabus suis patiuntur, tradit; prius

tamen ad uenationē. Nam si quando germani ecclesie doctores conantur uenari illos, nec uoti compos tes facti fuerint, tum demum mactant, ecclesie eos, anathematis hasta quidem auferentes.

Da ipsis domine. Quid dabis ipsis? matricem sterilem, siccasq; mammas.

Quia, inquit, in proliis suae exuberantia cōfidūt, tanquam per eam propter multitudinem, aduersus hostes praeualeant, ac idcirco auxilium tuum adspere nentur, nihil omnino pariant, sint planē infœcundae ipsorū uxores. Si uero pariant, non lactent, non educent, sed ante tempus absumantur proles: sic fiet, ut tollendorū liberorum spe orbati, te auxiliatorē suū inuocabunt. Hæc propheta precatur ipsorum etiam cura tactus, ueluti amans fratrum suorum, ut ne pariant impios liberos, neq; educent: ac pro diuina gloria emulatur ceu amās Dei. Præterea cuius peccatorum matrix est, in qua concipitur in peccatis,

Psal. 57 secūdum id quod dictum est: Ab alienati sunt peccatores ab matrice. Quæ uero illa est? Cuiuslibet peccati prima occasio & obiectio: fornicationis, uidere: cædis, irasci. Mammæ educantes genitū malum, cogitationes sunt sceleri cōsentientes, et sermones, quibus augetur. Proinde peccatio est prophético spiritu digna, ne matrices hæc malignitates pariant, effœcæ factæ, ne ue ubera producta mala enutrient.

Christi

Christi quoq; occisoribus matrix est sterilis, legisla-
tion nimirū literæ, propheticiq; sermões sunt eis aridi

Omnes malignitates ipsorū in Gal-
gal, quoniam illic odi eos, propter ma-
lignitates studiorum suorum. E domo
mea eijciam eos.

Postquā in Galgalis maxime fuerunt impij, horū
meminit & ait: Propter illic non optima admissa fa-
cinora, odi ipsos, ac eijciam eos ex domo mea, uel ex
Palaestina, quā pro domo habuerūt ab me sibi tradi-
tam: uel ex templo meo: aliò enim ipsos transferam.

Nec posthac eos diligam.

Non enim ipsos ex captiuitate reduxit, sed illorū
posteror. Aequè ac terram promissionis in Aegypto
agentibus quidem Hebræis daturū se pollicitus est,
quæ posteris eorū tandem obtigit. Nam quū egressi
murmurarent, in deserto ipsi quidem interierunt, si-
lios eorū promissione excipiente. Atqui etiam si illos
ipsos dilexisset, quos tamen nunquam sese dilecturū
nunc ait, nihil mirū esset. Nā si recte intuearis rem,
inuenies prophetiam refertam minis, ac rursus bo-
nis promissionibus, ut in præfatione dictum. Propte-
rea interminatur ut audientes emendentur, ac emen-
data uita sua non adducant, sed potius auertant mi-
nas, mala uē, quæ interminatus est dominus. Nam in

eos qui mores & uitam suam nõ in melius alteraue-
rint, omnino inducuntur mala. Hæc propalã Iudæis
quoq; Christi interemptoribus cõueniunt. Etenim et
illi eiekti sunt ex domo. Primũ ex parte, quando eie-
cit è templo dominus negotiatores, qui ex patris sui
æde emporiũ faciebant: deinde in uniuersum omnes:
posthac, quando templum diruit, nec amplius eos di-
ligere perrexit: peruenit enim super ipsos ira in fia-
nem, & dorsum ipsorum semper inflexit, ad seruitu-
tem eos tradens, ut ita omnis ipsorũ in Christum ma-
lignitas persolueretur, quem ab Galilæa dicebãt na-
Ioan. 7 tum, iniuriã illi inferendo. Scrutare enim, inquit, &
uide, quoniã propheta ex Galilæa nõ est excitatus.
Quia uero Galgal reuolutionẽ significat, considera
quod quando ad ima terræ huius deuoluimur, coele-
stia non spirantes, scrutare, inquit, quod propheta
non est ex Galilæa, sed ex coelo, quæ est domus Dei:
haud iniuria hoc patientes, quando neq; ad coelestia
conspeximus.

Cuncti principes eorũ inobediẽtes.

Quasi dicat: Si subditi tantũ modo impij fuissent,
forsan pepercissem ipsis, propter principũ uirtutẽ,
æque atq; propter Mosẽ pepercit rursus Israëlitis:
nũc uero et principes imorigeri sunt mihi. Nec unus
modo uel duo, sed uniuersim omnes. qui igitur noxã
illis condonabo? qui parcã? ecquis mediator stabit?

Laborauit

Laborauit Ephraim, radicibus suis exaruit, ne fructum porrò proferat.

Radices regnum appellat. Primum enim uocatis in iudiciū principibus, nunc radicē & regnum elanguisse dicit, hoc est, marcidam factam & aridam, ut quæ exciderit ab mea pinguedine & adiutorio, adeo ut fructum deinceps nunquam sit prolatura. Quum enim in seruitutem decem tribus uindicasset Salmasasar, non ultra regnum Ephraim substitit. Vel radicem simpliciter decem tribuū robur accipit, quod arefactum est, quod succensuerit ipsis Deus, ut non ultra fortes liberos progenerarent.

Quare si genuerint, interimam desiderabilia uentris eorum.

Radix eorum, inquit, uniuersa, adeoq; robur ita planè exaruit, ut non amplius sint producturi liberos, qui pro ipsis contra hostem dimicent. Ac si quos genuerint, ego occidam, per prælium eos hostibus tradendo, etiamsi ipsis grati sunt ac delectabiles. Ipsi quidem per sese non sunt digni ut desiderentur, diligantur uel uerum quatenus sunt uentris eorum propages, sunt ipsis etiam chari.

Repellet eos Deus quoniã non audierunt ipsum, eruntq; erronei in gētibus.

Repulsis ipsis Deus ex Palestina, faciet erronei

captiuos, quoniã prænunciante ipso quæ passuri essent, non habuerunt fidem, non obtemperarunt. Eo quis non uidet Iudæorũ synagogã, unã cum doctoribus suis deflorescentem, non constitutã super patrum maiorum uel radice, sed effractam arefactamq; nec amplius uel fructum, uel prophetã, uel doctore præferentem? Sed quæcunq; genuerint, uel cogitauerint, uentris sunt desiderabilia. Ex uentre enim ea sonãt, non ab ore domini Dei omnipotentis. Et ea quidem occidentia secundum literam intellectã, quæ est mortua & non uiuens. Præterea ipsos in gentibus erroneos constituet, non tantum quod locum ex loco sint commutaturi, uerum quod mente etiam sua sint erraturi, id quod inter gentes maxime demonstratur. Gentibus enim susceptis, ipsi non ingredientes, manũ festissimi planetæ seu erroneos deprehendũtur. Quis

Psal. 44 etiam nos ab ipsis principes constituti: Constitues enim, inquit, principes super uniuersam terram. Et

2. Tim. 4 quemadmodum Paulus ait: Regno inconcusso accē-

Matih. 11 pto, ne simus inobedientes dicenti: Tollite iugũ meũ super uos. Neq; arefcant radices nostræ, quas per baptisma tenemus, accipientes spiritũ sanctum, qui dat nobis, ut fructũ feramus per ubertatẽ. quilibet enim baptisate tinctus, donum sanctum possidet, quo confortatur, ut ad mandata sese strenuẽ gerat. Optimũ itaq; fuerit non habere desideria uentris, uel circa

escas occupatos & hærentes, uel aliam quampiã humanarum cogitationum generationem. Sin tenuerimus, beneficiũ suum impertit nobis Deus, occidens eam per uerbũ suum in nos transfusum, quod uiuax est & efficax, omniq; ense penetrantior ancipiti. Erat etiam in gentibus, gentium consuetudinibus sese accomodans, diuinationibus, auspicijs, augurijs, idq; genus alijs ipsarum superstitionibus sese dedens.

CAPVT X.

Vitis palmites proferens ac gemmas Israël, fructus eius abundans. Iuxta multitudinem fructuũ suorum multiplicauit aras.

Dicto quod radix eius elanguisset, ac sterilis esset facta, nunc subdit, quod et antea uitis ac uinea gemmascens, ac in multam exuberantiam extensa fuerit, propter fecunditatem liberorumq; exuberantiam, perinde ac Dauid ait: A mari septentrionali adusq; Psal. 71 mare australe imperium tenebat. Attamen hac paratus effusa multitudine non est usus ad Dei gloriam, sed quotquot fuerunt, tot etiam altaria excitarunt, hinc & iure imminuetur ipsorum copia.

Iuxta bona terre sue edificauit colũnas,
Dei bonis, inquit, dilatati & opulenti redditi, in-

Cap. X . IN OSEE PROPHETAM

iurij in ipsum fuerunt, idolis extruentes aras haudā
quaquam uiles, sed sumptuosas ac preciosas, iuxta bo
na, quæ dabat eis Deus: dico autem aurum & argen
tum, aliamq; materiem.

Partiti sunt corda sua.

Diffiderūt, inquit, ab me corda sua, ut nullā me
cū partē habeant. Vel quod alius alij Deo arā exci
tauerint, partientes idola, et alius alij dantes corda.

Nunc excidentur.

Non post multum temporis, sed nunc. Quandis
enim non dederunt corda sua idolis, & nō adeò gra
uiter impij extiterunt, procul ipsis fuit internecio.
At postquam iam quisq; corde suo ab Deo dissociat
us est, irruet super ipsos pernicies.

Ipsa suffodiet ac demoliet altaria ipso
rum, columnę eorū in miserā incident.

Ipsa nimirum Deus, à quo dissepararunt corda
sua, uel rex Babylonius. Nam & ipse altaria succen
dit in ciuitatibus passim, & preciosas columnas diri
puit. Vitis etiam palmites & gemmas proferens
est, qui nullo, in hoc uitæ cursu, bono destituitur, so
bole foecundus & alijs luxurians. Atqui inseruiens
adfectibus, cuilibet forsā horum altare constituit,
exhibens membra sua serua iniquitati, ad iniquita
tem, iuxta bona terræ suæ, hoc est, quatenus terra
ip/us

ipſius, aut caro delectatur his, & bona ea iudicat. Columnas etiam erigit, impermutabilem in quolibet adfectu prauo habitū. Eiusmodi partitur etiam cor ſuum, duobus dominis inſeruiens. Beneficiū uero ab Deo accipit, quando altaria eius demolitur Deus, uel tradens ipſum ſatanæ in carnis perniciem, ut ſpiritus ſeruetur. Vel aliàs in camo & freno maxillas eius cohibens, & contritionē & adſtictionem in uijs eius faciens, ut dimoueatur ab habitudine, quā in malignitate eſt adeptus, cum per ademptionē fortāſſe liberorū, tum aliorū bonorū priuationē. Hæc omnia et in deicidis Hebræis inuenies etſi nō intellexerint.

Propterea nunc dicent: Non eſt rex nobis, quoniā non timuimus Deū. Rex uero quid nobis faciet? loquens uerba, occaſiones uanas, legabit reſt amentū.

Docet iam nunc eos, qualibus oporteat pœnitentia ductos uerbis uti. Quando enim uiderint regnum ſuum diſſolutū, dicent: Hoc nobis contigit, quia Deū non timuimus, cui nos conſidere par erat, non autem regi. Nam rex non potuit nobis opem ferre, ſed potius nobis impoſuit, uana promittens, aliàs alia ſubinde prætexens, nunc cum Aſſyrio quidem, nunc uero cum Aegyptio ſœdera feriens, & contractum faciens, de auxilijs in bello mittendis. Hæc et propalā

Cap. X IN OSEE PROPHETAM

- Ioan. 19 Iudæi de Christo ad Pilatū dixerunt: Ne scribe quod sit rex Iudæorum: qui & Christi doctrinam mendacia uerba calumnianter appellabant. Enimuero ipse legabit testamentum, credentibus in eum, nouū, pacem faciens per sanguinē eius, inter coelestia ac terrestria. Præterea omni non timenti Deum, nō est regnum re uera, sed irrationalitas in eo sceptris potitur, ac motuum turbulentia suam in ipso rempublicā administrat, à quibus rex uerbum Dei uituperatur, tanquā loquatur uerba sola, ad spem futurorum ablegans. Testamenti huius diuus per æque Ioannes meminit, ubi Christus dicit: Si diligitis me, mandata mea seruabitis. Nec porrò loquor uobis, ut seruis, sed ut amicus. Et: Proficiscor locum parare uobis. Et rursus: Nisi quis abiunctus fuerit ab omnibus suis rebus ac bonis, nō potest meus esse discipulus. Et: Qui perdidit animā suā, in uitā eternā inueniet ipsam.

Oriet̄ ut gramē iudiciū sup solū agri.

Quemadmodū, inquit, gramen diffunditur magis et multiplicatur in pratis, ubi neq; aratrū ipsum interturbat, neq; ligo, quod illic non colatur locus, sic meum iudicium, & calculus noster iustus citra uolum obstaculum prodibit.

Vitulæ domus On accolæ erunt inhabitantes Samariam.

Sedebunt apud simulacrū aureæ uaccæ, cultum

in Bethel: hanc enim dicit domum On, hoc est, inu-
tilis planè imaginis. A sidebunt autem tum, quū in-
uaserint eos pericula, opem inde inquirendo. Hæc
autem dicit illorum dementiã corripuens, ut qui bru-
ti pecoris imaginẽ pro suppetijs ferendis implorent.

Prodiit etiã iudicium Dei super solo æquatũ &
excisum populum Iudaicum, quem neq; uates, neq;
sacerdos in posterum coluit, sed ascendit super ipsum
ueluti super solum incultum spina, pungens quæpiã
affectio, ex qua dominum etiã spinis coronarũt. Iu-
dicio enim iusto traditi sunt Romanis. Super gentes
etiam desolatas & in nihilum redactas, re uera iudi-
cium Dei, hoc est, lex effloruit, prodijtq;. Vbi enim Rom. 5
exuberauit peccatũ, superabundauit & gratia. Nos
enim habemus legem, qui finẽ eius tenemus: finis au-
tem legis Christus. Bene autem, prodijt, dictum est:
ab umbra enim apparuit spiritus. Inhabitantes por-
rò Samariam, sunt qui nunc Israëlitiæ dicuntur, qui
Samaritanis æquiparantur. Vt enim illi uidebantur
legem seruare, nec interim tamen à patrijs traditio-
nibus desistebant, sic et illi legem quidem obseruare
apparent, à patribus tamen sibi suis traditam erga
Christum impietatem diligunt. Proinde domum in-
commodi incolunt, incommoda nanq; est litera.

Quoniã luxit populus super ipsum,
et quẽadmodũ exacerbauerunt ipsum,

lætabuntur admodū super gloria ipsius

Non solum, inquit, nihil cōmoditatis acceperūt, ab aureo isto simulacro, sed maiorem inde luctū adepti sunt. Etenim traditio est hebraica, quod quando aduenit cum copijs suis rex Syriæ Ader, contra Samariæ urbes, tum Manaim rex Samariæ accersuit pro auxilijs Phua regem Babylonium. Cui opem ferenti depellentiq; Ader Syrum, quum non haberet mercedis tantum, quantū redderet, multum enim illi debebat pro eo beneficio, auream ei uitulam dedit. Luxit itaq; populus, Deum suum tali cōtumelia adfectum esse: ueruntamē arbitrabantur, quæ eorum erat amentia, quod etiamsi cum ad amarulentiam ea ignominia prouocassent, Babylonij ipsum glorificaturi essent, ceu Deum honorantes. Ac eiusmodi spes eos gaudere facient.

Quoniam translatus est ab ipso.

Translatus est uitulus datus Babylonio Phua. Audito quæ deinceps sequuntur.

Ipsūmq; in Assyrios ligantes, abduxerunt munera regi Iarsm.

Hoc est, uindici suo regi Phua. Iarsm enim, ut præmemoratum est, significat si transferatur, ultorem, seu uindicatorem. Pulcherrime autem dixit ligantes, tanq̄ super uitulo deridens illorū dementiā.

In domo Ephraim accipietur, pudentia; Israëli in consilio suo.

Phua, inquit, suscipiet aureum uitulum, ceu in domo Ephraim datum, hoc est, in domo regis: attamen populus contumelia afficietur, super suis consilijs de tali simulacro: non enim honorauerunt ipsum Chaldaei, sed comminantes constarunt. Sunt qui haec de Christo pariter intellexerunt, quem populus quidem suus lugebat, uidelicet discipuli & mulieres, ad quas dixit: Filiae Hierusalē ne flete super me. Alij deinde pectora sua tundeant, quando erat in cruce. Iudaei uero maledicentes, exacerbauerunt eum, & gauisi sunt, quando gloria eius translata est ab ipso, dum in cruce dehonestaretur, nec habebat speciem, neque formam. Ac ligans eum Pilatus, remisit ad Herodē, qui per arrogantiam Assyrus etiam rex erat. Hunc ad modum Christum in nobis commorantē, quem per baptismum habemus in interiore nostro homine, transfert ab nobis regnans in mortali nostro corpore peccatum: ac ligans ipsum, corpus dico, ut ne quippiam operetur quod deceat uirtutē, hosti & ultori defert munus, hoc est, diabolo, qui hostis existēs salutis eius qui Corinthi fornicatus erat, & uindex factus est, assumens ipsum in perniciem carnis, ut spiritus seruetur. Haud dissimiliter Phygellum & Hermogenē à Paulo sibi traditos castigauit, ne blasphemarent.

LUC. 23

1. COR. 5

2. COR. 2

Cap. X IN OSEE PROPHETAM

Magnū enim donū est tali ultori, Christianos nos ligatos esse ut nullum Christi mandatorū agamus, di-

Ioan. 14

centis: Si diligitis me, mandata mea seruabitis.

Abiecit Samaria regnum suum, tanquam sarmentum super faciem aquæ.

Id est, adeò facile regnum ab Samaria tolletur, excindeturq; ut leue sarmentum ab aqua auellitur, diripiturq;. Vel regnum uitulum appellat, quem contra negocium legauit in Assyrios, ut memoratū est:

Diruentq; altaria On, peccata Israëlis. Spine ac tribuli ascendēt sup aras eorū.

Diruentur altaria idoli, quæ causa peccati fuerunt populo Israëlitico: per ea enim Deum ad iram suscitabant. Deinde ubi terra uastata fuerit, & aræ dirutæ, loca spinis erunt plena. Quinetiam regem Christum abiecerunt, pro nihilo eum reputantes, Samaritani, ut supra indicatum est, Iudæi. Postea uaticinatur idolicorum altarium demolitionē, quæ post Christi aduentum facta est: ab uno idolo On, cætera omnia intelligens uel demonstrans. Abiecit etiam incredulus, regnantem intra sese incredulitatem atq; peccatum, super faciem aquæ baptismatis, dirunturq; eo pacto infidelitatis in ipso aræ, tumq; apparet plena spinis ac tribulis, antea plana uisa religio. Sic fidelis abiecit per æque regnans in sese peccatum.

super

super aquam lachrymarū, faciem suam tali aqua sensum habente lauans, ex quibus peccatis & propter quæ ipsi bellum est. Ac membra eius, peccati aræ, (est autem peccatū idolum substantia & utilitate uacans) implentur tum spinis & tribulis: pungūt enim & feriunt peccata, ob pœnitentiam.

Dicentq; montibus tegite nos, & collibus cadite super nos.

Talis ac tanta, inquit, uehementia & amarities calamitatum erit, quæ comprehendent eos, ut unusquisque eorum exoptet potius montium colliumq; super se ruina contegi, quàm Babylonicis incidere malis. Non frustra uero meminit cum montium tum collium, sed postquam in Bæthel sacrum faciebant uacæ, fecit mentionem istorum altarium. In montibus uero inseruiebant idolis alijs, nimirū Astartæ, ipsiq; Chamos & Baal: hæc ipsa iam nūc recordatur, tanq̃ ipsis causa fuerint calamitatum, ut qui neq; aliàs cōmōdarent eis, & ante ingruentia ista mala, ipsos etiam occiderint. Hæc dominus in euangelio quoq; prædixit, nempe quæ quantaq; mala eos inuasura essent. Luc. 23

Ex quo colles peccarunt in Israële.

Non tantū, inquit, ex quo uacæ coeperunt adorari, peccauit Israël, sed antehac etiam, dum colles acceperunt culturam. Etenim buculas istas Hieroboam statuit; Solomon uero à mulieribus persuasus.

Cap. X IN OSEE PROPHETAM

in excelsis collibus aras extruxit.

Illic statuerunt se, ne apprehendat in colle eos bellū, super liberos iniustitiæ, uenit castigare ipsos iuxta cupiditatem meam. Et congregabuntur super ipsos populi ut castigent eos, super duabus iniustitijs eorum.

Et stabiles & immobiles steterunt, super idolorū cultu in collibus, dicentes, quod bellū eos non apprehendat, neq; cuiquā ærumnæ incidant, qui in ara idola deuenerentur. Atqui re uera uenit super eos prælium, tanquā re uera filios iniustitiæ seu iniquitatis, ut castigarent eos iuxta cupiditatem & uoluntatem meam. Hoc autem bisariā intelliges, uel quod acriter & acerbè castigauerit, hoc enim est quod desidero, eo quod sint incorrigibiles: uel quod leniter & tolerabiliter eos corripuerit, perinde ac pater filiū corripit, id quod Dei proprium est. Verum quod sequitur, ad perniciem & uastationem pertinet. In posterū, inquit, cōgregabuntur aduersus eos populi multati, ut adfligant eos, quod duo flagitia cōmiserint. Primum, quod me benefactorem suum reliquerint: alterum, quod ad leuia & inuilia planè idola accurrerint. Peccauerunt etiam qui dominum dederunt neci Iudæi. Quum enim auaritiæ affectione languerent, quæ collis ob suam elationem dicitur, non sustinebant

nebant glorificari dominū. Stantes igitur, ea fuerūt
 imbuti praua opinione, Quoniā si hūc occiderimus
 non apprehendet nos bellum, nec uenient super nos
 Romani, ut nos auferant. At occupauit eos bellum,
 quoniam duas iniquitates admiserunt, dominū cruci
 adfigentes, deinde calumniantes ipsius resurrectio-
 nem. Super omnem quoq; tribunū non recipientem,
 ut se existimet esse cinerem ac in ima defigat oculos,
 sed in excelsis istis locis dæmones curantem, ueniet
 deiectio, quæ est bellum sublimitati. Omnis enim sese
 exaltans humiliabitur. Et exaltās ianuas suas, quæ-
 rit perniciem. Dominus enim aciem suam instruit cō-
 tra superbos, seseq; illis opponit. Duabus itaq; iniu-
 sticijs superbus iniuste agit, uimq; facit, attollens se
 nedum contra homines, uerumetiā aduersus Deum.

Ephraim iuuenca docta diligere cō-
 tentionem.

Indomitus est Ephraim, nolēs sub iugo meo esse,
 sed nunq̄ nō diligēs uincere ac facere quæ sibi uideā-
 tur. Vel quod ego docuerim ipsum uincere, hostesq;
 in fugā uertere: sed nō custodiuit eā institutionē meā.

Adueniam ego super pulcherrimā
 ceruicem eius.

Hoc est, humiliabo, submittamq; ipsum per ho-
 stes, & persuadebo meæ cognitionis iugū accipere.

ac reges eius potissimū humiliabo. Nam regnum no-
minauit pulcherrimam ceruicem eius. Etenim reges
in pluribus impij erant, populo ad consimilē impie-
tatem iter monstrantes. Bene dixit ceruicē, ut ostē-
deret eos ceruicosos. Hunc ad modum Pharisei &
sacerdotes, cæteris altiores fuerunt, sed enim submi-
sit eos, ab ipsis ad crucem fixus.

Scando super Ephraim, Iudam silen-
tio præteribo.

Postquam, ut in superioribus recitatū est, decem
tribus cum regibus suis, in nullum nō idololatriæ ge-
nus exciderant: Iudas uero, seu duæ tribus moderatē
se gerent: nam Amesias & Ezekias & Iosias, pi-
erant, ait: Ascendā iam nunc super Ephraim, & gra-
uabo ipsum, Babylonios aduersus eum adducens: Iu-
dæ uero interim parcā. Etenim quū aduenisset Sen-
nacherim obsidione cingens Hierusalem, centum
4. Reg. 19 octuagintaquinque millia angelus domini una nocte
perdidit, unde ille pterrefactus aufugit. Proinde E-
phraim, siue crescentem in uitiositate humiliat domi-
nus, grauiter ipsi impositus, ac manu sua fortiter ip-
sum premit. Iudam uero confitentem non grauatur, ut
qui sese sua sponte per poenitentiam adflictet, subina-
dicans iuxtā, quod extemplo modica adflictio, æter-
num gloriæ pondus operetur.

Fortis erit in ipso Iacob.

Rationem

Rationē reddit, cuius rei gratia in præsentia par-
 rat Iudæ, Robur inquit in ipso faciet uirtus diui Ia-
 cob, quam æmulatus est. Adumbrat autem & obscu-
 re monstrat iustitiam Ezekie: illius enim lachrymis
 & uirtute inspectis, Deus Sennacherem ab Hieru-
 salem re infecta dispulit. Iacob sonat etiam domi-
 num non fingentem propter suam probitatem. Nec
 enim inuentus est dolus in ore eius, cuius typum ges-
 sit, Christi. Significat etiam habitantem domū, quæ
 est domus Dei uiuentis: Vel domum tabernaculi non
 manu factam, quam ex nobis assumpsit, quā hodieq;
 immoratur. Ille igitur inter Iudæos fortis robustusq;
 fuit, qui etiamsi crucifixus est ex imbecillitate, uiuēs
 tamen per potentiam Dei, iniurios hostes suos ultus
 est, ac post resurrectionem suam rependit eis uicem.
 Hanc ad rationē omnis Iacob, hoc est, affectuū suo-
 rum supplantator & suppressor, robustus erit in Iu-
 da, id est, per confessionem. Qui enim didicerit sup-
 plantare passiones, ille uere confitetur, non reuer-
 tens ad proprium uomitum.

Seminate uobis ad iustitiam.

Duplex est adhortationis ratio. Adhortatur
 enim aliquis ad bonum, uel supplicia indicans inobe-
 dientium, uel coronas & præmia recte agentium. Et
 hic igitur Deus ostendit, quæcūq; mala nō obtempe-
 rantes ipsi apprehendent. Virtutem quoq; Iuda ob-

oculos posuit, cuius causa uenia donatus est. Posthac ceteros admonet dicens: Seminate uobis ipsi, non enim Deum iuuabitis, sed uos ipsos. Iustitiã autem uerum Dei cultũ appellat. Iustum est enim creatori & autori cultũ tribuere, & non idolis. Vel uniuersam uirtutẽ intelligit, quæ iustitia nominatur, eo quod uirtutes operans iuste iudicat, rationi subdens affectus irrationalitatis, nec quod prius est potiori præferens, id quod prauum & iniustum est iudicis.

Vindemiam facite ad fructum uitæ.

Seminantes iniustitiã, & iniuria Deum adficietes, cultum eius idolis deferendo, ac natura iniustum, per uitiositatẽ suam uirtuti anteponendo, illi ad mortem uindemiã fecerunt, ab hostibus occisi. Vobis autem qui sementem fecistis ad iustitiã conferentem, (est autem semen bona omnino cogitatio, quæ in opus exit) uobis inquã messis in fructum uitæ proueniet. Effugietis enim hostium enses, & uiuetis: fruemini hac uita præcedenter, deinceps uero & cõsequenter futura cœlesti. Præterea sensibilẽ & externis bonis gaudentẽ, ueluti carnalibus adhuc, etiam promittit.

Accendite uobis lumẽ cognitionis.

Hoc est, agnoscite Deum, deficientes ab idolis.

Inquirite dominum interea usque dum ueniant foetus iustitiæ uobis.

Monstrat

Monstrat ipsis rationē, per quam seminent et illu-
 minentur. At qualis ille modus? Dominum, inquit,
 inquirere, quæcere autem citra intermissione, donec
 iustitiā perfeceritis, & fructus eius, hoc est, reliquas
 uirtutes, & lumen cognitionis. Vel: Quærite, pro,
 precamini dominum, usquequo permotus inflexusq;
 uobis sese reddat. Quod si iustitiā operabimini, pro-
 pterea ne confidite, citra nanq; Dei opem ipsa nō po-
 test eripere uos. Ipsum igitur inquirete, rogantes ut
 uos ab, quæ metuitis, periculis liberet. Haud his dissi-
 milia Dauid ait: Oculi nostri ad dominū Deum nos-
 strum, tantisper dum misceatur nostri. Sin Christus
 est iustitia, iuxta diuum apostolum, uidetur hic locus
 adhortari legis doctores: Seminate in cordibus au-
 scultantium, semina ad Christum, uere iustitiam, du-
 centia. Hoc enim est uobis ipsis seminare. Discipulo-
 rum nanq; profectus ad præceptorē quoq; pertinet.
 Ac colligite ueluti in uindemia literam, non ut in ea
 stetis, sed ut illum inde decerpatis, qui dixit: Ego sum
 uita. Infert ergo: Accendite, inquit, uobis lumen co-
 gnitionis, qui legi assidetis, futurorū bonorū umbrā
 habenti: lumen cognitionis Christi uobis accendite.
 Quin aliquis sibi lumen incendit, sibiq; præluccet,
 dum ad nos accedit. Quoniā autem Dauid ait: Accen-
 dite ad ipsum & illustramini: non iniuria nobis ipsis
 lucē præbere, & facem accendere iubemur. Quæ-
 rite

Psal. 122

Psal. 33

rite qui in lege agitis dominū, nam ipse dabit uobis fructus iustitiæ: Si quidem ex operibus legis non habebitis iustitiam, siue iustificationem: iustificabimini autem ex fide in Christum Iesum. Iam si seminans in carnem, ex carne corruptionem metet: seminans autem in spiritum, ex spiritu uitam æternam colliget: demus operam, neq; in carnem seminare, neq; in spiritualia sic festinemus semen spargere, ut spectemur inde hominibus: non enim nobis ipsis ita seminamus: sed uolucris coeli, quibus non cælata semina sunt exposita. Verum si per fidei opera seminemus, tum lux cognitionis & contemplationis illucescet nobis.

Ut quid conticuitis impietatem, & iniustitias eius messuistis?

Decebat uos impie agentes, poenitiæ phar-
macis uti, nec reticere impia flagitia, sed confiteri.

Nunc uero id non facientes, decerpistis iniustitias impietatis, digna pro ipsis supplicia referentes. Atq; hæc secundum quosdam impietas, bifariam intelligitur, uel erga Deū, uel homines, seu proximū. Quadrant autē hæc omni sacerdoti, doctori & principi, adeoq; magistratui. Non enim oportet silentio præterire delicta, si quando fratres impie agant. Lex

Leuit. 19 enim præcepit: Argue fratrem tuū, nec accipies uel admittes super ipso peccatū. Dein Paulus etiam pec-

1. Tim. 5 cantem coram omnibus reprehendi iubet, ut & reli-

qui

qui sic in trepidationē conijciantur. Quocirca si ta-
ceat cuius loqui interest, ipse etiā demetit fructus in-
iustitiæ, non eius tantummodo, qua peccans ille iniu-
stus est, uerum & eius qua ipse erga peccantem iniu-
rius est, non excindens eius ad bonum impetum.

Comedistis fructū mendacē, quoniā
sperasti in curribus tuis, in multitudine
potentię tuę. Exurgetq; perniciēs in po-
pulo tuo, et omnia munimēta tua pibūt.

Vanam spem fructum mendacem appellat. Tu,
inquit, sperasti in ingenti populi tui copia, & in cur-
ribus: at uero diuersum eueniet. Populus enim bellis
cosus unā cum curribus interibit, et ipsæ ciuitates di-
ruentur, neq; quicquam proderit murorū firmitudo
& munitio. Hæc ad quemuis etiam principem dicun-
tur, qui arbitratur sibi munitionē & securitatē para-
re humanis cum cōsilijs tum inuentis. Hebræi quoq;
quum abunde argenti dedissent militibus qui sepul-
chrum Christi custodiebant, mendaciū decerpserūt,
dicentibus illis quod nō resurrexisset: propterea Ro-
manis aduenientibus, fiduciam ponentes in multitu-
dine populi & munitione urbis, perierunt. Interitus
autem ille in medio ipsorū erat, seditionē enim inter
se suscitauerunt, nec ab externis hostibus tantum, ue-
rū & ab seipsis absumebantur. Præterea fames per-

niciem in medio ipsorū pariebat, adeò ut ne matres quidē suis parcerent charissimis alioqui pignoribus.

Tanquā princeps Salama ex domo Hieroboal, matrem cum liberis in terram præcipitarunt, sic faciam uobis à facie malitiarum uestrarum.

Judic. 8

Quum idolorū cultui, uero Deo relicto, Israëlitis olim se dedidissent, immisit super eos Deus Madianeorum principes, Oreb, Zeb, Zebee & Salmanā. Is igitur Salmanan, quē hic Salama uates appellat, intantum crudelis erat & ferox, ut matres unā cum pueris suis infantibus, solo illideret, & in terrā præcipites daret, ac eum in modū miserabilissimè morti traderet: hoc autem faciebat mulieribus ex domo Hierobaal, hoc est, Gedeonis, siue Hebræis uxorisbus. Nam domum Gedeonis, uniuersam Hebraicam cognationem dicit. Hanc igitur ad formulam uobiscum agam ò domus Israël, tradamq; uos hostibus propter peccata uestra, qui infantes unā cum matribus miserabiliter perdent. Hieroboal autē Gedeon uocatur, quod sacrum opus egerit Baal idoli columnam auferendo, lucum pariter idolo dicatum una nocte excinderet.

CAPVT XI

Vb diluculum abiecti sunt.

Diluculo, inquit, abiecti sunt.

Quando, inquit, expectarunt Assyriorum auxilium, ut ipsis appareret instar diluculi, in nocte hæstationis constitutis, & in angustia belli, tunc abiecti sunt Babylonem captiui. Vel quia celeriter ac breui post tempore pernicië sustinebunt: diluculū enim non perinde longū tempus continet: sol enim ortu suo insequens, diem facit. Ad hæc Deus, usquedū tolerans est mali, dormire dicitur: ubi uero cœperit se ulcisci, tunc exurgere uideatur. Dicit igitur: Quoniã alio tempore dormitabã, ueluti in nocte, nō uidens eos: nunc uero tanquã diluculo factō, expergesio, ac in posterum reijciam eos.

Abiectus est rex Israël.

Abiectus est quidem, quatenus translatus est Babylonē rex Israël. Abiectus est etiam, quatenus cessauit deinceps regnū Samariæ, ut sæpe recitatū est. Reiecti sunt etiã tenebras eligentes Hebræi, quando euangelici uerbi lumen apparuit. Quod si per diluculum accipiamus præcursores diuum Ioannem baptistam, qui aduenientē solem Christum nunciabat, abiecti sunt tum, quando eis diceret: Genimina uiperarum. Ne incipiat̄ dicere in cordibus uestris: Luc. 3

trem habemus Abraham. Et : Omnis arbor nõ faciens fructum bonum, excinditur, & in ignem projicitur. Quir uero hoc passi sunt ? Quoniam abiecerunt ipsi Christum, regem Israëlis. Sic quæ in nobis Deum ad iracundiã prouocant, diliguntur quidem ab nobis tantisper dum noctem & sensus uacuitatem habuerimus.

Eph. 5 Vbi uero audito dicente : Expergiscere qui dormis & surge ex mortuis : & Christo illucescente, extra noctẽ illam & insensibilitatẽ translati fuerimus, peruenerimusq; ad pceptionẽ eorũ quæ egimus, diluculũq; nacti esse uidebimur, imperiũ uidelicet diurnæ, adeoq; lucidæ cõstitutionis, tũc abijciuntur à nobis antea dilecti, et ipse qui prius in nobis regnabat, princeps tenebrarũ

Quia infans est Israël, & ego dilexi eũ, & ex Aegypto accersui filios eius.

Quemadmodum aduocauit filios eius, sic abierunt ex facie mea, proq; dementia & infantili cogitatione sua hoc suppliciũ sufferent. Ego quidem ex Aegypto ipsos accersui, & ex amara illa seruitute liberaui: ipsi autem recesserunt à me, nolentes ostendere se mihi, ac seruire mihi, sed idolis. Vel in hunc etiam modum hoc intelligere poteris. Perinde nanq; ac quopiam ambigente, cuius rei gratia adeo execrabiles uocauerit prius, respondet, propter patres. Nã Iacob cognomento Israël infans erat, hoc est, simplex & non fucatus, non fictus,

factus, quem dilexi adhuc in aluo matris suae existentē. Malach. 1
 Iacob enim, dicit dominus, dilexi, Esau odio profecutus sum. Eam ob causam filios eius eripui ex Aegyptiorum seruitute, ipsi uero patrum et maiorū suorum nomine honorati, fugerunt ab me, nō singuli uel bini, uerum secundū copias & iuxta tribus, itidem ut uocauī eos ex Aegypto uno agmine. Christus ipse Israël etiā dicitur, ut qui Deum ipse uiderit. Nemo enim patrem uidit, nisi qui ex Deo est. Ille igitur infans fuit, & hunc ex Aegypto uocauit Deus pater, uere dilectum suum. Præterea Iudæorū filij, Christi etiam pueri dicti propter cognationem carnis, secundum illud: Ecce ego & Hebr. 2
 pueri mei, quos mihi dedit Deus: quoties ab ipso uocabantur aufugerunt. Vnde dixit: Quoties uolui congregare liberos tuos & noluistis? Obserua autem quando quispiam malignitate infans est, tum diligit eum Deus, Israëllem ex ipso faciens, Deum & cernentem & cognoscentem. Siquidem in maleficam animā non ingreditur sapientia. Porro ex Aegypto aduocatur peccator, hoc est, ex multum errante scientia, marcescenteq; cognitione seculi huius. Proinde nos sobrios esse oportet, ne quando simulac uocati sumus à Deo, ad cognitionem filij eius, liberi nostri, id est, cogitationes humane, quas nos generamus, & cōsilia ab Deo excidant. Nā cogitatio mortaliū misera res est, impenseq; fragiles et fallaces sunt cōsultationes ipsorū. Hinc et Paulus

Cap. XI IN OSEE PROPHE TAM

1. Cor. 8 ait: Si uero quispiã uidetur nouisse aliquid, se ipsum seã ducit, excæcatusq; est nihil sciẽs: Scientia enim inflat.

Ipsi Baalem immolabant, & sculptilibus suffitum faciebant.

Baalem, ut sæpe dictum est, Baal ipsius idola nominat: sculptilia uero cæterorũ deorũ. Indicat autẽ deã mentia ipsorũ, quod relicto eo, qui ex Aegypto ipsos redemisset, huiusmodi seruirent idolis. Ac propria sua bonitatẽ et benignitatẽ per sequentia in apriã statuit.

Ego in pedes erexi Ephraim, recepi eum super brachium meum.

Tantam ego benignitatẽ eis ostendi, ut factus sim ipsis ueluti nutrix. Et quemadmodum illa, paruulum aliquem infantem in manus acceptura, pedes eius colligit, uel eum primum ueluti in pedes erigit, sicq; eum subleuat, non dissimilem ad rationem ego feci, ac ueluti pedes illorum colligens, uel apte digerens, assumpsi super dextram meam. Inde iuxta obscure hoc indicat, perinde quasi dicat: Non reliqui eos uagari citra ordinem, citra ue legislationem, sed collegi palantes ipsos, legem ipsis ferendo, & brachium meum, hoc est, robur meum ipsis pro auxilio in bellis exhibendo, quod imbecillitatem eorum baiularet. Infert igitur:

Et non cognouerunt, quod sanem eos in corruptione hominum.

Non

Non cognouerunt, inquit, quod cæteras gentes perdens & uastans ego, ipsos sanarem, adeoq; eis parcercem & commodarem. Etenim Aegyptios & Palestinam inhabitantes exterminavi. Colligebat etiã pedes dominus sese tentantium, eosq; ueluti in pedes statuebat, sapienter respondens: tentabatq; eos assumere super brachium suum, ipsiq; demonstrare potentiam operum diuinitatis suæ, quando dissolutũ seu paralyticum curauit, quando cæco uisum restituit, quando alia simpliciter signa & prodigia exhibuit. Verum ipsi non agnouerunt, quod medicus ipsorum demissus esset, qui perditos sanaret. Non enim egent medico bene ualentes. Præterea quosdam in uitijs propere currentes, colligit pedibus, & in pedes rite erigit, docens reflectere cursum ad brachiũ suum, hoc est, opera sua, imitariq; eius politiam & administrationem. Brachiũ enim fortitudinis in operante uita symbolum est. At enim pleriq; non agnoscunt, quod in perditione humanarum cogitationum & uoluntatum sanet eos, hoc est animas: id quod & alibi dicit: Feriam peius, & sanabo melius. Luc. 8
Hiere. 30

Extendi eos in uinculis dilectionis meæ

Ligaturus alicuius manus, extendit eas, ut uincire queat. Idẽ hoc in loco dicit, Extendi eos, pro eo qd' est, parauit eos, idoneosq; feci ut ligarentur dilectione meâ.

Pfal. 79 Hoc aut ueluti de uite aque ait, atq; Dauid: *Extendit palmites eius usq; ad mare, & ad flumina adnata eius.*

Et hæc hæctenus. Quod reliquum erat Theophylacti in Osee prophetâ enarra- tionū, temporis iniuria absumpsit. Pro- pheta igitur uerba in finē usq; ad LXX interpretū fidem translata, subiecimus.

Et ero illis quasi dans alapam homi- ni super maxillas eius, & respiciā ad eū præualens ei. habitauit Ephraim in Ae- gypto, & Assur ipse rex eius, quia non uoluit cōuertī, et infirmatus est gladius in ciuitatibus eius, & requieuit in ma- nibus illius, & comedent de cogitatio- nibus suis, & populus eius suspensus ex incolatu suo. Et deus super honora- ta eius irascetur, & non exaltabit eos. Quid tibi faciam Ephraim? protegā te Israël, quid tibi faciā? Sicut Adaman po- nam te, & sicut Seboim conuersum est cor meū in idem. Conturbata est pœ- nitentia mea, non faciam iuxta iram fu- roris mei. Non derelinquā ut deleatur Ephraim, quoniā deus ego sum, & non homo in te sanctus, & non ingrediar in ciuitatem. Post dominū ambulabo, si-
cut

cut leo rugiet, quia ipse rugiet, & stupe-
bunt filij maris, & ueniēt quasi aues ex
Aegypto, & quasi columbæ ex terra
Assyriorū. Et restituum eos in domos
suas, dicit dominus. Circumdedit me in
mendacio Ephraim, & in impietate do-
mus Israël & Iudas. Nūc cognouit eos
Deus, et populus sanctus uocabit̃ Dei.

C A P V T X I I

T Ephraim malus spiritus
persequutus est, æstum to-
ta die, inania et uana multi-
plicauit, & testamentū cum
Assyrijs pepigit, & oleum in Aegypto
mercabatur, & iudicium domino cum
Iuda, ut ulciscat̃ Iacob iuxta uias eius,
& iuxta adinventiones eius reddet ei.
In utero supplantauit fratrem suum, &
in labore suo præualuit ad Deū, & con-
fortatus est cum angelo & potuit. Fle-
uerunt et deprecati sunt mihi, in domo
iniquitatis inuenerunt me, ibi dictū est
ad eos. At dominus Deus omnipotēs
erit memoriale eius, & tu in Deo tuo

cōuerteris, misericordiam & iudicium
custodi, & appropinqua ad Deum tuū
semper. Chanaan in manu eius statera
iniquitatis, opprimere per potentiā di-
lexit, & dixit Ephraim: Veruntamē di-
ues effectus sum, inueni requiē mihi.
omnes labores eius nō inuenientur ei
propter iniquitates, in quibus pecca-
uit. Ego autē dominus Deus tuus edu-
xi te de terra Aegypti, adhuc habitare
faciam te in tabernaculis, sicut in die so-
lennitatis, & loquar ad prophetas. Et
ego uisiones multiplicauī, & in manu
prophetarū assimilatus sum. si non Gal-
gala est, nunquid & falsi erāt in Galga-
la, principes immolantes, & altaria eorū
quasi testudines super desertū agrorū.
Et recessit Iacob in campum Syriae, &
seruiuit Israhel in uxore, & in uxore cu-
stodiuit, & in propheta eduxit domi-
nus Israhel de Aegypto, & in propheta
seruatus est. Et ad iracundiam prouoca-
uit me Ephraim in amaritudinibus suis
& sanguis eius super eum effundetur,
opprobrium illi retribuet dominus.

Caput

CAPVT XIII

Vxta uerbū Ephraim iusti-
 ficationes accepit ipse in Is-
 fraël, & posuit Baal & mor-
 tuus est, & nunc apposuit
 ut peccaret. Et fecerunt sibi conflatilia
 ex argento suo, secundum imaginem
 idolorum, opera artificum cōflata eis.
 Ipsi dicunt, immolate homines, uituli
 defecerunt, idcirco erunt quasi nubes
 matutina, & sicut ros matutinus p̄tran-
 siens, & sicut puluis exufflatus ab area,
 & sicut uapor à locustis. Ego autem do-
 minus Deus tuus ego eduxi te de terra
 Aegypti, & Deum præter me non co-
 gnosces, & saluator non est absq; me.
 Ego pascens te in solitudine in terra in-
 habitabili secundum pascua sua, & re-
 pleti sunt in saturitate, & exaltata sunt
 corda eorum, propter hæc oblitī sunt
 mei. Et ero eis quasi panthera & sicut
 pardus, per uiam Assyriorum occurrā
 eis, sicut ursa indigens cibo, & disrum-
 pam conclusionē cordis eorum. Et de-

uorabunt eos ibi catuli syluarū, bestiae
agri dirumpent eos. Corruptioni tuae
Israēl quis auxiliabitur? ubi rex tuus?
Stet & saluum faciat te in cunctis urbi-
bus tuis. Et iudicet te, quem dixisti, da
mihī regem & principē, & dedi tibi re-
gem in ira mea, et habui in furore meo.
Congregatio iniquitatis Ephraim, ab-
sconditum peccatū eius, dolores quasi
parturientis uenient ei. Iste filius tuus
sapienter, quia nunc nō sustinebit in con-
tritione filiorum. De manu inferni libe-
rabo eos, de morte redimam illos. Vbi
causa tua mors, ubi aculeus tuus infer-
ne? Consolatio abscondita est ab oculis
meis, quia ipse inter fratres diuidet, ad-
ducet uentum urentē, dominus ex de-
serto super eos siccabit uenas eius, deso-
labit fontes illius, iste arefaciet
terram eius, & omnia ua-
sa desiderabilia.

Caput

CAPVT XIII.

Isperdetur Samaria, quoniã
restitit contra Deum suum.
In gladio cadent, & lactan-
tes eorũ elidentur, & in ute-
ro habentes ex eis disrumpentur. Con-
uertere Israël ad dominũ Deum tuum,
quia infirmatus es in iniquitatibus tuis.
Tollite uobiscum sermones, reuertimi-
ni ad dominum, dicite ei, ut non tollatis
iniquitatem, & assumatis bona, & red-
damus fructum labiorum nostrorum.
Et Assur non saluabit nos, super equũ
non ascendemus, nequaquam ultra di-
cemus dii nostri operibus manuũ no-
strarum, qui in te misereris pupilli. Sa-
nabo habitationes eorum, diligam eos
manifeste, quia auerti iram meã ab eis,
ero quasi ros Israël. Florebit ut lilium
& mittet radices suas, quasi Libanus
ibunt rami eius. Et erit quasi oliua fru-
ctifera, & odor illius quasi Libani. Con-
uertentur et sedebunt sub umbra eius,
uiuient, & confortabuntur frumento,

& florebut quasi uinea. Memoriale eius quasi uinū Libani. Ephraim quid ultra & idolis? ego humiliabo eum, & ego confortabo illum, ego sicut iuniperus cooperiens, ex me fructus tuus inuentus est. Quis sapiens & intelliget hæc? & intelligēs & cognoscet ea? quia rectæ uiaē domini, & iusti ambulabunt in eis, at impī infirmabuntur in eis.

Osee Prophete finis.

Errata, operis inter excudendum obrep̄sa, sic corrigito. Prior numerus paginarum est, sequens uero uersuum.

Pagina 4. facie prima, uersu 10. tangatur. Ibidem, uersu à fine 4. æstuantem. Pag. 10. a. uer. 1. Palestinam. Ibid. uer. à fine 4. anxie. Ibid. b. uer. 9. excitat. 11. a. 2. isthuc ei legis. 13. b. 12. principibus. Ibid. uer. 14. dele, ad. 15. a. 2. cacumen. 17. b. 10. uoluptatum. 18. a. 17. Subter. Ibid. uer. à fine 4. assensum. 20. a. ab imo uer. 3. pertineant. 21. b. 10. fœnū. Ibid. uer. à fine 3. perficiet. 24. b. 19. pulli earum. 27. a. 10. inmundans. Ibid. b. 13. dabas. 28. b. 9. Babylonij. 29. b. 11. exhalaret. 36. a. 8. adijcito post hæc uerba, Fortior me post me, huic sensum; Dein quum
Natus

natus esset uenerunt magi, ac multa de eo fama uul-
gata est. 39. a. 21. perrexit. 46. b. 9. scriptum. 48.
b. 12. Israël. 50. a. 4. genuinè. Ibid uer. à fine 3.
labijs. uer. ult. sanctorum. 52. b. uer. ult. longissimè.
55. b. 6. leuaretur. 56. b. à fine uer. 2. excitet. 57. b.
1. proficisceris. Ibid. uer. 3. Intuere. 59. b. 11. peccas
ta. 66. b. uersu ult. seruatoris. 67. a. 10. trinoctium.
70. a. uersu à fine 4. calculum. 72. a. 8. intermina-
tionibus. 73. b. 18. ὀκτακτῶν. 74. a. uer. 12. reddens.
81. b. 7. uidebantur. uer. 9. quid. 86. b. à fine 5. iræ.
87. b. 22. qua propter. 88. b. 18. dæmonem. 90. b.
à fine 4. appellat. 95. a. 6. Huic. Ibid. b. 2. mundū.
101. b. 4. mouemur. Sequentia melius habent.

2005969

OCN 66864213

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]